This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

WIDENER
HN Q7XU 7

Econ P 213.1

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

VE RI TAS

BOUGHT FROM THE

AMEY RICHMOND SHELDON
FUND

Nationaløkonomisk Tidsskrift,

Maanedsskrift

for

Samfundsspørgsmaal, Økonomi og Handel.

Udgivet af

V. Falbe Hansen og Will. Scharling.

Redigeret af

Aleksis Petersen-Studnitz.

Attende Bind.

Kjøbenhavn.

P. G. Philipsens Forlag.

1881.

Econ P 213.1

HARVARD COLLEGE LIBRARY
BOUGHT FROM THE
AMEY RICHMOND SHELDON
FUND
Mar 17, 1936

Kjøbenhavn. — Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Indhold.

Syvende Hefte.

Side

Spørgsmaalet om Alderdomsforsørgelse. Af Assistent i Livsforsikringsanstalten Harald Westergaard . . . . 1.
Alexander v. Oettingen: Det borgerlige Ægteskab og Moralstatistiken . . . . 31.
Sverigs Udenrigs-Handel . . . . 46.
Sverigs Industri . . . . 54.
Sverigs Høst . . . . 57.
Smaa Meddelelser (E. de Laveleye om Møntspørgsmaalet, Freden og Frihandlen) . . . . 59.

Ottende—niende Hefte.

La question monétaire. Af Etatsraad, Nationalbankdirektør Levy 65
Det skandinaviske nationaløkonomiske Møde i Malmø . . . . . . 106.
Stiftshospitalerne og Sindssygeplejen. Af Kammerraad Christensen (Hørsholm) . . . . 116.
Et statistisk Bureau . . . . 144.
Grosserer-Societets-Komiteens Omdannelse . . . . 158.
Den østerrigske Aagerlov af 1881 . . . . 168.
Sverigs Jernbaner . . . . 174.

Tiende Hefte.

Toldspørgsmaalet paa det nationaløkonomiske Møde i Malmø . . 177.
Klostre, Hospitaler og Stiftelser oprettede af Private i Danmark. Af Kammerraad Christensen (Hørsholm) . . . . 192.
H. Westergaards Mortalitets-Statistik. Anmeldt af Prof. Dr. T. N. Thiele . . . . 219.
Høsten i Danmark 1880 . . . . 228.
Norges Udenrigshandel 1880 . . . . 232.
Norges Fiskerier . . . . 237.

Ellevte Hefte.

Side

Den positivistiske Mission i Sverig. Af Dr. Cl. Wilkens . . . 241.

Dr. Wilkens's Sociologi. Af cand. mag. & polit. C. Krebs . . . 256.

Nationaløkonomisk Forening (Generalfors. Etatsraad Nationalbankdirektør Levy: Alderdomsforsørgelses-Kassen hos Burmeister & Wain) . . . . 266.

Nordamerikas Handel med Landbrugs-Produkter . . . . 279.

Den tyske Børsskat . . . . 285.

Den tyske Næringslovs Noveller . . . . 291.

De tyske Handelskamre om Tysklands Industri og Handel i den ny Toldpolitiks første Aar . . . . 300.

Ny udenlandsk Literatur (Walcker: Arbeiterfrage; Katscher: chinesisch. Leben; Jung: Lex. d. Handelsgeogr.; Huber: Reichsgesetzentwurf betr. d. Innungswesen; Conférence monétaire internat.: procès-verbaux; Totis: Amerika; Sacher: Mechanik der Gesellschaft; Eisenhart: Gesch. d. Nationaløk.; Lorenz: Deutschl.s Getreideprod., Brodbedarf u. Brodbeschaff.) 305.

Anmeldelse (Sørensen: Markarbejderes Vilkaar) . . . . 315.

Smaa Meddelelser (Nekrolog: Joseph Garnier) . . . . 316.

Tolvte Hefte.

I hvilket Forhold bør Kvægholdet staa til Agerbruget? Af Landbrugsdirektør J. Smitt (Kristiania) . . . . 317.

Kjøbenhavn, statistisk belyst . . . . 352.

Værnepligtsskatten i Schweiz, Østrig og Tyskland . . . . 363.

Ny udenlandsk Literatur (Jahrb. f. Sozialwissenschaft) . . . . . . 371.

Handelskammersagen . . . . 379.

Bibliografi . . . . 388.

Spørgsmaalet om Alderdomsforsørgelse.

Af **Harald Westergaard.**

Man bebrejder tit Nationaløkonomien og Statistiken, at de ikke give nogen klar og bestemt Løsning af et eneste Principspørgsmaal; jo vigtigere en Opgave er, desto større er Uenigheden mellem Forfatterne. Og dette gjælder ikke mindst om det foreliggende Spørgsmaal: den der gaar til Nationaløkonomien for at søge det besvaret eller for at faa Bekræftelse paa den Mening, han allerede har dannet sig, kommer ind i en Hvirvel af modstridende Theorier og Kjendsgjerninger, som det ikke synes muligt at samle til nogen Enhed.

Men ved saaledes at lægge Videnskaben til Last, at dens Resultater ere vaklende og upaalidelige, begaar man en Uretfærdighed. Det er maaske netop allerede et Tegn paa en dybere Indtrængen i Sandheden, at der er Usikkerhed og Vaklen i Theorierne. For den, der ikke søger Vanskelighederne, existere de heller ikke; de træde først frem, naar man vil se Sagen fra alle mulige Synspunkter og forstaa Opgaven i alle dens Enkeltheder.

Man glemmer tilmed, at Nationaløkonomien ikke er baseret paa Fakta og formel-logiske Slutninger alene; den berører de menneskelige Interesser dybt, og i hver Theori

kommer der da et Moment af den paagjældende Forfatters Livsopfattelse méd ind. Sandheden er maaske snarest den, at Principspørgsmaalene kan ingen Videnskab besvare, at ingen Slutning, den være nok saa logisk, kan føre Sagen gjennem alle Instanser; at alt hvad Videnskaben kan gjøre, er at samle de nødvendige Fakta, gruppere dem paa rette Maade og bringe Klarhed i alle Spørgsmaal, saa at man tydeligt ser, hvilke Konsekvenser det vil faa, at de besvares paa den ene eller den anden Maade. Med andre Ord: Sandheden er maaske den, at Nationaløkonomien kan lægge et Spørgsmaal tilrette, men den kan ikke besvare det.

Jeg har forudskikket disse Bemærkninger for at retfærdiggjøre, at der fremkommer et Bidrag til Spørgsmaalet om Alderdomsforsørgelsen, der ikke melder sig som en Løsning eller hævder nogen sikker og selvstændig Mening. Det er blot Hensigten, at fremdrage et og andet Faktum, der ligger lidt udenfor Alfarvej, og som muligvis kan vise sig brugbart for dem, der søge at løse Spørgsmaalet eller praktisk virke for Sagens Fremme.

Der tænkes i det følgende nærmest paa de egenlige Arbejdere, om end meget vil kunne finde Anvendelse paa de bedre stillede Klasser. Vil man gaa frem fra Grunden af, bliver Opgaven først den at undersøge, hvorvidt Arbejdslønnen strækker til til mere end det daglige Brød, og om man bør kunne forlange, at Arbejderne ordne hele Sagen ved Selvhjælp. Man er allerede her inde paa en Vanskelighed. Hvad betyder det daglige Brød? Man kan vel svare, at det er det Kvantum Føde, som netop er tilstrækkeligt til at erstatte alle Stoftab og vedligeholde Organismen; men dette Minimum er vanskeligt at finde. Der er ingen Tvivl om, at saaledes som Kogekunsten og Diæten nu er

i Arbejderklassen, gaar der megen Føde tilspilde, som ved større Hensyn til Physiologiens og Kemiens Fordringer vilde have kunnet komme Organismen til Nytte. Det er en stor Samfundsopgave vi her have for os; og Læger og Kemikere ville kunne udrette meget godt ved at tage Opgaven under Behandling og søge at udbrede en bedre Indsigt i Valget og Tilberedningen af Føden.

Antager vi nu, at man havde fundet det Kvantum Føde, der efter den nuværende Kundskab maa siges at være Minimum, saa bliver atter Spørgsmaalet, hvormeget der bør kunne medgaa til Klæder, Bolig osv. og til at underholde Hustru og Børn. Er Arbejdslønnen ikke stor nok til at opfylde disse Fordringer overfor en Gjennemsnitsfamilie, saa kan man med Bestemthed paastaa, at Lønnen er utilstrækkelig. Og det er ikke nok, at Arbejderen kan underholde sin Familie, saalænge han har rigeligt Arbejde og er kraftig og sund; han maa ogsaa have noget i Baghaanden til de daarlige Tider, naar han bliver gammel og svag, eller naar der indtræffer Sygdom og Død i hans Familie.

Der er mange af disse Ulykker, som der maaske intet Værn er imod, og den Enkeltes Hjælpekilder er overhovedet snart udtømte; men hvad en enkelt ikke kan opnaa, det kan maaske flere i Forening. En Arbejder kan maaske lægge saameget hen, at han kunde ligge syg et Aar eller to uden at komme til at lide Nød, men naar saa de to Aar ere gaaede, saa ere hans Hjælpekilder udtømte. Men ikke alle Arbejdere blive paa engang syge for Livstid, og naar de da slutte sig sammen i nogenlunde stort Antal og med nogenlunde god Vilje, ville de med Tryghed kunne imødese Fremtiden.

Hvis altsaa Lønnen er tilstrækkelig høj til at kunne

bære alle de Afdrag, som maatte kræves af Arbejderen for at sikre ham mod de forskjellige Eventualiteter, der kan berøve ham Brødet, saa vilde man i Selvhjælpen have en Løsning af det sociale Spørgsmaal. Arbejderen maatte blot finde sig i at afse adskillige Procent af sin Arbejdsløn. Med 2 eller 3 pCt. af Lønnen kunde han maaske opnaa en nogenlunde god Sygehjælp, en Del flere Procent vilde medgaa til at støtte dem, der ikke kunde faa Arbejde; han maatte sørge for, at hans Børn ikke kom til at lide Nød, hvis han skulde dø tidligt, og han maatte ogsaa tænke paa den Tid, da han ikke selv kunde bjerge Føden længere.

Mange paastaa, at Arbejdslønnen ikke er tilstrækkelig til at bære alle disse mange Afdrag, og at navnlig paa Landet Lønningsforholdene ere saa uheldige, at Arbejderen knap under de gunstigste Forhold kan slippe igjennem uden at ty til den private eller offenlige Godgjørenhed. Om dette er sandt, beror maaske for en Del paa et subjektivt Skøn, men hvormeget af denne Paastand, der end kan være sandt, saa er der dog en Ting, som alle kunne være enige om. Selv om Lønnen er utilstrækkelig, saa er det ikke fordi Landets Produktion som Helhed ikke kan udrede en saadan tilstrækkelig Løn: de nødvendige Midler er dog tilstede; der er Ingen der behøver at sulte ihjel; det er blot ikke altid Arbejdslønnen, der bærer Udgifterne, men Fattigvæsenet og den private Godgjørenhed. Men dette er ganske vist en uheldig Løsning af Spørgsmaalet; det er i høj Grad ønskeligt, at Lønnen virkelig var saa høj, at Fattigvæsenet kun i ganske extraordinære Tilfælde behøvede at træde til. Saaledes som Forholdene nu ere, faa Arbejderen sin Løn udbetalt paa to Maader,

dels af sin Arbejdsgiver og dels af det Offenlige, som virkelig Arbejdsløn og som Fattighjælp.

Men der er en anden Side, hvorfra man kan se Sagen. Bruger Arbejderen ogsaa sin Løn paa en fornuftig Maade, eller forøder han den helt eller delvis? Ulykken er den, at Arbejderen som oftest bruger, hvad han har, uden at gjøre sig videre Regnskab for, hvor Pengene bliver af, og Størstedelen af Middelklassen gjør vel det samme. Naar saa Sygdommen og Nøden banker paa, saa gaar han til Fattigvæsenet eller sulter. Naar det kommer højt, er han Medlem af en Sygekasse, der giver ham en lille Hjælp i de første 3 eller 6 Maaneder af en Sygdom, men holder op netop, naar det kniber haardest for ham; han har maaske ogsaa sørget for en ordenlig Begravelse, og de andre Medlemmer af Foreningen følge ham til Jorden; men dermed standser ogsaa Selvhjælpen. Og som det gaar hermed, gaar det med Arbejdsløsheden; hvert Aar er man Vidne til de samme Fænomener. Hele Vinteren igjennem har Arbejderen maattet suge paa Labben, han skylder Høkeren Penge, hans Klæder og Møbler ere maaske hos Pantelaaneren, men naar Sommeren kommer og dermed lysere Tider, saa lever han hellere godt, tager i Skoven og morer sig, end han betaler af paa sin Gjæld og søger at lægge noget hen. Med andre Ord: Arbejderen er egenlig altid nogle Maaneder bagud, og dette bidrager atter til at demoralisere ham.

Der er maaske mange Arbejdere, der ikke øde deres Løn paa Værtshuse, men for hvem dog hele Fortjenesten gaar til det daglige Underhold, saa at der ikke bliver noget tilovers. Men herved være det ikke sagt, at de ikke klatte mange Penge bort, som kunde have været

bedre anvendt. Der kunde maaske, som ovenfor berørt, gjøres meget for at uddanne gode Husmødre i de lavere Klasser, der forstod at «tage alting nøje ud» og tilberede Føden, saa at den var velsmagende og nærende, hvor tarvelig den saa var. Men der er mange andre Maader, hvorved Arbejderen kan blive af med sine Penge uden at faa noget for dem. Han lader sig maaske friste af 10 Øre Subskriptionerne «Romanbuketten» og hvad de nu alle hedde, med Olietryk i Tilgift, og han tænker ikke paa, at 10 Øre hver Uge bliver over 5 Kr. om Aaret og 100 Kr. i 20 Aar og det Bibliothek, han saaledes samler sig, er næppe saa meget værd.

Men det er som sagt ikke Arbejderen alene, der saaledes giver Smaabeløb ud uden at tænke paa, hvad de kunne løbe op til. De fleste Mennesker gjøre sig kun ringe Betænkelighed ved at give en 5 Øre ud, men Sandheden er, at 5 Øre om Dagen er Kr. 18,25 om Aaret og med 2 pCt. halvaarlig Rente løber dette op til omtr. 550 Kr. i 20 Aar og til 1770 i 40. Den der daglig bruger 25 Øre i en Café, er efter 20 Aars Forløb 2750 Kr. fattigere og efter 40 8850.

For en saadan Pengesum vilde han, naar Aarene trykkede ham, kunne kjøbe sig en klækkelig Livrente, eller udstyre sine Døtre, eller rejse for sit Helbred osv. osv. De fleste Mennesker ville uden Betænkelighed daglig ofre en Klatskilling for en eller anden Behagelighed, uden at føre Regnskab derover eller gjøre sig det klart, naar de komme i Forlegenhed for Penge, at det maaske er deres egen Skyld, fordi de ikke have villet eller kunnet give Slip paa disse smaa Vaner.

Det er overhovedet kolossale Summer, der gaa tilspilde mellem Aar og Dag. Hvormange Penge gaa ikke

op i Tobaksrøg, og hvem kan beregne, hvormeget de Handlende og Industridrivende aarlig anvende paa at avertere og gjøre Reklame, paa Luxus i Butikerne, med Vareetiketter osv. En Husholdningsforening, som blot besparer en Familie 5 pCt. af dens aarlige Forbrug, vil, naar Familien kjøber for 1000 Kr. aarlig, skabe den en Indtægt af 50 Kr. d. v. s. i 20 Aar c. 1500 Kr. og i 40 Aar næsten 5000 — altsammen Penge, der gaa tilspilde under den nuværende økonomiske Ordning.

Men naar Folk tænker saa lidt over Smaabeløb, og naar disse Smaabeløb kunne voxe op til store Summer, saa er der jo en Mulighed for, at de kunne lokkes til at udgive disse Smaaskillinger til et eller andet nyttigt Formaal. Det gjælder blot at gjøre det muligt for Folk at opspare meget smaa Beløb uden altfor stort Besvær.

Det er ikke heldigt, naar Arbejderen f. Ex. efter at have faaet sin Ugeløn skal gaa hen paa ét Kontor for at betale Medlemsbidrag til Ligkasse, til et andet for at sætte lidt Penge paa Rente; det ender blot med, at han slet ikke kommer derhen. Man maa gaa til Arbejderen og afkræve ham Medlemsbidragene, lokke Smaaskillinger fra ham til Sparekassen osv. Der er i den senere Tid blevet angivet et Middel, der i høj Grad bidrager til at understøtte saadanne Bestræbelser for at lokke Smaabeløb fra Arbejderen til nyttige Formaal: det er de saakaldte Sparemærker.

Naar en Mand har et Par Øre tilovers, kan han kjøbe et Sparemærke, klistre det paa et dertil indrettet Kort, og naar Kortet er fuldt, indlevere det til vedkommende Sparekasse, der saa kasserer Mærkerne og indfører Beløbet i hans Sparebog. Disse Sparemærker kunne udstedes af private Institutioner, men af flere Grunde

hellere af Staten selv; og det Offenlige burde i det hele taget af al Magt tage sig af denne Sag, der ikke kræver noget overdrevent stort Apparat, og vil kunne gjøre overordenlig megen Nytte.

Saadanne Sparemærker kunne naturligvis bruges til mange Formaal ogsaa f. Ex. til at opsamle Medlemsbidrag til Selvhjælpsforeninger. Det gjælder overalt, at man derved kan opnaa at redde Smaabeløb fra at blive klattede bort til ingen Nytte. Ofte er det hensigtsmæssigt blot at samle en Kapital sammen for saa at sætte den i en eller anden Bedrift eller at hjælpe sine Børn i Vej. Den der er Herre over et Par Tusind Kroner, kan ofte sikre sig en sorgfri Alderdom ved at sætte en lille Handel i Gang eller Sligt. Men jo hyppigere det bliver at tænke paa Fremtiden, desto vanskeligere vil det være at anbringe sine Penge paa denne Maade, og desto tiere vil man maaske føle sig opfordret til at kjøbe en Livrente for Pengene. Dette er f. Ex. Tilfældet i Frankrig, medens man hertillands ikke er meget villig til saaledes at lade Kapitalen gaa bort fra Familien.

Hvad er der nu gjort i Danmark for at fremme Alderdomsforsørgelsessagen? Der er allerede gjort adskillige Forslag og man har gjort ikke faa Forsøg paa i det smaa eller store at løse Opgaven. Af Forslagene fortjene 4 nærmere Omtale, nemlig et af nys afdøde Stiftsphysikus Krebs, af fhv. Jernstøber Lunde, af Arbejderkommissionen og endelig det ny Lovforslag om Oprettelsen af en Alderdomsforsørgelseskasse for det danske Folk.

Krebs foreslog i 1876*), at der skulde oprettes Tvangshjælpekasser i hver Kommune med en vis Solidaritet

*) Det gamle og det nye Samfund. Kbhvn. 1876. 429 ff.

mellem en større Kredses Kasser. Alderdomsforsørgelsen skal iværksættes derved, at Regeringen udsteder en særegen Skillemønt, der modtages af alle vedkommende Forsørgelsesanstalter, og hvori enhver Arbejdsgiver er forpligtet til at udbetale visse Procent af Lønnen, saalænge til Arbejderen — hvorved nærmest tænkes paa Markarbejdere — har sammensparet en vis Sum. I denne Skillemønt kan ogsaa Smaagaver, f. Ex. Drikkepenge og Almisse betales. Arbejdsgiveren vil ved dette System kunne efterkomme en Fordring om Indeholdelse i Lønningerne til tvungen Alderdomsforsørgelse, uden at være nødsaget til at holde et stort Bogholderi. Selv om en Daglejer kun har arbejdet hos ham en Dag eller to, vil Indeholdelsen dog kunne foregaa med stor Lethed, og den eneste Ulempe er maaske den, at Arbejderen kan forledes til at handle med denne Skillemønt, saa at den ikke netop kommer den tilgode, som den er bestemt for. Denne Ulempe klages der forøvrigt ikke meget over i England, hvor dette Skillemøntsystem er drevet til stor Fuldkommenhed i de mægtige Husholdningsforeninger, og hvor det netop kommer an paa at give Medlemmerne Andel i Udbyttet i Forhold til, hvad de have kjøbt, altsaa en fuldstændig analog Opgave.

Krebs var naturligvis ikke blind for, at hele Opgaven ikke kan løses ad denne Vej; dertil saa han altfor mørkt paa alle Forhold; han tænkte sig ogsaa Muligheden af, at det Offenlige i visse Tilfælde kunde blive nødsaget til at træde til og yde Tilskud, og selv da vilde der kunne blive mange uløste Opgaver tilbage. — Fordringen om Tvang fastholdt han i Arbejderkommissionens Betænkning: «uden Tvang», siges det, «vil man under vore nuværende Arbejderforhold og med den nuværende Ordning af Fattig-

væsenet, aldrig opnaa at tilvejebringe en Alderdomsforsørgelse, som ogsaa omfatter de laveste Samfundsklasser».

Langt videregaaende er Lundes Forslag. Han støtter sig stadig til den Betragtning, at Lønnen udbetales i to Dele, dels direkte som Arbejdsløn, der strækker til til det daglige Brød, saalænge Arbejderen er rask, og dels i Form af Fattigunderstøttelse, naar Sygdom eller Alder kuer ham, eller et eller andet Uheld indtræffer. Han fordrer derfor, at Lønnen skal suppleres med en Livrente, der allerede begynder med 30-Aars-Alderen og stiger med Aarene. Livrentens Størrelse skal rette sig efter Arbejderens tidligere Gjennemsnitsfortjeneste, saa at altsaa de mest velstaaende Arbejdere ville blive bedst stillede. De store Udgifter, der ville medgaa hertil — efter en Beregning, der utvivlsomt er meget lav, 26½ Million aarlig — foreslaar Lunde at dække ved en Arveafgift, en Skat paa Monopoler, en Indkomstskat paa «de Formuende» og ved de Pengesummer, der blive sparede til den hidtilværende Fattigunderstøttelse. Hvis disse Midler ikke strække til, skal enhver Arbejdsgiver udrede et Tillæg til Arbejdslønnen, der «indtil videre» fastsættes til 12½ pCt. Krøblinger og Invalider skulle ligeledes understøttes, forsaavidt de ikke kunne forsørge sig selv.

Arbejderkommissionens Forslag delte sig atter i flere. Et Mindretal hævder, som ovenfor omtalt, Nødvendigheden af at gjennemføre Tvang, medens Flertallet i det hele taget ønsker at holde paa Frivilligheden. Flertallet foreslaar Oprettelsen af en Statsanstalt til Alderdomsforsørgelse for Ubemidlede. Medlem af denne Kasse kan enhver forsørgelsesberettiget Person være, som er over 15 Aar, og ikke holder Tyende eller benytter fast Medhjælp i sin Bedrift, eller er Bruger af en Landejendom

paa over ¼ Td. Hartkorn, eller hvortil der holdes Forspand. Enhver Haandværkslærling, Fabrikarbejder eller Tyende mellem 15 og 20 Aars Alderen er tvungent Medlem, og vedkommende Arbejdsgiver skal gjøre et Indskud for disse tvungne Medlemmer af mindst to Øre daglig. Til Medlemmernes Indskud tilskydes der af det Offenlige et vist Beløb, der af nogle Medlemmer af Kommissionen ønskes stigende med Interéssentens Alder fra 75 til 150 pCt., af Andre foreslaas ens hele Livet igjennem (100 pCt.). Interessenterne maa ikke nyde Fattigunderstøttelse. Indskudene forrentes med 2 pCt. halvaarlig, det Offenliges Tilskud med 2½ pCt. Medlemmer mellem 25 og 50 Aars Alderen kunne faa deres egne opsparede Kapitaler tilbage med et halvt Aars Varsel; dør en Interessent inden 60 Aars Alderen tilfalder hans Kapital Boet, medens Tilskudene falde tilbage. Ved Opnaaelsen af 60 Aars Alderen skal der kjøbes Interessenten en Livrente, der enten kan være stigende eller ens hele Livet igjennem. I hver af Landets Kommuner skal der findes Agenter for Kassen.

Paa dette Forslag er atter det nye Lovforslag bygget om en Alderdomsforsørgelseskasse for det danske Folk; men der er foretaget væsenlige Forandringer; saaledes er Tvangsbestemmelsen her udvidet til at gjælde hele Befolkningen mellem 15 og 22 Aars Alderen, ikke som ved Kommissionens Forslag kun de arbejdende Klasser. De tvungne Medlemmer skulle indskyde mindst 2 Øre daglig. Naar en Person i de arbejdende Klasser mellem 22 og 42 Aars Alderen gjør Indskud i Kassen, tilskyder det Offenlige et lige saa stort Beløb, dog ikke udover 11 Kr.; værdige og trængende Personer, der ikke ligefrem høre til Arbejderklassen,

kunne ogsaa efter Indenrigsministeriets Bestemmelse faa Tilskud, saalænge de selv indskyde 2 Øre daglig. Hvad der er indskudt mellem det 15. og 42. Aar er uopsigeligt, medens senere Indskud kunne opsiges med et halvt Aars Varsel. Dør en Interessent inden 22 Aars Alderen, tilfalder hans Kapital en Fond, der nærmest er bestemt til Understøttelse af Arbejdets Invalider. Dør han mellem 22 og 60 Aars Alderen, faar hans Bo den opsparede Kapital. Renten regnes til 2 pCt. halvaarlig.

Ved 60 Aars Alderen kjøbes der Interessenten en fast eller stigende Livrente for den Kapital, der indestaar paa hans Konto. Bliver nogen invalid under Udøvelsen af sit Arbejde, faar han strax en saa stor Livrente, som han vilde have kunnet faa for sin opsparede Kapital, hvis han havde været 60 Aar.

Resultatet af dette System kan exempelvis ses deraf, at en Arbejder der selv fra sit 15. Aar opsparede 3 Øre daglig, ved 60 Aars Alderen vilde faa en Livrente paa c. 200 Kr.

Dette er de væsenligste Forslag, der ere komne frem herhjemme, men Listen kunde forøges betydelig, hvis man vilde tage Alt med; thi mange have følt sig kaldede til at rette Samfundets Brøst. Det er, som man ser, en Mængde forskjellige Spørgsmaal, der rejse sig. Skal Forsørgelsen være tvungen eller frivillig, skal Staten træde til som Entreprenør eller ikke, skal Arbejderen selv udrede alle Bidrag, eller skal han have Hjælp dertil af Stat, Kommune eller Arbejdsgiver? Det er Spørgsmaal, som baade ere vigtige og vanskelige, og uden at have noget socialt Program ved Haanden kan man ikke give nogen Besvarelse. Men der er dog visse Ting, hvorom de fleste kunne enes. De fleste ville enes om at erkjende Fri-

villigheden for det bedste, naar man blot var sikker paa at faa Alle med, og de fleste ville kun foreslaa Tvang gjennemført delvis og som foreløbig Foranstaltning. Kun den, der bygger utopiske Luftkasteller, eller som ikke kan undvære systematisk rubricerede Samfundsforhold, vil føle sig tiltalt ved en over hele Befolkningen i samtlige Aldersklasser gjennemført Tvang. De der stride imod Tvang glemme ofte, at den kun behøver at indføres, saalænge til Arbejderen har lært at spare, og at den Tid ikke er saa fjern, da Folk f. Ex. ikke faldt paa at tegne Brandforsikring, naar Loven ikke tvang dem dertil.

Men hvorom Alting er, saa kan man under Danmarks nuværende parlamentariske Forhold ikke vente, at der skal kunne gjennemføres saa indgribende Lovforslag, som det nævnte, det være nu bygget paa Tvang eller Frivillighed. Der havde maaske været større Udsigt til at føre nærmereliggende Forslag igjennem, f. Ex. Arbejderkommissionens Udkast til Lov om Arbejdsgivernes Erstatningspligt. Dette er ogsaa den Tanke, der gjør sig gjældende andetsteds. I Motiverne til Bismarcks Lovforslag om Forsikring af Arbejderne mod Ulykkestilfælde, hentydes der til, at det egenlig kun er Forberedelsen til langt videregaaende Forslag — Alderdomsforsørgelsen er et Fremtidsproblem, og Opgavens store Vanskelighed har bevirket, at et mindre vanskeligt og omfattende Spørgsmaal er taget under Overvejelse. Og i det hele og store er dette maaske ogsaa en rigtig Betragtningsmaade. Det er nu engang for et ungt Menneske en fjerntliggende Opgave at skulle tænke paa sin Alderdom, som ikke kommer før om en eller to Menneskealdre, og som han maaske aldrig vil komme til at opleve. Men derfor er det dog ikke unyttigt at undersøge, hvad der kan gjøres og er

gjort for at sikre Arbejderen en sorgfri Alderdom; thi hvad der er vanskeligt og uhensigtsmæssigt at gjennemføre for hele Samfundets Vedkommende, det kan være nyttigt og let for Enkelte, og ved saaledes at bane Vej for Sagen hist og her, vil man udbrede Sansen for at spare og lidt efter lidt vænne Befolkningen til at tænke paa Fremtiden.

Naar vi nu vende Blikket mod de bestaaende Forhold, og undersøge hvad der er gjort til Arbejderspørgsmaalets Løsning, saa kunne vi først spørge, hvilke Summer der aarlig udredes ved den offenlige og private Godgjørenhed.

Efter den kjøbenhavnske Legatstatistik, der offenliggjordes i Aaret 1877, beløb de kjøbenhavnske*) Legater sig til 24 Millioner Kroner; de kjøbenhavnske milde Stiftelsers Formue var over 7 Millioner; de velgjørende Foreninger havde foruden Renteindtægt i Aaret 1876 650,000 Kroners Indtægt, og offenlige Subskriptioner udgjorde over 300,000. Det er forholdsvis store Summer, der her er Tale om. Den ypperligt organiserede kjøbenhavnske Understøttelsesforening havde i sidste Regnskabsaar en Indtægt af 140,000 Kr.; den rent private Godgjørenhed udretter naturligvis ogsaa en Del; Selvhjælpsforeningerne uddele aarlig det meste af en Million, og endelig maa man ikke glemme de stadig voxende Udgifter til Fattigvæsenet, der vistnok nu beløber sig til en halv Snes Millioner Kr. aarlig. Regnes alt dette sammen, ser man at det ikke er saa lidt der aarlig udbetales til Trængende. Disse store Summer vilde under en heldigere økonomisk

*) Saadanne, der bestyredes i Kjøbenhavn og uddeltes i Kjøbenhavn alene, eller for denne i Forening med det øvrige Land.

Udvikling reducere sig betydeligt. Opgaven er den, efterhaanden at bringe Arbejderen til ved egen Hjælp at udrede de Summer, som nu det Offenlige giver ham, og man vilde ikke have Anledning til andet end at glæde sig, hvis Arbejdslønnen vilde stige paa Fattighjælpens Bekostning.

Fra Tid til anden ere Institutioner komne i Gang, hvorved man har haft Arbejdernes Tarv for Øje. Dette gjælder vistnok f. Ex. om «Bikuben», og ved Oprettelsen af Livsforsikringsanstalten af 1871 tænkte man sig, at den skulde kunne trænge langt ned i Befolkningen. Hvorvidt dette er lykkedes Bikuben, tør jeg ikke afgjøre, men det er vist, at de lavere Befolkningsklasser kun have vist liden Interesse for Livsforsikringsanstalten; den benyttes væsenlig af Middelklassen.

Arbejderkommissionens Forslag til Alderdomsforsørgelse er i det Væsenlige bygget paa Lovene for «de forenede Kommuners Alderdomsforsørgelseskasse», som efter den lange Diskussion, der for nogen Tid siden førtes derom, have faaet en vel gjennemarbejdet Form; saa at man med Tryghed kan se Foreningen indlade sig paa Spørgsmaalets Løsning, naar man overhovedet billiger Grundtanken.

Enhver Kommune i Danmark kan optages som Medlem i Foreningen, og forpligter sig derved overfor de andre Medlemmer til at overholde visse Bestemmelser, medens den iøvrigt igjennem Kommunalraadet selvstændig bestyrer sin egen Alderdomsforsørgelseskasse. Grundtanken er den, at den flittige og økonomiske Arbejder skal hjælpes til at opsamle en Spareskilling. Enhver Arbejder, der er forsørgelsesberettiget i en af de forenede Kommuner, og som ikke nyder Fattigunderstøttelse, faar

Tilskud af Opholdskommunen til de Indskud han gjør. Iøvrigt kunne alle Beboerne af Kommunen gjøre Indskud til Alderdomsforsørgelse, men kun naar de hører til de arbejdende Klasser kunne de fordre Hjælp af Kommunen. Kommunens Tilskud stiger med Indskydernes Alder, saa at den i 15—25 Aars Alderen tilskyder ¼ af Indskudet, imellem 40 og 60 ligesaa meget som der indskydes, dog aldrig mere end 15 Kr. aarlig. Der lægges stor Vægt paa, at ogsaa andre «Venner» kunne indsætte Pengebeløb for Arbejderen, altsaa f. Ex. Arbejdsgiverne, og ogsaa til disse Beløb skal Kommunen gjøre Tilskud til en vis Grænse. Enhver Interessent kan træde ud inden sit 60. Aar, mellem 50 og 60 Aars Alderen dog kun med Kommuneraadets Samtykke, hvis han har faaet Tilskud. Han faar da sine egne Indskud tilbage med Renter og Rentes Renter.

Dør Interessenten inden 60-Aars Alderen, tilfalder den af ham selv opsparede Sum den efterlevende Ægtefælle eller Livsarvingerne; efterlades ingen saadanne, arver Foreningen Pengene, der overføres til en saakaldet Hjælpefond, undtagen naar Interessenten ikke har faaet Kommunetilskud; thi i saa Fald tilfalder Indskudene Arvingerne. Naar et Medlem dør eller udtræder, føres «Vennernes» Tilskud over paa andre Interessenter; hvis han efterlader sig Ægtefælle, paa denne, ellers efter «Vennernes» eget Valg.

Naar Interessenten opnaar 60-Aars Alderen, faar han for alle de opsparede Beløb en stigende Livrente, der er beregnet efter den af Staten garanterede Livsforsikringsanstalts Tarifer, saa at det staar Kommunen frit for til yderligere Sikkerhed at indkjøbe Vedkommende i denne Anstalt. Enhver Kommune er at betragte som selvstændig Forsørgelsesanstalt.

Det er ikke saa lidt, der kan opnaas paa denne Maade, især naar der begyndes tidligt. Kunde en Arbejder ved egen eller Venners Hjælp opspare 15 Kr. aarlig fra sit 15de Aar, vilde han fra 60 Aars Alderen faa en Livrente paa 160 Kr. aarlig, der steg med Aarene, saa at han ved 70 Aars Alderen vilde have c. 400 Kr. og ved 75 Aars Alderen c. 600 Kroner om Aaret, en ikke ubetydelig Sum for en Mand, der maaske ellers vilde have ligget Fattigvæsenet til Byrde. Og selv om Opsparingen først begynder sent, f. Ex. ved 50 Aars Alderen, kan der dog opnaas en Livrente, som stiger fra 20 til 76 Kr., og som vil kunne støtte Arbejderen ikke saa lidt, thi paa Landet anses 20 Kr. for en god Hjælp.

Foreningen har jo endnu kun bestaaet i faa Aar, og det er vanskeligt at dømme om Fremgangen efter en saa kort Erfaring. Det synes som om den har mødt megen Modstand paa forskjellige Steder, saa at ikke ret mange Kommuner endnu ere Medlemmer*).

Idet Alderdomsforsørgelsen betragtes som en fjernere Opgave, der saa at sige har anden eller tredje Prioritet, kommer man ganske naturligt ogsaa til at kaste et Blik paa andre Samfundsinstitutioner, som have Arbejdernes Tarv for Øje; thi hvad der indvindes her, kommer i Grunden Alderdomsforsørgelsen tilgode.

---

*) Om Kapitalsamlingen har Hr. Hofjægermester Grüner haft den Velvilje at meddele mig Oplysninger for en enkelt Kommunes Vedkommende, nemlig Herlufmagle, der indtraadte i Foreningen 1872 strax efter Stiftelsen. Interessenternes Antal er 25, deraf 3 uden Kommunaltilskud, og 3 ville i indeværende Aar første Gang faa Pension. Den opsamlede Kapital udgjorde til 1. April d. A. med Rente 3013 Kr. 36 Øre.

Præstø Amtsraad har tilstaaet Kommunen Refusion af Halvdelen af dens Tilskud, og Amtet har saaledes i 1880 betalt 125 Kr.

Hvad den ligefremme Kapitalopsamling angaar, saa er det bekjendt, at Sparekasserne i Danmark have vundet en overordentlig stor Udbredelse, men det gaar med dem, som med saa mange Institutioner, at hvormegen Nytte de end gjøre, saa gavne de dog ikke netop de Befolkningsklasser, hvem de oprindelig var tiltænkte. Dog er der ingen Grund til at antage, at Sparekasserne ikke skulle kunne trænge igjennem i de arbejdende Klasser, naar man blot giver dem let Adgang til at gjøre Indskud. Der er en særegen Slags Spareforeninger, der slet ikke have fæstet Rod herhjemme, og som vilde kunne stifte meget Godt blandt de Fattige. Det er saadanne Foreninger, hvor der om Sommeren indsamles Bidrag fra Medlemmerne, og om Vinteren uddeles Brændsel, Brød osv. Jo kortere Arbejderen skal se frem i Tiden, og jo før han kan se Virkningen af sine Bestræbelser, desto villigere vil han vistnok være til at indse Nytten af at tænke paa Fremtiden. Mænd der nyde Tillid og Anseelse i deres Kreds, og have nogen Tid til deres Raadighed, vilde forholdsvis let kunne faa saadanne Foreninger i Gang.

Forbrugs- og Produktionsforeninger have kun vunden liden Indgang. Produktionsforeningerne synes overhovedet vanskelig at kunne lykkes, i alt Fald har man endnu ikke opdaget de rette Former. Derimod har Forbrugsforeninger andetsteds, navnlig i England, faaet en Udbredelse, som man ikke vilde have drømt om for 40 Aar siden. Der er Byer i England, hvor Forbrugsforeningerne fuldstændig dominere Omsætningen og regulere Detailhandelspriserne, saa at de Detailhandlere, der have holdt ud i Kampen med dem, ende med at velsigne disse Foreninger, der jo ganske naturlig holde Priserne højt, hvor de kan, for at kunne udbetale mere Dividende.

Selv om man tager dette lille Bedrag med i Beregning, er det ikke ubetydeligt, hvad disse Foreninger aarlig kunne spare Forbrugerne for, ved at simplificere Omsætningen, og der er ingen Tvivl om, at hvis Publikum og Lovgivningsmagten saa med lidt mere Velvilje paa de her bestaaende Husholdningsforeninger, vilde de ogsaa kunne trives her, hvor forskjellige end Forholdene ere.

Af andre Foreninger kan nævnes de egenlige Fagforeninger, de der særlig have Arbejdet for Øje. De ere nærmest komne hertil efter tysk Mønster, og derved har Udviklingen faaet et vist socialistisk Præg, der ikke kan siges i samme Grad at være udbredt over de engelske Trades Unions. Det er vanskeligt nu for Tiden at udtale nogen begrundet Dom om disse Fagforeningers Nytte og Betydning — de nævnes blot her for Fuldstændigheds Skyld.

Byggeforeningerne, snart kooperative, snart philanthropiske, have faaet en ikke ringe Betydning herhjemme. Sansen for at blive Ejer af et Hus har man søgt at vække paa forskjellig Maade og derved udrettet meget Godt, skjønt den hele Sag endnu er i sin Vorden, men ogsaa ved blot at skaffe Arbejderne hyggelige og sunde Boliger, kan man gavne dem meget. Der er en kjendelig Bestræbelse til at bygge Stiftelser for Gamle og Svage, hvorved der altsaa opnaas en ikke ubetydelig Alderdomsunderstøttelse.

Størst Udbredelse have dog Syge- og Begravelseskasserne faaet. Med Undtagelse af England, er der maaske intet Land, hvor de blomstre saaledes som her. Vistnok 5 pCt. af Befolkningen er Interessenter i saadanne Foreninger. Adskillige af disse Foreninger ere allerede gamle, navnlig i Kjøbstæderne, hvor de gamle Lavskasser

og Ligkasser have floreret, men i det hele taget er Bevægelsen temmelig ny, især blandt Landboerne. I 1876 var der efter Statistisk Bureaus Meddelelser omtrent 98,000 Medlemmer foruden 5,400 «Æresmedlemmer», fordelte i 744 Foreninger, altsaa omtrent 130 Medlemmer i hver Forening. I Kjøbenhavn alene fandtes der ikke mindre end 20,000 Medlemmer, i Kjøbstæderne 25,000 og i Landdistrikterne 53,000. Æresmedlemmerne findes navnlig i Foreningerne paa Landet. Af de 5,400 falder de 4,900 paa Landdistrikterne. Navnlig i Jylland er dette stærkt fremtrædende; paa 10,000 virkelige Medlemmer kommer næsten 1,300 Æresmedlemmer.

Der er altsaa en ikke ringe Forskjel mellem By og Land. I Byerne, hvor man har kunnet bygge paa gammel Grund, og hvor Arbejderne ere mere selvstændige og bedre lønnede, der er Foreningerne væsenlig Selvhjælpsforeninger, men paa Landet er der et stærkt philanthropisk Element med. Æresmedlemmerne i Byerne give ogsaa gjennemsnitlig mindre Aarsbidrag end de ordinære Medlemmer, omvendt derimod paa Landet, hvor de ikke alene for en stor Del yde deres Hjælp ved Organisation og Regnskabsførelse, men ogsaa betale forholdsvis store Bidrag. Dette philanthropiske Element maa man tage noget Hensyn til, naar man undersøger Foreningernes Status og Virksomhed.

Foreningerne havde omtrent 1½ Million Kr. i Formue. Det er ikke meget, naar det fordeles paa de Enkelte, og en Opgjørelse efter rationelle Principer vilde maaske vise en storartet Insolvens. Men det er et glædeligt Tegn, at Formuen er i stærk Stigen, det synes som om Foreningerne mere og mere have faaet Øjnene op for Betydningen af at samle en Kapital. Man maa derfor

haabe, at Foreningerne som Helhed betragtede have Levedygtighed, og at de skride fremad i et rigtigt Spor.

Ser man paa de enkelte Udgifter, saa viser det sig, at Understøttelser til Gamle og Enker kun spille en meget lille Rolle. I 1876 gaves der kun noget over 11,000 Kr. ud til slige Formaal. Men herover maa man jo som sagt ikke undre sig. Alderdomsforsørgelsen er nu engang en saa fjern Opgave, at man ikke kan fortænke Folk i først at tænke paa, hvad der ligger nærmest. Hertil kommer, at mange Foreninger ere meget unge.

Indtil videre bliver det vel nærmest tilfældige Bidrag, der kunne benyttes til Alderdomsunderstøttelse. Det bliver f. Ex. hvad der kommer ind ved Folkefester, ved Tilskud fra Æresmedlemmer, Godsejere osv., men det bliver dog ikke uden Betydning at søge at faa Medlemmerne selv til at arbejde med, hvilket maaske netop bedst kunde ske ved at indføre Sparemærker.

I det følgende tænker jeg mig bestandig, at Bidragene til Alderdomsforsørgelse holdes helt ude fra Syge- og Begravelseshjælp. Derved undgaar man at skulle opgive disses Størrelse. Det er vel ikke umuligt at angive Tal, som svarer til Gjennemsnittet, men Sygeligheden, og til Dels vel ogsaa Dødeligheden varierer saa stærkt, at man let vilde kunne gjøre Skade ved at meddele Tal, som i de enkelte Tilfælde ikke slog til. Det er jo dog til Syvende og sidst ikke nødvendigt at basere en Forenings Statuter paa Videnskaben: det er jo en Gjensidigheds-forening, og Medlemmerne maa antages at ville staa Last og Brast med hverandre; gjøre de ikke det, er Foreningen overhovedet umulig.

Rentefoden er antaget at være 2 og 2¼ pCt. halvaarlig. Det sidste Tal er vel noget højt, men netop der-

ved, at mange Bidrag hidrøre fra Velgjørere, kan man antage, at denne Rentefod undertiden kan komme til Anvendelse.

Med Hensyn til Valget af Dødelighedstabeller har jeg været noget i Forlegenhed. Der existerer egentlig ingen Dødelighedserfaringer for de arbejdende Klasser i Danmark, og en Overføring af Tavler fra andre Lande lader sig ikke let foretage. Hertil kommer, at Dødeligheden varierer meget stærkt, og naar Livrenten skal træde i Kraft, risikerer man, at Tavlerne ikke gjælde længere. For at være nogenlunde sikker har jeg valgt at benytte Livsforsikringsanstaltens Tavler for Kvinder og Forsørgere Mænd, idet jeg ved Beregningen har benyttet visse Tilnærmelsesformler, hvad der vil kunne forklare enkelte Afvigelser mellem de her meddelte Tal og Anstaltens.

Først kan det være hensigtsmæssigt at opgive nogle Tal, der viser, hvorledes et Indskud voxer fra Aar til Aar med Rente og Rentes Rente.

efter	2 pCt.	2¼ pCt.
5 Aar	12,19	12,49
10 —	14,86	15,61
15 —	18,11	19,49
20 —	22,08	24,35
25 —	26,92	30,42
30 —	32,81	38,00
35 —	40,00	47,47
40 —	48,75	59,30
45 —	59,43	74,08
50 —	72,45	92,54

For at faa en Sum paa 10 Kr. skal man indsætte:

5 Aar	iforvejen	8,20	8,01
10 —	—	6,73	6,41
15 —	—	5,52	5,13
20 —	—	4,53	4,11
25 —	—	3,72	3,29

30	Aar	iforvejen	3,05	2,63
35	—	—	2,50	2,11
40	—	—	2,05	1,69
45	—	—	1,68	1,35
50	—	—	1,38	1,08

Man ser heraf, hvormeget Tiden arbejder med. For at have 10 Kr. om 50 Aar, behøver man med en Rentefod af $2^1/_4$ pCt. halvaarlig kun at indsætte lidt over 1 Kr.

Følgende Tabel viser, hvormeget et halvaarligt Bidrag af 1 Kr. efterhaanden beløber sig til.

Efter Forløbet af	2 pCt.	$2^1/_4$ pCt.
5	11,17	11,32
10	24,78	25,47
15	41,38	43,14
20	61,61	65,22
25	86,27	93,00
30	116,33	127,25
35	152,98	170,29
40	197,65	224,05
45	252,10	291,21
50	318,48	375,10

For efter 20 Aars Forløb at have en Kapital paa 1000 Kr., skal man altsaa aarlig opspare 32,47 med Rentefod af 2 pCt. halvaarlig, 30,67 med en halvaarlig Rente af $2^1/_4$ pCt.

Hvis man vil lade Dødeligheden gaa med i Beregningen, saa at Foreningerne arver Indskudene, hvis vedkommende Medlem dør, inden Livrenten begynder at løbe, vil der naturligvis blive mere til dem, der opnaar denne Alder. 10 Kr. voxe til følgende Beløb*):

*) Det vilde være let at indrette Diskontotavler i Lighed med, hvad der bruges i Sparekasserne, saa at man i faa Minuter kunde gjøre en Interessents Tilgodehavende op. Nærmere ligger det vel imidlertid at lade Indskudene forrentes paa sædvanlig Maade, og naar der saa indtræffer et Dødsfald fordele den Afdødes Kapital paa de Efterlevendes Bøger i Forhold til, hvad de have opsparet.

Indskud gjøres i Alderen:	Rentefod 2 pCt.				Rentefod 2¼ pCt.			
	Kapitalen udbetales i Alderen:							
	60		65		60		65	
	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd
15 . . .	95,32	95,48	131,86	139,49	118,74	118,87	168,32	178,05
25 . . .	58,60	60,20	81,07	88,00	69,52	71,42	98,55	106,98
35 . . .	35,78	37,67	49,50	55,07	40,42	42,56	57,30	63,75
45 . . .	22,01	23,36	30,45	34,15	23,68	25,13	33,58	37,65
55 . . .	13,27	13,73	18,85	20,07	13,59	14,07	19,27	21,07

Har nu et Medlem opnaaet en saadan Alder, at han kan begynde at trænge til nogen Hjælp, saa kan man spørge, hvor stor Livrente, der vil kunne ydes ham for en vis Kapital. Følgende Tavle viser, hvad en Livrente koster paa 10 Kr. aarlig, som betales i fjerdingaarlige Terminer, sidste Gang i den første fjerdingaarlige Termin efter Livrentenyderens Død.

Alder paa den Tid da Livrenten begynder.	2 pCt. Kv.	2 pCt. M.	2¼ pCt. Kv.	2¼ pCt. M.
60	111,69	99,41	107,42	95,97
65	94,31	82,96	91,25	80,55
70	77,10	67,40	75,04	65,78
75	60,94	53,32	59,64	52,30

For at beregne en stigende Livrente kan man benytte følgende lille Tabel, der angiver hvad 1000 Kr. i 65, 70 og 75 Aars Alderen er værd i 60 Aars Alderen, naar Hensyn tages til Dødeligheden.

	2 pCt. Kv.	2 pCt. M.	2¼ pCt. Kv.	2¼ pCt. M.
65	722,87	684,10	705,43	667,60
70	486,50	424,05	463,32	403,85
75	290,59	225,40	270,08	209,49

Af de to foregaaende Tavler kan man udregne, hvad en Livrente paa 10 Kr. vil koste i 60 Aars Alderen, naar den først skal udbetales efter 5, 10 eller 15 Aars Forløb.

Alder	2 pCt. Kv.	2 pCt. M.	2¼ pCt. Kv.	2¼ pCt. M.
65	68,17	56,75	64,37	53,78
70	37,51	28,58	34,77	26,56
75	17,71	12,02	16,11	10,96

En Livrente der begynder med 10 Kr. og efter hvert 5 Aars Forløb stiger med 10 Kr. indtil 75 Aars Alderen, vil altsaa med 2¼ pCt.s Rente koste for Mænd 187,27 og for Kvinder 222,67; hvis den strax skulde udbetales med 20 Kr. uden at stige: 191,94 og 214,84, altsaa omtr. det samme. Den første Udbetalingsmaade frembyder aabenbart mange Fordele.

Endelig kan man ønske at vide, hvilke aarlige Bidrag, der skal udredes for at opnaa en vis Livrente.

Følgende Tavler angivne, hvad en Livrente paa 10 Kr. aarlig vil koste i aarlige Bidrag, der fordeles jevnt over hele Aaret, i det denne Præmiebetaling ophører ved 55 eller ved 60 Aars Alderen og Indskudene tilfalder Foreningen, hvis Interessenten dør, inden Livrenten udbetales.

Kvinder.

Præmie til 55 Aars Alderen.

Præmie-betalingen begynder ved	2 pCt.				2¼ pCt.			
	Livrenten udbetales naar Interessenten har opnaaet en Alder af:							
	60	65	70	75	60	65	70	75
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
15 Aars Al.	0,66	0,41	0,22	0,11	0,55	0,33	0,18	0,08
25 —	1,22	0,74	0,41	0,19	1,04	0,62	0,34	0,16
35 —	2,44	1,49	0,82	0,39	2,17	1,30	0,70	0,32
45 —	6,48	3,93	2,16	1,02	5,89	3,53	1,91	0,88
Præmie til 60 Aars Alderen.								
15 —	0,64	0,39	0,22	0,10	0,53	0,32	0,17	0,08
25 —	1,14	0,70	0,38	0,18	0,98	0,59	0,32	0,15
35 —	2,17	1,32	0,73	0,34	1,94	1,16	0,63	0,29
45 —	4,83	2,95	1,62	0,77	4,45	2,67	1,44	0,67

Mænd.

Præmie til 55 Aars Alderen.

Præmiebetalingen begynder ved	2 pCt.				$2^1/_4$ pCt.			
	Livrenten udbetales naar Interessenten har opnaaet en Alder af:							
	60	65	70	75	60	65	70	75
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
15 Aars Al.	0,57	0,33	0,17	0,07	0,48	0,27	0,13	0,05
25 —	1,03	0,59	0,30	0,12	0,89	0,50	0,25	0,10
35 —	2,06	1,18	0,59	0,25	1,83	1,03	0,51	0,21
45 —	5,44	3,11	1,57	0,66	4,90	2,80	1,38	0,57
	Præmie til 60 Aars Alderen.							
15 —	0,56	0,32	0,16	0,07	0,46	0,26	0,13	0,05
25 —	0,97	0,55	0,28	0,12	0,84	0,47	0,23	0,10
35 —	1,84	1,05	0,53	0,22	1,64	0,92	0,46	0,19
45 —	4,11	2,35	1,18	0,50	3,74	2,13	1,05	0,43

Naar en 15-aarig Mand altsaa f. Ex. vil kjøbe en Livrente, der udbetales med 50 Kr. aarlig fra 60 Aars Alderen, og stiger med 50 Kr. ved 65, 70 og 75 Aars Alderen, skal han, under Forudsætning af en halvaarlig Rentefod paa $2^1/_4$ pCt., aarlig indtil 60 Aars Alderen betale Kr. 4,50, og en Livrente paa 100 Kr. fra 75 Aars Alderen vilde kun koste 50 Øre om Aaret, altsaa ikke store Ofre. For en Kvinde vil en Livrente paa 10 Kr., der skal udbetales fra 65 Aars Alderen, og betales ved aarlige Bidrag fra 25 til 55 Aars Alderen, med en Rentefod af 2 pCt. halvaarlig, koste 74 Øre aarlig osv.

Man ser, at, naar man blot tager Sagen itide, bliver Bekostningen ikke saa overordenlig stor, og dette kan vel bidrage til at retfærdiggjøre Tvang, thi hvis Administrationsomkostningerne — der her slet ikke ere medregnede — ikke svulmer op til altfor store Beløb, hvad man ganske vist let risikerer, naar det er Staten, der skal drive Forsørgelsesanstalten, saa ville Tvangsbidragene

ikke føles meget stærkt i Befolkningen; de ville maaske komme til at høre til de Udgifter, der næppe mærkes, og ellers hovedsagelig vilde klattes bort til unyttige Ting.

Endelig meddeles følgende Tabel, der viser, hvad en Livrente paa 10 Kr. aarlig koster i aarlige Indskud, der tilbagebetales med Rente og Rentes Renter, hvis Indskyderen dør inden 60 Aars Alderen. Det er ikke overset, at der herved gjøres en væsenlig Indskrænkning, men Hensyn til Pladsen forhindrer mig i at meddele flere Tavler.

Kvinder.

Præmie til 55 Aars Alderen.

Præmiebetalingen begynder ved	2 pCt.				2¼ pCt.			
	Livrenten udbetales naar Interessenten har opnaaet en Alder af:							
	60	65	70	75	60	65	70	75
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
15 Aars Al.	0,95	0,58	0,32	0,15	0,79	0,47	0,25	0,12
25 —	1,61	0,98	0,54	0,25	1,38	0,83	0,45	0,21
35 —	3,03	1,85	1,02	0,48	2,70	1,62	0,87	0,40
45 —	7,55	4,61	2,53	1,20	6,91	4,14	2,24	1,04

Præmie til 60 Aars Alderen.

15 —	0,90	0,56	0,30	0,14	0,75	0,45	0,24	0,11
25 —	1,49	0,91	0,50	0,24	1,29	0,77	0,42	0,19
35 —	2,64	1,61	0,89	0,42	2,37	1,42	0,77	0,36
45 —	5,51	3,36	1,85	0,87	5,09	3,05	1,65	0,76

Mænd.

Præmie til 55 Aars Alderen.

15 —	0,84	0,48	0,24	0,10	0,70	0,39	0,19	0,08
25 —	1,43	0,82	0,41	0,17	1,24	0,69	0,34	0,14
35 —	2,70	1,54	0,78	0,33	2,41	1,35	0,67	0,28
45 —	6,72	3,83	1,93	0,81	6,17	3,46	1,71	0,70

Præmie til 60 Aars Alderen.

15 —	0,80	0,46	0,23	0,10	0,67	0,38	0,19	0,08
25 —	1,33	0,76	0,38	0,16	1,15	0,65	0,32	0,13
35 —	2,35	1,34	0,68	0,28	2,12	1,19	0,59	0,24
45 —	4,90	2,80	1,41	0,59	4,55	2,55	1,26	0,52

Man ser, at alle Bidragene her ere noget højere end for den foregaaende Tavle, som ganske naturligt er.

Vi komme nu til den vanskeligste Del af Opgaven. De Værdier vi have angivet for Livrenterne ere aabenbart kun Gjennemsnitsværdier, d. v. s. snart vil et Medlem koste Foreningen mere og snart mindre end denne Værdi, og kun naar der er et stort Antal Medlemmer, kan man vente, at Vinding og Tab omtrent ville balancere; naturligvis under Forudsætning af, at Dødelighedstavlen og Rentefoden er rigtig valgt. Det er noget, man ikke kan være forsigtig nok med, da man i modsat Fald risikerer, at Kassen gaar fallit.

Spørgsmaalet er altsaa, hvor stort et Reservefond man skal have, naar der er et vist Antal Medlemmer, for at man kan være nogenlunde sikker. De bidragydende Medlemmer kan man temmelig let blive færdig med, thi som ovenfor antydet kan Foreningen for deres Vedkommende indrette sig paa fuldkommen Gjensidighed, saa at altsaa, naar et Medlem dør, hans Kapital fordeles paa de andre. Større Vanskelighed volder Pensionisterne, hvis Forsørgelse helst skulde være fuldstændig fast og sikker. Hvis der kun var én Livrentenyder, var man nødt til omtrent at have hele Hovedstolen i Behold, thi han kunde jo blive over 100 Aar gammel, og jo ældre han blev, desto mere vilde han trænge til Pengene, saa at man fremfor alt maatte passe paa, at han ikke spiste Kapitalen op. Hvis der var to Medlemmer, var man strax mere sikker, thi at de begge skulde blive 100 Aar, vilde der dog ikke være stor Udsigt til. Man indser let, at jo flere Medlemmer der er, desto mindre Reservefond behøver man at lægge hen for at være nogenlunde sikker. Abso-

lut sikker bliver man aldrig: det er jo dog kun menneskelige Beregninger, og ingen kan se ind i Fremtiden.

Man har en Art theoretisk Løsning af denne Opgave, men Løsningen beror til Syvende og sidst paa et Skjøn, idet man selv maa afgjøre, hvor stor Sikkerhed der skal knytte sig til Beregningen. Var det kun én Pensionist kunde man maaske regne, at Reservefonden skulde være mindst saa stor som Livrentens Kapitalværdi. Var der 9 Medlemmer vil man kunde være temmelig sikker, naar man henlægger 3 Gange Livrentens gjennemsnitlige Kapitalværdi; naar denne f. Ex. var 10 Kr. for hver Krone i Livrente, og hver Livrente var paa 100 Kr., vilde Livrenterne i alt koste 9000 Kr., og 3000 Kr. vilde være en passende Reservefond. Var der 100 Medlemmer, der hver fik 100 Kr., vilde Reservefondet passende være 10,000 Kr., altsaa kun en Tiendel af hele Kapitalværdien. Man ser, hvor betydningsfuldt det er, at der er mange Medlemmer i Foreningen. Har Foreningen kun faa Medlemmer, maa den hellere kjøbe sine Pensionister ind i en Livrenteanstalt, selv om der derved skulde tabes nogle Procent.

I England, hvor Hjælpekasseinstitutionen er særdeles udviklet, er det meget almindeligt, at Foreningerne, de saakaldte «Loger», slutte sig sammen i større Forbund til gjensidig Støtte. Sygehjælpen, der altid helst maa besørges af en lille Forening, er overladt til Logerne, medens Distrikterne overtage Begravelseshjælpen og andre Understøttelser. Hvad der vindes derved i Sikkerhed, er ganske overordenligt, og der er ingensomhelst Grund til, at de danske Sygekasser ikke skulde kunne gjøre det samme, man behøvede ikke at borttage det mindste af de enkelte Foreningers Ejendommelighed og Selvstændighed;

hver Forening kunde forfølge sine Formaal, de burde blot være enige om at dele Risikoen ved Begravelseshjælp, Alderdomsunderstøttelse osv. Ved en saadan Ordning vilde Arbejderen tilmed faa den store Fordel, naar han forlod sin Hjemstavn, at kunne finde en Loge i sit nye Hjem, der var i Forbund med hans Sygekasse, saa at han ikke behøvede at træde ud af Foreningen og derved miste alle sine Medlemsrettigheder.

Alexander von Oettingen: Det borgerlige Ægteskab og Moralstatistiken.

Obligatorische und fakultative Civilehe nach den Ergebnissen der Moralstatistik. Ein Wort zum Frieden. Von Alexander v. Oettingen, Professor der Theologie in Dorpat. Leipzig, Verl. v. Duncker & Humblot. 1881. (83 S.).

Alexander v. Oettingen, den berømte Moralstatistiker og theologiske Professor i Dorpat, hørte ikke til dem, der i sin Tid sværmede for den saakaldte Kulturkamp. Ejheller var han nogen ubetinget Forsvarer af Indførelse af det obligatoriske borgerlige Ægteskab. Tværtimod! Han vilde ikke have stemt for den tyske Lov af 6. Fbr. 1875, der indførte denne Form for Ægteskabet. Han fandt Loven ubetimelig: den var en Fare og en Fristelse for det kristelige Folk; den var for de Lunkne og Halve en forførerisk Anledning til at foragte kristelig Skik; den var egnet til paa en skjæbnesvanger Maade at vække det endnu slumrende «Affald fra Kirken». Men Loven har nu bestaaet i fem Aar. Der maa regnes med den som med et *fait accompli.* Faktisk har den haft gunstige Resultater, ganske uventede Resultater. Ligeoverfor den voldsomme Agitation, der fra Theologernes og de Reaktionæres Side er rejst mod Loven, anser Professoren fra Dorpat det som sin Pligt i Sandhedens Interesse at vidne

om de virkelige Resultater. Ikke noget polemisk Skrift ønsker han at sende ud i Verden; af Strid og Kiv have vi nok. Han taler tværtimod, skjønt tvungen til at optræde mod Reaktionen, et «Fredens Ord». Og han grunder sin Dom og sine Slutninger ikke paa Enkelterfaringer eller paa Andres løse Paastande, men paa methodisk iagttagne Massefremtoninger. Han hører først Modstanderne og prøver de Grunde, som den nyere Agitation imod det obligatoriske borgerlige Ægteskab har bragt frem. Han udvikler dernæst den moralstatistiske Bevismethodes Nødvendighed og Berettigelse. Han fremfører de sidste Aars statistiske Kjendsgjerninger vedrørende Vielser, Daab og andre kirkeligt betydelige Handlinger. Han hævder, at det obligatoriske borgerlige Ægteskab har Fortrin fremfor enhver Form af det fakultative borgerlige Ægteskab, men indrømmer, at den herhenhørende bestaaende Lovgivning i Tyskland kunde modtage nogle Reformer.

Det er ligefrem en Agitation, der i Tyskland er bleven rejst mod det borgerlige Ægteskab. «Vor feberagtigt bevægede Tid er overalt tilbøjelig til Agitation, i politiske som i sociale og desværre ogsaa kirkelige Spørgsmaal. Den ellers saa velmente Bevægelse i det kristeligsociale Arbejderparti, som Stöcker & Co. have sat i Scene, bruger de samme højst betænkelige agitatoriske Midler, som denne Antisemitliga, der ligefrem ophidser til Jødeforfølgelse. Ved at fanatisere Masserne bygges ikke Guds Rige, lige saa lidt som man overvinder denne Verdens Rige. Sammenblandingen af Politik og Kristendom er rent ud frastødende, og er mere skikket til at

forvirre end til at klare Sindene. Hvor har ikke Pastor Todts i enhver Henseende forfejlede Bog om den tyske radikale Socialisme skadet den gode Sag! Saasnart man mener at kunne finde Reglerne for Løsningen af indviklede socialpolitiske og nationaløkonomiske Problemer i den kristelige Kirkes hellige Bøger, kommer man ind paa et højst betænkeligt Terræn, og sammenblander paa en uklar Maade ethisk-religiøse og teknisk-økonomiske Synspunkter. Saaledes har man ogsaa baaret sig ad ligeoverfor das Reichscivilstandgesetz», Loven om det tvungne borgerlige Ægteskab.

Man sammenblander politiske og retlige Spørgsmaal med de religiøse og kirkelige. Staten har Ret til at ordne sine Anliggender ved sine egne Love. «Og Ægteskabet har som en ikke specifik kristelig men en naturlig, paa Skabelsesordningen hvilende Institution til alle Tider i fremtrædende Grad været en Gjenstand for Statsinteressen og den borgerlige Lovgivning. At Staten gjennem Aarhundreder paa Grund af sin Sammensmeltning med den kristelige Kirke anerkjendte, at Vielsen tillige retsgyldigt sanktionerede Ægteskabet, — er, hvis man saa vil, et glædeligt Bevis paa, at disse to for den menneskelige Kulturudvikling saa betydelige Faktorer inderligt hørte sammen. Er dette inderlige Forhold faktisk ophørt eller blevet slappet, saa kan man vel fra et kristeligt Standpunkt beklage dette; men man bør dog med Hensyn til det faktiske Forhold ikke hengive sig til fordærvelige Illusioner». Og den theologiske Professor minder om dette: «Den ‚kristelige' Stat existerer — saaledes som den kirkelige Traditions Mænd ofte tænke sig den — faktisk ikke mere! Og forstaar man ved den kristelige Stat den Statsordning, der gjør den kristelige

Religion til en Tvangsbekjendelse for Borgerne, eller overhovedet ved Lov tvinger de enkelte Statsborgere til en eller anden religiøs Handling, saa er det en Lykke, at den i sin Tid muligvis i folkepædagogisk Henseende berettigede religiøse Tvangsinstitution nu er ophørt at existere. Thi en Lovtvang er her ikke blot ukristelig; — den er umoralsk».

Men alligevel raser de Klerikale og de saakaldte Konservative imod, at det tvungne kirkelige Ægteskab har maattet vige Pladsen i Tyskland for det tvungne borgerlige. Katholikerne betegne det borgerlige Ægteskab slet og ret som «Konkubinat». Og fra den protestantiske Kirkes Mænd udslynges Ord som disse: «det borgerlige Ægteskab er et Angreb paa den kristelige Moral, en positiv Begunstigelse af det moderne Hedningedømme; Staten har dermed akcepteret Socialdemokratiets Standpunkt, efter hvilket Religionen er den Enkeltes Privatsag»; — eller: «det borgerlige Ægteskab er en Institution, der skyldes den antikristelige Aand, som søger at beherske vort Folks hele Liv»; osv. osv.

Men det er — hævder vor Theolog — «helt igjennem uevangelisk at blæse et Spørgsmaal, der principielt betragtet er et Adiaphoron, d. v. s. ikke direkte berørt af Guds Ord, op til et Tros- og Samvittighedsspørgsmaal». Staten er ikke bleven mindre kristelig, fordi den har ophævet det tvungne kirkelige Ægteskab og sat det tvungne borgerlige i Stedet; Staten beviste heller ikke tidligere ved sin Daabs-, Vielses-, Konfirmations-Tvang sin kristelige Karakter; snarere er den nu mere kristelig, fordi den ikke paa ukristelig og umoralsk Vis tvinger til religiøse Handlinger. Den kirkelige Vielse er jo ikke bleven afskaffet ved Loven af 6. Fbr. 1875. Loven inde-

holder tværtimod en Paragraf (§ 82), den saakaldte «Kejserparagraf», saalydende: «de kirkelige Forpligtelser med Hensyn til Daab og Vielse berøres ikke ved denne Lov». I den preussiske Landdag erklærede Kultusminister Falk d. 17. Dcbr. 1873: «Hvad hindrer da den, der betragter den kirkelige Vielse som noget Væsenligt, i fremdeles at betragte den saaledes? Hvad er der til Hinder for, at han i sit Indre kan betragte den Akt, der afsluttes hos den Embedsmand, der faar at gjøre med Civilstandssager («Civilstandsbeamte»), som en Ægteskabskontrakt? og hvad er der til Hinder for, at han først efter den kirkelige Vielse betragter sig som virkelig gift?»

Noget ganske andet er det, at der maaske kan gjøres Indvendinger mod den Maade, hvorpaa Sagen i Tyskland praktisk er blevet ordnet, at Maskineriet koster adskillige Penge, at det arbejder for besværligt og omstændeligt, at der er for faa «Standesbeamte», og at de ikke altid ere tilstrækkeligt dannede, at Kirkebøgerne blev ført med større Akkuratesse end de Protokoller, som føres af Standesbeamte'erne osv. Disse og lignende mulige Mangler ere ikke af principiel Natur; der er ingen Anledning til for deres Skyld at sætte en Masseagitation i Scene, og de kunne alle rettes, uden at Principet berøres. Men af afgjørende Betydning er det, om Loven om det borgerlige Ægteskab har haft gode eller skadelige Følger for det kristelige og kirkelige Liv og for Folkemoralen.

De statistiske Kjendsgjerninger, med Hensyn til Indgaaelse af borgerligt Ægteskab og kirkelig Vielse, udvise, at strax efter, at det borgerlige Ægteskab var blevet obligatorisk i Tyskland, var Tallet paa dem, der ikke tillige søgte kirkelig Vielse, meget stort, men jo længere vi fjærne os fra den ny Lovs Ikrafttræden og nærme os Nutiden, desto mindre bliver Tallet. Ganske vist er der betydelige Forskjelligheder mellem de forskjellige Dele af Landet.

I Preussen taltes (Talen er kun om rent evangeliske Ægteskaber):

Aar.	Borgerlige Ægtesk.	Deraf blev		Paa 100 borg. Ægtesk. kom altsaa:	
		kirkeligt viede.	foreløbig ikke viede.	Vielser.	Ikke-Vielser.
	1.	2.	3.	4.	5.
1875. . .	145,272	121,217	24,055	83,44	16,56
1876. . .	138,989	120,130	18,859	86,43	13,57
1877. . .	132,116	115,421	16,695	87,36	12,64
1878. . .	129,940	114,632	15,308	88,29	11,71
1879. . .	128,849	115,041	13,808	89,28	10,72
Ialt . .	675,166	586,441	88,735	86,71	13,29

Man vil af denne Tabel se, hvorledes Undladelserne af at søge kirkelig Vielse stadigt bliver sjeldnere siden 1875.

Saaledes i Nordtyskland. Vi vende os til Syd- og Mellemtyskland, Bayern og Sachsen, hvor den meddelte Statistik ligeledes kun omfatter evangeliske og rent evangeliske Ægteskaber. Her begynder Statistiken et Aar senere end i Preussen, hvor Loven om det borgerlige Ægteskab traadte et Aar tidligere i Kraft.

I Bayern taltes:

Aar.	Borgerlige Ægtesk.	Deraf blev		Paa 100 borg. Ægtesk. kom altsaa:	
		kirkeligt viede.	foreløbig ikke viede.	Vielser.	Ikke-Vielser.
	1.	2.	3.	4.	5.
1876. . .	7,822	7,302	520	93,35	6,65
1877. . .	7,448	7,172	276	96,27	3,73
1878. . .	7,054	6,875	179	97,46	2,54
1879. . .	6,082	5,994	88	98,55	1,46
Ialt . .	28,406	27,343	1,063	96,27	3,73

I Sachsen taltes:

Aar.	Borgerlige Ægtesk.	Deraf blev		Paa 100 borg. Ægtesk. kom altsaa:	
		kirkeligt viede.	foreløbig ikke viede.	Vielser.	Ikke-Vielser.
	1.	2.	3.	4.	5.
1876. . .	26,519	24,360	2,159	92,24	7,76
1877. . .	23,988	22,594	1,394	94,44	5,56
1878. . .	24,675	23,652	1,023	95,86	4,14
1879. . .	25,254	24,379	875	96,59	3,41
Ialt . .	100,436	94,985	5,451	94,58	5,42

Bevægelsen er den samme som i Preussen, omend Graden er noget forskjellig. I Sachsen har man holdt særlig Bog over «Trau-Unterlassungen» og «Trau-Verweigerungen». Ved «Trau-Verweigerer» forstaar man de Ægtepar, der — trods Præstens Opfordringer og Advarsler — udtrykkeligt erklære ikke at ville søge kirkelig Vielse. Men Tallet paa dem er kun lille: af de 2159, der i 1876 ikke søgte kirkelig Vielse, var det kun 286, der udtrykkeligt vægrede sig derved; af de 875, der

i 1879 undlod kirkelig Vielse, var det kun 66, der nedlagde udtrykkelig Indsigelse herimod. Nogle af de Ægtepar, der ikke strax have søgt kirkelig Vielse, indhente senere det Forsømte.

At Forholdet i de store Byer ikke er som ude paa Landet, vil man kunne vide paa Forhaand. I München undlod i 1879 12 pCt., i Hamborg 20 pCt., i Stuttgart 23 pCt., i Breslau over 30 pCt., i Magdeburg omtrent 50 pCt. af de rent evangeliske Par at søge kirkelig Vielse. I Berlin er det naturligvis endnu værre. Hvor forskjelligt Forholdet (for den evangeligske Befolkning) stiller sig i Berlin og Provinsen Brandenburg, paa den ene Side, i Slesvig-Holsten og i Rhinlandene, paa den anden Side, viser nedenstaaende Tabel:

Aar.	Paa 100 borg. Ægtesk. kom kirk. Vielser			
	i Berlin.	i Prov. Brandenburg.	i Slesv.-Holsten.	i Rhinlandene.
	1.	2.	3.	4.
1875...	27,30	62,10	90,10	95,45
1876...	29,95	66,40	93,30	97,22
1877...	32,14	67,86	94,10	97,28
1878...	35,96	69,75	96,43	97,26
1879...	40,42	71,57	96,50	99,06
Gjennemsnit..	33,15	67,53	94,09	97,26

Naar Tallet paa de Ægtepar, der i Rhinlandene ikke søge kirkelig Vielse er saa lille (ligesaa i Westphalen), bør det erindres, at Loven af 1875 om det borgerlige Ægteskab ikke her indførte noget Nyt, da det dèr, hvor Code Napoleon var Lov, allerede var velbekjendt.

Som gjentagende fremhævet angaar den ovenfor meddelte Statistik kun de rent evangeliske Ægteskaber.

Oettingen indlader sig dog ogsaa paa en statistisk Undersøgelse af de «blandede» Ægteskaber d. v. s. de Ægteskaber, hvor Ægtefællerne have forskjellig Trosbekjendelse. De Resultater, han her kommer til, bekræfte vel tildels de ovenfor vundne; men det følger omtrent af sig selv, at «Kirkelighedssansen» i disse Ægteskaber er langt svagere, og i de blandede Ægteskaber undværer man langt hyppigere kirkelig Vielse end i de ikke-blandede. Oettingen, der i dette Skrift viser som en udpræget Optimist, kan vanskelig føle sig ganske tilfredsstillet af de blandede Ægteskabers Statistik.

Nu paastaas der, at i de Ægteskaber, der ikke ere blevne helligede ved kirkelig Vielse, ville Børnene ikke blive døbte. Man beregner, at der findes Hundredetusinder af «Hedningebørn» i Tyskland, og man synes ikke at tænke sig Muligheden af, at de endnu ikke døbte Børn senere kunne blive det. Egenlig er der nu ikke nogen umiddelbar Forbindelse mellem det tvungne borgerlige Ægteskab og Daaben eller Ikke-Daaben. Daabsfriheden er i vor Tid en Nødvendighed; kun de mest extreme Klerikale forlange den afskaffet («for at beskytte Børnene mod Forældrenes Raahed»); Daabstvangen kan ikke gjenindføres, selv om det borgerlige Ægteskab afskaffes. Og Tallene udvise, at Daaben langt sjeldnere forsømmes end det kirkelige Ægteskab, navnlig i Landdistrikterne. I Daabsprocenten er der desuden langt mindre Fluktuation end i Vielsesprocenten.

I Preussen var Forholdet saaledes som nedenstaaende Tabel udviser: (til dens Forstaaelse bemærkes, at Kol. 1 omfatter alle levendefødte Børn af evangeliske For-

ældre *inclusive* uægte Børn af evangeliske Mødre og Halvdelen af de i «blandede» Ægteskaber fødte Børn):

Aar.	Levendefødte Børn.	Evangelisk døbte.	Paa 100 Fødte kom Døbte				
			hele preus. Stat.	i Berlin.	i Pr. Brandenb.	i Pr. Pommern	i Hessen-Nassau.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1875	655,739	605,802	92,38	65,79	84,05	96,24	95,94
1876	666,759	619,162	92,86	67,24	83,92	96,18	97,71
1877	663,711	612,946	92,35	67,59	84,09	95,08	96,94
1878	653,368	606,854	92,88	68,78	85,00	95,79	97,49
1879	664,784	614,292	92,40	71,37	85,35	95,34	96,83
Ialt..	3,304,361	3,059,156	92,57	68,19	84,48	95,73	96,98

Berlin og Brandenborg — Pommern og Hessen-Nassau ere med Hensyn til Ikke-Daab og Daab Yderpunkterne i Preussen. I hele Staten blev 7,43 pCt. af de levendefødte evang. Børn ikke døbte: det absolute Tal af 245,205 Børn.

I Bayern og i Sachsen stiller Forholdet sig langt gunstigere. I det førstnævnte Land er det kun mellem ½ og 1 Procent af evangeliske Forældres Børn, der forblive udøbte. I det andet Land har Procenten i de fire Aar 1876—79 varieret mellem næsten 5 og lidt over 1½.

Atter med Hensyn til Daab ere de store Byer langt ugudeligere end de mindre Byer og Landdistrikterne, — d. v. s. i Reglen; thi der er Undtagelser: den store By Breslau har (1879) saaledes kun 1,58 pCt. ikke-døbte Børn, og Hannover har kun 6 pCt.; men i andre Byer finde vi ganske andre Procenttal for de ikke-døbte Børn: i Køln 14, i Kønigsberg 17½, i Magdeburg 25, i Hamborg 27 og i Berlin 30 I Berlin fødtes 1875—79 193,164

Børn, døbte blev 131,689, ikke døbte altsaa 61,475. Men endnu værre ser, som man kunde vide, Forholdet ud for de uægte Børn: i intet af de nævnte fem Aar blev i Berlin mere end 46 pCt. af de uægtefødte Børn døbte, og i nogle Aar var Procenten endel lavere: af 25,583 Børn, som evangeliske Mødre 1875—79 fødte udenfor Ægteskab, døbtes kun 11,582; 14,001 forbleve udøbte. I hele den preussiske Stat forblive af uægtefødte Børn mellem 18 og 20 pCt. udøbte.

Foruden de i det Foranstaaende anførte Data vedrørende Vielser og Daab tror vor optimistiske Forfatter at kunne paavise andre positivt-gunstige Symptomer paa et religiøst-moralsk Opsving i Tyskland siden 1876, altsaa efter (men dog vel ikke: paa Grund af) det tvungne borgerlige Ægteskabs Indførelse.

Man har sagt, at det borgerlige Ægteskab ikke er sædeligt dybt begrundet, og man har henvist til, at Skilsmisserne tage til. Oettingen benægter dette, og mener, at snarere det Modsatte er Tilfældet. Men stærkere Vægt lægger han dog paa, at Tallet paa uægte Fødsler synes at være i Aftagen, uagtet Ægteskabshyppigheden er dalet betydeligt. Procentsatsen for Uægtefødte var i hele det tyske Rige 1872—75 over 9 pCt.; siden 1876 er den gaaet ned til 8. I Berlin sank dette Forholdstal fra 15 (i 1871—75) til 12 à 13 (siden 1876); i Hamborg fra 13½ (1861—68) til 9 (efter 1876); i Sachsen fra 15 til 12 à 13 osv. osv.

Ogsaa om Tallet paa theologiske Studenter giver vor Forf. Oplysning. Man har i lang Tid i Tyskland klaget over, at Lysten til at studere Theologi og til at

lade sig ordinere er i Aftagen. Af 100 Studerende ved de preussiske Universiteter studerede

i Aaret	evang. Theologi	kathol. Theologi.
1867	17,64	9,37
1870	15,28	8,02
1873	11,30	6,18
1876	8,61	4,11

Stærk Tilbagegang, omtrent lige stærk for Protestanter og Katholiker. Men med 1876 slaar Udviklingen om: Fremgang for Protestanterne, forsat Tilbagegang for Katholikerne.

I hele Tyskland studerede

i Aaret	evang. Theologi	kathol. Theologi.
1876	1539	745
1877	1635	698
1878	1769	689
1879	2036	676
1880	2316	638

I Hamborg har man, til 1875, prøvet det fakultative borgerlige Ægteskab. I nogle Lande, saaledes i Danmark (Lov 13. April 1851), i Preussen (30. Marts 1847), i Sachsen (siden 1870) var eller er det borgerlige Ægteskab tilladt, naar Ægtefolkene ere Dissidenter eller af forskjellig Trosbekjendelse eller ikke af noget anerkjendt Trossamfund. Men i Hamborg var det for Alle, ogsaa for Folkekirkens Medlemmer, en virkelig frivillig Sag, om de vilde vælge kirkelig Vielse eller borgerligt Ægteskab; begge Former vare lige retskraftige. Den meget interessante hamborgske Statistik oplyser Følgende:

Aar.	I Hamborg med fakultativt borg. Ægtesk.						
	Ialt Ægte-skaber.	Deraf borgerl. uden Sjæles.	Paa 100 Ægteskaber kom				Paa 100 ægte Fødte k. Døbte.
			i hele Gebetet		i Byen alene		
			kirkeligt viede.	borgerl.	kirkeligt viede.	borgerl.	
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1861	2194	26	98,8	1,2	—	—	
1862	2291	42	98,2	1,8	—	—	
1863	2488	40	98,4	1,6	—	—	86,06
1864	2326	33	98,6	1,4	—	—	
1865	3030	49	98,4	1,6	—	—	
1866	2897	81	97,2	2,8	—	—	
1867	3170	96	97,0	3,0	—	—	
1868	4040	133	96,7	3,3	—	—	75,10
1869	3658	157	95,7	4,3	—	—	
1870	3247	175	94,6	5,4	—	—	
1871	3947	211	93,5	6,5	82,37	17,63	75,05
1872	3949	274	93,1	6,9	81,76	18,24	70,89
1873	4256	343	91,9	8,1	79,89	20,11	73,30
1874	4219	461	89,2	10,8	76,81	23,19	70,72
1875	4537	750	83,5	16,5	70,76	29,24	63,20
	Siden Indførelsen af det obligatoriske borg. Ægtesk.						
1876	4067	1405	65,45	34,55	59,35	40,65	71,01
1877	3936	958	75,54	24,44	72,21	27,29	72,21
1878	3767	733	80,17	19,73	81,77	18,23	72,29
1879	3593	552	84,50	15,50	88,10	11,90	73,23

En Betragtning af denne Tabel vil vise, at ganske vist gav Gjennemførelsen af Loven om det borgerlige Ægteskab (i Forbindelse med den i Hamborg herskende socialdemokratiske Bevægelse) det kirkelige Liv et svært Stød. Med det første Ryk, som Kirkens Skib føler, falder eller springer en skrækkelig Mængde Lunkne eller Fjendtlige overbord. Vielsestallet falder fra 83,5 til 65,45, i Byen alene fra 70,76 til 59,38. Men strax med det

næste Aar begynder Forholdet at rette sig, og bliver ved dermed, saa at Vielsesprocenten nu endog er højere, end den var under det fakultative Systems sidste Aar. Daabsprocenten er ogsaa efterhaanden bleven større, og overhovedet ere de i Hamborg gjorte Erfaringer ingenlunde til Gunst for den Agitation, der nu drives i Tyskland for at faa det obligatoriske borgerlige Ægteskab ombyttet med det fakultative. Prof. Oettingen hævder i det Hele, at det obligatoriske borgerlige Ægteskab er at foretrække fremfor enhver af de forskjellige Former af fakultativt borgerligt Ægteskab, der kjendes.

Af sine statistiske Undersøgelser vil Alex. v. Oettingen nu ingenlunde uddrage den Slutning, at de talrige Petitioner imod den bestaaende Ordning, der strømme ind til den tyske Rigsdag, bør kastes i Papirskurven. Han mener tværtimod, at de bør prøves omhyggeligt, og selv giver han nogle Vink om, hvad der er at gjøre. Han anbefaler saaledes, at Alt, hvad der kunde give den borgerlige Akt et højtideligt Præg, bør forbydes. Man træffer jo undertiden paa meningsløse Forestillinger om «Civiltaufen» (borgerlig Daab) og «Civiltrauungen» (borgerlige Vielse). Sligt bør forhindres. «Standesbeamte»'n bør udtrykkeligt gjøre opmærksom paa den ovennævnte «Kejserparagraf», og den Paragraf (§ 41) i Loven, der bestemmer, at «i det tyske Rige kan et Ægteskab retsgyldigt kun sluttes foran Standesbeamten» («Innerhalb des Deutschen Reichs kann eine Ehe rechtsgiltig nur vor dem Standesbeamten geschlossen werden»), bør efter vor Forfatters Mening omredigeres saaledes, at det bliver

det menige Folk tydeligt, at den borgerlige Handling kun er en «Ehevertrag» eller «eine rechtliche Beurkundung der Eheübereinkunft», ikke «eine eheschliessende Trauung». Det bør staar Ægtefolkene klart, at der, naar de forlade «Standesbeamten», endnu mangler Noget i, at deres Ægteskab tør betragtes som «perfekt».

A. P.

Sverigs Udenrigs-Handel.

Bidrag till Sveriges officiela statistik. *F*) Utrikes handel och sjöfart. Commerce collegii underdåniga berättelse för år 1879. Stockholm 1880 (391 S. 4to).

Uppgift i runda tal å rikets in- och utförsel af vissa hufvudsakliga varor. 1876—80. (1 Folioblad).

Værdien af Sverigs samlede Udenrigs-Omsætning var, naar de gangbare Middelpriser i svensk Havn (med Fradrag af Indførselstold) lægges til Grund, i 1879 413 Mill. Kr.; men i 1878 havde den været 424, i 1877 næsten 520 Mill., i 1876 næsten lige saa meget, i 1875 475 Mill., i 1874 endog 540 Mill.; i 1873 493 Mill. og i 1872 416 Mill. Kr. Først naar vi gaa bag Aar 1872, finde vi lavere Værdier end dem, der noteres for Udenrigsomsætningen i 1879. I 1871 havde Udenrigsomsætningen saaledes kun en Værdi af 330 Mill., i 1870 kun 294 Mill. og i 1869 endog kun 263 Mill. Kr.

Hvorledes disse Værdier ere at fordele mellem Ind- og Udførsel, ses af nedenstaaende Tal.

Indførsels-Værdien var

Aar	1869	....	137	Mill. Kr.
—	1870	....	142	— -
—	1871	....	169	— -
—	1872	....	216	— -
—	1873	....	271	— -
—	1874	....	307	— -
—	1875	....	268	— -

Aar	1876	290	Mill.	Kr.
—	1877	303	—	-
—	1878	240	—	-
—	1879	226	—	-

Af disse Værdier indførtes c. 50 pCt. ved svenske Skibe, omtr. 6 pCt. ved norske, og omtr. 40 pCt. (undertiden noget mere, undertiden lidt mindre) ved andre fremmede Skibe. Kun omtr. 2 pCt. indførtes ad Landvejen.

Udførselens Værdi var

Aar	1869	126	Mill.	Kr.
—	1870	153	—	-
—	1871	161	—	-
—	1872	200	—	-
—	1873	222	—	-
—	1874	233	—	-
—	1875	207	—	-
—	1876	226	—	-
—	1877	216	—	-
—	1878	184	—	-
—	1879	186	—	-

Heraf gik i Almindelighed noget over 40 pCt. med svenske Skibe. Med norske Skibe gik i 1879 13 pCt., i 1878 derimod 16½ pCt., i 1877 næsten 19 pCt., og i nogle tidligere Aar endog over 20 pCt. Med andre fremmede Skibe gik c. 40 pCt., eller lige saameget som med svenske Skibe. Ad Landvejen gik knap halvanden Procent.

I de foranstaaende Tal er Ind- og Udførselen af ædle Metaller medregnet. Omsætningen heraf er meget fluktuerende. I 1879 havde Indførselen af Guld og Sølv den usædvanligt høje Værdi af 13 Mill. Kr.; ellers har den svinget mellem 1,7 Mill. (i 1870), 11 Mill. (i 1873), 3,4 Mill. (i 1877) og 7,7 Mill. Kr. (i 1878). Udførselen af Guld og Sølv havde i 1879 en Værdi af 1,2 Mill., i 1874 over 8 Mill. Kr., men i 1872 kun 93,000 Kr.

Tolden af indførte Varer indbragte

Aar	1870	15	Mill.	Kr.
—	1871	18	—	-
—	1872	19	—	=
—	1873	23	—	-
—	1874	29	—	-
—	1875	24	—	-
—	1876	25	—	-
—	1877	26	—	-
—	1878	23	—	-
—	1879	24	—	-

Ind- og Udførselsværdierne (angivne i Millioner Kr.) for de forskjellige Varegrupper vare i Aaret 1879:

		Indf.:	Udf.:
1.	Levende Dyr	0,8	5,3
2.	Madvarer af Dyr	16,6	9,6
3.	Korn og Kornvarer	27,2	41,8
4.	Kolonialvarer	42,9	0,07
5.	Frugter og Haveplanter	2,5	0,2
6.	Spirituosa og Drikkevarer	4,7	0,3
7.	Textilstoffer	13,0	0,3
8.	Garn og Traad	7,0	0,3
9.	Manufakturvarer af Textilstoffer	30,4	2,6
10.	Haar, Fjer, Huder, Skind, Ben, Horn	12,6	1,4
11.	Fabrikater heraf	1,2	0,04
12.	Talg, Olje, Tjære, Gummi	9,3	1,3
13.	Fabrikater heraf	1,6	0,2
14.	Trævarer, ubearbejdede, savede, tilhuggede	0,7	66,0
15.	do., bearbejdede	0,9	9,2
16.	Farver og Farvestoffer	1,7	0,2
17.	Forskjellige andre vegetabilske Stoffer	4,2	0,6
18.	Papir og Papirarbejder	1,7	6,6
19.	Andre Fabrikata af vegetabilske Stoffer	0,1	0,03
20.	Mineralier, raa	14,3	1,2
21.	do., Fabrikata	2,0	1,6

	Indf.:	Udf.:
22. Metaller, ubearbejdede	7,6	33,0
23. do. Fabrikata	6,0	0,9
24. Skibe, Vogne, Maskiner, Instrumenter . .	5,4	1,4
25. Mønt	10,4	1,2
26. Artikler, der ikke kunne henføres under ovenstaaende Grupper	1,7	1,1

Som det fremgaar af denne Liste falder den største Indførselsværdi paa Kolonialvarer. Af de 43 Mill. Kr., der ialt faldt herpaa, faldt paa Sukker og Sirup 18½ Mill., paa Kaffe 14 Mill., paa uforarbejdet Tobak over 7 Mill., paa forarbejdet Tobak omtr. 1 Mill., paa Kryderier ½ Mill., paa The derimod kun c. 150,000 Kr. Udførselen af Kolonialvarer fra Sverig er saare ubetydelig, af Kaffe endog lig Nul, medens Danmark som bekjendt netop hermed driver en anselig Mellemhandel. — Den næstvigtigste Indførselsartikel er Manufakturvarer, især Uldvarer, 13 Mill. Kr., Bomuldsvarer 5 Mill., Silkevarer 2,8 Mill., Hør- og Hampvarer 5 Mill., Klæder 2½ Mill., Hatte 1 Mill., Strømpevarer noget over 1 Mill. Kr. etc. — Den tredje vigtigste Indførselsgruppe er Korn og Kornvarer, men heraf er Udførselen dog endnu langt betydeligere. — Som den fjerde vigtigste kommer Madvarer af Dyr, navnlig Flæsk 7 Mill. Kr., Sild 5 Mill., tørret og røget Fisk 1 Mill., Smør 2½ Mill. Kr. Men Smør-Udførselen er endnu langt betydeligere, omtr. 9 Mill. Kr. — I Gruppen Nr. 20 er navnlig at mærke Stenkul og Kokes, 10 Mill. Kr., Salt noget over 1 Mill. og Soda ½ Mill. Kr. i Indførselsværdier. I Gruppen Nr. 7 fremtræder især Bomuld med over 7 Mill., Uld med 2½ Mill., Hamp med 1 Mill. og raa Silke med noget over ½ Mill. Kr. i Indførselsværdier. — I Gruppen Nr. 10 falder paa Huder og Skind 8 Mill. og paa Gjødningstoffer næsten 4 Mill. Kr. som Indførsel. Udførselen heraf er især uberedte Huder, 1 Mill. Kr. — I Gruppen Nr. 12 falder paa Stenolje 2 Mill., paa Talg 1,2 Mill., paa Ister 0,8 Mill., paa forskjellige fede-Oljer 3 Mill. Kr. i Indførsel. Der udføres af denne Gruppe endel Tjære, 0,9 Mill. Kr. noget Talg etc.

Blandt **Udførselsartiklerne** staar tre Grupper langt forud for alle de andre: uforarbejdede, savede eller tilhugne **Trævarer** (især Brædder og Planker), **Korn og Kornvarer** samt uforarbejdede eller kun for en Del forarbejdede **Metalvarer.** Blandt disse sidste tage Stang- og Baandjern ubetinget Broderparten, adskilligt over 20 Mill., Staal 4 Mill., Rujern 2 Mill., Zink 1 Mill., Kobber 0,6 Mill. Kr. — Af Korn udføres aldeles overvejende Havre. Værdien af Udførslen af uformalet Korn var i 1879 c. 40½ Mill. Kr. (hvoraf 32½ paa Havre). Meludførslen havde altsaa kun en Værdi af omtr. 1 Mill. Kr., hvoraf Broderparten, 0,7 Mill., paa Hvedemel. Derimod løb **Indførselen** af Mel op til 11 Mill. Kr., hvoraf paa Hvedemel 7,7 Mill., paa Rugmel over 3 Mill. Kr. Af uformalet Korn indførtes 15½ Mill., hvoraf 13½ Mill. Kr. paa Rug. — I Gruppen Nr. 15, **forarbejdede Trævarer,** notere vi særligt Tændstikker med 5 Mill., Træmasse med 2,3 Mill. og Snedkerarbejde med c. 1 Mill. Kr. i Udførselsværdi. — Af **levende Kreaturer** udførtes i 1879 30,000 Stk. Hornkvæg (henved 4 Mill. Kr.); i 1880 gik Udførslen op til 34,000 Stk., i 1878 havde den været 32,000, i 1876 og 1877 derimod kun 20,500 Stk. Heste-Udførselen havde i 1879 en Værdi af 360,000 Kr. (1,400 Stk.), Faar 460,000 Kr. (23,000 Stk.), Svin 630,000 Kr. (14,000 Stk.). Men i 1880 har Udførselen været betydeligt større, af Heste 2800 Stk., Faar 29,000 Stk., Svin 22,000 Stk. — Blandt **Madvarer af Dyr** have vi alt fremdraget Smør, med en Udførsel til en Værdi af omtrent 9 Mill. Kr. Og heraf har Udførselen i 1880 hævet sig yderligere. — Blandt andre Udførselsvarer kunne mærkes Papir, Maskiner og Brændevin. Medens der af **Brændevin og Sprit** (af Sæd, Kartofler eller andre Jordfrugter) tidligere kun udførtes ubetydelige Kvantiteter, har der i de sidste Aar været en overordenlig stor Fremgang heri: Der udførtes heraf (angivet i Kannor à 50%) i hvert af de fem Aar 1875—1880 resp. 1000, 900, 41,200, 54,000 og 2,387,000.

Med Hensyn til de forskjellige Lande, med hvilke Sverig staar i Handelsforbindelse, bemærke vi følgende:

Værdien af de til Sverig indførte Varer var i 1879

fra	Storbritannien og Irland	59	Mill. Kr.
-	Danmark	48	— -
-	Rusland	18	— -
-	Norge	11	— -
-	Holland	9	— -
-	Belgien	6½	— -
-	de Forenede Stater . .	6	— -
-	Frankrig	5½	— -
-	Finland	5	— -
-	Brasilien	1	— -
-	Spanien	1	— -
-	Vestindien	0,8	— -
-	Italien	0,8	— -
-	La Plata Staterne . .	0,7	— -
-	Portugal	0,7	— -

Endvidere fra følgende tyske Stater

fra	Lübeck	27½	Mill. Kr.
-	Preussen	10	— -
-	Bremen	7	— -
-	Hamborg	7	— -
-	Oldenburg	80,000	-
-	Mecklenburg	2,000	-

Udførselen fra Sverig i 1879

til	Storbritannien og Irland	92	Mill. Kr.
-	Frankrig	28	— -
-	Danmark	20½	— -
-	Belgien	9½	— -
-	Norge	6½	— -
-	Holland	5½	— -
-	Finland	2½	— -
-	Rusland	1½	— -
-	Spanien	1½	— -
-	Portugal	1	— -
-	de Forenede Stater . .	1	— -

Og til de ovennævnte tyske Stater

til Lübeck	5,000,000	Kr.
- Preussen	3,800,000	-
- Hamborg	3,400,000	-
- Oldenburg	450,000	-
- Bremen	400,000	-
- Mecklenburg	340,000	-

Med de Lande, som ikke ere nævnte, har Sverig kun en mindre Omsætning.

Rækken med Indførselslandene afviger, som man vil se, betydeligt fra den med Udførselslandene: fra nogle Lande en stor Udførsel og kun en mindre Indførsel; ved andre Lande netop det omvendte.

For Danmarks Vedkommende er Forholdet dette: en betydeligere Indførsel til Sverig; en mindre Udførsel herfra. Indførselsværdien bevægede sig 1874—79 mellem 41 og 53 Mill. Kr.; men i Begyndelsen af Halvfjerdserne var den langt lavere. Udførselsværdi var 1875—79 20 à 24 Mill. Kr.; i 1874 var den næsten 32 Mill. Kr.; men i de første Aar af Halvfjerdserne var den meget betydeligt lavere. (Det maa imidlertid bemærkes, at i 1879 faldt af Indførselsværdien fra Danmark noget over 9 Mill. Kr. paa Guldmønt, medens Udførselsværdien for Guldmønt fra Sverig til Danmark kun var noget over 1 Mill. Kr.). Af værdifulde Udførselsartikler fra Danmark til Sverig kunne mærkes: Hvedemel, i 1879 6 Mill. Kr., Uldvarer, 4 Mill., Kaffe, 2½ Mill., Sukker, 2½ Mill., Bomuldsvarer, 1¼ Mill., Tran, Gjødningsstoffer, Ister, Huder, Flæsk, Frø, Sild. Blandt værdifulde Udførselsartikler fra Sverig til Danmark: Træ, c. 4 Mill. Kr., Smør, 4 Mill., Hornkvæg, 2½ Jern, 1½, Tændstikker, 1⅓ og Korn.

Den svenske Handelsflaade talte ved Udgangen af 1879 3,550 Sejlskibe med 447,000 Tons Drægtighed, og 752 Dampskibe med 84,000 Tons Drægtighed, altsaa en samlet Drægtighed paa 531,000 Tons. Af den svenske Sejlflaade benyttedes 1879 i udenrigsk Søfart 1,908 Skibe med 383,000 Tons; af Dampflaaden 170 Skibe med 56,000 Tons.

Ifølge de fra svenske og norske Konsuler indkomne Beretninger optjente svenske Skibe i udenrigsk Søfart i 1879 32 Mill. Kr. i Bruttofragt (i 1878 34½ Mill. Kr.), hvoraf 17,3 Mill. indfløð i Fart mellem Sverig og Udlandet, Resten eller 14,7 Mill. i Fart mellem udenrigske Steder. Paa Sejlskibe faldt 20½ Mill., paa Dampskibe 11½ Mill. Kr.

Sverigs Industri.

Bidrag till Sveriges officiela statistik. *D)* Fabriker och manufacturer. Commerce collegii underdåniga berättelse för år 1879. Stockholm, 1881. (87 S. in 4to).

I Aaret 1878 taltes der i Sverig 2806 Fabriker, ved hvilke 52,459 Arbejdere vare sysselsatte. Disse Fabriker producerede Varer til en beregnet Værdi af 134 Millioner Kr., eller 11 Mill. Kr. mindre end det foregaaende Aar. Men Produktionens Størrelse og Værdi opgives af de respektive Industridrivende, og Commerce-Collegiet fremhæver, at deres Beregninger ikke kunne gjøre Krav paa nogen «officiel Egenskab»; de maa naturligvis benyttes med Varsomhed, men de give dog nogle Vink, der ikke ere uden Betydning. Med den største Produktionsværdi figurerer nedenstaaende Fabriksvirksomheder (Produktionsværdien er angivet i Millioner Kr.):

	Mill. Kr.:	Procent:
Støberier og mekaniske Værksteder	17,8	13,27
Sukkerraffinaderier	15,0	11,22
Bomuldsgarnsspinderier	10,8	8,06
Tobaksfabriker	10,3	7,71
Bomuldsvæverier	9,1	6,75
Klædefabriker	7,0	5,24
Maltdrikfabriker	6,8	5,08
Papirfabriker	5,9	4,22
Tændstikfabriker	5,4	4,03
Læderfabriker	4,9	3,69

	Mill. Kr.:	Procent:
Mekaniske Snedkerfabriker	3,4	2,57
Kemisk-tekniske Fabriker	2,5	1,88
Glasbrug	2,1	1,54
Farverier	2,0	1,45
Sæbefabriker	1,8	1,37
Papirmassefabriker	1,7	1,27
Gasværk	1,5	1,12
Porcellænsfabriker	1,4	1,08
Hel- og Halvuldfabr. (excl. Klædef.).	1,4	1,02
Skibsbyggerier	1,3	1,01

For de øvrige Fabrikvirksomheder angaves lavere Produktionsværdier.

Af den samlede Produktionsværdi (134 Mill. Kr.) faldt paa Byen Stockholm 24,7 Mill. Kr. (18 pCt.), hvorhos næsten 4 Mill. Kr. (3 pCt.) faldt paa Stockholms Len. Paa Göteborg med Göteborg og Bohus Len faldt næsten 26 Mill. Kr. (19 pCt.). Paa Østergötlands Len faldt 19 Mill. Kr. (14 pCt.); paa Malmöhus Len 15,7 Mill. Kr. (12 pCt.); paa Elfsborg Len 9,6 Mill. Kr. (7 pCt.); paa Jönköping Len 6,9 Mill. Kr. (5 pCt.). Alle de øvrige Len stod lavere i Rækkefølgen.

Af Tændstikfabriker — for at nævne et Exempel paa en ejendommelig svensk Industrigren — var der i 1879 28 i Gang (i de nærmest foregaaende Aar, 1875—78, derimod 31 à 38); 3 vare ikke i Gang. Af disse Fabriker ejedes de 17 af Aktieselskaber. De beskjæftigede 3,420 Arbejdere (i de foregaaende Aar indtil noget over 4000), hvoraf 1430 under 18 Aar. Over Halvdelen af den samlede Produktionsværdi (5,4 Mill. Kr.), nemlig 2,8 Mill. Kr. faldt paa den berømte Tændstikfabrik i Jönköping. Næst den kom Fabriken i Vexiø med en Produktionsværdi paa 328,000 Kr. De 28 Fabriker ere spredte omkring paa omtrent lige saa mange Steder; i Sammenligning med den store i Jønkøping ere de alle ubetydelige.

Som anført var i 1879 2806 Fabriker i Gang, medens 182 stod stille. I 1876, 1877 og 1878 havde Tallet paa de

igangværende Fabriker været noget større. — Vandkraft anvendtes i 616, Dampkraft i 714, Kreaturkraft i 566. — 649 af Fabrikerne ejedes af Aktieselskaber. — Ligeledes som anført, var den samlede Arbejderstyrke i 1879 52,459. Deraf var under 18 Aar 5251 mandlige, og 3094 kvindelige Individer. I de foregaaende Aar havde Arbejderstyrken været ikke saa lidet større; i 1876 saaledes 61,414 Arbejdere, hvoraf 11,300 under 18 Aar.

Sverigs Høst.

Bidrag till Sveriges officiela statistik. *N*) Jordbruk och Boskapsskötsel. Sammendrag af kungl. Maj:ts befallningshafvandes årsväxtberättelser, för år 1880. Utarbetadt i Statistiske Centralbyrån. Stockholm 1880. (16 S. in 4to).

Paa to Maader indsamler man i Sverig aarlige Oplysninger om Udfaldet af Høsten. For det første offenliggjøre de provinsielle Landhusholdningsselskaber (siden 1865) de Oplysninger om Udsæd og Høst, som Landmændene direkte have meddelt dem; men de saaledes vundne Resultater kunne først offenliggjøres efter længere Tids Forløb, et Aar eller mere. For at fremskynde Offenliggjørelsen har man da, siden 1874, søgt ad en anden Vej at beregne Resultaterne, om end kun med approximativ Nøjagtighed. Beregningen foregaar saaledes: Fra Landhusholdningsselskabernes Offenliggjørelser kjendes Udsædens Størrelse; man skaffer sig derefter fra Landets 525 administrative Kredse, Oplysning om, hvormange Fold der paa de respektive Steder er høstet, og ved at multiplicere Udsædens Størrelse med de høstede Folds Antal faas den hele Høst.

Det viser sig herefter, at der høstedes af

	Aar 1880 Mill. Hektolit.:	Gjennems. for Aarene 1874-79 Mill. Hektolit.:
Hvede	1,2	1,2
Rug	7,5	6,8
Byg	5,8	5,2
Havre	19,2	16,0
Blandsæd	2,2	1,9
Ærter, Bønner og Vikker . .	1,0	1,0
Kartofler	22,7	17,7

Af de fire Hovedkonsorter tilsammen høstedes der altsaa i Aaret 1880 næsten 34 Millioner Hektoliter, gjennemsnitligt for de foregaaende sex Aar, 1874—79, derimod kun lidt over 29 Millioner Hektoliter.

Desforuden høstedes der en Bagatel af Raps og Boghvede, Hør og Hamp. Høhøstens Størrelse angives ikke.

Gjennemsnitsvægten, angivet i Kilogram, pr. Hektoliter var

	1880	Gjennems. for 1874—79.
Vinter-Hvede	80	78
Vinter-Rug	75	73
Byg	66	62
Havre	50	47
Blandsæd	58	55
Ærter	81	78
Bønner	78	79
Vikker	74	74

Den samlede Vægt af disse Kornsorter, Ærter, Bønner og Vikker var

1874	1500	Mill.	Kilogr.
1875	2000	—	—
1876	1800	—	—
1877	1600	—	—
1878	2100	—	—
1879	1900	—	—
1880	2200	—	—

Værdien heraf var i 1874 kun 187 Mill. Kr., i 1880 derimod 259 Mill. Kr. Imellem disse to Yderpunkter bevægede Værdien sig i 1875—79.

Smaa Meddelelser.

Møntspørgsmaalet, Freden og Frihandlen. Den berømte belgiske Statsøkonom Emile de Laveleye har rettet følgende d. 8. April d. A. daterede aabne Brev til den engelske Cobden-Club om Møntspørgsmaalet og Guldfodens Forhold til Frihandlen:

«Overbevist om at store Interesser knytte sig til Møntspørgsmaalet, henvender jeg mig til mine Kolleger i Cobden-Club og da navnlig til dem, som ere Medlemmer af den nuværende engelske Regering, og hvem jeg har den Ære personlig at kjende, den store veltalende og utrættelige Retfærdighedens Tjener Gladstone, Hertugen af Argyle, Sir Ch. Dilke, d'Hrr. Chamberlain, Fawcett, Grant Duff, Shaw-Lefevre. Den velvillige Imødekommen, som jeg altid har fundet fra Deres Side, indgiver mig det Haab, at De ikke ville nægte mig et Øjebliks Opmærksomhed.

Jeg skal ikke, mine Herrer, opholde Dem ved en Omtale af de Ulemper og Onder, som den herskende Uorden i Møntsystemet foraarsager Englands Industri og Handel. De kjende dem bedre end jeg. Handelskamrenes og Handelsstandens Andragender, det indiske Finansministeriums Memorandum have talt tilstrækkeligt tydeligt. Jeg vil sige nogle Ord om en mere almen og endnu større Interesse.

Cobden-Clubbens Motto er: *Free Trade, Peace, and Good Will among Nations.* Jeg tager ikke i Betænkning at sige, at Eders Møntpolitik sætter Menneskehedens tre store Interesser: Freden, den fri Omsætning og Sammenholdet mellem Folkene paa Spil.

De ere Alle ligesom jeg blevne opdragne i den deduktive Skoles økonomiske Principer. Mestrene i vor Videnskab i Tyskland og Italien, og nylig Leroy-Beaulieu i Frankrig og for Englands Vedkommmende blandt saa mange Andre Cliffe-Leslie og Ingram, have paavist, hvormange Fejl, der klæbe ved disse abstrakte og ufuldstændige Formler, og de Onder som de ofte medføre. Men i intet Spørgsmaal have de været mere ulykkebringende end i Møntspørgsmaalet. Her have de bragt Strid istedetfor Fred, Splid istedetfor Overensstemmelse mellem Interesser.

Naturen har givet to Metaller, Guldet og Sølvet, alle de Egenskaber, som udfordres for at gjøre dem brugbare som Omsætningsmidler. I alle vore nationaløkonomiske Lærebøger begynder Kapitlet om Møntvæsenet med denne Paavisning, og paa Grund af dette naturlige Forhold har Menneskeheden altid anvendt Guldet og Sølvet uden Forskjel.

Den deduktive Skole — ikke Adam Smith — har rejst sig mod Naturen og mod Historien, idet den hævder: Der bør kun være et enkelt Metal til Omsætningsmiddel. Bevar Guldet og proskriber Sølvet!

Saalænge England var den eneste Stat, der fulgte denne Opfordring, har dette Attentat paa de historiske Overleveringer og de naturlige Betingelser kun frembragt forbigaaende Forstyrrelser; men fra det Øjeblik af at man har villet gjøre dette System almindeligt, ere dets sørgelige Følger blevne følelige under Form af de økonomiske Onder, som vi se for vore Øjne. Historien og Naturen have hævnet deres miskjendte Rettigheder.

Vor udmærkede Kollega Hr. Goschen har sagt: «Udelukkende og overalt at ville anvende Guldet er en fuldstændig Utopi».

Jeg spørger Dem: Kan et Møntsystem, som skulde være Englands egoistiske Privilegium, være sandt og stemmende med Naturens Love? Tror De, at det er et Middel til Sammenhold mellem Folkene at sige: Det eneste fornuftige Møntsystem er Guldfoden, men alle Lande kunne ikke have den. England beholder Guldet for sig selv, de andre faa at nøjes med Sølvet, eller med det Misfoster, som man kalder Dobbelt-Møntfoden.

At fordrive Sølvet og kun at beholde Guldet som eneste Mønt i samme Øjeblik som Guldet bliver sjældnere, og Metalcirkulationen gjenindtager sin Plads paa et Sted, og udvider sit Omraade paa et andet, er enstydig med at arbejde for Prisernes Dalen.

Prisernes Dalen er — naar den ikke skriver sig fra Produktionens Overflod men fra Omsætningsmidlets Sjældenhed — enstydig med den langsomme, snigende og vedvarende Krise.

Prisernes langsomme og vedvarende Fald betyder, at Forpagteren ikke kan betale sin Afgift. Den betyder Nedsættelse af Forpagtningsafgifterne og Jordens Udlæggelse til Græsning, saaledes som jeg har set det i England. Det er det samme som, at Kjøbmanden bliver nødt til at sælge sine Varer under Indkjøbspris. Det er det samme som, at Fabrikanten nødes til at realisere sit Lager under Produktionsomkostningerne. Det er det samme som trykkende og stagnerende Forretninger og som Følge heraf det samme som dalende Arbejdsløn. Det er det samme som, at Mønter ophober sig for at ligge i Dvale i Bankerne, og som Følge heraf det samme som Rentens Fald. Og endelig er det fra det sociale Synspunkts Side det samme som Fjendskab mellem de forskjellige Klasser i Folket; halvruinerede Forpagtere mod Godsejerne, slet lønnede Arbejdere mod Arbejdsgiverne. — Lad os nu se, hvorledes Kampen om Guldet dræber Frihandlen:

Naar Priserne falde vedvarende og almindeligt, kaste Landbrugeren og den Industridrivende Skylden paa Udlandets Konkurrence, thi den hemmelighedsfulde Indflydelse, som skyldes det knappere Pengeomløb, undgaar deres Opmærksomhed. Dette saa vi i de trykkede Aar 1815—1830, som i den sidste Krise 1873—79. Det Held, som har fulgt de Forenede Stater, da de forhøjede Toldsatserne og skaffede sig en gunstig Balance, der betales i Guld, er et dræbende Faktum overfor Frihandlen, dersom Kampen om Guldet skal vedblive som hidtil. Det er sikkert nok, at de Lande, som se deres Guld forsvinde ville søge at holde det tilbage, ved saa meget som muligt at lægge Hindringer ivejen for Indførsel af fremmede Varer, altsaa gjen-

nem Beskyttelse. Tyskland har forhøjet sine Toldsatser, da det saa sit saa dyrt kjøbte Guld vende tilbage til England. Hvis Italien opdager, at de 400 Millioner, som det vil laane for at hæve Tvangskursen, gaa til London, vil det gjøre det samme. Den sædvanlige Underhandler om Handelstraktater, Luzzatti, har ikke taget i Betænkning at erklære dette i det italienske Parlament, d. 7. Fbr. d. A., som Svar paa nogle Trusler, i «Saturday Review», der havde sagt: «England, Frankrig og Tyskland ville slaa sig sammen for at forsvare deres Guld, som Italien vil berøve dem».

For at hæve Kursen paa sine Rubler og gjenoprette Metalcirculationen, og for at bevare de Millioner i Guld, som det frembringer, har Rusland allerede betydelig forhøjet sine Toldsatser, og det forlanger dem i Guld. Det samme har Østrig gjort, og hvad Frankrig angaar, kunne De være overbeviste om, at Fordringerne til Gunst for endnu højere Beskyttelsestold vilde blive uimodstaaelige, hvis den kroniske Krise skulde forværre sig paa Grund af en acut Krise, som fremkaldtes ved Mønternes fortsatte Bortstrømmen.

Betragt et Øjeblik den Stilling, hvori de øvrige Lande befinde sig overfor England. England er endnu Midtpunktet for Verdens Handel. Som Følge deraf er det til England, at de ædle Metaller strømme. Med en Diskonto af 3 pCt. trækker England i almindelige Tider det Guld, som det behøver, til sig. Men i Berlin udfordredes der forrige Efteraar 5 og 6 pCt. Og hvad Italien angaar, hvormeget vilde det behøve for at kunne kæmpe imod den engelske Banks næsten uimodstaaelige Tiltrækningskraft.

Da stiller sig det i sine Følger frygtelige Spørgsmaal for Folkene: Hvad skulle vi, naar det gjælder at bevare det Guld, som vi trænge til, helst vælge: en Forhøjelse af Diskontoen eller en Forhøjelse af Toldsatserne?

Svaret kan ikke et Øjeblik være tvivlsomt: Folkene ville svare: Hellere en Forhøjelse af Toldsatserne, som rammer Udlandet, end en Forhøjelse af Diskontoen, som rammer Indlandet.

Man vil læse de udmærkede Arbejder, som Cobden-Clubben

uddeler i Tusendvis; — men Darwins Lov vil gaa af med Sejren: det vil blive en Kamp for Tilværelsen.

Er det saaledes ikke sandt, at Guldfoden vil dræbe Frihandlen?

Man har paastaaet, at Frihandelsprincipet anvendt paa Møntspørgsmaalet fører til en enkelt Møntfod. Dette er en fuldstændig Misforstaaelse. Hvis der her fandt nogen Forbindelse Sted vilde den lede til det kinesiske System med Barrer efter Vægt eller med andre Ord til Tuskhandel.

Hvad det i Virkeligheden kommer an paa overfor Mønten, er Stabiliteten. Stanley Jevons har bevist mathematisk, og Goschen bekræftede i Parlamentet forrige Aar, at en Møntfod bestaaende af to Metaller er mindre foranderlig end en Møntfod dannet af et enkelt Metal.

Naar en Fysiker forfærdiger et Pendul af Kobber og Staal i Forening — krænker han saa, eller anvender han saa Naturlovene?

Det særegne ved et fejlagtigt System er det, at den Modstand, det møder, og den Forvirring, det fremkalder, bliver desto alvorligere i samme Forhold. som man anvender det i større Udstrækning. Dette er Tilfældet med den udelukkende Guldfod. Lad os sætte, at de Forenede Stater og Frankrig, efter at være overvundne af Eders Modstand og følgende Eders Exempel, proskriberede Sølvet og paa Londons Marked sælge de Milliarder af dette Metal, hvoraf de ere i Besiddelse, tilligemed hele den aarlige Produktion deraf. Sølvets Pris vil da falde til Halvdelen eller maaske til en Tredjedel af dets sædvanlige Pris. De ere bedre end jeg istand til at vurdere de fordærvelige Følger, som vilde blive uundgaaelige. Jeg tror at turde udtale, at Videnskabens Avtoritet, som tidligere var afgjort gunstig for Englands exklusive System, saavel i Møntspørgsmaalet som i Landbospørgsmaalet, for Tiden hælder til Frankrigs System, som mere humant og mere stemmende med Naturen.

Endnu et Ord, hvis Alvor De vil forstaa: Amerika sender Fredsbud til Evropa for at sætte Enighed og Harmoni i Stridens Sted. Hvis Evropa ikke modtager den Haand, som

Amerika rækker det, og hvis den økonomiske Kamp skal vedblive, værer da overbeviste om, at det ikke er Amerika, som vil bukke under. Evropa trænger til Amerikas Produkter, men Amerika kan undvære Evropas.

Fyrst Bismarck har sagt: «Guldet er blevet som et for snevert Sengetæppe. Enhver vil have sin Part deraf, og vil rive det til sig. Det er det man kalder Kamp».

Er denne *Struggle* eller rettere denne *Scramble for gold*, hvortil Eders Møntpolitik tvinger Verden, — er den Virkeliggjørelsen af vort Motto: *Free Trade*, *Peace and Good Will among Nations?*

V.

Rettelser.

I forrige Hefte (i Chargé d'affaires Billes Indberetning) rettes:

S. 302, L. 12: «Kraftopfyldelse» læs: «Kraftopbydelse».
- 304: «Dessory» læs: Dessoug».

La question monétaire.

Af Etatsraad, Nationalbankdirektør **Levy**.

Paa den paa Foranledning af den franske og nordamerikanske Regering i indeværende Aar afholdte Møntkonference var Danmark repræsenteret ved Etatsraad, Nationalbankdirektør Levy. Medens Etatsraad Levy ikke fandt Anledning til i større Omfang at deltage i Konferencens Forhandlinger, har han efter sin Hjemkomst ved Konferencens Udsættelse udarbejdet en Plan til Møntsagens Ordning. Denne Plan har han meddelt Konferencens Formand, den franske Finansminister, Monsieur Magnin, i en Skrivelse, som af Formanden blev fremlagt for Konferencens Medlemmer ved Forhandlingernes Gjenoptagelse, og optagen i Konferencens Protokol. Senere har Etatsraad Levy ved det skandinaviske nationaløkonomiske Møde, der afholdtes i Malmø i de sidste Dage af Juli, holdt et Foredrag om Konferencens Formaal og Forhandlinger, hvortil hans Forslag slutter sig.

Til Sagens lettere Forstaaelse meddele vi nedenfor først (I) det interessante Foredrag, Etatsraad Levy holdt i Malmø, og dernæst (II) Etatsraad Levys Brev af 27. Juni til den franske Finansminister med det deri indeholdte betydningsfulde Forslag til Ordning af *la question monétaire.* Red.

I.

Med Hensyn til det Spørgsmaal, som jeg har lovet at ville indlede en Forhandling om, maa jeg strax begynde med at erklære, at det i Grunden ikke er noget nyt, jeg har at meddele den ærede Forsamling. Hvad der er forefaldet paa Møntkonferencen i Paris, er der kommet saa udførlige Meddelelser om i Bladene, og dertil er der blevet knyttet saa megen Kritik fra forskjellige Sider, at jeg maa forudsætte, at alt vedrørende Sagen i dens Grundtræk er de Herrer bekjendt. Naar jeg alligevel har paataget mig dette Hverv, er det under den Forudsætning, at den ærede Forsamling vil bære over med mig, naar jeg i det Væsentlige kun meddeler min personlige Opfattelse af Situationen med Hensyn til Møntspørgsmaalet og af de Forhold, som foranledigede to Stormagter til at sætte Verden i Bevægelse for at komme sammen i Paris og holde lange, mere eller mindre interessante Diskussioner om dette Spørgsmaal, og naar jeg udtaler min rent personlige Opfattelse af den Maade, hvorpaa hele Spørgsmaalet for Tiden ligger for, og af de Midler, der muligvis kunne tjene til at afværge de Ulemper, og de Farer, som det med større eller mindre Ret paastaas, at Førholdene have medført eller kunne medføre.

De vide alle, som have fulgt Begivenhederne paa det økonomiske Omraade, at det er overordentlig store Fluktuationer, som ere foregaaede i Metallernes indbyrdes Forhold siden de 3 skandinaviske Lande gjorde et stort Skridt fremad i den fælles Interesse ved at slutte sig sammen i et Møntforbund. Det er meget betydelige Fluktuationer, der have fundet Sted, jeg kan sige langt større end vi, der dengang tog Ordet for denne Reforms

Gjennemførelse og kastede os over den med al den Interesse og Kraft, vi formaaede, kunde forudsætte, og jeg tør tilføje, end dengang nogen kunde forudse. Naar samtidig et stort og mægtigt Rige som Tyskland vilde forandre hele sit Møntsystem, naar et Land paa 40 Mill. Mennesker, ligeoverfor hvilket de skandinaviske Lande rigtignok ikke veje meget med Hensyn til Indbyggerantal eller økonomisk Betydning, vilde kaste sig over denne Reform, og 40 Mill. Mennesker vilde tømme deres Lommer og Gjemmer for Sølv og skille sig af dermed, for derved at erhverve et andet Metal, Guldet, maatte man ganske vist forudsætte, at dette ikke kunde gaa af uden Bevægelse eller Forstyrrelse. Men at det skulde ske i den Grad, som sket er, vilde ikke kunde være hændet, hvis der ikke samtidigt eller i de nærmest paafølgende Aar ogsaa i andre Lande var foregaaet Forandringer, hvis Virkninger faldt sammen med de Ulemper, som Reformen i Tyskland fremkaldte med Hensyn til Sølvets Prisforhold til Guldet.

Man antog dengang, at Tyskland havde en disponibel Beholdning af omtrent 800 Millioner Mark i Sølv, som det maatte udbyde paa Verdensmarkedet til Ombytning mod Guld. Erfaringen har vist, at man dengang har undervurderet denne Beholdning. I Virkeligheden havde Tyskland, da det gik over til Guldmøntfoden, af overflødigt Sølv — thi vi maa ikke glemme, at intet saakaldet Guldland kan undvære Sølvet til visse af sine Betalingsmidler — en større disponibel Mængde, som det maatte søge afsat paa Verdensmarkedet. Det er godtgjort, at det Beløb, som Tyskland havde disponibelt, var 25 pCt. større end anslaaet. Nu ser man klarere paa Forholdene end man gjorde i Begyndelsen. Efter hvad

der er oplyst paa Møntkonferencen fra tysk Side, udgjør det Beløb i Sølv, som Tyskland har realiseret 600 Mill. Mark. Men det er tillige oplyst, at Tyskland endnu ligger inde med 400 Mill. Mark i Sølv, som det ikke har kunnet skille sig ved, eller har forsømt en passende Lejlighed til at skille sig ved. Det er naturligt, at naar Handelsverdenen véd, at der ligger en saa betydelig Beholdning som 400 Mill. Mark, som hvert Øjeblik, naar Priserne stille sig nogenlunde gunstigt, kan ventes kastet ud paa Markedet, standses derved enhver opadgaaende Bevægelse i Sølvets Pris. Dette er noget, som ligger i Forholdets Natur. Den Omstændighed, at Tyskland dels har solgt saa meget Sølv, dels stadig endnu ligger inde med en saa betydelig Beholdning, foranledigede de Stater, som henhøre til den latinske Møntunion, navnlig Frankrig, Belgien, Italien og Schweiz, der rigtignok ingen Rolle spiller i Møntsagen, men jo dog hører med til Forbundet, ligesom ogsaa Spanien, der ikke hører til Forbundet, men følger de samme Regler, som den latinske Møntunion, og endelig Holland, til for nogle Aar tilbage helt at standse med Udmøntningen af Sølv. Det er disse Stater, der ere de saakaldte bimetallistiske Stater. Da de pludselig ophørte med at tillade Udmøntning af Sølv, var det naturligt, at denne Beslutning yderligere maatte bidrage til at udvide Prisforskjellen mellem de to Metaller. Disse Staters Standsning af Sølvudmøntningen var naturligvis begrundet i, at man frygtede for, ved at vedblive at modtage Sølv i et bestemt Værdiforhold til Guldet — det bekjendte Forhold af 1 til $15^1/_2$ — at blive oversvømmet med andre Landes Sølv, men paa den anden Side maa den betragtes som en Foranstaltning, der

sigtede til derigjennem at bevare det Guld, man var i Besiddelse af.

Naar man taler med Bimetallister og rigtig vil til Bunds i Sagen, skal man tale med dem i «Vinduesfordybningerne», hvor man, som de Herrer vide, faar bedre Besked, end naar man sidder ved det grønne Bord eller staar paa Talerstolen; thi saa er man ikke saa aabenhjertig, navnlig ikke i en saa stor Forsamling som Pariserkonferencen, hvor hele Verden var tilstede. Her kunne vi lettere være det i saadan en lille Familiekreds, som her er samlet. Der er det ejendommelige ved alle Bimetallister, at naar man examinerer dem eller forelægger dem et eller andet Spørgsmaal, mærker man snart, at hvad der bringer Bimetallisten til at indtage sit Standpunkt, hovedsagelig er Forkjærlighed for Guldet. Han tror, at Bimetallismen er en Nødvendighed for derigjennem at kunne bevare Guldet, hvilket efter min Mening er en urigtig Opfattelse, hvad jeg senere vil faa Lejlighed til at komme tilbage til. Det er maaske begrundet i gammel Vane; thi naar man staar paa et strengt bimetallistisk Standpunkt og siger, at Guld og Sølv ere lige godt anvendelige i et bestemt Værdiforhold, maatte det, naar man lever under bimetallistiske Forhold, være temmelig ligegyldigt, hvadenten man har det ene eller det andet Metal til sin Raadighed.

Nu har jeg altsaa nævnet først Tysklands Indflydelse paa Møntspørgsmaalet og dernæst de forskjellige evropæiske Stater, der lukkede deres Møntværksteder for Sølvet. Turen kommer dernæst til Nordamerika, dette stærkt sølvproducerende Land, som i Grunden leverer Verden det meste Sølv. Ogsaa dér blev man betænkelig, men gik en anden Vej. Rent lukke Porten for Sølvet turde

man ikke, dertil er der altfor vigtige Sølvinteresser i Amerika. Vi vide jo alle, hvilken Betydning de amerikanske Sølvbjærgværker have, og hvilke Kapitaler der ere anbragte i dem. Derfor sagde Amerikanerne: vi vedblive at udmønte Sølv, men i et begrænset Forhold. Staten skal opkjøbe Sølv til Markedspris saa billigt som muligt og deraf mønte Dollars, hvilke man gav Navn af Bland-Dollars efter Navnet paa den Mand, som indbragte Forslaget i Repræsentanternes Hus. Man møntede altsaa Bland-Dollars og mønter dem den Dag idag, dog saaledes at Regeringen ikke nogen Maaned maa mønte mindre end 2 Mill. og ingensinde over 4 Mill. Dollars, men ikke i det evropæiske bimetallistiske Forhold af 1 til 15½, men noget vægtigere i Forholdet af 1 til 16, det vil sige, man tillagde Sølvet 3 pCt. mindre Værdi i Forhold til Guld, end i de bimetallistiske evropæiske Stater.

Ogsaa andre Aarsager have været af indgribende Betydning i den omhandlede Henseende, og af disse skal jeg nævne to, som særlig maatte udøve direkte Indflydelse, nemlig den forøgede Sølvproduktion og en noget formindsket Guldproduktion. Det er nemlig oplyst, at Sølvproduktionen, som i Aaret 1861 udgjorde 8½ Mill. £, ved Udgangen af 1879, navnlig paa Grund af de store nyopdagede Sølvminer i Amerika var stegen til 16 Mill. £. Uheldigvis er samtidig Guldproduktionen falden fra 30 Mill. £ i 1856 til 21 Mill. £ i 1880. Erfaringen viser i alt Fald, at der udføres fra Guldlandene i Avstralien og Kalifornien mindre Guld end hidtil. Om det ligger deri, at virkelig Guldproduktionen er saa væsentlig aftagen eller i, at Befolkningen i Omegnen af disse Gulddistrikter, der efterhaanden er stegen og bleven mere velhavende, selv benytter meget Guld som Betalingsmiddel, eller om det

ligger i begge Dele i Forening, er naturligvis noget, man ikke kan have nogen bestemt Mening om; men Faktum er, at det Beløb af Guld, som efterhaanden er kommet fra disse Egne til Disposition for Evropa og de forenede Stater i Amerika unægtelig er blevet mindre i de senere Aar. Endelig kommer i Betragtning det interessante Fænomen, som har udøvet megen Indflydelse, nemlig den mægtige, jeg kan sige voldsomme Forandring, som er foregaaet i de forenede Staters økonomiske Kaar i de senere Aar. Enhver, der beskjæftiger sig med Statistik og Nationaløkonomi, kan ikke andet end forundres over, hvorledes Velstanden voxer og udbreder sig i Nordamerika. For os, der ere saa fjerne fra Forholdene og ikke kunne trænge ind i Enkelthederne — og det er ikke let at trænge grundigt ind i et fremmed Lands økonomiske Forhold, selv om man læser nok saa meget om disse — er der et Moment, som enhver af os kjender og maa forundres over og som kun kan tænkes muligt i et Land, hvor Udviklingen foregaar med Kjæmpeskridt, det er den Maade, Nordamerika har kunnet ordne sin Statsgjæld paa. Det er ikke mere end 13 Aar siden, at man ansaa Amerika med Hensyn til sine finansielle Forhold som en Stat, fra hvilken man, hvad Øjeblik det skulde være, kunde vente at høre, at den havde foretaget en voldsom Reduktion af sin Statsgjæld, gjort Statsbankerot. Men dette blev langt fra Tilfældet; Amerika har tværtimod i Løbet af 12 Aar kunnet reducere sin Statsgjæld ved frivillige Afbetalinger til henimod det halve og har kunnet formindske Renterne af sin Gjæld dels ved Afbetalinger dels ved Rentereduktioner, som ere foretagne i de senere Aar, omtrent til en Tredjedel. Jeg anfører blot disse Summer tilnærmelsesvis, thi jeg holder ikke af i Foredrag at møde med for mange

Tal. Jeg giver blot en løs Skitse af Forholdene. Men paa samme Tid, som man har kunnet gjøre dette store finansielle Kunsstykke i Nordamerika med Hensyn til Statsgjælden, har man ogsaa haft Evne til at drage Metallet til sig efter en stor Maalestok. Medens der efter Borgerkrigen i Amerika var en regelmæssig Export af Metal til Evropa, har Forholdet stillet sig saaledes i de 2 sidste Aar, at Bladet har vendt sig i den Grad, at Tilførselen til Amerika er stegen ganske overordentlig. Jeg skal blot gjøre opmærksom paa, at f. Ex. i 1871 — det var jo omtrent paa den Tid at vi begyndte at interessere os for Møntreformen — var Overskudsudførselen fra de forenede Stater til Evropa ud over Indførselen 15 Mill. £ i Guld. Da aftager Exporten. Endnu i 1875 var den 14 Mill. £, men den falder stadig, eftersom den økonomiske Forandring gaar for sig i Amerika, indtil den i 1879 ikkun udgjør 800,000 £. Fra 15 Mill. £ gaar Guldexporten i Løbet af 8 Aar ned til 800,000 £. Men saa vender Bladet sig paa Grund af den store Høst i Amerika, som har forbavset Verden og fremkaldt saa megen Uro hos Landmændene i Evropa. Amerika tager fra Evropa, naturligvis mod Vederlag i Varer, 15 Mill. £ i 18⁷⁹/₈₀, og det følgende Aar 18 Mill. £ i Guld. Altsaa har Amerika i to Aar taget 33 Mill. £ fra Evropa i Guld, foruden hvad det selv har produceret deraf og dermed forøget sin Circulationsmasse. Det er en Faktor, som har vejet mere i Vægtskaalen end nogen anden.

Naar De nu spørger mig, mine Herrer, hvad er det synlige Resultat af disse Forandringer — thi det er meget godt at tale om, at der er Velstand, Prosperitet og Fremgang — men hvorledes stiller Forholdet sig i Øjeblikket, vil jeg dertil svare, at Forandringen i Metallernes ind-

byrdes Værdi afspejler sig fremfor alt, saa vidt jeg kan overse disse Forhold, i Frankrig og i Amerika. Medens der for Øjeblikket er i Frankrigs Bank en Beholdning af Guld paa 24 Mill. £, udgjør dens Sølvbeholdning 48 Mill. £, saa at der er dobbelt saa meget Sølv i den franske Bank som Guld, hvorimod Forholdet for 3 til 4 Aar siden var det modsatte. Da udgjorde Guldet den langt overvejende Del af Beholdningen, og Sølvet den langt mindre Del. Hvorledes har nu den store Guldexport til Amerika virket? Dér stiller Forholdet sig saaledes, at skjønt Amerika har afbetalt saa overordentlig meget paa sin Gjæld, var der dog for nogle faa Maaneder siden i Statskassen — Bankernes Beholdning ikke medregnet — en Beholdning paa c. 170 Mill. Dollars i Guld, liggende kontant i Barrer og Mønt og paa samme Tid ejede Statskassen 94 Mill. Doll. i Sølv. Man vilde naturligvis ikke ligge med denne Sølvbeholdning i Amerika, naar det ikke stadig var blevet ved at ophobe Sølvdollars, hvoraf der, som jeg før nævnte, maanedlig udmøntes fra 2 til 4 Mill. Doll., som opsamles i Statskassen. Thi det er engang et Særkjende, man kan vist sige i hele Verden, i alt Fald hos de Nationer, som sætte saa megen Pris paa en solid Metalcirkulation, at naar de have frit Valg imellem Guld og Sølv, foretrække de Guldet; de trække Guldet til sig, men skyde Sølvet fra sig. Det er Tilfældet i Nordamerika og det er Tilfældet i Frankrig.

For saa vidt jeg formaar at give Dem et klart Billede af Møntspørgsmaalets Stilling, skal jeg, efter at vi have hørt hvad der har indvirket paa Fluktuationerne i Metallernes indbyrdes Forhold, med et Par Ord gjøre Rede for, hvorledes den nuværende Situation er i de forskjellige Lande. England, Portugal og de skandinaviske Lande ere

de eneste Lande i Evropa, som ere fuldt færdige med Gjennemførelsen af Guldmøntsystemet. England har haft dette System i 66 Aar og har befundet sig vel derved. Portugal har vel haft det i 25 Aar. De skandinaviske Lande have været saa heldige at indføre det for 7—8 Aar siden, uden at det har kostet Landene store Ofre. Det er de eneste Lande i Evropa, som man kan sige ere helt og holdent Guldmøntstater. Tyskland vilde gjerne henregnes dertil, men uheldigvis for det selv, er det kun halvt færdigt. Som jeg tillod mig at bemærke forhen, ligger der endnu en disponibel Beholdning af Sølv i Tyskland, som venter paa en gunstig Lejlighed til at blive anbragt, til et Beløb af 400 Mill. Mark. Den bestaar navnlig af gamle tyske Thalere, og der existerer endnu i Tyskland den Bestemmelse, at Thalere af Sølv ere fuldstændig lovligt Betalingsmiddel ved Siden af Guld. Naar jeg kommer til den tyske Rigsbank og siger: her er en Fordring paa ½ Mill. Mark, maa jeg faa den betalt, er Banken ligesaa lovlig berettiget til at betale i gamle forslidte preussiske Thalere, som at betale med Guld, den har Valget. Altsaa er ret beset Tysklands Stilling den samme som de Staters, der ere Medlemmer af det latinske Møntforbund; thi i Frankrig, Italien, Schweiz og Belgien og jeg kan tilføje Holland og Spanien er Forholdet det, at Sølv og Guld ere begge Dele lovlige Betalingsmidler. Men ogsaa i den Henseende er Forholdet ens i Tyskland og i disse Stater, at de ikke længere tillade Udmøntningen af Sølv; de ville kun modtage Guld til Udmøntning. Som jeg før tillod mig at ytre, er Forholdet i Amerika et noget andet, idet dér er fuldstændig fri Udmøntning af Guld, men kun en begrænset Udmøntning af Sølv. Medens man i Tyskland og det latinske Forbund slet ikke tillader Udmøntning af Sølv,

tillader man dog en delvis Udmøntning deraf i de forenede Stater. Saa bliver der af de civiliserede Lande ikkun Østerig og Rusland tilbage, men dem er der ikke Spørgsmaal om, naar der er Tale om Møntanliggender, men kun naar det gjælder Papirspenge. Som bekjendt er Betalingsmidlet i Østrig og Rusland kun Papir. Selv om der ligger Beholdninger i Metal i Bankerne, er det ikke noget, som enhver kan faa fat i, naar han har en legal Fordring. I Østrig og Rusland er der endnu Tvangskurs paa Sedler. Men et stort Land, som spiller en væsentlig Rolle i Møntspørgsmaalet, er endnu tilbage, det er Ostindien. Dette udstrakte Land vedbliver fremdeles at mønte Sølv, da det ikke har andet end Sølvmøntfod, og hvis ikke en Del af det overflødige Sølv, hvorfor Evropa ingen Anvendelse har, havde fundet Anvendelse i Ostindien, er der ingen Tvivl om, at Sølvet vilde være faldet ganske anderledes i Pris, end det er Tilfældet nu. Saaledes er Situationen, og det er de Aarsager, som have forrykket det gamle bekjendte, af saa mange Lande i Evropa lovlig anerkjendte Værdiforhold imellem Sølvet og Guldet; det er de Aarsager, som have bragt Prisen fra $15^1/_2$ til 1 ned til 18 til 1; med andre Ord Sølvet er falden 15 pCt. i Pris imod tidligere, og der har endogsaa været en Periode, hvor Forskjellen var betydeligere, men jeg nævner Tallet 15 pCt., da det omtrent svarer til den reducerede Værdi, hvori Sølvet har holdt sig i de 3 sidste Aar.

Det er naturligt, at et saa betydeligt Fald i Prisen paa et Metal, der har spillet en saa stor Rolle i Verden, ikke kunde gaa for sig uden at fremkalde Forstyrrelser hist og her. Det er utvivlsomt, at den store Handel, som finder Sted mellem enkelte Lande i Evropa, særlig

England, og Ostindien og andre asiatiske Lande, som kun kjende Sølvmøntfoden, har lidt ikke uvæsentlig derunder. Hvilke Tab der kunne opstaa ved, at et Metal, der benyttes som Cirkulationsmiddel, taber saa meget i Pris, se vi deraf, at det Tab, som den ostindiske Statskasse lider ved sine Likvidationer, sine Mellemregninger med den engelske Regering, aarligt varierer fra 2 til 2¼ Mill. £. Ostindien har optaget betydelige Laan i Evropa, som skulle forrentes og afbetales med Guld; der er en Mængde Embedsmænd, som have været i ostindisk Tjeneste, som nu leve i Evropa og fortære deres Pension dér, som skulle betales med Guld, kort sagt, der er mange Mellemregninger, som gjøre, at der paa de 16 eller 18 Mill. £, som Ostindien aarlig har at sende til den engelske Statskasse, tabes 2 à 2¼ Mill. £. Men hertil kommer, hvad man ikke kan overse eller anføre i Tal og det er, hvad der tabes paa de umaadelige engelske og tildels hollandske Kapitaler, som ere anvendte i Ostindien til Jernbaner, industrielle Formaal, Kanaler, kort sagt til Foretagender af den forskjelligste Beskaffenhed. Fordi Sølvet er faldet i Pris, derfor stiger ikke Indtægten af disse Institutioner i Ostindien. Udbyttet bliver det samme, men naar Remisserne sendes til dem, hvem Kapitalerne tihøre i Evropa, maa de ligeledes bære et Kurstab af c. 15 pCt. At dette har haft stor Indflydelse paa Forholdene og frembragt megen Klage og Uro, er naturligt. England er dog sindigt og sejgt og har set roligere paa Tingene og fundet sig i Situationen; men i Frankrig, hvor man i saa lang Tid var vant til at se Banken ligge inde med meget Guld, men i de senere Aar har set Guldet forsvinde og Sølvet tage til, er man urolig og forestiller sig, at det kunde ende med, at alt Guldet forsvandt. I Amerika,

hvor man stræber efter at ordne saavel Statsgjælden som Papirspengene saaledes, at Landet fra at være oversvømmet med ufunderet Papir bliver et med tilstrækkeligt Guld forsynet Land, og hvor man ser de Vanskeligheder, der haves med at anbringe det Sølv, man producerer, har ogsaa Forholdene fremkaldt en hel Del Uro, og dette kan man nærmest betegne som Anledningen til at Amerika allerede i 1878 sammenkaldte en international Konference i Paris for at drøfte Situationen og om mulig opnaa Sølvets almindelige Anvendelse sideordnet med Guldet, altsaa Bimetallismens Gjennemførelse.

De Herrer, som have fulgt disse Forhold, ville erindre, at Møntkonferencen i Paris i 1878 opløstes i Intet. Den opløste sig med et Resultat, der ikke var fyldigere end det, som ofte karakteriserer nationaløkonomiske Møder, nemlig med ganske almindelige Udtalelser. Man blev enig om, at det var nødvendigt for Verdensudviklingen, at Sølvet ligesaavel som Guldet bevaredes som Betalingsmiddel, men under hvilken Form og hvor det skulde ske, derom enedes man ikke. Saa kom de Forhold, hvis Forløb i de sidste Aar jeg her har skildret. Amerika og Frankrig mødes og indbyde saa at sige hele Verden til Paris. Jeg har en Fornemmelse af, at de ledende Mænd paa amerikansk og fransk Side, som foranledigede Konferencen, have været temmelig sangvinske. De have troet, at Evropa var bleven saa nedtrykt i Sindet paa Grund af Forandringerne i Metallernes indbyrdes Forhold, at naar de nu kaldte det sammen, vilde det være mere medgjørligt og meget hurtigt enes om et bestemt Program. Det er deri man højligen har taget fejl. Den Grund, som man almindeligvis hører udtale fra fransk Side for at komme til en Forstaaelse

mellem de forskjellige Lande angaaende dette Spørgsmaal, er den: Naar vi ikke kunne anvende baade Guld og Sølv jevnsides som Betalingsmiddel, er der stor Fare for, at der opstaar økonomiske Kriser. Det kan ikke undgaas, at Diskontoen maa stige; som Følge deraf trykkes Vare-priserne; dette skader Industrien og saa opstaar der store Kalamiteter. I Amerika kommer man omtrent til det samme Resultat ved en anden Betragtning. Amerikas Betragtning tør jeg sige at jeg har faaet et klart Blik for, da der foreligger Udtalelser fra ledende Mænd om hvad Meningen var med Konferencen. De sige: Amerika er kommet til det Standpunkt, at det er bleven et stærkt exporterende Land af Kjød, Fødemidler og saadanne Gjenstande, som Evropa ikke kan undvære. Samtidig ere vi i den Situation, at vi behøve Metal for at ordne vort Møntsystem og bringe det paa Fode. Derfor er det i vor Interesse, at Evropa ligesom vi selv benytter saavel Sølv som Guld som Betalingsmiddel; thi vil Evropa alene have Guld som Betalingsmiddel, og vi hvert Aar komme og banke paa Døren hos Evropa for at kræve saa store Beløb, saa mange Millioner for vort Fedt, Flæsk, Korn, Majs osv., saa stopper det engang for Evropa. Det fremkalder Kriser i Evropa, og naar Krisen kommer, falde Varerne i Pris og vi ere de tabende; thi vi have altid nok at sælge. Som en Amerikaner engang sagde til mig paa Tysk: «Wir wollen Europa zahlungsfähig machen.» Naar Evropa ikke havde baade det ene og det andet Metal, var det ikke istand til at opfylde alle sine Forpligtelser. Jeg vil nødig komme med en Insinuation, men tror dog, at hos enhver Amerikaner, der ræsonnerer saaledes, hvor smukke og filantropiske end disse Anskuelser ere, er der en vis Følelse, som er til-

givelig. Der dukker en vis Interesse frem hos dem for deres Bjergværker. Dette ville de dog ikke anerkjende. Naar man siger: Det er Bjergværksinteresser, som gjøre sig gjældende hos Eder; I ville gjerne bevare Værdien af Sølvet, som ogsaa er en Vare og en Exportartikel, faar man at høre, at sammenlignet med andre Produktioner spiller Sølvet en underordnet Rolle. De henvise til deres Hvedehøst, Bomuldshøst, Tobakshøst osv. og sige: Se hvilke Værdier disse repræsentere, det er noget ganske andet end hele Sølvproduktionen. Ja som et Bevis for, at Amerika ikke har nogen Interesse i den og at det ikke kan komme i Betragtning overfor Møntspørgsmaalet, at Amerika ejer Bjergværker, blev det endogsaa sagt paa Kongressen: Hvor kan De tro, at den amerikanske Regering, naar den sender os til Konferencen her, skulde have saadanne Interesser, som De paastaar? Den amerikanske Regering ejer ikke et eneste Bjergværk. Fordi en Regering ikke selv er Producent, derfor er det dog tilgiveligt, ja en Pligt for den at tage Hensyn til alle Interesser i Landet.

Det er disse Forhold, disse Synsmaader som foranledigede Konferencen. Der var forudgaaet en Aftale imellem Amerika og Frankrig, idet man var blevet enig om et Udkast til en Konvention, og denne gik naturligvis ud paa Bimetallismens Anerkjendelse. Ethvert Land, som tiltraadte den, var forpligtet til at mønte Sølv og Guld i et bestemt indbyrdes Forhold, Forholdet 1 til $15^1/_2$, hertil skulde Metallerne modtages ubegrænset i de forskjellige Lande osv. Man kjender denne Konvention, den har været aftrykt i flere Blade. Men da Indbydelsen kom til Tyskland og England, følte man sig der utilfreds med, at der laa et Udkast til en Konvention

færdig, til hvilken Indbydelsen skulde støtte sig. Saa forsvandt den, og da vi mødte paa Konferencen, fandtes den ikke og er aldrig bleven fremlagt. Endelig møder de forskjellige Staters Delegerede efter Indbydelse den 29de April, dog Englands undtagne. Da vi samledes meddeltes intetsomhelst Program. Mange havde troet, at der forelaa Forarbejder, hvortil man kunde støtte sig, Undersøgelser af en eller anden Beskaffenhed eller bestemte Punkter til Drøftelse, men der forelaa Intet. Man spurgte sig: Hvad er Opgaven? Man svarede: Behag at vælge en Kommission; hver Stat vælger et Medlem af Kommissionen, og da der var repræsenteret 15 Stater — England var der ikke endnu — kom Kommissionen til at bestaa af 15 Medlemmer, og den skulde fremkomme med en Plan for Forhandlingerne. Det var, mine Herrer, som om man vilde indbyde et Middagsselskab og anmode dette om at lave Spiseseddelen. Paa den Maade var det Hele arrangeret. Kommissionen traadte da sammen. Man begyndte paa at arbejde i 2 Retninger, nemlig paa at udarbejde Questionairer, og dernæst arbejdedes der underhaanden ad diplomatisk Vej paa at formaa England til at give Møde. Der blev fremlagt i Kommissionen en Questionaire baade fra amerikansk og fra fransk Side. Den franske indeholdt en hel lang Række Spørgsmaal om tildels meget bekjendte Sager, dels af en aldeles abstrakt Natur. Det var Examensspørgsmaal, jeg kan næsten sige for Folk, der stod paa et temmelig umodent Standpunkt. Amerikanerne vare heldigere med deres Spørgsmaal. Man holdt sig mere til det positive og historiske. Endelig rykkede Holland frem med sine Spørgsmaal, der gik ud paa at undersøge Virkningerne af Sølvets Prisforringelse og de Midler, hvorved man kunde ordne

Forholdene; men uheldigvis vare Spørgsmaalene affattede med det Formaal for Øje, at lande i Bimetallismen, den ene saliggjørende Havn. Hollændernes Questionaire antoges, de andre toges tilbage. Naar dette var Forarbejderne, man havde at støtte sig til, ville de Herrer let kunne indse, at de Forhandlinger, som fandt Sted paa Møntkonferencen, ikke kunde blive meget frugtbare.

Man begyndte med en Generaldebat, hvor man kom ind paa hele Møntspørgsmaalet i de forskjelligste Afskygninger og Pengenes Theori. Man beskjæftigede sig endogsaa overordentlig meget med det Spørgsmaal, som dog maa siges at være uddebatteret for længe siden, hvorvidt de ædle Metaller ere Varer som enhver anden, og om de ere underkastede de samme Love med Hensyn til Prisbevægelser og indbyrdes Forhold som andre Varer. Dermed gik Tiden, dermed gik det ene Møde efter det andet; men man havde dog opnaaet, at efter Forløbet af et Par Møder vare Englænderne mødte, og saa troede man fra Indbydernes Side, at der var opnaaet meget. Thi, sagde man, England er kommet i stor Forlegenhed med sine ostindiske Besiddelser. Den ostindiske Statskasse taber hvert Aar saare meget, og den engelske Handel paa Asien lider forfærdeligt under det Tryk, som de lavere Priser paa Sølvet har fremkaldt. England møder vist med Indrømmelser. Man skuffedes højlig. Men der var en anden Grund, hvorfor man maatte sætte særlig Pris paa, at England var mødt; thi det maa alle erkjende, at skal der ske nogen stor Reform i Verden med Hensyn til et saadant Spørgsmaal som Guldets eller Sølvets udelukkende Anvendelse eller begge Deles Anvendelse i Forening, kan man ikke se bort fra Englands Stilling til Sagen. England er i Virkeligheden ved sin Handels-

virksomhed, ved sin Pengemagt og ved den Maade, hvorpaa det har forstaaet at sætte sine Garn ud overalt, til syvende og sidst det Land, hvor hele Verdensomsætningen reguleres: a clearinghouse of the world. Det indsaa man og maatte derfor tage et væsentlig Hensyn til Englands Anskuelser. Jeg skal dog ikke videre forfølge den Gang, Forhandlingerne tog. Vilde jeg fordybe mig deri, er jeg bange for, at jeg vilde lægge altfor megen Beslag paa de Herrers Tid, men jeg skal blot fremholde for Dem de enkelte positive Forslag, som fremkom.

Forslagene vare alle af en ejendommelig, tildels naiv Beskaffenhed. De vare som Draaber i Havet. De Tilbud, der fremkom, vare alle saadanne, om hvilke man kunde sige, at de vare beregnede paa at gjøre Indrømmelser, naar Andre vilde være saa gode at rage Kastanierne ud af Ilden for Tilbyderen. For at De selv kan bedømme dem, skal jeg nævne dem alle samt de dertil knyttede Betingelser. Først mødte Tyskland. Det tog Sagen praktisk. Dets Delegerede mødte allerede i det andet Konferencemøde noget utaalmodige over den allerede medgaaede Tid med følgende Forslag: Vi have 20 Millioner Mark i smaa 5 Markstykker af Guld, sagde dets Delegerede; dem ere vi villige til at inddrage; vi have dernæst 40 Millioner Mark i Sedler paa 5 Mark, dem ville vi ogsaa inddrage. Endvidere forpligte vi os til ikke at sælge vort Sølv i de første Aaringer og senere kun ganske langsomt, alt under Betingelse af, at andre Lande ville forpligte sig til at udmønte Sølv og Guld i det gamle Forhold aldeles ubegrænset. Det vil altsaa sige paa Dansk eller om de ville paa Svensk — nej Svensk kan jeg ikke udtrykke mig paa —: Naar I ville være saa venlige at betale os 15 pCt. mere for vort Sølv den

vi kunne faa idag, skulle vi gjerne vente et Par Aar med at sælge det til Eder. Det vilde være en overordentlig god Forretning, som Tyskland kunde have staaet sig ved. Mærkværdig nok fandt man fra Frankrig og Amerikas Side i Begyndelsen, at det var et Tilbud, man kunde underhandle om. Det var en Finger der var rakt frem og derfor drog man den Slutning: Tyskerne blive vi nok færdige med. Saa kom Ostindien; — England erklærede i det andet Møde, at det havde intet Tilbud at gjøre; det vilde være velvillig Tilhører og tage alt under Overvejelse — og hvad lovede det? At naar Frankrig og Amerika vilde forpligte sig til at mønte Sølv og Guld i det gamle Forhold frit, vilde det blive ved i det Mindste i 10 Aar at mønte Sølv. Det var akkurat det Samme, som om Danmark, Norge og Sverig, som have Guldfod, vilde sige, at naar de andre vilde forpligte sig til at mønte Sølv, vilde vi forpligte os til at vedblive at mønte Guld. Vilde Ostindien ikke mønte alt det Sølv, som bliver det tilbudt, vilde det svække Midlerne for hele sin Omsætning. Men omsider møder England med Tilbud. Det har jo at tage Hensyn til dets store ostindiske Interessser: den engelske Bank lover at ville benytte den Tilladelse, som allerede blev given 1844, til at kjøbe Sølv efter Tid og Lejlighed indtil 1/4 Del af dens Metalbeholdning, som ellers skal bestaa i Guld, dog ikkun under Forudsætning af, at de andre Stater slutte en Overenskomst, ifølge hvilken de til enhver Tid forpligtede sig til bytte Sølv mod Guld. Den engelske Bank fordrer, hvis Tilbudet skal forstaaes ordret, meget mere, end man hidtil har kunnet opnaa. Naar man kommer til de bimetallistiske Lande, til Frankrig, Italien og Belgien og siger: Jeg ønsker denne Fordring eller disse Sedler paa

1000 Frcs vexlet, er det Debitor, som har Valget at betale med Guld eller Sølv. Men England fordrede Forholdet vendt om; de skulle forpligte sig til at give Guld for Sølv, naar det blev forlangt. Det er en Forpligtelse som intet Land kan eller vil indlade sig paa. Hollænderne sige meget fair, meget aabenhjertigt, at naar de andre Stater ville optage den fri Udmøntning af Sølv som tidligere, ville de gaa samme Vej. De ere afgjorte Bimetallister, baade fordi Holland selv har meget Sølv, og fordi dets indiske Besiddelser ere oversvømmede deraf. Italien stillede det samme Tilbud, hvad der iøvrigt var narturligt paa Grund af dets Stilling i den latinske Møntunion. Men mærkværdig nok ved Slutningen af Konferencen, da det havde opnaaet at sikre sig det saa længe attraaede Laan i England, modificerer det noget sin Anskuelse, saa er det nok villigt til at gaa med til Udmøntning af Sølv, men ikkun i et begrænset Forhold, naar andre Lande ville gjøre ligesaa.

Jeg har nu nævnt Tilbudene for Dem, mine Herrer. Lad være at de vare intetsigende, ubetydelige, noget var der ved enkelte af dem, særlig Tyskernes. Men intet af dem kom under Forhandling paa Konferencen. Man fortabte sig i den Grad i den almindelige Diskussion, at man efterhaanden tabte Blikket for alle Tilbud, selv saadanne som ved at modificeres eller udvides kunde faa praktisk Betydning. De ville indse, at en Sag, hvori der tages saa upraktisk paa Tingene, maa sygne hen og blive resultatløs.

Det eneste Resultat, man naaede, som dog har nogen Betydning, er at man har faaet en klarere og bestemtere Forestilling om hvorledes de forskjellige Stater stille sig til Spørgsmaalet; thi det kan ikke nægtes, at

tidligere havde man nogen Grund til at tro, at Tyskland indtog en vaklende Stilling. Man troede, at Fyrst Bismarck, som tidligere, efter at have faaet de mange Milliarder fra Frankrig, var ivrig for Guldet, havde modificeret sine Anskuelser og antog det at være i Industriens Interesse at gjenoptage Udmøntningen af Sølv. Men efter de Oplysninger, der fremkom, er der ikke Tale derom. Hvad der i saa Henseende vistnok har udøvet Indflydelse, er, at da de forskjellige tyske Handelskamre mødtes i November forrige Aar i Berlin, stemte 85 Kamres Repræsentanter for en hurtig og energisk Udførelse af Guldmøntsystemet, medens kun 5 af 90 stemte for det bimetallistiske System. Der er ingen Tvivl om, at denne Forsamling fra samtlige tyske Handelskamre har haft ikke saa ganske ringe Indflydelse paa Regeringens Holdning og Beslutning i denne Sag. Man lærte endvidere Englands Stilling at kjende. Det vilde for sit Vedkommende ikke vide af nogen Indrømmelse; thi Tilbudet fra den engelske Bank i den stillede Form er betydningsløst. Man saa Belgiens og Schweiz's Stilling, som er af den Beskaffenhed, at naar det Øjeblik kommer, hvor de kunne slippe ud af den latinske bimetallistike Møntunion, ere de rede dertil. De have tydeligt og klart givet tilkjende, at de ikke ville vide noget af en Fornyelse af den fri Sølvudmøntning. Italiens svævende Holdning har jeg allerede fremhævet; dog vil det ikke give Sølvudmøntningen fri, med mindre i alt Fald enten Tyskland eller Frankrig gaar med dertil. Saaledes er ogsaa i det væsentlige Hollands Stilling. Selv Amerika fordrer en stor almindelig bimetallistisk Union for at tillade en ubegrænset Sølvudmøntning; et Forbund alene med Frankrig finder det utilstrækkeligt.

Det er omtrent de Resultater, der ere komne ud af Konferencen; det er ikke meget, men det har altid en vis Interesse at faa at vide, hvorledes de forskjellige indflydelsesrige Lande stille sig til et Spørgsmaal, som for Tiden beskjæftiger Verden i saa høj Grad. Det var tydeligt og klart, at alvorlige Ofre var der slet ikke Tale om at man fra nogen Side vilde bringe. Man saa gjerne Ens Nabo bringe Ofre, og man fik det bestemte Indtryk, at selv hos den ivrigste Bimetallist laa der paa Bunden af alt et Haab og et Ønske om gjennem hans System at bevare for sit Land saa meget Guld som muligt.

Naar to mægtige Lande indbød til en Konference og lode sig repræsentere af deres bedste Kræfter, vilde det have været naturligt, om Indbyderne havde bragt Sagen frem paa en noget anden Maade. Man vilde formentlig være kommet til et heldigere og mere tilfredsstillende Resultat, naar man var gaaet lige løs paa Sagen og havde sagt: Mine Herrer, ville de undersøge det Spørgsmaal om den nærværende Tilstand er tilfredsstillende, og naar de erkjende, at den ikke er det ganske, hvilke Midler tro de da at kunne foreslaa for at afhjælpe Vanskelighederne? Naar Sagen var stillet saaledes ganske simpelt og jevnt og taget mere forretningsmæssigt i Stedet for at give den et alt for stort Sving, tror jeg, at man kunde være kommet til et Resultat, som de, der føle sig trykkede, kunde berolige sig ved. Men naar man nu spørger mig, om jeg finder Situationen saa aldeles tryg, saa aldeles beroligende, vil jeg uforbeholdent svare: I dette Øjeblik ser jeg ingen Fare for de økonomiske Forholds rolige Udvikling. Men jeg har fra Besøget i Paris medbragt et bestemt Indtryk af, at der ikke hører meget til, for at der ved fornyet større og vedholdende

Begjær efter Guld kan indtræde Vanskeligheder, som kunne berede Verden mange Ubehageligheder. Jeg vil tilstaa, at hvad der har bibragt mig denne Anskuelse, er ikke de mange Taler, jeg hørte; thi den eneste nye Betragtning, jeg hørte under Debatten, kom fra en Belgier, som henkastede den Ytring til Amerikanerne: Nedbryd de protektionistiske Toldskranker, I have opført imod Evropa, saa kunne vi let afgjøre vort Mellemværende med Eder. Men hvad der bibragte mig den Overbevisning, var et Besøg i den franske Banks Kjældere, hvor Sølvet og Guldet talte for sig selv. Naar man véd, hvilken enorm Kapital der er nedlagt i den franske Bank, og saa møder for selv at se dens Guldbeholdning, og man som Bankmand kjender, hvilken Vægt et saadant Institut maa lægge paa at have den største Del af sit Guld i Barrer og fuldvægtige Guldmønter, og saa ser, at den kun ejer ganske faa Guldbarrer, finder man, at det er noget tyndt. Naturligvis havde den sine 24 Millioner £ i Guld, men hvoraf bestod det? Væsentligst af mer eller mindre forslidte Mønter, som successive vare inddragne fra Cirkulationen. Jeg anser overhovedet slet ikke Frankrigs Cirkulation af Guldmønt for saa stor og betydelig, som man almindelig har antaget. Jeg tror, at der er gaaet meget mere Guld bort fra Frankrig, end man har forudsat. Og naar man ser, at hvad der ligger i Banken baade til at tilfredsstille det indre Behov og Omsætningen med Udlandet, hovedsagelig bestaar af forslidte Mønter, er der Grund til at blive noget betænkelig. Efter at jeg havde set dette og havde opstillet nogle Beregninger, blev jeg yderligere betænkelig, navnlig ved at mindes, hvilken Magt og Evne Amerika har til at drage

Guld til sig fra Evropa, og hvor ringe dettes Beholdninger i Grunden ere.

Hvilke ere nu de Beholdninger, som Evropa kan benytte til sine store Likvidationer, eller til at betale sin Gjæld til Amerika, hvis Høstforholdene i Evropa vedblive at være de samme som i de sidste Par Aar? Det er Frankrigs Bank, Englands Bank og den tyske Rigsbank. Ganske vist ligger der ogsaa Guld i den østerrigske Bank, den russiske Bank og de skandinaviske Banker; men hvad de første angaar, kan man ikke faa fat i Guldet — i Lande med Tvangskurs kan man ikke disponere over Beholdningerne — og de andre evropæiske Lande spille med Hensyn til den disponible Guldmængde en saa underordnet Rolle, at det ikke kan nytte at tage deres Beholdninger med i Beregning. Lad os holde os til de 3 førstnævnte Banker, som ere de egentlige Reservoirer for Evropa, naar der er Spørgsmaal om at afgjøre Mellemværender i større Maalestok mellem de forskjellige Stater. Der ligger i Frankrigs Bank 24 Millioner £ i Guld, i Englands Bank 26 Millioner £ i Guld og i Tysklands Bank ialt 30 Millioner £ dels Sølv, dels Guld. Det er en Hemmelighed, som ingen Uvedkommende faar at vide, hvormeget deraf er Guld og hvormeget Sølv. Netop den Omstændighed, at man ikke vil ud med Sproget, giver mig Ret til at forudsætte, at den tyske Rigsbanks Guldbeholdning ikke er saa overdreven stor, og jeg tror, at naar den sættes til 15 Millioner £, er det snarere for højt end for lavt. Lægges de 3 Summer sammen, udkommer ialt 65 Millioner £; dette er alt hvad der ligger rede og parat til at møde Begjæret fra Indlandet, fra andre Lande i Evropa samt fra Amerika. Ganske vist er der en regelmæssig Tilgang af Metal ved den aarlige Guld-

produktion, men den er ikke saa særdeles stor, naar der ses hen til de forskjellige Formaal, den skal fyldestgjøre, saaledes i Industriens Tjeneste, Erstatningen for Slid paa Mønter, Tilfredsstillelsen af den forøgede Folkemængdes Krav osv. I den sidste Tid er der kommen en ny Faktor til; Italien behøver 16 Millioner £ i Guld. Jeg tror, at den aarlige Produktion vil være tilstrækkelig hertil i de første Aar, men indtræder der samtidigt Begjær fra anden Side, ville de faa at se, at den Sum, som ligger i Bankerne som en Reserve, ikke vil være tilstrækkelig, da Bankerne ikke kunne sige: Her er 65 Millioner, exporter dem til Amerika! De maa først tjene til Fyldestgjørelse af Forpligtelserne i Hjemmet, til Fundation af Sedlerne; men den overskydende Del, som da haves disponibel, finder jeg temmelig ringe. De kunde spørge mig: Men hvorfor da ikke gaa ind paa et bimetallistisk System, naar Du ser saadanne Farer for Fremtiden og nærer Betænkeligheder ved Situationen? Gjennem Bimetallismen haves der jo Midler til med Lethed at faa en Del af det overflødige Sølv anvendt og dermed Pengemassen forøget. Saaledes vil De formodentlig spørge. Jeg skal ikke her udtale mig videre vidtløftigt om, hvorfor jeg ikke kan gaa ind paa Bimetallismen — det vilde føre for vidt — men skal blot anføre en enkelt Grund, hvorfor jeg under ingen Omstændigheder kan være Bimetallist. Det er, fordi det er min fulde Overbevisning, at ethvert Land, som adopterer Bimetallismen, i Praxis maa ende som Sølv-Monometallist netop af den Grund, som jeg før nævnte, at det i Frankrig og Amerika viser sig, at hvad Alle foretrække at gjemme som Spareskilling og hvad de ønske at have paa Lommen, er Guldet, og hvad de skyde fra sig ved alle Lejligheder, er Sølvet. Hvor skal saa

Sølvet hen i de forskjellige Lande uden til de Steder, hvor man ikke er berettiget til at skyde det fra sig, nemlig Seddelbankerne? Naar efterhaanden Seddelbankerne ere spækkede og fyldte med Sølv og ikke have Guld, hvad andet skulle de saa indfri Sedlerne med end med Sølv, og hvad andet skulle Bankerne, naar de ønske Midler til at likvidere med Udlandet, betale med, end med Sølv? Derfor er der den Fare ved Bimetallismen, at den lander i Sølv alene, ikke i Sølv og Guld og mindst af alt i Guld.

Det, der efter min Anskuelse kan og bør gjøres for at raade Bod paa de Vanskeligheder, som kunne opstaa, har jeg tilladt mig at udvikle i en Skrivelse til den franske Finansminister af 27de Juni d. A., som findes optagen i Møntkonferencens officielle Beretning. Denne Skrivelse vil blive trykt i et af de første Hefter af nationaløkonomisk Tidsskrift, men jeg skal dog til Slutning i Korthed meddele den ærede Forsamling min Plan, hvorledes jeg tror, at den Fare, som fra mange Sider med større eller mindre Ret befrygtes i Evropa paa Grund af en utilfredsstillende Møntcirkulation, kan afvendes. Min Hovedbetragtning er den, at man skal søge at økonomisere med Guldet og give Sølvet en noget større Anvendelse. Der drives i de forskjellige Lande en for stor Luxus med Guldet. Da jeg nødig smykker mig med fremmede Fjer, maa jeg sige de Herrer, at ligesom jeg i Frankrigs Bank fik Øjnene op for Situationens Betydning, saaledes skylder jeg at tilstaa, at Ledetraaden til min Plan om den Vej, man bør gaa, fandt jeg, men rigtignok i en meget ringe Maalestok, i Tyskernes Forslag. Som de Herrer ville erindre, tilbød Tyskerne at ville inddrage deres 5 Marks Guldstykker og endvidere deres Fünfmarkscheine for

derved at gjøre Plads for mere Sølv. Den russiske Delegerede mente, at Tyskland burde gaa videre og afskaffe ikke alene 5-Marks- men ogsaa 10 Marksstykkerne. Det var Grundlaget for mine Overvejelser og derigjennem kom jeg til et bestemt Resultat, men jeg gaar dog adskilligt videre i mine Fordringer end min ærede Kollega, ved saavel at fordre de smaa Sedler som Guld inddraget, og paa Grund af min Livsstilling havde jeg maaske lettere ved at finde en mere praktisk Form for Tankens Gjennemførelse.

Mit Forslag er det, at intet Land bør have mere end én Guldmønt, den der kaldes Hovedmønten. Det vil altsaa sige i England Sovereignen, i Frankrig 20-Francen, i Tyskland 20-Marken, i Amerika 5-Dollaren, i Norden 20-Kronen osv., men de smaa Guldmønter, saasom ½ Sovereign, 10 Frcs, 5 Frcs, 10 M𝔄, 5 M𝔄, 2 Dollars, 1 Dollar samt 10 Kroner skulde inddrages. Men jeg vil tilstaa, at i min Plan har jeg slaaet en Streg over de skandinaviske Lande; jeg mener nemlig, at naar man vil træde frem og drøfte et Spørgsmaal, som berører Verdensforholdene, nytter det intet at tage saadanne uvæsentlige Faktorer med, som ikke veje i slige Forhold. Derfor slog jeg en Streg over de smaa Lande, følgelig ogsaa over Danmark, Norge og Sverig. Den Vej, de ville gaa, spiller ingen Rolle i dette Spørgsmaal; men det er naturligvis saa, at naar først de større Stater have antaget et vist System, vil det altid tjene de smaa Stater som Forbillede og de ville rette sig derefter. Efter min Plan skulde Tyskland inddrage 5 og 10 M𝔄 Stykkerne, hvorved indvindes en Sum af 250 Mill. Frcs. Naar Frankrig inddrager sine 5 og 10 Frcs Stykker, vil det blive 600 Mill. Frcs og England sine ½ Sovereigns, vil det udgjøre 450 Mill. Frcs, og inddrage de forenede Stater i

Nordamerika 1 og $2^1/_2$ Dollarsstykkerne i Guld, indvindes 250 Mill. Frcs. Naar alene disse 4 Lande paa den Maade vilde økonomisere med Guldet, vilde der indvindes en disponibel Guldmængde af over $1^1/_2$ Milliard Francs, det vil sige saa meget som 3 Aars Guldproduktion. For at give de Herrer en Forestilling om, hvad dette vilde betyde, skal jeg sige, at havde vi her for os $1^1/_2$ Milliard i Guld, var det nok til at tilfredsstille Tysklands, Italiens og Amerikas Trang til Guld. Saa vare alle Kasser fyldte og alle Tryk fjernede. Vi havde da kun tilbage i Evropa Østrig og Rusland, der kunde søge at drage Guld til sig, men jeg tror ikke, at mange af os ville opleve at se disse Lande saa vidt, at de have et vel ordnet Pengevæsen. Om de end ærlig stræbe derefter, ere de endnu for langt fra Maalet til at kunne naa det; dem lader jeg derfor ude af Betragtning. Nu vil man maaske sige: Hvorledes skulde det være muligt at inddrage de nævnte Mønter, de ere dog et af Hovedbetalingsmidlerne? Nej ingenlunde. Hvadenten vi gaa til Frankrig, England, Tyskland eller Nordamerika og modtage store Betalinger, faa vi ikke disse smaa Mønter. De smaa Guldmønter henhøre, som Forholdene have udviklet sig, i Virkeligheden til den daglige mindre Cirkulation. Naar man bytter et større Guldstykke, faar man et mindre tilbage, de mindre Guldstykker gaa jevnsides med Skillemønten, Sølvmønterne, og supplerer den. Men det er ikke den Mønt, som anvendes i Bankernes eller andre Pengeinstituters store Udbetalinger, eller som anvendes til internationale Betalinger. Blive de anvendte til store Betalinger, er det fordi en eller anden Bankmand tror at kunne være ubehagelig derved — maaske har jeg selv engang forsøgt det. Det vilde allerede hjælpe meget paa Tilstanden, naar man

inddrog den 1½ Milliard Guld fra Cirkulationen, som den let kan undvære, og paa den anden Side vilde den overflødige Mængde Sølv derved finde Anvendelse, ved at indtage Pladsen for de 1½ Milliard. Men jeg gaar langt videre end mine ærede Kolleger paa Konferencen. Det er ikke nok at inddrage de smaa Guldmønter; man maa ogsaa træffe Bestemmelse om, at de smaa ufunderede Sedler skulle ophøre at cirkulere. Thi det er ikke nok at faa Guldet disponibelt, jeg vil ogsaa skaffe rigelig Plads for Sølvet ved tillige at inddrage de smaa Sedler under 20 Frcs Værdi og det er ingenlunde Bagateller, hvorom der her er Tale. Jeg har vel ved at udvikle Planen taget Alt med, men jeg har for megen Erfaring til ikke at vide, at ikke Alt, der tages med, bliver fyldestgjort, selv om Alle kunne blive enige om Planen. Men jeg har gjort det, for at de Ledende, de der raade over Spørgsmaalet og indvirke paa dets Afgjørelse, kunne have et klart og tydeligt Billede af Virkningerne af mit Forslag. Naar Tyskland vil inddrage sine smaa Noter paa 5 Mark, udgjør det 50 Mill. Frcs. Østrig-Ungarn har i 1 og 5 Gylden-Noter i Omløb 430 Mill. Frcs. Vil Rusland inddrage sine 1, 2 og 3 Rubler, udgjør det ikke mindre end 1 Milliard Frcs. Denne Sum er aldeles kalkulatorisk. Jeg véd, at der i Rusland cirkulerer 1 Millard Rubler (4 Milliard Frcs) i ufunderede Sedler, og i Overensstemmelse med hvad der gjælder i andre Lande, antager jeg, at ¼ Del er i smaa Sedler. For Italiens Vedkommende er Summen aldeles paalidelig, den er 559 Millioner Francs i smaa Sedler. De forenede Stater i Nordamerika have i 1 og 2 Dollars Noter 230 Mill. Frcs. Lægges disse Summer sammen, faa vi det meget respektable Tal 2269 Millioner eller 2¼ Milliard Frcs. Men da jeg naturligvis

ikke forudsætter, at Rusland eller Østerig kunne overkomme at inddrage de smaa Sedler, har jeg kun paaregnet, at naar Italien, Amerika og Tyskland vilde inddrage deres smaa Sedler og derhos alle smaa Guldmønter inddroges, vilde der være Anvendelse for 2 Milliarder i Sølv, altsaa rigelig det Beløb, som særlig trykker Frankrig, Holland, Tyskland og Amerika, og som overhovedet er disponibelt. Men jeg tilstaar, at idet jeg har fremsat mit Forslag, har jeg meget godt indset en Indvending, man vil komme med. Man vil f. Ex. fra Englands Side sige: Skulde vi inddrage de halve Sovereigns, maa vi gaa med saa meget mere Sølv i Lommen, og det generer. Nu vel, man maa ogsaa tage Hensyn til Folks Vaner og Fordringer. Jeg siger da: Saa udsted for de 18 Mill. £ Guld i 1/2 Sovereigns omtrent det tilsvarende Beløb i Billetter eller smaa Sølvsedler, men vel at mærke ikke ufunderede Sedler, men mod at henlægge i den engelske Bank eller Statskasse det tilsvarende Beløb i Sølv. Min Tanke er i faa Ord den: Bevar i hvert Land den store Seddel som Repræsentant for Guldet; Guldets Opgave er at tjene til Indfrielse af de store Sedler og til Likvidationer af alle Fordringer med Udlandet; og benyt Sølvet og paa Sølv funderede Sedler af smaa Valeurer til de smaa, daglige, indenlandske Omsætninger. Men jeg knytter rigtignok 3 Betingelser til Udstedelsen af smaa Sedler, som imidlertid ikke ere værre, end at enhver, der vil gaa ind paa dem, lettelig kan gjøre det. Den første Betingelse er, at disse Sølvsedler skulle være funderede med nøjagtig det tilsvarende Beløb i Sølv; dernæst at deres Anvendelse skal være indskrænket til Betalinger af samme Størrelse, som gjælder for den Sølvmønt de repræsentere, altsaa f. Ex. i England til Betalinger ikke over 2 £ — jeg

har derved nøjagtigt villet anvise dem deres Plads som Repræsentanter for Smaamønt, ikke Stormønt — og endelig har jeg ment for at forebygge Misbrug af Statsmagten til at udstede for mange Sedler, at Staten i de Lande, der udelukkende have Guldmøntfod, skulde være forpligtet til at indløse disse Sedler efter de samme Regler, som i hvert Land ere fastsatte med Hensyn til Indløseligheden af dets Sølvmønter. Det er paa den Maade, at jeg tror, at Sagen lader sig ordne, idet der gives Sølvet en større Anvendelse ved at træde istedetfor de smaa Guldmønter og ved at tjene til Fundering af smaa Sedler til indenlandsk Brug, medens Guldet bør tjene til Indløsning af de store Sedler og til den virkelige internationale Omsætning.

Saaledes har jeg tænkt mig dette store Spørgsmaal, la question monétaire, ordnet uden at fordre af Nogen at bryde med sin Overbevisning eller sine Principer. Denne Plan kan benyttes af Tyskland, England, Frankrig, Amerika eller ethvert andet Land, uden at den ene Stat behøver at antage den anden Stats System. Nu vil man sige, at jeg fordrer Ofre; men naar Mænd af Indflydelse og Betydning, naar Mænd af Faget i de forskjellige Lande erkjende — og det gjøre de — at Situationen, som den foreligger, kan føre til Forstyrrelse i vor rolige Udvikling, maa da ikke saavel Nationer som Individer være forberedte paa at bringe Ofre, navnlig naar disse ikke ere større, end at Enhver kan overkomme at bringe dem. Thi jeg fordrer i alt Væsentligt, kun at man skal bryde med gamle Vaner, og endda søger jeg at skaffe de samme Bekvemmeligheder tilveje, man tidligere har haft, om end i en anden Form. Uden at være Sangviniker, har jeg dog, efter hvad der er fremkommen i den allersidste Tid, og

jeg tør sige, efter de Udtalelser, som fremkom til mig fra fremragende Delegerede paa Konferencen, med hvilke jeg udvexlede Anskuelser om Sagen, en Fornemmelse af, at sker der nogen væsentlig Forandring i Møntspørgsmaalet, vil det ske paa den Maade, jeg her har tilladt mig at udvikle. Medens Franskmændene fra først af fordrede blind Tilslutning til Bimetallismen, er det maaske ikke uden Betydning, at en af dets Delegerede i det sidste eller næstsidste Møde udtalte sig for, at Frankrig burde inddrage sine smaa Guldmønter, ligesom der i Tyskland begynder at vise sig Bestræbelser for Inddragelsen af de mindre Sedler.

Jeg beder Dem til Slutning, mine Herrer, at undskylde, naar jeg har opholdt Dem længere, end det egentlig har været min Hensigt, og været udførligere end De kunde ønsket. Men naar jeg skulde efterkomme en Opfordring om at udtale mig om det vigtige Møntspørgsmaal, som fremkom paa Konferencen i Paris, og om dens mulige Følger og Virkninger, har jeg troet at skylde Dem det Hensyn at give dem, saavidt det stod til mig, et lige saa klart Billede af og Indblik i disse Forhold, som jeg selv efter bedste Evne har søgt at tilegne mig.

II.

Til

Hr. J. Magnin, Finansminister.
Præsident i Møntkonferencen.

Kjøbenhavn, d. 27. Juni 1881.

Forskjellige private Anliggender forhindre mig i som Delegeret for Danmark at kunne have den Ære at deltage i Møntkonferencens fortsatte Virksomhed. Jeg tillader mig derfor ved denne skriftlige Henvendelse til Dem, Hr. Minister, at udtale, hvad der efter min Formening kan gjøres for at bringe det vigtige Spørgsmaal, der er Gjenstand for Konferencens Forhandlinger, til en tilfredsstillende Løsning og navnlig afværge de Vanskeligheder, som den nuværende Tilstand, efter hvad der paastaas fra forskjellige kompetente Sider, lader befrygte. Imidlertid beder jeg Dem, Hr. Minister, om kun at betragte dette Brev som et Udtryk for min personlige Opfattelse uden noget Ansvar for den danske Regering.

Jeg tillader mig at forudskikke den Bemærkning, at jeg i ingen Henseende har kunnet lade mig overbevise om Bimetallismens Fortrin; jeg er endnu ligesaa fuldt overbevist om, at de skandinaviske Lande have fulgt en klog Møntpolitik ved i Aaret 1872 at antage *l'étalon d'or unique*, som da jeg i sin Tid havde Lejlighed til at virke for denne Reforms Gjennemførelse.

Blandt de Betænkeligheder, en Tilslutning til Bimetallismen giver Anledning til, skal jeg særlig tillade mig at fremhæve følgende:

I. Da Forholdet mellem Guldets og Sølvets Værdi, ligesom alle andre Varers, er underkastet Svingninger, vilde en lovmæssig Fastsættelse af et fast og uforander-

ligt Værdiforhold mellem de to Metaller efterhaanden føre til, at Seddelbankerne udelukkende kunne indfri deres Sedler med Sølv, og at dette Metal bliver det virkelige internationale Betalingsmiddel mellem de forskjellige Lande, medmindre det skulde vise sig, at Sølvets Værdi var ansat for lavt.

Befolkningen i de forskjellige civiliserede Lande give nemlig Guldet Fortrinnet for Sølv og skyde Sølvet fra sig, saaledes som Erfaringen viser i Frankrig og de forenede Stater i Amerika. Følgen heraf vil utvivlsomt blive den, at Seddelbankerne, der ikke kunne vise Sølvet fra sig, blive de Reservoirer, hvori Sølvet opsamles, saa at Bankerne med Tiden ikkun vilde eje Sølv til Indfrielse af deres Sedler og til Likvidation af internationale Transaktioner.

II. Sølvets commercielle Værdi har i de 3 sidste Aar i Forhold til Guld været omtrent som 1—18; fastsættes Værdiforholdet ved Lov som 1—15½ og antages dette Forhold af flere større Stater, vil Sølvets commercielle Værdi selvfølgeligt stige pludseligt. Herved stimuleres Sølvproduktionen, og denne vil endogsaa kunne antage saadanne Proportioner, at den samlede Pengemængde derved forøges langt ud over det naturlige Behov. Følgen heraf vilde være en almindelig Stigning af alle Livsfornødenheder, saaledes som Tilfældet var efter Opdagelsen af Guldlejerne i Kalifornien og Avstralien.

En saadan Tilstand vilde være til Skade for Enhver, der lever af faste Indtægter, og, hvad jeg tillægger størst Betydning, vilde forrykke Livsvilkaarene for de mange Millioner Arbejdere, som leve af daglig Arbejdsløn. Denne vilde nemlig, som Erfaringen noksom viser, ikke uden forudgaaende Brydninger og Kampe bringes i Højde med Prisstigningen paa Livsfornødenheder.

Medens jeg saaledes ikke finder, at der er Opfordring for noget Land, hvis Møntsystem er baseret paa Guldfoden, til at ombytte dette med det bimetallistiske System, kan det ikke nægtes, at den nærværende, ved forskjellige Omstændigheder tilvejebragte Situation vil kunne avle Forlegenheder, naar de Forhold, som have skabt denne, skulde vedvare i længere Tid.

Med Hensyn til Sølvet maa det indrømmes, at dets dalende Pris er en Hindring for Udviklingen af Handelsforholdene imellem flere Lande i Evropa og de østasiatiske Lande, hvis Pengevæsen er baseret paa Sølv, og at Sølvets forringede Værdi svækker Rentabiliteten af de mange evropæiske, i Asien anbragte Kapitaler.

Endvidere vilde en vedvarende Dalen i Sølvets Pris medføre den Ulempe for alle Lande, saa vel med en begrænset, som med en ubegrænset Sølvcirkulation, at den betydelige Forskjel mellem Sølvmøntens paalydende og indre Værdi vilde friste til Forfalskninger. Endog uden at Møntens Lødighed eller Vægt forandres, vil en Eftergjørelse være lukrativ, naar den kun udføres i tilstrækkelig stor Maalestok.

Er Situationen den, at der paa Pengemarkedet er formeget disponibelt Sølv, synes det modsatte at være Tilfældet med Guld. Heraf ere Beholdningerne i Forbindelse med den aarlige Produktion neppe store nok i Evropa til endnu ret længe at kunne tilfredsstille en saa betydelig Export af dette Metal, som har været kjendt i de sidste 3 Aar, uden at der maa gribes til Forholdsregler, der ere betegnende for en pengeknap Periode.

Hidtil har Evropa uden Vanskelighed kunnet afgive det nødvendige Kvantum Guld til de forenede Stater i Nordamerika i Betaling for importerede Levnetsmidler;

men skulde dette Forhold vedvare, skulde flere ugunstige Høstaar i Evropa gjøre det nødvendigt at vedblive med at indforskrive Fødevarer fra Amerika, og dette i Medfør af sin Beskyttelsespolitik vedblivende hindre Evropa i at betale med dets egne Produkter og Industrigjenstande, da maa Guldudførslen til Amerika fortsættes, og dette kan vedblive, indtil Cirkulationen i Amerika er mættet med Guld.

Ganske vist vil den regelmæssige, aarlige Guldproduktion lette Evropa Likvidationen med Amerika, men skulde samtidigt et eller andet Land blive istand til at drage Guld til sig ved extraordinære Foranstaltninger, saaledes som Italien for Tiden forsøger at gjøre, da er det unægteligt tvivlsomt, om de tre store Guldreservoirer, der haves i Evropa, den engelske, den franske og den tyske Bank, ville være tilstrækkelige til at tilfredsstille Begjæret, uden at der i længere Tid vil føles et stærkt Tryk paa Omsætningsforholdene i de forskjellige Lande.

Saaledes er Situationen. Hvilke Midler gives der til at forebygge de Ulemper, som denne lader befrygte? Svaret herpaa er: Midlet maa søges i en større Anvendelse af Sølvet, og i en mere indskrænket Anvendelse af Guldet. Sølvet maa i større Grad end hidtil gjøres til en Nødvendighed i de enkelte Staters indre, mindre Omsætningsforhold, medens Guldet udelukkende bør anvendes til Funderingen af de enkelte Staters større Sedler, samt til Likvidationen af de internationale Omsætninger.

Begge Dele kan naas, naar samtlige paa Konferencen repræsenterede Magter, eller ialfald de syv store Magter, Frankrig, England, Tyskland, Rusland, Østrig-Ungarn, Italien samt de forenede Stater i Nordamerika — Forholdene i de andre Stater komme mindre i Betragtning

— vilde forene sig om Vedtagelsen af følgende Foranstaltninger:

I. At inddrage alle i Omløb værende Sedler af mindre paalydende Værdi end 20 francs eller den tilsvarende Værdi af anden Benævnelse.

II. At inddrage alle i Omløb værende Guldmønter af mindre Guldværdi end 20 francs.

Den ærede Delegerede for Rusland har allerede i et af Konferencens første Møder i Anledning af den fra tysk Side afgivne Erklæring om at ville inddrage de tyske Guldmønter paa 5 Mark, henledet Opmærksomheden paa, at denne Forholdsregel burde udvides til at omfatte alle Guldmønter paa 10 Mark, 10 francs samt tilsvarende Værdi, men denne Foranstaltning alene, uden forudgaaet eller samtidig Inddragning af alle de nævnte Seddelsorter, vilde efter min Formening være ufyldestgjørende; thi i Virkeligheden er det langt mere de smaa Sedler end de smaa Guldmønter, der fortrænge Sølvet.

Vægten bør, som ovenfor bemærket, lægges paa at gjøre Brugen af Sølvet til en Nødvendighed i den mindre daglige Omsætning, men dette forhindres ved den umaadelige Masse af tildels ufunderede Statsnoter og Banknoter, der findes i den civiliserede Verden, af ringe paalydende Værdi, ligesom ogsaa de smaa Guldmønter tildels i denne Henseende ere en Hindring.

Men Inddragelsen af de smaa Sedler maa stilles i første Række. Thi erstattes de inddragne Guldmønter med Sedler, ville disse ikke tjene til at forøge den disponible Guldbeholdning i de Lande, der med Hensyn til Seddeludstedelsen følge den engelske Banks Regler; i dette Tilfælde vilde Guldmønterne behøves til Funderingen af den forøgede Seddelemission, der skal tjene til at ud-

fylde de inddragne Guldmønters Plads i Cirkulationen. Ikkun i de Lande, hvor Sedlerne ikke ere funderede, eller hvor Guldet erstattes med Sølv, vil den inddragne Guldmængde kunne tjene til at forøge den til den internationale Omsætning disponible Guldbeholdning.

Jeg skal nu tillade mig at paavise de praktiske Virkninger af de af mig anbefalede Foranstaltninger, hvorved jeg dog ikkun tager Hensyn til Forholdene i de forannævnte syv store Stater, da Forholdene i de andre Stater ikke have nogen væsenlig Betydning ligeoverfor Spørgsmaalet i dets Almindelighed; derhos have disse ikke smaa Sedler i Omløb, uden at de ere fuldt funderede, saaledes t. Ex. de skandinaviske Lande.

Efter de Oplysninger jeg har kunnet samle, udgjør Mængden af cirkulerende Sedler af paalydende Værdi under 20 francs:

Tyskland, Noter paa 5 R$\not{X}$	frcs	50	Millioner
Østrig-Ungarn, 1 og 5 Gylden	-	430	—
Rusland, 1, 2 og 3 Rubler (kalkulatorisk)	-	1000	—
Italien, ½, 1, 2, 5 og 10 francs	-	559	—
de foren. Stater i Nordamerika, 1 og 2 Doll.	-	230	—
Tilsammen	frcs	2269	Millioner

Med Hensyn til Beløbet af Guldmønter under 20 frcs, der foreslaas inddragne, kan der selvfølgeligt ikke tages Hensyn til det udmøntede Beløb. Store Summer ere nemlig i Tidens Løb indsmeltede og udførte, og meget henligger i Bankerne som en Del af deres Metalbeholdning. Ikkun den virkelige i Omløb værende Mængde af disse Mønter kan komme i Betragtning. Angivelserne ere derfor ikkun kalkulatoriske; dog tror jeg at komme til et nogenlunde rigtigt Resultat ved at anslaa det Beløb af Guldmønter af mindre Værdi end 20 frcs, der findes i Omløb saaledes:

Tyskland, 5 og 10 R$\!\!\!/$	frcs	250	Millioner
Frankrig, incl. Belgien og Schweitz, 5 og 10 frcs	-	600	—
England, ½ Sovereigns	-	450	—
de foren. Stater i Nordamerika, 1 og 2½ Doll.	-	250	—
Tilsammen	frcs	1550	Millioner

Der vilde altsaa kunne inddrages fra Cirkulationen en Sum af 1½ Milliard i Guld, der vilde blive disponibel til den internationale Likvidation, paa samme Tid, som der vilde udfordres et meget stort Kvantum Sølv til at udfylde Pladsen i Cirkulationen for de inddragne Beløb saavel af Guldmønter som af Sedler. Holde vi os til de anførte Talstørrelser, vilde hertil rundt taget udfordres 2¼ + 1½ Milliard francs i Sølv, men der er Grund til at antage, at den foreslaaede Operation ikke vil udkræve et saa stort Kvantum Sølv. Man maa nemlig erindre, at en Del af de inddragne smaa Guldmønter ville blive erstattede med større Guldmønter, og paa samme Maade ville mange smaa Sedler kunne remplaceres med Sedler af større Appoints; dog er jeg overbevist om, at Gjennemførelsen af denne Plan vil udfordre en ny Cirkulation af Sølvmønt paa mindst 2 Milliard francs.

En extraordinær Forøgelse af den disponible Guldmængde med 1½ Milliard, der repræsenterer 3 Aars Guldproduktion, og en extraordinær Anvendelse af Sølv for 2 Milliarder, vilde utvivlsomt fjerne enhver Frygt for Guldmangel og samtidigt ikke alene forebygge et yderligere Fald i Sølvets Pris, men snarere bevirke en successiv Prisstigning, der maaske nærmede sig det tidligere bekjendte Værdiforhold til Guld.

Ved disse Foranstaltninger vilde det Onde, man befrygter, forebygges paa en langt naturligere og varigere Maade, end Bimetallismen nogensinde vilde være istand til.

En Gene medfører unægtelig denne Plan, men heldigvis kan denne meget let afhjælpes.

I de Lande, i hvilke man hidtil faktisk har anvendt den mindre Guldmønt som Skillemønt, som i England den halve Sovereign, i Frankrig 10-Francen, ligesom i de Lande i hvilke man hidtil har benyttet sig af Sedler af lignende Størrelse, vilde der opstaa Klager over at skulle føre mere Sølv hos sig end man har været vant til. Men hvad skulde der være til Hinder for at skabe en Repræsentant for Sølvmønten, ligesom man i de store Noter har en Repræsentant for Guldet. Jeg tror, at man uden Betænkelighed kan udstede Papirpenge eller Sølvbilletter til at cirkulere istedetfor den større Sølvmønt, saasom 5-Francen, 5-Marken og 5-Shillingsstykket, naar man blot fastholder 3 Ting:

I. Disse Sølvbilletter maatte være funderede med nøjagtig det tilsvarende Beløb i Sølv.

II. Deres Anvendelse maatte være indskrænket til Betalinger af samme Størrelse, som den Sølvmønt de repræsentere, altsaa t. Ex. i England til Betalinger ikke over 2 Pund Sterling.

III. I de Lande, der udelukkende have Guldmøntfod, maatte Staten være forpligtet til at indløse disse Sedler efter de samme Regler, som i hvert Land ere fastsatte med Hensyn til Indløseligheden af dets Sølvmønter.

Paa denne Maade vilde der haves enhver fornøden Garanti imod Oversvømmelse af smaa Sedler, og Ordningen af Cirkulationsforholdene i de forskjellige Lande være den, at Guldet vilde tjene til Tilfredsstillelse af den internationale Omsætning og til at sikre Indløsningen af de store Banknoter, medens Sølvet vilde tjene til Likvidationen af de indre, daglige, mindre Omsætninger, samt

tjene til Sikkerhed for Indløsningen af Sølvbilletterne med begrænset Betalingsevne.

Det er paa denne Maade, at jeg tror det interessante Spørgsmaal, hvormed Møntkonferencen for Tiden er beskjæftiget, maa kunne ordnes uden radikalt at bryde med de Principer, hvorpaa de enkelte Lande have ordnet deres Møntsystem; thi den Fordring, at de smaa ufunderede Sedler skulle udryddes eller funderes, er jo ikke andet end hvad hver Stat med Tvangskours stadigt stræber hen til, og den Fordring, at enkelte Stater skulle ombytte Brugen af nogle smaa, tildels meget forslidte Guldmønter med Sølvmønter eller med Noter, der ere fuldt funderede, vil næppe kunne kaldes et Offer, naar der er Spørgsmaal om at sikre sig mod Vanskeligheder, hvis Følger kunne gribe forstyrrende ind i de forskjellige Landes økonomiske Udvikling.

Jeg tillader mig, Hr. Minister, ganske at henstille til Dem, hvorvidt De maatte behage at bringe den Plan, jeg har tilladt mig at forelægge Dem, til Konferencens Kundskab.

Det skandinaviske nationaløkonomiske Møde i Malmø.

Det fjerde skandinaviske nationaløkonomiske Møde, som efter Bestemmelsen egentlig skulde været afholdt i Kristiania, blev paa Grund af Industriudstillingen i Malmø forlagt til denne By og afholdt Tirsdag den 26de til Torsdag den 28de Juli. Da Dagbladene have leveret ret udførlige Referater af de i disse Dage førte Forhandlinger, skulle vi her indskrænke os til kortelig at gjengive Gangen i Forhandlingerne og Hovedresultaterne af disse.

Den første Dag havde Mødet en saa godt som udelukkende svensk Karakter, idet Valgene til Folkethinget holdt de fleste danske Deltagere tilbage og Norge i det Hele saa godt som slet ingen Del tog i det hele Møde, i alt Fald aldeles ikke i Forhandlingerne. I den første Forhandling, om Indretningen af repræsentative Myndigheder for Handel og Industri og om en Samvirken mellem disse Myndigheder i de tre skandinaviske Lande, tog dog for Danmarks Vedkommende Nationalbankdirektør Levy Ordet, medens den følgende Forhandling førtes udelukkende mellem svenske Deltagere. Uagtet det nævnte Forhandlingsemne blev omhyggeligt indledet af Mødets svenske Sekretær, Herredshøvding Westman,

bragte Forhandlingen ikke noget stort Resultat; med overvejende Majoritet blev vel Indlederens Forslag om, at Mødet skulde udtale sig for Ønskeligheden af, at saadanne repræsentative Forsamlinger skulde tilvejebringes i alle tre Lande og en regelmæssig Forbindelse mellem disse finde Sted, vedtaget; men den stedfindende Diskussion berørte ikke nærmere de Enkeltheder i Ordningen, som det dog vilde være af Vigtighed at faa klaret, idet den dels holdt sig til Spørgsmaalet om, hvorvidt Handelskamrene skulde oprettes ved Lov eller ad Frivillighedens Vej, dels blev ført ind paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Handel og Industri havde saadanne Fællesinteresser, at de kunde have en fælles Repræsentation, hvad der benægtedes fra de svenske Industridrivendes Side, hvis Ordfører i denne Sag var Grev Strømfelt. Den Modsætning imellem Handel og Industri, som saaledes alt under den første Diskussion kom til Orde, gjorde sig i det Hele stærkt gjældende paa Mødet og synes at vidne om, at der hos de svenske Industridrivende hersker et noget begrænset Syn paa disse Forhold. Vi ere overbeviste om, at en Forsamling af danske Industridrivende aldrig vilde have gjort sig skyldig i en saadan Miskjendelse af Handelens Betydning for Industrien, som aabenbarede sig igjennem Grev Strømfelts Udtalelser, der dog fandt en ikke ringe Tilslutning hos Mødets svenske Deltagere. At Handelen først og fremmest spørger om Konsumenternes Interesser og søger at fyldestgjøre disses Krav ved Tilførsel af udenlandske Varer, som den indenlandske Industri kunde ønske at levere, men som den efter Konsumenternes Formening ikke leverer tilstrækkeligt gode eller tilstrækkeligt billige, og at dette kan være ubehageligt og generende nok for de paagjældende Industridrivende, der

ikke se sig i Stand til at fyldestgjøre de Krav, Konsumenterne i saa Henseende stille, er ganske sandt; men herfra at ville drage den Slutning, at Handel og Industri ikke have fælles Interesser, er dog temmelig stærkt og vidner ikke om noget synderlig udviklet Blik for de forskjellige Samfundsvirksomheders indbyrdes Forhold. Thi det er klart, at det paa den anden Side netop væsentlig er Handelsstanden, hvis energiske og omsigtige Virken skal skaffe de Industridrivende den Afsætning paa fremmede Markeder, som er deres almindelige Attraa og som de alle spejde saa ivrigt ud efter; og at netop en saadan dygtig Handelsvirksomhed kan hjælpe en Industri frem, der ellers i mange Punkter er uheldig stillet og savner væsentlige Betingelser for at kunne maale sig med Udlandets Industri, ville sikkert de fleste danske Industridrivende erkjende. At Handel og Industri ved Siden af disse fælles Opgaver ogsaa have deres Særinteresser og at hver af dem kan ønske disse repræsenterede, er noget Andet; men det maa bestemt benægtes, at der skulde være en saadan bestemt Modstrid i Interesser, at en Fællesrepræsentation maatte anses for unaturlig og urimelig.

Ogsaa i den første Dags anden Forhandling mærkedes det vel meget, at Forhandlingen førtes fra et særligt svensk Standpunkt: Danske Deltagere vilde vistnok have gjort et noget andet Syn paa Udvandringen og dens Indflydelse paa de skandinaviske Landes Erhvervsgrene gjældende end det, der synes fremherskende i Sverige. Det skal villigt erkjendes, at Spørgsmaalet præsenterer sig under noget forskjellig Belysning i de to Lande; medens Udvandringen fra Danmark bidtil ikke har antaget større Dimensioner, end at den væsentlig maa siges paa en gavnlig Maade at have givet Luft, hvor Til-

væxten ellers let vilde være bleven følt som altfor stor, er Udvandringen fra Sverige foregaaet efter en saa stor Maalestok, at Befolkningen i længere Tid næsten er holdt stagnerende derved, og de Beløb baade af personlig Arbejdskraft og af Kapital, som derved unddroges Landet, ere følelige nok for dette. Fra c. 4,160,000 Indb. i 1866 voxede Befolkningen kun til c. 4,168,000 i 1870 — altsaa en Tilvæxt i 4 Aar af (knap) 8000 paa en Befolkning af over 4 Mill. Og i de sidste Aar synes Udvandringen atter at have taget et betydeligt Opsving, saa at en lignende Stagnation maaske vil vise sig igjen. At et Land kun nødigt ser et saa stort Antal arbejdskraftige Personer drage bort, og det tildels netop paa det Tidspunkt, da de ved deres Arbejdsvirksomhed skulde begynde at yde Erstatning for de ikke ubetydelige Beløb, som ere medgaaede til deres Opfostring og Opdragelse, er naturligt nok, og de Beregninger, som fra Amerika anstilles over Størrelsen af den overordentlige Fordel, som en Indvandring af saadanne paa andre Landes Bekostning opdragne Arbejdskræfter bringer det, bidrage selvfølgelig til, at man i de Udvandredes Hjemstavn bliver tilbøjelig til at opgjøre Regnestykket i modsat Retning, som et ligesaa stort Tab. Der kan dog imidlertid ogsaa gjøres forskjellige modstaaende Betragtninger gjældende, som ikke ret kom frem paa Mødet. Maa det saaledes end erkjendes, at det i og for sig er beklageligt, at Hjemlandet ikke formaar at fastholde disse Skarer og byde dem tilfredsstillende Sysselsættelse og Erhverv, og maa det end anses for ønskeligt, at dette i større Omfang kunde blive Tilfældet ved Bortryddelsen af Hindringer og Skranker for Erhvervsforholdenes bedre Udvikling, saa maa det paa den anden Side fastholdes, at det, naar det engang maa

betragtes som givet, at der ikke er Plads for en saa stor Tilvæxt, maa anses for langt heldigere, at denne ved at drage bort giver Plads for en ny Opvæxt og Folkeformerelsen saaledes kan vedblive nogenlunde uforstyrret i det tilvante Omfang, end om en fuldstændig Standsning i denne bliver nødvendig, hvad enten den da finder Sted ved en tiltagende Dødelighed eller ved en stadig Forringelse i Antallet af dem, der kunne gifte sig, saa vel som en aftagende Fødselshyppighed. Og den Kraft, som Landet saaledes skiller sig ved, er jo ingenlunde helt tabt; idet den flytter Scenen for sin Virksomhed til et andet Sted, hvor Betingelserne herfor ere gunstigere, hjælper den dér til at frembringe det Overskud af Næringsmidler, som Amerika har at tilbyde de gamle Lande. Imidlertid fandt jo Forslaget om at foretage særlige Skridt til at udfinde Midler, der kunde standse Udvandringen, heller ikke Tilslutning, og den Resolution, der blev vedtaget om, at den bedste Maade, hvorpaa Udvandring kan forebygges, er at tilvejebringe Forandringer i Næringslovgivningen, hvorved Adgangen til Arbejde kan lettes, er der jo i og for sig Intet at sige imod, — naar den blot forstaaes paa rette Maade. Men naar henses til den Side, hvorfra Forslaget til denne Resolution fremkom, og de Udtalelser fra beslægtede Standpunkter, der gik forud, kan det maaske nok anses for noget tvivlsomt, hvilke Forandringer i Næringslovgivningen man nærmest har haft for Øje.

Forhandlingerne om Møntforholdene er der for saa vidt mindre Grund til at dvæle ved her, som Tidsskriftet foran bringer Hovedforedraget *in extenso*, og den dertil knyttede Diskussion indskrænkede sig til kortere Udtalelser, den ene af Præsident Wärn, der temmelig

stærkt urgerede den lidet heldige Indflydelse, som den almindelige Overgang til Guldfoden havde øvet paa de kommercielle og industrielle Forhold ved at fremkalde en Stigning i Guldets Værdi, der fik sit Udtryk i jævnt dalende Priser, den anden af Prof. Scharling, der, idet han ganske sluttede sig til denne Betragtning, som han udførligt havde søgt at begrunde i sin for to Aar siden her i Tidsskriftet optagne Artikel om Aarsagerne til de daarlige Tider, paa den anden Side gjorde gjældende, at de skandinaviske Landes Deltagelse i Bevægelsen henimod Guldfod kun i en saare ringe Grad havde bidraget til at skjærpe og forværre de paapegede Ulemper, og at Møntreformen i hvert Fald havde bragt de skandinaviske Lande langt større Fordel end Tab. Uden at foreslaa nogen egentlig Resolution æskede og fik Taleren Forsamlingens Anerkjendelse heraf saa vel som af, at der fra de tre nordiske Rigers Side ikke kunde være Tale om at tiltræde andre Forslag paa den internationale Møntkonference end saadanne, der i Lighed med Etatsraad Levys gik ud paa at give Sølvet en mere udstrakt Anvendelse som Skillemønt og som Funderingsbasis for smaa Sedler.

Medens Mødet saaledes paa dette Omraade ubetinget fastholdt den af det foregaaende Møde i Kjøbenhavn 1872 vedtagne Resolution til Gunst for Guldmøntfodens Indførelse, fandt man ingen Anledning til at opretholde det paa nysnævnte Møde udtalte Ønske om, at der under normale Forhold ikke udstedes mindre Banksedler end saadanne, som i Værdi svare til Møntenheden i Guld, tagen to Gange (altsaa 20 Kroner). Vel blev der aldeles ikke vedtaget nogen ny Resolution med Hensyn til dette Spørgsmaal, idet det besluttedes ikke nu at optage en Diskussion herom; men saa meget fremgik dog klart af

den korte Forhandling om, hvorvidt dette Spørgsmaal skulde drøftes nu eller udskydes til næste Møde, at man i det Hele erkjendte, at det næppe var rigtigt at opretholde den tidligere Beslutning. Det maa da ogsaa sikkert erkjendes, at Spørgsmaalet i hvert Fald trænger til en fornyet og indgaaende Drøftelse, inden man godkjender hin Beslutning paa Ny; thi det maa erindres, at den dengang blev fattet paa en Tid, da man endnu slet ikke havde prøvet Guldmøntsystemet og ingen Erfaringer havde om, hvilken Brug der under dette vilde blive gjort af Sedler og Skillemønt. Det er da ogsaa ganske karakteristisk, at, medens det i 1872 særlig var Etatsraad Levy, som udtalte sig stærkt imod de smaa Sedler, har han nu, som det vil ses af foranstaaende Foredrag, i Paris fremsat Forslag om at give Sølvet en større Anvendelse som Skillemønt, men saaledes, at det kunde repræsenteres ved Sedler, der altsaa maa blive mindre end Guldmønt-Enheden. Det er da ogsaa klart, at det gjør en meget stor Forskjel, om Talen er om ufunderede Sedler eller om Sedler, for hvilke der haves fuld Valuta; men i 1872 blev denne Forskjel næppe tilstrækkelig fremhævet, og derfra skrev det sig maaske, at Udtalelserne imod de smaa Sedler blev saa ufornødent stærke. Nu, efter at vi have vænnet os til Guldmøntsystemet, vil der vistnok hos Mange være et temmeligt levende Ønske om at faa Sedler, mindre end Guld-Tikronen, og det er i hvert Tilfælde vistnok et stort Spørgsmaal, om man ikke langt hellere maatte gaa til Indførelsen af Femkronesedler end til de nu i Sverige indførte Guld-Femkronestykker.

Den korte Diskussion som førtes om Ønskeligheden af at skaffe Kursen paa Kroner noteret paa Udlandets Børser, viste utvivlsomt, at der næppe var stor Grund til

at virke herfor. Navnlig syntes Etatsraad Tietgens Udtalelser at gjøre det klart for Tilhørerne, at det omtrent forholder sig dermed som med Forholdet imellem Barometret og Vejret. Man faar ikke godt Vejr, fordi man trykker Kvægsølvet opad i Barometret, men bliver Vejret godt, saa stiger Kvægsølvet af sig selv. Paa samme Maade synes der næppe at være Grund til at antage, at der vil opnaaes bedre Kurs paa Kronevexler og Kronemønt i Udlandet, fordi der udføres en regelmæssig Notering heraf, men at derimod et nøjere Handelssamkvem og en mere almindelig Fremkomst af Kronevexler paa Udlandets Børser naturligen vil lede til en regelmæssig noteret Kurs paa dem.

Hovedgjenstanden for Mødets Forhandlinger var Toldforholdene imellem de tre nordiske Riger. I denne Forhandling var baade Sverige og Danmark godt repræsenteret; men Opfattelsen var ulige mere ensartet hos de danske end hos de svenske Medlemmer. Fra svensk Side deltoge i Forhandlingen Præsident Wärn, Landshøvding Grev Sparre, Red. Dr. Herslow, Prof. Nathorst, Generaldtolddirekteur Bennich, Generalmajor Bjørnstjerna, Brænderiejer Smith og Kammerherre Fahnehjelm, fra dansk Side Prof. Falbe-Hansen, Grosserer C. Hage og Etatsraad Tietgen, medens Prof. Scharling frafaldt Ordet paa Grund af den fremrykkede Tid. Det var øjensynligt, at det almindelige Spørgsmaal om Frihandel eller Beskyttelse var det, som det laa de svenske Medlemmer mest paa Sinde at faa opgjort, medens de danske Talere alle skjøde dette Spørgsmaal til Side for at dvæle ved det af Wärn fremdragne Emne: Muligheden af at faa en til den svensk-norske Mellemrigslov af 1874 svarende Ordning gjennemført i Forholdet

mellem alle tre Riger. Wärns med stor Sagkundskab udarbejdede Foredrag vilde i og for sig have egnet sig særdeles vel til Grundlag for en saadan Forhandling; men desværre var det for danske Tilhørere lidt vanskeligt at følge denne Taler, og i det Hele var hans Foredrag altfor meget opfyldt af Enkeltheder, til at Hovedresultaterne med fuld Styrke kunde gjøre sig gjældende. Paa den anden Side maa det erkjendes, at det til Bedømmelse af Spørgsmaalet, om Mellemrigsloven har været til Gavn for Norge og Sverige eller om den mulig kun har været til Gavn for det ene Land og da hvilket, er nødvendigt at betragte Forholdene i det Enkelte; thi kun derved viser det sig klart, paa hvilke Omraader Loven har øvet sine Virkninger. Som det vil erindres, var man før Lovens Gjennemførelse navnlig i Norge noget bange for, at det i industriel Henseende mindre udviklede Land skulde blive trykket af Sveriges mere fremskredne Industri. Det er derfor af særlig Interesse at bemærke, at de af Wärn anførte statistiske Data godtgjorde, ikke blot at Mellemrigsloven har bevirket en betydelig Forøgelse af Vareomsætningen imellem de to Lande, men tillige, at denne større gjensidige Import ingenlunde synes at have virket trykkende til nogen af Siderne, og at det navnlig, dersom der kan paavises nogen Forskjel i Henseende til den Fordel, de to Lande have haft af Loven, da snarest er den, at det i industriel Henseende mindre udviklede Land har haft den største Fordel. Dette synes alt at fremgaa af Tallene for den samlede Omsætning, skjønt disse Tal naturligvis ikke ere bevisende, eftersom det netop er Forholdene i det Enkelte, hvorpaa det væsentligt kommer an. Men ret karakteristisk er det dog, at medens Importen fra Sverige til Norge i 1875—79 kun er stegen

til 6,85 Mill. Kr. fra 6,71 Mill. Kr. i 1869—73, er derimod Importen fra Norge til Sverige stegen fra 10,89 Mill. Kr. til 13,86 Mill. Kr. Tages nu Hensyn til, at Aarene 1870—73 vare særdeles gode og livlige Omsætningsaar, medens Aarene efter 1875, og særlig 1878—79, vare meget trykkede Aar, tør man, selv om Pengenes Værdiforandring tages med i Betragtning, nok gaa ud fra, at Loven har bevirket en forøget Omsætning imod, hvad der ellers vilde have været. Men en mere detailleret Undersøgelse godtgjør dette aldeles utvivlsomt for en Del særlige Omsætningsgjenstandes Vedkommende. De nærmere Enkeltheder i saa Henseende maa søges i det fuldstændige Referat af Mødets Forhandlinger, som forhaabentlig om ikke altfor lang Tid vil komme til at foreligge trykt. Her maa det være nok at fremhæve, at Præsident Wärns Anskuelser fandt fuld Tilslutning fra dansk Side, og vi tør næsten fremsætte den Paastand, at der næppe var et dansk Medlem af Mødet, der stemte for den af Grev Sparre foreslaaede Resolution, medens derimod Alle sluttede sig til det af Wärn indbragte Forslag, hvorefter Mødet besluttede at opfordre Regeringerne til at virke hen til, at de Udgifter, som tynge paa Vareomsætningen imellem de skandinaviske Riger, formindskes eller ophæves.

X.

Stiftshospitalerne og Sindssygeplejen; — Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser oprettede af Private i Danmark.

Af

Kammerraad **C. Christensen.**

I.

Stiftshospitalerne og Sindssygeplejen.

Den Forpligtelse, Klostrene i den katholske Tid havde til at drage Omsorg for Syge og Fattige, gik ved Reformationen, da Klostergodset inddroges under Kronen, over paa Staten; og Forpligtelsen fyldestgjordes derved, at en stor Del af det gejstlige Gods anvendtes til Oprettelsen af de saakaldte Stiftshospitaler, Hovedhospitaler, almindelige Hospitaler eller, som man ogsaa har kaldt dem, borgerlige Klostre. Disse Donationer vare hyppigt fælles for Fattigvæsenet og Skolevæsenet og Formuefællesskabet bestaar tildels endnu paa flere Steder.

I Tidernes Løb er en betydelig Del af Stiftshospitalernes Formue gaaet tabt. Saaledes mistede f. Ex. Helsingørs Hospital ved Roskildefreden Kongetienden af 105 Sogne i Skaane; Viborg Hospital afhændede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede Testrupgaard og Gods, og Aarhus Hospital det meste og bedste af sit Bøndergods, 320 Tdr. Hartkorn, i Slutningen af samme Aarhundrede for ube-

tydelige Kjøbesummer. Ligesaa ufordelagtig afhændede Odense Graabrødrekloster sit Bøndergods 4—500 Tdr. Hartkorn. Langt tidligere havde Aarhus Hospital, uden at man nu ved hvorledes, mistet store Indkomster, som, efter Fundatsen af 26. Febr. 1651 og Kongebreve af 4. April 1661 og 22. Juli 1765, vare det tillagte af Kalø Len og Skanderborg Amts Skove: 274 Tdr. Sæd, 1 Td. Smør, 100 Lam, 10 Svin, 100 Læs Brænde, 100 Svins Olden, osv. Andre Steder har man afløst Naturalpræstationer for meget ubetydelige Vederlag, f. Ex. Slagelse Kloster i 1751 500 Læs Brænde for 83 Rdl. 2 ℔. Nykjøbing Hospital ligeledes i 1767 150 Læs Tørv for 50 Rdl., Aarhus Hospital en Ydelse af 232 Tdr. Havre for 4 ℔ pr. Td. osv.

Trods disse uheldige Omsætninger, er det endnu en betydelig Formue, som Stiftshospitalerne raade over: mindst 12 Millioner Kroner foruden Stiftelsesbygningerne, hvis Brandforsikringsværdi nu er omtrent et Par Millioner Kr. Denne Formue er og har naturligvis altid været Statsejendom ligesaa fuldt som f. Ex. det lærde Skolevæsens og Universitetets Midler, der have samme Oprindelse; men der er det mærkelige, at medens disse efter 1849 ere inddragne under den lovgivende Magts Myndighed, er dette ikke Tilfældet med Stiftshospitalernes Midler. Administrationen, nu Justitsministeriet, disponerer over dem, uden nogensomhelst Kontrol, ganske som før 1849: ja der offenliggjøres end ikke noget Regnskab. De enkelte Hospitaler indsende ganske vist Regnskaber til Justitsministeriets Revision; men længer komme de ikke*). De lokale Bestyrelser bestaa udeluk-

*) Vi kunne nemlig ikke anse de »Meddelelser« om Stiftelsernes »Status og Virksomhed«, som Justitsministeriet i de senere Aar

kende af Embedsmænd: Stiftsøvrighed, Magistratspersoner og Præster, uagtet de efter den nugjældende Lovgivning ellers Intet have med slige Sager at gjøre. Om Besættelsen af Pladserne i Hospitalerne eller deres øvrige Dispositioner komme, med enkelte Undtagelser, Intet til almindelig Kundskab, og den hele Bestyrelse har endnu væsentlig det samme Præg, som i Frederik den Sjettes Dage. Dette har i mere end en Henseende haft uheldige Følger.

I de oprindelige af Kristian den Tredje og Frederik den Anden givne Fundatser for Stiftshospitalerne hedder det altid: at de ere oprettede for «fattige, syge og saare Mennesker, som ikke kunne gaa og bede om Guds Almisse til Hjælp og Trøst» (Fundats for Randers Hospital

---

har ladet offentliggjøre i Ministerialtidenden — sidst i Nr. 21/1881 for Aaret 1878—79, for nogle af Stiftelserne for 1878 — som Regnskaber; dertil ere de altfor ufuldstændige. Vi formene endog, at de hverken give fyldestgjørende Oplysning om Stiftelsernes «Status» eller om deres «Virksomhed». Det kan ikke ses, om de betydelige Kassebeholdninger, enkelte Stiftelser have, ere medregnede under den angivne Kapitalformue, ejheller om adskillige andres store Underbalancer ere dækkede af Kapitalformuen eller ved Laan. Stiftelserne synes ikke at have samme Regnskabsaar, ejheller at aflægge Regnskab i en og samme Form. Ellers er det uforstaaeligt, at f. Ex. Randers Hospital kan føre til Udgift 40,000 Kr., som afgivet til Aarhus Hospital, uden at dette samtidig fører Beløbet til Indtægt. De i Lønningsrubriken opførte Summer udgjøre formentlig kun de kontante Pengeudgifter, næppe engang alle disse, men i alt Fald ikke Emolumenterne, saasom: Friboliger, Embedsjord, Brændselsdeputater, osv., der dog paa sine Steder ere meget mere værd end Pengelønnen. Vi kunne exempelvis nævne det lille Hillerød Hospital, hvis Lønningsudgifter kun opgives at være 416 Kr. aarlig, medens de i Virkeligheden, efter Fundatsen af 1870, udgjøre: Forstanderens Løn 144 Kr., Brændselsdeputat af Værdi 200 Kr. og Fribolig med Have af Værdi mindst 7—800 Kr., Lægen 168 Kr. og Brændsel af Værdi 160 Kr., Præsten 144 Kr., to Gangkoner mindst 300 Kr., o. s. fr., altsaa over fire Gange saameget, som angivet. Om «Virksomheden» ɔ: hvad der ydes i Understøttelser, give «Meddelelserne»

1558) eller «fattige, syge og saare Mennesker, som for deres Sygdoms og Skrøbeligheds Skyld ikke kunne gaa og bede om deres Brød» (Fundats for Horsens 1560) eller for «menige, fattige og saare Mennesker» (Fundats for Aarhus 1552) o. m. fl. — altsaa ganske i Almindelighed for «fattige, syge og saare Mennesker», uden Hensyn til Stand, Stilling eller Opholdssted, men selvfølgelig fornemmelig for Almuen*). Der var jo ejheller paa den Tid noget organiseret Fattigvæsen at ty til. Man kan gjøre sig et Begreb om Tilstanden af nogle Ytringer af Frederik den Første i et Brev af 1528, hvori han over-

---

slet ingen Oplysning; de nævne blot Antallet af de i Aarets Løb Understøttede.

Den højtærede Justitsminister, der jo synes i og for sig ikke at have Noget imod, at Stiftelsernes Forhold komme for Dagen, kunde vistnok gjøre sig meget fortjent af disse ved at foranledige «Meddelelserne» afløste af nogenlunde fuldstændige Regnskabsuddrag og Statusopgjørelser, affattede f. Ex. efter det Skema, der er givet alle Sparekasser til Udfyldning, og med samme Tidsfrister. Man slap da for at vente i tre Aar, som nu, da Meddelelserne om Lidt af hvad der passerede i 1878 først kommer frem i 1881, og vilde blive i Stand til at følge «Virksomheden» i Sporet. Saavidt det lader sig gjøre ved Hjælp af de forhaandenværende Oplysninger: «Meddelelserne», Statshaandbogen for 1881 og Oppermanns Efterretninger om de borgerlige Klostre, have vi forsøgt i Bilagene Ltr. A.—C. at give en omtrentlig Opgjørelse af Stiftelsernes Formue, Kornindtægterne beregnede efter sidste Aars Priser: for Rug 16 Kr., Byg 12 Kr., Havre 8 Kr., og en Oversigt over de ydede Understøttelsers Omfang, forsaavidt de ydes in natura vurderede efter almindelig Pris. Ganske fuldstændig eller nøjagtig kan den selvfølgelig ikke være, men det behøves ejheller til det Brug, her skal gjøres af den.

*) Jfr. Frederik den Andens Forordning af 27. Decbr. 1588 om Betlere og Stoddere, der udtrykkelig henviser dem, «som enten ere blinde eller med anden Skrøbelighed beladne» til de «almindelige Hospitaler».»

lod Borgerne i Viborg et Hus til Hospital, siden af Kristian d. Tredje ombyttet med Graabrødrekloster. Det hedder nemlig, at Hospitalet skulde oprettes: «efterdi de ere midt udi Landet liggende og have i deres By liggende mange arme, syge Mennesker med adskillige Sygdomme, som der daglig til søge og formeres, og ligge der paa Gaden om Nætter og Dage, iblandt Svin og andre uskjellige Kreaturer».

Stiftshospitalerne ere saaledes oprindelig oprettede for Almuen og benyttedes ogsaa til dens Tarv igjennem det sextende og den første Halvdel af det syttende Aarhundrede; men fra den Tid begyndte man at trænge den ud. Kristian den Sjettes nye Fundats af 19. Febr. 1740 for Duebrødre Kloster, bestemmer saaledes, at «ret gemene Folk, som Tjenestefolk, Bønder (!) og de som med ordinaire grovt Arbejde og Tjeneste har haft deres Føde», ikke maa optages i Klostret, men skulle henvises til «andre Byernes og Sognenes Almisser og Fattiges Anstalter». Klostret skulde udelukkende være for de, «der tilforn har været i Betjening, især ved Klostret, Skolen og i Roskilde By eller andensteds, eller af skikkelig Borgerstand, Handværker og anden lovlig Næring og ej ere vante til grovt Arbeide».

Denne Regel blev bestandig senere fastholdt ved Fundatsers Fornyelse, om end stundom med en enkelt Lempelse, som f. Ex. i Fundatsen for Helsingørs Hospital af 1752, der tillod ogsaa at optage «gemene Folk» naar «der ere besynderlige ynkværdige Omstændigheder med stor Vanførhed og ulægelige, dog ikke smitsomme Syger», «dog med god Forsigtighed, at ikke Hospitalerne skulle komme i Foragt og skikkelige Folk af bedre Stand undse sig for at indlægges i Hospitaler for de mange grove Folk, som derudi i Flæng ere indlagte». I Fundatserne

fra dette Aarhundrede, f. Ex. Nykjøbing Hospitals af 1834, gaar man videre ad samme Vej ved udtrykkelig at paabyde, at der skal «tages særdeles Hensyn til den Stilling, hvori Personerne forhen have levet, saaledes, at værdige Trængende, der ifølge samme især ville være lidende, hvis de ingen anden Hjælp kunne faa, end den det almindelige Fattigvæsen kan yde, bør have fortrinlig Adgang».

Disse Bestræbelser for at holde den ringere Almue ude lykkedes dog næppe ganske. Lige indtil den nyeste Tid var det, der bødes Lemmerne, ikke væsentlig forskjelligt fra den almindelige Fattigforsørgelse: Bestyrelsen slugte en altfor stor Del af Indtægterne; og Hospitalerne eller Klostrene vare lidet tiltalende Opholdssteder. I Reglen vare Lemmerne sammenpakkede flere i et Værelse, paa enkelte, som f. Ex. Viborg, opholdt alle Lemmerne sig i én Stue, hvor hvert Lem havde sin Alkove, og hvor tillige Alter og Prædikestol var anbragt, for at Lemmerne kunde ligge i deres Senge og høre Prædiken. Saaledes var det endu i 1840, da Kristian den Ottende besøgte Viborg Hospital og tog Initiativet til en Reform. En anden Indretning, der var forbunden med Stiftshospitalerne lige fra Begyndelsen af det forrige Aarhundrede til vore Dage, nemlig «Daarekisterne», bidrog just heller ikke til at gjøre Opholdet hyggeligt. Men det kan ikke nægtes, at det under den fuldstændige Mangel paa Asyler for Sindssyge, der den Gang herskede her i Landet, som i hele den øvrige Verden, var en stor Velgjerning imod den fattige Almue, at Regeringen ved en Mængde Reskripter*) paa-

*) Af den lange Række nævne vi blot: $^{29}/_{7}$ 1709, $^{13}/_{11}$ 1716, $^{25}/_{10}$ 1737, $^{3}/_{1}$ 1738, $^{22}/_{6}$ 1742, $^{14}/_{9}$ 1742, $^{31}/_{12}$ 1790, $^{11}/_{11}$ 1791, $^{25}/_{8}$ 1798, $^{22}/_{12}$ 1798, $^{22}/_{1}$ 1817, $^{30}/_{7}$ 1817, $^{8}/_{11}$ 1826, $^{6}/_{7}$ 1828, $^{8}/_{7}$ 1828, $^{20}/_{10}$, 1830 og $^{23}/_{8}$ 1831.

lagde Stiftshospitalerne, i god Overensstemmelse med deres oprindelige Opgave at drage Omsorg for »fattige Folk, som af Vanvittighed og Sindets Forstyrrelse blive hjemsøgte«. Der var saaledes i over 150 Aar særlige Daareanstalter, i alt Fald ved alle de større Stiftshospitaler; men heri er senere gjort en stor og saare uheldig Forandring: der er nu kun en tilbage, nemlig i Odense, hvor Antallet af Sindssyge ved Udgangen af 1861 var 63, og som endnu er i Virksomhed*).

Da den store Reform af Sindssygeplejen her i Riget indviedes ved Loven af 20. August 1853, synes man at have været i den mærkelige Vildfarelse, at de to nye Kuranstalter i Aarhus og Vordingborg vilde gjøre alle de ældre Asyler for Sindssyge overflødige, og Justitsministeriet udvirkede derfor, at det ved Kongl. Resolutioner i Løbet af faa Aar blev tilladt Stiftshospitalerne at nedlægge deres Sindssygeafdelinger**); men det viste sig jo snart, hvor fuldstændig man havde forregnet sig. Inden kort Tid vare de nye Anstalter overfyldte, og dertil bidrog naturligvis væsentlig, at de maatte modtage saagodtsom alle Stiftshospitalernes uhelbredelige Sindssyge. Trods de gjentagne meget betydelige Udvidelser af Anstalterne i Aarhus og Vordingborg og Indretningen af en ny for Uhelbredelige i Viborg, der tilsammen have kostet enorme Summer, har man endnu***) ikkun Plads for en Fjerdedel af samtlige Landets Sindssyge, og nye store Udvidelser og tilsvarende Udgifter stilles fremdeles i Udsigt. Det var følgelig et overordentlig stort Misgreb at nedlægge

*) Jfr. Bilag Ltr. B.

**) Jfr. med alt det Foranførte: Oppermanns Efterretninger om de borgerlige Klostre.

***) Jfr. Dr. Helweg: Om Sindssygeforplejningen og Dr. Steenberg: Om Danmarks Sindssygevæsen.

Stiftshospitalernes Sindssygeafdelinger, da man ikke havde noget Bedre at sætte istedet; og da Antallet af Sindssyge jo desværre stadig er i Tiltagen, ere baade Private og mange Kommuner satte i den største Forlegenhed ved denne forhastede Nedlæggelse; de have maattet gjøre store Ofre for at faa Plads til deres Sindssyge, ja paa sine Steder endog maattet gribe til selv at indrette ny Asyler for Uhelbredelige.

Men ikke nok hermed: idet man uden mindste Vederlag har befriet Stiftshospitalerne for den dem med fuld Føje paahvilende Byrde: at skulle drage Omsorg for de Sindssyge, har man tillige overført denne paa Andre, væsentlig paa Hartkornsbrugerne*), har forvandlet en Statsbyrde — thi Stiftshospitalernes Midler ere Statsejendom — til en kommunal Byrde. Det havde

*) Den citerede Lov bestemte nemlig, at 1/8 af Udgifterne skulde bæres af Kjøbstæderne, 7/8 af Amtskommunerne. Men dette medførte atter, at Byrden for disse 7/8 Vedkommende saagodtsom udelukkende blev lagt paa et enkelt Næringsbrugs Skuldre; thi Amtskommunernes Udgifter udredes paa en Ubetydelighed nær af Landbruget ɔ: efter Hartkornet: denne ved Fordelingen af ny Skattebyrder aldeles uefterrettelige Maalestok. Og for at gjøre Fordelingen imellem Amterne saa urimelig som muligt, blev det ovenikjøbet vedtaget, at ogsaa den skulde ske efter Hartkorn, medens dog Fordelingen af Kjøbstædernes Anpart blev foretaget efter Folketal og Ligningen af den enkelte Kjøbstads Bidrag efter Formue og Vilkaar. Der kan maaske være nogen Sandsynlighed for, at de Sindssyges Antal staar i et vist Forhold til Folkemængden, men at det skulde staa i nogetsomhelst Forhold til Hartkornet, er aldeles uantageligt. Havde man lagt Folkemængden til Grund for Fordelingen, vilde Kjøbstæderne have kommet til at udrede 1/5 istedetfor 1/8.

Hospitalet i Odense erholder ifølge Reskr. 8/11 1826 et aarligt Bidrag af 600 Rdl. til Daareanstalten, hvoraf Fyens Kjøbstæder udrede 1/3, Amtsfonden 2/3: — hvilket vistnok staar i et langt rimeligere Forhold til Antallet af de Sindssyge, der indsættes forholdsvis for By og Land, end enten Hartkorn eller Folketal.

været naturligere og ganske i Overensstemmelse med det Formaal, til hvis Opnaaelse Midlerne oprindelig ere henlagte, om man af dem havde afholdt samtlige Udgifter til de nye Sindssygehospitaler. Stiftshospitalerne vare rige nok til at kunne betale dem alle, uden Men for deres andre Forpligtelser. Og man kan kun beklage, at de ikke have faaet Lov dertil, naar man ser, hvorledes de overflødige Midler, som yderligere ere forøgede dels ved Nedlæggelsen af Sindssygeafdelingerne dels ved de stigende Kornpriser, ere anvendte.

Ved Udgangen af 1861 udgjorde Stiftshospitalernes aarlige Indtægter omtrent 360,000 Kroner, hvoraf kun 132,000 Kroner kom Trængende — 731 i, 353 udenfor Hospitalerne — tilgode*), omtr. 41,000 Kr. anvendtes til Bestyrelsesomkostninger. Stiftelsesbygningerne vare i 1861 brandforsikrede for 1,272,000 Kr., og man kan vel antage, at Skatter og Vedligeholdelsesudgifter ikke have oversteget 2 pCt. af denne Sum, altsaa omtr. 25,000 Kr. Samtlige Udgifter synes saaledes neppe den Gang at have udgjort 200,000 Kr. og der burde saaledes have været et aarligt Overskud af omtr. 160,000 Kr.

I 1880 antages Stiftelsernes Formue at være voxet til omtr. 12 Mill. foruden Stiftelsesbygningerne, hvis Værdi ved Nybygninger og Ombygninger nu er stegen til henimod 2 Mill., og de aarlige Indtægter udgjøre noget over 480,000 Kr. Deraf gives omtr. 227,000 Kr. til Trængende — 955 i, 559 udenfor Hospitalerne. Jfr. Oversigterne Ltr. A. og B. Bestyrelsesomkostningerne angives nu, men vistnok vel lavt, til omtr. 51,000 Kr. aarlig**). Anslaas

---

*) Randers Hospital f. Ex., der havde en Aarsindtægt af omtr. 84,000 Kr., anvendte deraf kun omtr. 25,000 Kr. til Trængende.

**) Justitsministeriet har alt for mange Aar siden været opmærksom paa og har ogsaa stundom søgt at raade Bod paa det Misforhold

Skatter og Vedligeholdelsesudgifter til 2 pCt. af Bygningernes Assurancesum, henved 2 Mill. Kr., højst 40,000 Kr., skulde altsaa den samlede Udgift nu være 318,000 Kr. og Overskudet noget over 160,000 Kr. aarlig. Men om der er et saadant, skal neppe Nogen kunne sige efter de foreliggende Oplysninger, jfr. Bilag Ltr. B.

De store, kostbare Byggeforetagender, der have medtaget henved en Mill. Kr. eller maaske mere, Opførelsen af pragtfulde, «monumentale» Bygninger, der hyppigt staa i et skjærende Misforhold til Beboernes Livskaar, skyldes væsentlig en Udvidelse af Stiftelsernes Virksomhed, som er sat istedet for Omsorgen for de Sindssyge, men formentlig ligger ganske udenfor Stiftelsernes oprindelige Formaal. Og Forøgelsen af Understøttelserne med henimod 100,000 Kr. aarlig er ogsaa for en væsentlig Del en Følge af denne Udvidelse. Der er nemlig oprettet henimod et Par hundrede ny Pladser med rummelige, særlige Boliger og større Emolumenter, som gives til «Konventualinder», «Pensionærer», «Damer», eller andre mer og mindre distingverede Personer, og man er saaledes paa god Vej til atter at gjøre Stiftelserne til virkelige Klostre i middelalderlig Betydning.

Det kan være meget priseligt, at hjælpe Enker og ugifte Piger af «den dannede Middelstand». Der findes utvivlsomt Mange, som trænge haardt dertil; men Regeringen har formentlig, som vi andetsteds skulle vise, andre og bedre Midler til sin Raadighed, naar det gjælder at løse denne Opgave, end at tage Stiftshospitalernes til ganske andre Formaal bestemte Indtægter; og den Maade,

mellem Arbejdet og Lønnen, der fandtes paa de fleste Steder; men det er naturligvis en meget kilden og vanskelig Sag.

hvorpaa man her har søgt at gjøre det, er saa uheldig som vel muligt.

Kaserneringssystemet, saaledes som det er gjennemført paa de fleste Stiftshospitaler, er for det Første saa kostbart, at det Gode, Friboligen er for de Paagjældende, betales med mere end det Dobbelte af hvad den er værd. Antage vi, at Stiftelsesbygningerne have en Værdi af 2 Mill. Kr., udgjør Renten 80,000 Kr., Vedligeholdelsen og Skatterne sandsynligvis 40,000 Kr. og den Del af Bestyrelsesomkostningerne, som kunde spares, naar Understøttelserne kun gaves i Penge, rimeligvis mindst 30,000 Kr., tilsammen 150,000 Kr. Huslejen for de 855 Personer, som have Fribolig, er altsaa 175 Kr. pro persona. Men tager man Hensyn til, at det kun er omtr. et Par hundrede Damer, der have særlige Lejligheder, de bedste paa 2 Værelser, Kjøkken og Pigekammer, medens alle de Andre maa bo sammenpakkede, flere eller færre i et Værelse, maa de Førstnævntes Husleje jo beregnes meget højere og de Sidstnævntes forholdsvis ligesaameget lavere. Vilde man tilbyde de Paagjældende blot Halvdelen af hvad Friboligen koster Stiftelserne i Erstatning for denne, saa kunde man vistnok snart faa dem tømte; thi i Reglen vilde Alle foretrække ethvert andet Opholdssted, naar de havde frit Valg. Kloster- eller Hospitalsreglementerne gjøre og maa selvfølgelig gjøre mange Indskrænkninger i Beboernes personlige Frihed, gjøre Vold paa deres Tilbøjeligheder og hyppigt paatvinge dem Selskab, eller i alt Fald Omgivelser, med hvilke de ikke sympathisere. Med forholdsvis faa Undtagelser, er den hele Befolkning i Klostrene og Hospitalerne udelukkende Kvinder; men det er jo en Kjendsgjerning, at Intet tjener mindre til at udvikle disses Elskværdighed, end at sammenpakke dem

i Dusin- eller Snesevis under ét Tag. Og hvor ofte hænder det ikke, at de, tvungne af Nøden til at benytte Kloster- eller Hospitalspladsen, have maattet bryde dyrebare Baand, forlade en gammel Moder eller kjære Frænder, i hvis Hus de kunde have en nyttig Virksomhed, i Modsætning til det ørkesløse og formaalsløse Klosterliv, med dettes Sladder og Kiv. Dertil kommer endnu, at Hævingen eller Understøttelsen saa godt som overalt er utilstrækkelig til de Paagjældendes Underhold og at Adgangen til at erhverve Noget vanskeliggjøres eller umuliggjøres ved Sammenhobningen paa et Sted. Havde de frit Valg af Opholdssted, vilde de være langt heldigere stillede ogsaa i den Henseende.

Der mangler heller ikke Exempler paa, at Lemmer have ønsket at renoncere paa Friboligen uden Vederlag, men at man har tvunget dem til at blive, under Fortabelse af hele Understøttelsen, jfr. Justitsministeriets Skr. af 29. Juli 1852 og 10. Novbr. 1856 o. fl. Med Hensyn til de enkelte Stiftelsers Virksomhed kunne vi henvise til Oversigterne Ltr. A.—C. Man vil se, at jo stærkere Kaserneringssystemet er udviklet, jo mindre udretter man; og hele Billedet viser, hvor langt, langt bort man er kommet fra Stiftelsernes oprindelige Formaal. Havde man Lister over disses nuværende Befolkning, vilde det ogsaa vise sig, at Stiftelsernes oprindelige Betydning, som fælles for hele Landet, er saagodtsom udvisket, at særlig Landbefolkningen i en paafaldende Grad er trængt ud og at nu, efterat Sindssygeanstalterne ere nedlagte, de Byer, hvori Hospitalerne tilfældigvis ligge, drage en aldeles overvejende Fordel af dem.

Paa Oversigten have vi medtaget det lille Hillerød Hospital, uagtet det vel kan være tvivlsomt om det strængt

taget hører med til Stiftshospitalerne. Justitsministeriet har gjort gjældende, at Kong Frederik den Fjerde, der funderede Hospitalet 1726, gjorde dette, ikke i Egenskab af Konge, men i Egenskab af Godsejer, og at Stiftelsen derfor skal anses som en privat, ikke som en offentlig Stiftelse. Dette turde dog maaske ikke være hævet over al Tvivl; thi Kongens Godsejerskab grundede sig jo udelukkende paa, at han var Konge, og det paagjældende Gods var ikke noget privat Gods, men et Krongods baade i, før og efter hans Besiddelsestid. I og for sig har Stiftelsen nu ikke stor Betydning, men den i 1870 foretagne Fundatsforandring og de i den Anledning førte Forhandlinger, kaste et ejendommeligt Lys paa det daværende Justitsministeriums Opfattelse af Regeringens Myndighed ligeoverfor slige offentlige eller private Stiftelser. Man vil finde en Fremstilling af Samme i en Revisions-Udvalgs-Betænkning fra Frederiksborgs Amtsraad (Frederiksborg Amtstid. 11. Maj 1881). Det fremgaar tillige af denne, med hvilken Skinsyge der nu vaages over, at Kommunerne ikke skulle faa nogen Nytte af, eller nogen Indflydelse paa disse Stiftelser, selv om det vilde medføre de største Fordele for Stiftelserne og deres Formaal. Man er kommet langt bort fra de Grundsætninger, Kanceliet i Skr. af 26. Octbr. 1847 vedkjendte sig for Fattiglegaternes Vedkommende*).

Alt for mange Aar siden («Fædrel.» Nr. 1864) er Opmærksomheden forgjæves henledet paa det Ønskelige i, at Stiftshospitalernes Forhold i det Hele taget blev underkastet en grundig Undersøgelse. Naar vi nu gjentage Forsøget i Haab om et bedre Resultat, er det især

*) Jfr. Oppermann: Den danske Rets Bestem. om Stiftelser, S. 104.

fordi vi tør antage, at Spørgsmaalet om nye Sindssyge-anstalter vil komme til Afgjørelse i en ikke fjern Fremtid.

Der vil jo da atter blive gjort Krav paa store Summer, og maaske det da kan findes rimeligt at tage under Overvejelse, om de fremdeles skulle tilvejebringes ved at lægge ny Byrder paa Skatteyderne, eller om det ikke var naturligere at lade Stiftshospitalerne bære dem og saaledes opfylde deres Pligt. Skal der skaffes ny Asyler for uhelbredelige Sindssyge, kunde det maaske ogsaa fortjene at tages under Overvejelse, om man ikke baade lettest og hurtigst kunde skaffe dem tilveje ved at tage dertil de ny, prægtige Klostre, efter at man havde affundet sig med deres nuværende Beboere, ved at give dem Frihed til at bo hvor de ville og en rundelig Erstatning for deres Friboliger. Det vilde formentlig være i alle Parters Interesse: store Kapitaler vilde spares til Jordkjøb og Byggeforetagender og betydelige aarlige Udgifter til Lægetilsyn og Administration, der jo alt haves. Skulde det behøves, kunde man uden Tvivl gjøre ganske det samme med de egentlige Lemmestiftelser og saa tillige spare de, paa mange Steder betydelige Udgifter til gejstlige Tilsyn. Paa den Maade kunde man i forholdsvis kort Tid befri Helbredelsesanstalterne i Vordingborg og Aarhus for adskillige hundrede Uhelbredelige.

Vel tilfredsstille maaske ikke alle Hospitalerne de videst gaaende Fordringer*), men adskillige ville uden

*) At der vil blive forlangt Meget, synes at fremgaa af de foran citerede to Afhandlinger; men det tør dog vel haabes, at de i og for sig prisværdige Bestræbelser for at fuldkommengjøre Sindssygeplejen ville blive holdte indenfor rimelige Grænser. Kan man end med Føje kræve de bedst mulige Kuranstalter for Helbredelige, saa gjælder dette næppe ubetinget naar Talen er om Asyler for Uhelbredelige. En stor Del af disse ere under

Tvivl findes fortrinlige, f. Ex. den ny, pragtfulde Bygning til 50 Personer, som Duebrødre Kloster med en Bekostning af henved 50,000 Kr. lod opføre 1878, som endnu staar ubeboet, og som altsaa strax kunde tages i Brug, de prægtige Hospitaler i Nykjøbing, Slagelse, Hillerød o. fl. Vil man sysselsætte de Syge ved Jordbrug, turde dertil flere Steder være Lejlighed, f. Ex. i Slagelse, hvor Hospitalet ejer 45 Tdr. Land, der kun give 52 Tdr. Byg i Afgift. I ethvert Tilfælde vilde det vel blive anset for en stor Fordel og kunne bøde paa adskillige Mangler, at man ved at faa mange særlige Hospitaler til Raadighed kunde klassificere de Uhelbredelige og anbringe dem hver især paa de mest passende Steder.

At imidlertid en saadan Reform vil finde den sejgeste Modstand og at den er aldeles uigjennemførlig saalænge Stiftshospitalernes Midler ikke ere optagne paa Finansloven eller saalænge den lovgivende Magt Intet har at sige med Hensyn til disse Midlers Forvaltning og Anvendelse, er en Selvfølge. Men hvem ved, om dette ikke kunde opnaas ved at besvare Kravet paa Midler til de ny Sindssygeanstalter med en Anvisning paa Stiftshospitalerne?

Man turde dog maaske tage i Betænkning at afvise en saadan, da den blot kræver Opfyldelsen af en Forpligtelse, som fra Alders Tid har paahvilet Hospitalerne og som uden gyldig Grund, ja imod al Raison er strøgen.

Fattigforsørgelse, og saalænge Midlerne til at lindre, end sige afhjælpe uforskyldt Nød og Elendighed iblandt de Karske, ere saa utilstrækkelige som hidtil, synes det overdrevent at forlange mere for fattige, «uhelbredelige» Sindssyge, end et taaleligt godt Asyl og en god Behandling. En berømt, nu afdød Politiker skal rigtignok have ment, at der saalidet burde tages økonomiske Hensyn ved Sindssyges Behandling, at de endog hver Dag burde have et Bad i Eau de Cologne, naar de havde godt deraf; men det er næppe Mange, som dele den Mening.

Vil man holde paa, at Statsmidler, som i fordums Tid ere henlagte til Fyldestgjørelse af visse, bestemte Stats- eller Samfundsøjemed, ikke maa gives anden Anvendelse — og vi tro man gjør vel deri — saa gaar det ikke an, at gjøre en Undtagelse med Stiftshospitalerne. Bruger man idag de Midler, der ere givne til Bedste for »fattige, syge og saare Mennesker«, til Jomfruklostre, hvad skulde der da være til Hinder for, at man en anden skjøn Dag tager Skolernes eller Universitetets Midler, der ere af ganske samme Natur og Oprindelse, og bruger dem til det samme eller andre uvedkommende Formaal?

Bilag Litra A.

Borgerlige Klostre og Stiftshospitaler.

Stiftelsens Navn.	Formue i Penge, Jordegods, Tiender og Kornafgifter 1880.	Bygningerne brandforsikrede i 1878 for	Antal af Understøttede i 1880.	Den samlede Underst. 1880. Fri Bolig	Den samlede Underst. 1880. Penge og Naturalier	Udgjør pCt. af Stiftelsens rentebærende Formue.	Deraf: »Konventualinder«, »Pensionærer« og and. Damer. Fri Bolig	Deraf: »Konventualinder«, »Pensionærer« og and. Damer. Penge og Naturalier	Deraf: almindelige Lemmer. Fri Bolig	Deraf: almindelige Lemmer. Penge og Naturalier
	Kr.	Kr.			Kr.			Kr.		Kr.
Duebrødre Kl. Roskilde . .	658506	64500	49	49	8820	$1\frac{3}{10}$	12	2160	37	6660
Helsingør Hospital a) . . .	194383	72900	60	60	6600				60	6600
Slagelse Hosp.	2,442600	455840	170	170	37300	$1\frac{3}{4}$	50	11500	120	25000
Nykjøbing H. p. F. b) . . .	1,759709	181600	123	83	24750	$1\frac{2}{5}$	40	12000	43	12750
Odense Graabrødre H. c)	1,165130	261725	120	120	22312 2000	$2\frac{1}{10}$	24	6240	96	16072
Aalborg Hos.	788729	186160	82	80	15070	2			80	15070
Viborg -	174239	57380	32	27	3956	$2\frac{1}{5}$			27	3956
Aarhus -	605312	81000	48	48	10902	$1\frac{4}{5}$	20	4920	28	5982
Randers -	2,909030	200660	550	100	69000	$2\frac{3}{10}$		45000	100	24000
Horsens -	386682	68180	48	38	8930	$2\frac{3}{10}$	14	3444	24	5486
Ribe -	387491	59040	61	30	6388	$1\frac{3}{5}$	6	1404	24	4984
Kolding -	184400	27780	31	17	2906	$1\frac{3}{5}$			17	2906
Vejle -	308100	38540	29	24	4828	$1\frac{3}{4}$	10	2200	14	2628
Varde -	61560	6630	11	9	1260	2			9	1260
Hillerød -	91700	31900	15	15	1950	2	15	1950		
	12,117571	1,793835	1429	870	226972		191	90818	679	133354

Anm.: a) Foruden Indtægten af Formuen har dette Hospital andre Indtægter til Beløb omtr. 14000 Kr. aarlig, jfr. Bilag Ltr. B.

b) Fordelingen af »Damer« og almindelige Lemmer er kun omtrentlig.

c) De 2000 Kr. antages at udgjøre Stiftelsens Tilskud til Sindssygeafdelingen.

Bilag Litra B.
Borgerlige Klostre og Stifthospitaler.

Stiftelsens Navn.	Samlet Indtægt i $18^{78}/_{79}$	Samlet Udgift i $18^{78}/_{79}$	Af Udgifterne falde paa: Lønninger og Pensioner	Ord. Bygnings-Udg. og Skatter a)	Understøttelser b)	Uoplyst	Anm.:
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Duebrødre Kloster i Roskilde . . .	24818	*56475	1736	1300	8820	29	*Heraf til Nybygning 44590 Kr.
Helsingørs Hospital	22415	11350	2619	1500	6600	631	
Slagelse -	99001	90845	9224	10000	37300	34321	
Nykjøbing H. p. F.	65358	42146	4750	3700	24750	8946	
Odense Graabr. H.	c) 57455	**53475	9578	5400	24312	2464	**Heraf for Sindssyge 11721 Kr.
Aalborg Hospital	36120	38411	4195	3800	15070	15346	
Viborg -	6933	5857	658	1200	3956	43	
Aarhus -	21368	14185	3011	1700	5982 og 4920	3492	
Randers -	108160	***130080	9159	4000	69000	7921	***Heraf til Aarhus Hospital 40000 Kr.
Horsens -	15501	12934	1800	1400	8930	804	
Ribe -	12344	11585	1102	1200	6388	2895	
Kolding -	6800	5986	691	600	2906	1789	
Vejle -	11433	11135	1448	800	4828	4059	
Varde -	3341	2708	540	200	1260	708	
Hillerød -	4242	3979	416	700	1950	913	
	495289	491151	50927	37500	226972	84361	

a) Denne Udgiftspost anslaas til omtrent 2 pCt. af Bygningernes Assurance. Beløbene ere afrundede opefter.

b) Beløbene anføres efter Statshaandbogen for 1881; men der er neppe synderlig Forskjel paa disse og de i 1878—79 udredede, med Undtagelse af Aarhus Hospital, der i 1879 har faaet 20 ny Pladser for »Pensionærer«, som nyde en Understøttelse af ialt omtr. 4920 Kr.

c) Af dette Beløb er 12363 Kr. for Sindsyge.

Bilag Litra C.

Borgerlige Klostre og Stiftshospitaler.

I.

Duebrødre Kloster i Roskilde.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Domprovsten, Magistraten og Rektor. Embeds- og Bestillingsmænd: Forstander, Læge, Bønholder, Gangkoner o. fl. Bestyrelsesomkostningerne angives for 1878 til 1736 Kr.*).

Formue.

1. Klosterets og Latinskolens Fælledsfond ejede d. $^{31}/_{3}$ 1880:		
a. Kapitaler		619300
b. Bankhæftelsesobligation		6397
c. Kongetiende:		
$59^1/_2$ Td. Rug à 16 Kr.	952	
$2390^1/_2$ Td. Byg à 12 Kr.	28686	
$38^1/_2$ Td. Havre à 8 Kr.	308	
Penge	24	
d. Jordebogsafgifter:		
$3^1/_4$ Td. Rug à 16 Kr.	52	
$1362^1/_2$ Td. Byg à 12 Kr.	16350	
4 Td. Havre à 8 Kr.	32	
Penge	108	
	46512 $\times$ 25:	1,162800
		1,788497
Deraf er tillagt Latinskolen $^8/_{11}$		1,300725
— Klosteret $^3/_{11}$		487772
2. Klosterets særlige Fond		162075
3. Jordafgift 15 Td. Byg à 12 Kr.: 180 $\times$ 25		4500
4. Justitsraad Liebes Legat		4159
Anm.: Klosterets Bygninger vare i 1878 brandforsikrede for 64500 Kr., men samme Aar er til en ny Bygning for 50 Personer, som endnu ikke benyttes, anvendt 44590 Kr.		
		658506

*) Bestyrelsesomkostningerne anføres efter Justitsministeriets Meddelelser i Ministerialtidende Nr. 21 for 1881, men de ere neppe fuldstændige, jfr. Anmærkningen foran S. 117.

Faste Ydelser.

	Kr.
1. 37 Lemmer erholde i Penge, Brød, Lys osv. ialt omtr. 180 Kr. hver	6660
foruden fri Bolig.	
2. 12 Damer ligeledes hver omtr. 180 Kr.	2160
foruden fri Bolig.	
	8820

II.
Helsingørs Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren, den kgl. Raadmand og to Præster. Embedsmænd: Forstander, Præst, Degn, Læge. Bestyrelsesomkostningerne angives for 1878 til 2619 Kr.

Formue.

	Kr.
1. Kapitaler	159555
2. Legater	34828
Desuden haves forskjellige Indtægter f. Ex. af Kirketavler, Skippergaver osv. hvis Beløb ikke kjendes, Hospitalets samlede Indtægt var i 1878: 22415 Kr.	
Anm.: Bygningernes Assurance i 1878: 72900 Kr.	
	194383

Faste Ydelser.

	Kr.
1. 60 Lemmer erholde i Penge aarlig 78 Kr. og andre Ydelser omtr. 32 Kr. ialt 110 Kr. og fri Rolig	6600
	6600

III.
Slagelse Hospital og Kloster.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren og to Præster. Embedsmænd: Forstander, Læge, Præst, Degn og Bønholder, Organist, Graver og Ringer, Bud. Best.-Omk. 1878: 9224 Kr.

Formue.

	Kr.
1. Hospitalets og Latinskolens Fællesfond ejede 31/3 1879:	
a. Kapitaler	413983
b. Nationalbankaktier 9000 Kr. à 170	15300
c. 40 Kongetiender:	
7063 Td. Byg à 12 Kr. .... 84756 × 25:	2,118900
at overføre ...	2,548183

			Kr.
		Overført . . .	2,548183
	d. Jordafgifter:		
	7 Td. Rug à 16 Kr.	112	
	811 Td. Byg à 12	9732	
	4 Td. Havre à 8 Kr.	32	
	Penge	116	
		9992 × 25:	249800
			2,797983
	Deraf er Hospitalets Andel $^5/_9$		1,554435
2.	Hospitalets særskilte Fond		762588
3.	Jordafgift: 52 Td. Byg à 12 Kr.	624 × 25:	15600
4.	Aarlig Refusion af Statskassen:		
	490 Td. Byg à 12 Kr.	5880	
	Penge	166$^2/_3$	
		6046 × 25:	151150
	Anm.: Bygn.-Assur. 1878:		2,483774
	455840 Kr.	÷ Gjæld:	41174
			2,442600

Faste Ydelser.

		Kr.
1.	120 Lemmer i Penge, Brød, m. m. omtr. hver 200 Kr. foruden fri Bolig.	24000
2.	50 af disse Lemmer Middagsmad to Gange ugentlig omtr.	1800
3.	»Konventualinder«:	
	25 à 200 Kr.	5000
	25 à 160 -	4000
	samt til Brændsel m. m. omtr.	2500
	foruden fri Bolig.	
		37300

IV.

Nykjøbing Hospital paa Falster.

(Graabrødrekloster).

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Præsten og Borgmesteren. Embedsmænd og Betjente: Forstander, Læge, Præst, Degn, Skovfoged, Portner, Gaardskarl, Opvartningskoner, m. fl. Bestyrelsesomkostningerne 1878: 4750 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler		960384
2.	Jordebogsindtægter:		
	77 Td. Hvede à 18 Kr.	1386	
	196 Td. Rug - 16 -	3136	
	1468 Td. Byg - 12 -	17616	
	130 Td. Havre - 8 -	1040	
	53 Td. Ærter - 15 -	795	
		23973 × 25:	599325
3.	Skove m. m. omtr.		200000
	Anm.: Bygn. Ass. 1878: 181600 Kr.		
			1,759709

Faste Ydelser.

1.	83 Personer 4 Kr. ugentlig og desuden til Brændsel m. m. ialt omtr. 250 Kr. hver aarlig		20750
	foruden fri Bolig.		
2.	Udenfor Hospitalet ydes til		
	10 Personer à 200 Kr.	2000	
	10 — - 100 -	1000	
	20 — - 50 -	1000	
			4000
			24750

V.

Odense Graabrødre Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren, Byfogden og Præsten. Embedsmænd: Forstander, Præst, Degn, Læge. Best.-Omkst. 1878: 6698 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler		505530
2.	Jordebogsafgifter:		
	441 Td. Rug à 16 Kr.	7056	
	874 Td. Byg à 12 Kr.	10488	
	493 Td. Havre à 8 Kr.	3944	
	Penge	4896	
		26384 × 25:	659600
	Anm.: Bygn. Ass. 1878: 261725 Kr.		
			1,165130

Faste Ydelser.

1. 24 «Pensionærer», der hver erholde tilsammen omtrent 260 Kr. aarlig		6240
foruden fri Bolig.		
2. 80 Lemmer, der ligeledes erholde omtr. 188 Kr. aarlig		15040
foruden fri Bolig.		
3. 15 do. à 52 Kr.	832	
og i Extrahjælp	200	
		1032
foruden fri Bolig i «Doktorsboder».		
4. Tilskud til Daareanstalten omtr.		2000
		24312

VI.

Aalborg Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren, Byfogden og to Sognepræster. Embedsmænd: Forstander, Læge, Præst, Degn og Bønholder o. fl. Best.-Omkst. 1878: 4195 Kr.

Formue.

1. Kapitaler		502029
hvoraf 10156 Legater.		
2. Jordlodder 11 Td. Htk. omtr.		110000
3. Kornafgifter:		
109 Td. Rug à 16 Kr.	1744	
339 — Byg - 12 -	4068	
157 — Havre à 8 -	1256	
	7068 × 25:	176700
Anm.: Bygn.-Ass. 186160 Kr.		788729

Faste Ydelser.

1. 80 Personer i Penge, Brændsel m. m. omtr. 188 Kr. hver	15040
foruden fri Bolig.	
2. 2 Personer udenfor Hospitalet omtr.	30
	15070

VII.

Viborg Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Byfogden og to Sognepræster. Embedsmænd: Forstander, Præst og Degn. Best.-Omkst. 1878: 658 Kr.

Formue.

1. Kapitaler		71639
2. Jorder omtr.		70000
3. Kornafgifter:		
17 Td. Rug à 16 Kr.	272	
70 — Byg - 12 -	840	
24 — Havre à 8 -	192	
	1304 × 25:	32600
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 57380 Kr.		
		174239

Faste Ydelser.

1. 12 Lemmer i Penge, Brændsel, m. m. hver omtr. 153 Kr. foruden fri Bolig.	1824
2. 15 do. ligesaa hver omtr. 136 Kr. . . . . foruden fri Bolig.	2032
3. 5 Personer udenfor Hospitalet omtr.	105
	3956

VIII.

Aarhus Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Sognepræsten, Borgmesteren og Byfogden. Embedsmænd: Forstander, Præst, Degn o. fl. Best.-Omkst. 1878: 3011 Kr.

Formue.

1. Kapitaler		392000
2. Jorder		25000
3. Kornafgifter:		
56 Td. Rug à 16 Kr.	896	
366 Td. Byg à 12 Kr.	4392	
232 Td. Havre à 1,33	308,56	
242 Td. Havre à 8 Kr.	1936	
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 81000 Kr.	7532,56 × 25:	188312
		605312

Faste Ydelser.

1. 20 »Pensionærer« i Penge, Brændsel, m. m., hver omtr. 246 Kr., foruden fri Bolig	4920
2. 28 Lemmer ligel. hver omtr. 214 Kr., foruden fri Bolig	5982
	10902

IX.

Randers Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren, Byfogden og Sognepræsten. Embedsmænd: Forstander, Præst, Læge o. fl. Best.-Omkst. 1878: 9159 Kr.

Formue.

1. Kapitaler		1,351330
2. Jorder		60000
3. Kornafgifter:		
937 Td. Rug à 16 Kr.	14992	
2007 Td. Byg à 12 Kr.	24084	
2604 Td. Havre à 8 Kr.	20832	
	59908 × 25:	1,497700
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 200660 Kr.		
		2,909030

Faste Ydelser.

1. 100 Lemmer i Penge, Brændsel m. m. hver omtr. 240 Kr. foruden fri Bolig.		24000
2. Udenfor Hospitalet:		
200 Personer 50 Kr.	10000	
150 — 100 -	15000	
100 — 200 -	20000	45000
		69000

X.

Horsens Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Sognepræsten og Borgmst. Embedsmænd: Forstander, Præst, Degn. Best.-Omkst. 1878: 1800 Kr.

Formue.

1. Kapitaler		230107
2. Jorder		45000
3. Korn- og Pengeafgifter:		
25 Td. Rug à 16 Kr.	400	
316 Td. Byg à 12 Kr.	3792	
Penge	271	
	4463 × 25:	111575
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 68180 Kr.		
		386682

Faste Ydelser.

1.	14 »Pensioærer» i Penge, Brændsel osv. hver omtr. 246 Kr. foruden fri Bolig.	3444
2.	24 Lemmer ligesaa omtr. 214 Kr., foruden fri Bolig . . .	5136
3.	Udenfor Hospitalet:	
	10 Personer hver 35 Kr.	350
		8930

XI.

Ribe Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren, Sognepræsten og Stiftsfysikus. Embedsmænd: Forstander, Præst, Degn, Læge. Best.-Omkst. 1878: 1102 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler		148191
2.	Jorder		100000
3.	Kornafgifter:		
	337 Td. Rug a 16 Kr.	5392	
	15 Td. Byg à 12 Kr.	180	
		5572 × 25:	139300
	Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 59040 Kr.		
			387491

Faste Ydelser.

1.	6 »Pensionærer» i Penge, Brændsel osv. hver omtr. 234 Kr. foruden fri Bolig.	1404
2.	24 Lemmer ligesaa hver omtr. 156 Kr., foruden fri Bolig	3744
3.	Udenfor Hospitalet:	
	31 Personer ialt omtr.	1240
		6388

XII.

Kolding St. Jørgens Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Sognepræsten og Borgmesteren. Embedsmænd: Forstander og Bønholder. Lægen ulønnet. Best.-Omkst. 1878: 691 Kr.

1.	Kapitaler	59600
2.	Jorder	7000
	at overføre . . .	66600

	Overført . . .	66600
3. Kornafgifter:		
294 Td. Rug à 16 Kr.	4704	
1 Td. Byg à 12 Kr.	12	
	4712 × 25:	117800
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 27780 Kr.		
		184400

Faste Ydelser.

1. 17 Lemmer erholde i Penge, Brændsel osv. hver omtr. 138 Kr., foruden fri Bolig	2346
2. Udenfor Hospitalet:	
14 Personer ialt omtr.	560
	2906

XIII f.

Vejle Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Borgmesteren og Sognepræsten. Embedsmænd: Forstander og Bønholder. Bestyrelsesomkostninger 1878: 1448 Kr.

Formue.

1. Kapitaler		120000
2. Jorder		35000
3. Kornindtægter:		
132 Td. Rug à 16 Kr.	2112	
283 Td. Byg à 12 Kr.	3396	
77 Td. Havre à 8 Kr.	616	
	6124 × 25:	153100
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 38540 Kr.		
		308100

Faste Ydelser.

1. 10 Damer erholde i Penge, Brændsel m. m. hver omtr. 220 Kr., foruden fri Bolig		2200
2. 14 Lemmer ligeledes hver omtr. 175 Kr., foruden fri Bolig		2450
3. Udenfor Hospitalet:		
4 à 34 Kr. 66 Ø.	138	
1 40 Kr.	40	178
		4828

XIV.

Varde Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Sognepræsten og Borgmst. Embedsmænd og Betjente: Forstander og Opvartningskone. Best.-Omkst. 1878: 540 Kr.

Formue.

1. Kapital		16660
2. Jorder		1400
3. Kornafgifter:		
96 Td. Rug à 16 Kr.	1536	
17 — Byg - 12 -	204	
	1740 × 25:	43500
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 6630 Kr.		
		61560

Faste Ydelser.

1. 9 Lemmer i Penge, Sæd m. m. hver omtr. 120 Kr. . . . foruden fri Bolig.	1080
2. Udenfor Hospitalet: 2 do. hver omtr. 90 Kr.	180
	1260

XV.

Hillerød Hospital.

Direktion: Amtmanden og Konfessionarius. Inspektion: Byfogden, Præsten og Amtsforvalteren. Embedsmænd: Forstander, Præst, Læge. Best.-Omkst. 1878: 416 Kr. (?)

1. Kapital	91700
Anm.: Bygn.-Ass. 1878: 31900 Kr.	
	91700

Faste Ydelser.

1. 15 Lemmer à 130 Kr., foruden Bolig	1950
	1950

Et statistisk Bureau.

Das statistische Bureau für das Königreich Sachsen in den ersten fünfzig Jahren seines Bestehens. Festschrift zum fünfzigjährigen Jubiläum am 11. April 1881. Herausgegeben von der Direction des statistischen Büreaus. Leipzig, Verl. v. Duncker & Humblot, 1881. (96 S.).

Netop den Omstændighed, at Dresdener Bureauet er et lille Lands statistiske Bureau, giver Beretningen om dets Bedrifter en særlig Interesse for os. Her have vi jo at gjøre med beskednere Forhold, Forhold som vi kunne se paa uden at blændes; her er der Noget, som vi kunne tænke paa at efterligne; her duer ikke den forslidte Udflugt, at de Andre ere saa store, og vi saa smaa. Med yderst smaa Midler begyndte Bureauet for halvtredsindstyve Aar siden; det private Initiativ skabte det, og først efter at det som en privat Institution, omend med officiel Understøttelse, havde præsteret betydelige Arbejder, blev det helt og holdent overtaget af det Offenlige. Saa svang det sig i Løbet af faa Aar op til en anset Stilling: det statistiske Bureau i en af Evropas mindste Stater tilkæmpede sig Anseelse i Ind- og Udland, hos Videnskabsmænd og hos praktiske Mænd. Regeringen tilførte det stedse flere Kræfter, pekuniære og personlige, og Skridt for Skridt voxede Bureauets Opgaver. I det

halve Aarhundrede har det, — ledet af udmærket dygtige Mænd, deriblandt en af den moderne Statistiks berømteste Mestre — gjennemgaaet en mærkelig, meget interessant Udvikling. Festskriftet fortæller herom.

Overalt eller dog paa de fleste Steder har man private Granskere at takke for de første systematiske statistiske Meddelelser. Saaledes ogsaa i Sachsen. I Aaret 1788 offenliggjorde Leonhardi sin paa nye og interessante Kjendsgjerninger rige «Erdbeschreibung der Churfürstlich- und Herzoglich-Sächsischen Lande». Merkel og Engelhardt fulgte snart derpaa med deres «Erdbeschreibung von Kursachsen und den jetzt dazu gehörenden Ländern». Materialet til disse Skrifter maatte opsøges gjennem den møjsommeligste Korrespondance over hele Landet. Enhver, der gav de lærde Forfattere Oplysninger, lod sig love den strengeste Tavshed, og Mænd i høje Embeder, der af Kjærlighed til Fædrelandet understøttede dem med Bidrag, truede med øjeblikkelig at trække deres Haand tilbage, hvis man paa mulig Forespørgsel tillod sig at nævne dem. Det var dengang saa sin egen Sag med Statistiken og Kjendskabet til Fædrelandets Forhold. Skrifterne herover skulde kun indeholde Nyt og Sandt; men de Avtoriteter, der alene raadede over det paalideligste Materiale, vare paa det stræengeste forpligtede til at holde dette hemmeligt. Rædslen for offenlig Fremstilling af Stats- og Kommuneforhold veg kun langsomt for andre Anskuelser i Begyndelsen af dette Aarhundrede, efter at Napoleon som Første Konsul havde givet Nødvendigheden af statistiske Undersøgelser Udtryk i det berømte Ord: «la statistique est le budget des choses; sans

budget, point de salut public.» Det store franske generalstatistiske Værk, der udkom i Aaret 1805, gav et kraftigt Stød fremad. Ogsaa forskjellige andre Lande stiftede statistiske Bureauer. I Preussen anordnedes d. 24. Novbr. 1808 Indretning af en særlig Myndighed til Indsamling og Sammenstilling af statistiske Oplysninger under Indenrigsministerens Ledelse, og to Aar derefter udnævntes Statsraad Hoffmann til Direktør for det preussiske statistiske Bureau. Dette Bureau vandt snart høj Anseelse og ydede Videnskaben og Administrationen store Tjenester. I andre Lande vaktes Trangen til at faa en aaben klar Fremstilling af Landets virkelige Tilstande. Det politiske Liv, der brød ind med Aaret 1830, gav Fordringen om, at det hos de forskjellige Myndigheder opbevarede statistiske Materiale blev bearbejdet, suppleret og offenliggjort, saa at Folket kunde faa Klarhed over Landets økonomiske og andre Forhold, — fornyet Kraft. I Sachsen udtalte fire ansete Mænd — Breuer, v. Schlieben, v. Schindler og Lohrmann — i et Opraab i «Leipziger Zeitung», Jan. 1831, at det nu gjaldt at fremme Udvikling af «vaterländischer Staatskunde», og at de, for at imødekomme et af Tidens Krav, havde gjort Skridt til Dannelsen af en statistisk Forening, med højeste Stadfæstelse. Og allerede under 27. Jan. 1831 offenliggjordes i «Leipziger Zeitung» den d. 20. Jan. s. A. daterede officielle Bekjendtgjørelse: «Hs. kgl. Majestæt og Hs. kgl. Højhed Prins-Regenten have behaget at meddele Foreningen for fædrelandsk Statsoplysning den ansøgte højeste Stadfæstelse og Tilladelse til at føre et Foreningssegl med Indskriften «Statistischer Verein für das Königreich Sachsen».»

Forsædet i denne statistiske Forening overtoges af Gehejmeraad, senere Finansminister v. Zeschau. Til sin

første Indretning bevilgedes der Foreningen af Kongen 400 Thaler. Kontorudgifterne skulde udredes af Statskassen. Ogsaa bemyndigedes samtlige højere Myndigheder til at understøtte Foreningen med de af den ønskede Notitser, dels gjennem direkte Meddelelse, dels ved Anvisning paa de paagjældende Underavtoriteter. Et mægtigt Fremskridt og et Omslag, der ligeoverfor det hidtil herskende Hemmelighedsystem virkede overraskende! Rundt om i Landet opstod der snart Filialforeninger, der satte sig i Forbindelse med Hovedforeningen i Dresden. Ved Mandat af 11. April 1831 fik den statistiske Forening, der nu var bleven konstitueret, allerhøjeste Sanktion paa sine «Grundzüge», Formaal og vigtigste Organisationsbestemmelser.

Ifølge disse «Grundzüge» skulde Foreningen bestaa af et ubestemt Antal Medlemmer, der frivilligt vare tiltraadte den, efter modtagen Indbydelse. Forretningerne skulde ledes af en Centralkomite i Dresden (hvis Formand var v. Schlieben). Formaalet betegnedes som «die Beförderung der Vaterlandskunde», ved Indsamling af paalidelige Efterretninger om Landet og dets Beboere i alle vigtigere statsøkonomiske Forhold. Hvert Medlem skulde særlig rette sin Opmærksomhed paa de Gjenstande, om hvilken han ifølge sin officielle Stilling bedst kunde faa Oplysning. Ethvert Medlem skulde hvert Fjerdingaar meddele Centralkomiteen Resultatet af sine Undersøgelser, der helst maatte foretages ad officiel Vej, under Benyttelse af de officielle Kilder, hvortil Vedkommendes Embedsstilling gav ham Adgang. Paa tabellarisk Statistik skulde der lægges en Hovedvægt, men ikke nogen udelukkende Vægt. Centralkomiteens Opgave var det at bearbejde det indkomne Materiale, at sætte sig i Forbindelse med de Avtoriteter,

der vare i Besiddelse af statistiske Oplysninger, at knytte Filialforeninger til Hovedforeningen etc.

Af det Foregaaende fremgaar den sachsiske statistiske Forenings blandede Karakter: det var en privat Forening, stiftet af Private og arbejdende frivilligt, — men den havde tillige en officiel Karakter, var godkjendt af Regeringen, arbejdede med Statskassens Penge, havde Ret til at forlange sig Oplysninger af og Understøttelse hos de forskjellige offenlige Myndigheder, og modtog af det Offenlige bestemte statistiske Opgaver, Folketællingsarbejder, Bearbejdelsen af Rets-, Kirke-, Skole-, Medicinal-Statistik m. m.

Sine Offenliggjørelser begyndte Foreningen allerede i 1831. I Slutningen af dette Aar udkom første Levering af «Mittheilungen des statistischen Vereins für das Königreich Sachsen», der indeholdt en Mængde forskjelligartede Bidrag. 17 Leveringer fulgte efterhaanden, indeholdende Meddelelser fra Statistikens forskjellige Omraader, Resultaterne af de sachsiske Folketællinger i 1832, -34, -37, -40, -43 og -46, saavel som blandede statistiske Notitser fra Filialforeningerne. Det første officielle Hverv, Regeringen overdrog Foreningen, var i 1832 Bearbejdelsen af den Folketælling, der da traadte i Stedet for de tidligere «Konsument-Fortegnelser». To Aar efter overdroges det Foreningen at bearbejde Kvægtællingen, den første sachsiske Kvægtælling.

Den egenlige Sjæl i Foreningens Centralkomite var under Foreningens første Aar Centralkomiteens Formand von Schlieben. Om de for den Tid særdeles høje Opgaver, han stillede Statistiken, og om den i Forhold til de smaa Midler meget betydelige Virksomhed, Foreningen udfoldede under hans Ledelse, giver Festskrtftet

udførlig Besked. Hans Død i 1839 var et stort Tab for den sachsiske Statistik, og Følgen heraf viste sig i en tydelig Tilbagegang: i sit andet Decennium udrettede Foreningen ikke nær, hvad den havde udrettet i sit første. Schliebens Efterfølger, Lohrmann, ogsaa en af Foreningens Stiftere, døde allerede 1840, og fik saaledes ikke Tid til at udrette noget Større. Den midlertidigt ansatte Gehejmeraad Kohlschütter og den i 1842 definitivt ansatte Oberst Leonhardi synes heller ikke at have udrettet Noget i deres Egenskab af Centralkomiteens Formænd. Heller ikke de nye Statuter, der vedtoges i 1842, nyttede noget: de blev kun en Lap Papir, der ikke formaaede at indpuste Foreningen nyt Liv. Den har i hele Decenniet 1840—50 ikke samlet sig sammen til nogen større skaberisk Virksomhed. Den tog sig af de den regelmæssigt overdragne Folketællinger, Kreaturtællinger, Bearbejdelsen af «Kirkesedlerne», men forsømte de øvrige Arbejder og bragte ingen nye Opgaver frem. Filialforeningerne gik efterhaanden ind, og de underordnede Avtoriteter stillede sig vrangvilligt ligeoverfor Foreningens efter deres Meninger uberettigede Indgreb paa deres Forvaltningsomraader. Foreningen følte selv, at det ikke kunde blive ved at gaa saaledes, og henstillede, at Indenrigsministeriet selv umiddelbart skulde overtage Indsamlingen, Bearbejdelsen og Offenliggjørelsen af de statistiske Oplysninger. I 1847 traadte nu Leonhardi tilbage, og omtrent samtidigt nedlagde Statsminister von Zeschau Præsidiet i Foreningen. Midlertidigt blev Forretningerne overdragne til Legationssekretær von Ehrenstein; nogen definitiv Ansættelse vilde man ikke gaa ind paa, da Grunden aabenbart begyndte at vakle under Foreningens Fødder. De politiske Begivenheder 1848—49 lammede næsten ganske den

statistiske Virksomhed. Foreningens Direktion greb atter Lejligheden til at udtale for Regeringen Ønsket om, at Regeringen selv vilde overtage det statistiske Bureaus Opgaver, og saa udkom der da under 8. Juli 1850 en af Indenrigsministeren, von Friesen, undertegnet Forordning, der bestemte: fra 1. Avgust 1850 overgaar Ledelsen af de statistiske Anliggender umiddelbart til Indenrigsministeriet.

Dermed var det sachsiske statistiske Bureaus første Livsafsnit afsluttet, og det andet begyndt. Efter i nitten Aar at have været en privat eller dog halv-privat Forenings Bureau, gik Bureauet over til at blive et statistisk Regeringsbureau. Et nyt Liv aabnede sig for det.

Det statistiske Bureau blev nu under Navnet «Statistisches Bureau des Ministeriums des Innern» overdraget til en Ministerialreferents Ledelse, og dets første Chef blev Gehejmeraad, Dr. Weinlig, en anerkjendt dygtig og meget alsidig Mand. Weinlig udkastede et meget interessant Program — hvis Grundtræk Festskriftet meddeler —, angav den regelmæssige officielle Statistik dens Opgaver, accentuerede Nødvendigheden af, at den literære Dannelse er tilstrækkeligt repræsenteret i det statistiske Bureau, anbefalede Brugen af Enquèter, fremsatte i det Hele et endnu for en stor Del mønstergyldigt Program, men kunde, paa Grund af sine andre Forretninger, kun med Afbrydelser beskjæftige sig med dets Gjennemførelse. Men til umiddelbart at lede Bureauets Arbejder havde man fundet en Mand, der i fuldeste Maal var i Besiddelse af alle fornødne Egenskaber: den hidtidige Ingeniør, daværende Ministerialsekretær Christian Lorenz Ernst Engel. Det var navnlig ham, der med en over-

raskende Energi, Genialitet og Omhu i Arbejdets Udførelse hævede den officielle sachsiske Statistik op til en saa anset Plads. Festskriftet skildrer udførligt hans Virksomhed i Dresden, hans Rejser i Udlandet, hans Optræden paa de statistiske Kongresser, hans Grundlæggelse af af det sachsiske statistiske Bureaus Tidsskrift, hele hans Arbejden for at lade videnskabelig Aand trænge ind i Statistiken og for paa den anden Side at popularisere Statistiken. Men naturligvis kunde det ikke være andet, end at de store Reformer, han dels selv gjennemførte dels førte Ordet for, maatte kræve Penge. Det synes, at det sachsiske Kammer blev ærgerligt herover. Det klagede over, at Statistiken vilde trænge sig ind overalt, og over at den vilde befatte sig med alle mulige Smaating. Man afslog altsaa Engels Ansøgning om Bevilling af flere Midler til Bureauet. Man vilde endog knappe af paa, hvad der alt var bevilget. Dette i Forening med anden Kritik gjorde Engel utaalmodig. D. 17. Juni 1857 var han, der lige siden 1850 havde været det virkelige Drivhjul i Bureauet, ogsaa bleven udnævnt til dets nominelle Chef, — og allerede d. 1. Avg. 1858 nedlagde han, forstemt over Folkerepræsentationens Holdning ligeoverfor ham, sit Embede. Sachsen tabte i ham den egenlige Grundlægger af sin officielle Statistik, og ham, der navnlig ligeoverfor Udlandet havde bragt den sachsiske Statistik til Anseelse og Ære.

Dr. Engels Herredømme i Dresdener Bureauet strakte sig fra 1850 til 1858. Som et Interregnum kan man paa en vis Maade, betragte Tidsrummet fra Engels Fratræden i 1858 til Böhmerts Tiltræden i 1875. Dr. Weinlig overtog efter Engels Bortgang atter Ledelsen, men havde ikke megen Tid at ofre Bureauet. Overhovedet var det

hele Decennium 1860—70 en Hviletid efter det rastløse Arbejde i Engels Periode, ligesom Tiaaret 1840—50 havde været en Stilstands- og Tilbagegangs-Periode ligeoverfor den foregaaende livfulde Virksomhed. En ny videnskabelig Kraft fik Bureauet i 1861 i Petermann, først Hjælpesekretær, senere Ministerialsekretær, en Tidlang Chef. Han repræsenterede Bureauet paa de statistiske Kongresser i Treserne og redigerede dets Tidsskrift, indtil han i 1874 trak sig tilbage til Privatlivet. D. 19. Jan. 1873 døde Dr. Weinlig og d. 1. Maj s. A. blev den hidtidige Direktør for den polytekniske Læreanstalt, Regeringsraad Dr. Hülsse udnævnt til Chef for det statistiske Bureau; men Hülsse trak sig allerede tilbage i 1875. Nu besluttede man at forbinde Direktørposten i det statistiske Bureau med det nationaløkonomisk-statistiske Professorat ved Polyteknikum: Man henvendte sig til Dr. Böhmert, dengang Professor i Zürich, og fra d. 1. April 1875 indtil nu har Prof. Dr. V. Böhmert været Direktør for det sachsiske statistiske Bureau samt Professor i Statistik og Nationaløkonomi ved den sachsiske polytekniske Læreanstalt i Dresden.

Det tyske Riges Oprettelse medførte ikke blot, at der blev indrettet et kejserlig tysk statistisk Bureau; men ogsaa til de statistiske Bureauer i de tyske Enkeltstater stilledes der nu større Fordringer. Dr. Böhmert har søgt at efterkomme dem, og det sachsiske Bureaus Virksomhed er siden hans Tiltræden bleven udvidet i en særdeles betydelig Grad.

Festskriftet indeholder en detailleret Redegjørelse for Bureauets forskjellige Arbejder. Vi skulle ikke gjengive den, uagtet den meddeler Adskilligt, der har en almen Interesse; men vi skulle nævne to Forholdsregler, ved hvilke Bureauet søges ført frem i videnskabelig Retning.

Den ene Forholdsregel er denne: det statistiske Bureau er bleven sat i Forbindelse med en videnskabelig Højskole. Da det sachsiske Universitet har sit Sæde i Leipzig, hvorimod det sachsiske Polyteknikum findes i Dresden, er det altsaa til dette, at Bureauet er blevet knyttet gjennem sin Chef. «Ved Siden af sine øvrige Opgaver», saaledes hedder det i Festskriftet, «har det statistiske Bureau nu tillige den, at tjene Polyteknikum i Dresden som Læremiddel til videnskabelig Tilegnelse af den statistiske Methode og praktisk Vejledning i statistiske Arbejder, medens paa den anden Side Højskolens videnskabelige Kræfter og Hjælpemidler ere traadte i nærmere Forhold til det statistiske Bureau og direkte saavelsom indirekte lettere kunne fremme Bureauets videnskabelige og praktiske Opgaver. Forbindelsen har altsaa et dobbelt Formaal: den skal paa den ene Side tilføre Bureauet videnskabelig Aand og sikre det Raad og Medvirkning hos de forskjellige Videnskabers Repræsentanter; den skal paa den anden Side skaffe den statistiske Methode Indgang og Anvendelse paa de forskjelligste Kundskabs- og Erhvervsomraader, og hjælpe med til at gjøre Studiet af Statistiken og Nationaløkonomien til en Bestanddel af almindelig Dannelse. Forbindelsen har allerede i flere Retninger vist sig frugtbringende: flere Professorer have været Bureauet behjælpelige med Industri-, Dampmaskine-, Assurancestatistik etc. etc., ere dets bestandige Raadgivere, arbejde med paa Udviklingen af den mathematiske Statistik etc. etc. Endvidere har denne Forbindelse gjort det muligt at oprette et statistisk Seminarium». Allerede i 1837 gjorde man Skridt til Oprettelsen af et saadant Institut i Dresden; men først Dr. Böhmert er det dog ret lykkedes at faa Seminariet i

Gang. Blandt de Studerende og Embedsmænd m. fl., der melde sig til Deltagelse i Seminarieøvelserne, vælges til Behandlingen af de forskjellige Spørgsmaal «Referenter» Foredragsholdere, Ordførere og «Correferenter». «Seminariets Direktør giver de valgte Referenter og Correferenter den fornødne Vejledning med Hensyn til Gjenstandens Behandlingsmaade, og meddeler fra det statistiske Bureau det fornødne Urmateriale, Literaturoplysninger osv. De udarbejdede Afhandlinger gjøres da til Gjenstand for Diskussion, og ved Afhandlingens eller Foredragets eventuelle Omarbejdelse tages der Hensyn til, hvad der maatte være fremkommet under Diskussionen. Derefter afleveres Afhandlingen endelig, og hvis den approberes og virkelig indeholder nye og vigtige Kjendsgjerninger og Undersøgelser, offenliggjøres den enten i Bureauets Tidsskrift eller i andre Tidsskrifter. Der tilbydes endvidere Seminariets Medlemmer Lejlighed til i det statistiske Bureau at beskjæftige sig med statistiske Arbejder, for saaledes at kunne forene Theori med Praxis. Seminariet er navnlig bestemt til at være en statistisk Forskole for Jurister, administrative Embedsmænd, Handelskammersekretærer m. fl., og til at udfylde et Hul i Universitetsstudiet, fordi det theoretiske Studium af Statistiken paa Universiteterne ikke kan befatte sig med Statistikens egenlige Teknik, hvorpaa det i Praxis i saa høj Grad kommer an». — Med Hensyn til de Midler, Seminariet forøvrigt bruger, og de Maal, det forfølger, kunne vi i det Hele henvise til vore Artikler i Nationaløkonomisk Tidsskrift XIII «Om den nationaløkonomiske og statistiske Universitets-Undervisning: I. Om Udvikling af Selvvirksomhed hos de Studerende; II. Om de praktiske nationaløkonomiske og statistiske Øvelser ved de tyske Universiteter».

Den anden for det statistiske Bureaus ny Retning afgjørende Forholdsregel var: den Bevilling til Gagering af videnskabelige Arbejdskræfter, der siden 1876 er bleven tilstaaet Bureauet. Det fortjener at fremhæves, at ikke alene Bureauet selv men ogsaa Kredse udenfor det have insisteret paa Nødvendigheden af saadanne Arbejdskræfter. I det sachsiske Kammer udtalte flere ansete Landmænd Ønsket om, at en fagmæssig dannet Landøkonom maatte blive knyttet til Bureauet, — et Ønske, der senere tiltraadtes af det sachsiske Landhusholdningsraad. Det kgl. Sundhedsraad androg paa, at en medicinsk dannet Hjælpearbejder maatte faa Plads i Bureauet, og dettes Direktion ansøgte om, at der maatte blive oprettet en Plads i det for en Nationaløkonom, der særlig skulde bistaa ved Bearbejdelsen af Industri- og Handelstatistiken, ved Undersøgelser om Befolkningens økonomiske og sociale Stilling. Ogsaa en Tekniker ønskede man at give fast Ansættelse. Paa alle disse Ønsker gik Indenrigsministeriet beredvilligt ind, og i Tiden fra 1876 til 1878 er der blevet ansat følgende Videnskabsmænd: Nationaløkonomen Arthur von Studnitz som Regeringsassessor, Lægen, Dr. A. Geissler som Assessor, O. Sieber som videnskabelig Hjælpearbejder for landøkonomiske Spørgsmaal, og F. v. Gutbier som Hjælpearbejder for tekniske Spørgsmaal.

Men Videnskaben er i et statistisk Bureau magtesløs, naar den ikke kan støtte sig til et velindøvet, selvstændigt tænkende og fremfor Alt paalideligt Kontorpersonale, Regnings- og Administrationspersonale. Det viste sig da nødvendigt, samtidigt med at der tilførtes Bureauet videnskabelige Arbejdskræfter, at forøge Tallet paa Kalkulatorer, Registratorer og øvrige Kontorembedsmænd samt gjennem-

gaaende forbedre deres Stilling. Vi se da ogsaa, at medens Bureauets faste Personale i 1870 bestod af **16** Personer og i 1875 af **20**, er det i 1880 blevet udvidet til **39** Personer. Dette er unægtelig en særdeles betydelig Fremgang, — og dog ere Bureauets Forretninger blevne forøgede efter en endnu stærkere Maalestok.

Forretningerne ere dels de regelmæssige, periodisk tilbagevendende Arbejder, dels de tilfældige, uforudsete Arbejder, Besvarelser af Forespørgsler fra Ministerier og Avtoriteter saavelsom fra Private i Ind- og Udland, navnlig Rigsdagsmænd, Lærere, Forfattere, Udgivere af Tidsskrifter etc. etc. «Intet større statistisk Bureau», vi citere nu ordret, «kan i vor Tid undslaa sig for at besvare talrige, ikke-officielle Spørgsmaal fra Videnskabsmænd og praktiske Folk, fra Pressen osv.; thi det statistiske Bureau trænger til en fortsat livlig Forbindelse med Publikum, og maa beredvillig give, naar det til Gjengjæld vil modtage. De statistiske Tællinger maa, for at spare Omkostninger, støtte sig til Frivilligheden og maa lægge Beslag paa Publikums Medarbejderskab. Publikum maa Aar for Aar vinde mere Tillid til Statistiken, og tør kun meddele denne sande Kjendsgjerninger, medens Statistiken paa sin Side kun tør byde Offenligheden Sandhed, intet andet end Sandhed. Ligesom Statsbogholderiet holder Bog over og kontrollerer Statens Indtægter og Udgifter, saaledes skal det statistiske Bureau samvittighedsfuldt og med den strængeste Objektivitet bogføre og kontrollere Folke- og Statslivets Kjendsgjerninger og Fremtoninger, naar de lade sig fremstille i Tal, og det skal gjøre dette for de Regerende og for de Regerede. Det skal stræbe hen til at gjøre det

hos det tilstedeværende og i offenlige Øjemed indsamlede Materiale tilgængeligt for alle i Folket levende Retninger og Kaldskredse; det skal stræbe hen til at blive et Sted, hvor der faas upartisk Oplysning om Befolkningens store Kjendsgjerninger, om dens Erhversforhold og sociale Tilstande».

Det sachsiske statistiske Bureaus Budget lød i 1852 paa 6000 Thlr., gik faa Aar efter op til 8000 og 9000 Thlr., i 1864 til 10,500, i 1868 til 13,000, 1870 15,000, 1872 16,000, 1874 19,000 Thlr. For de følgende benyttes Mark-Systemt, 1 Thaler = 3 Reichsmark. 1875 figurerer derefter med et Budget paa 89,802 M., 1878 med 111,694 M., 1879 med det samme Beløb. De virkelige Udgifter have imidlertid været lidt højere, i 1879 saaledes 117,961 M. 24 Fl.

— Festskriftets sidste Afsnit indeholder Hovedpunkterne af den sachsiske Befolknings-, Medicinal-, Industri-, Kommunikations-, Landbrugs-, Rets-, Skole-, Indkomstskat, Sparekasse- og Arbejderforholds-Statistik. Udviklingsgangen i det Tidsrum, hvorover Festskriftet rækker, 1830—80, afspejler sig allerede i disse to Tal: i 1830 beregnedes Kongeriget Sachsens Befolkning til lidt over 1,400,000 Individer.; d. 1. December 1880 taltes 2,970,000. I disse to Tal afspejler sig en Udviklingsgang, som kun faa evropæiske Lande kunne opvise Magen til. Det statistiske Bureau har fulgt Udviklingen gjennem dette mærkelige Tidsrum og søgt saa vidt muligt at udtrykke den i Tal.

A. P.-St.

Grossserersocietets-Komiteens Omdannelse.

Andragende til Indenrigsministeriet fra Grosserer-Societetets Comitee. Om en Udvidelse af Comiteen som Repræsentation for Handel, Skibsfart og Industri m. m. Kbhvn. 1881. (17 S.).

Under 2. Juni d. A. har Gosserer-Societetets Komite — bestaaende af d'Hrr. Moritz G. Melchior, Komiteens Formand, J. F. Carøe, Georg Petersen, Ch. E. de Coninck, Edward Thune, L. J. Grøn, B. W. Sass, H. Fritsche, Alfr. P. Hansen, Rudolf Puggaard, A. E. Hiort, Sigfr. Goldschmidt og C. Hage — fremsendt et Andragende til Indenrigsministeren, om at Komiteen maatte blive udvidet saaledes, at den paa en fyldigere Maade end hidtil kunde repræsentere Handel, Skibsfart og Industri. Andragendet indledes med nogle Bemærkninger om Komiteens nuværende Forhold og om de i den senere Tid fremsatte Forslag om dens Omdannelse. Derefter formuleres følgende Forslag til Forandringer:

«1. Grosserer-Societetets Comitee, der ifølge Frdn. om Handelsberettigelse af 23. April 1817 § 12 bestaar af 13 Medlemmer, skal for Fremtiden bestaa af 19 Medlemmer, hvoraf de 4 først valgte hvert Aar afgaa, men kunne gjenvælges.

2. Valgberettiget og valgbar til Grosserer-Societetets Comitee er foruden de Grosserere, der betale den Afgift, som Comiteen ifølge Plakat af 10. Febr. 1818

er berettiget til at paalægge Grossererne, tillige enhver Handlende, Skibsreder eller Leder af større merkantil, finansiel eller industriel Virksomhed, der maatte være berettiget til at tage Grossererborgerskab i Kjøbenhavn, og som — uden at have taget dette — forpligter sig til for 5 Aar ad Gangen at erlægge den forannævnte Afgift. Andre end Grosserere ere dog ikke valgbare, forinden de i sex Maaneder have været valgberettigede.

Tvivlsspørgsmaal om Berettigelse til at indtræde som Valgberettiget og Valgbar til Comiteen eller om Ophøret af denne Ret afgjøres af Indenrigsministeriet.

3. I de for Grosserer-Societetets Comitee gjældende Vedtægter, der approberes af Indenrigsministeriet og bekjendtgjøres i Forbindelse med en eventuel Lov, kan der ikke foretages Forandringer uden dette Ministeriums Samtykke.

4. Det paahviler Comiteen i den første Del af hvert Aars Maj Maaned at sammentræde i et af den selv indvarslet Handelsmøde, der ikke kan udstrækkes over 3 Dage, med Delegerede fra de større Handelsbyer i Danmark, for i Forening med disse at drøfte de Handel, Skibsfart og Industri vedrørende Sager, der af Regjeringen eller af Mødets Medlemmer maatte blive forelagte til Forhandling.

Grosserer-Societetets Comiteens Formand er ogsaa Mødets Formand, medens dette selv vælger Viceformænd og Sekretærer. Handelsmødet vedtager selv paa det første eller andet Aars Sammenkomst under Indenrigsministeriets Approbation sin Forretningsorden; indtil dette er sket, ere Reglerne for Forhandlingerne i Comiteens Møder gjældende for Forhandlingerne paa Handelsmødet.

Indenrigsministeriet afgjør, hvilke Handelsbyer der skal repræsenteres paa dette Møde, hvor mange Delegerede der skal vælges, og hvorledes Valg af disse bør foregaa.

Mødet kan beslutte, at dets Forhandlinger ganske eller delvis skulle være offenlige; dog kunne Sager, som ere forelagte til Forhandling af Regjeringen, ikke mod dennes Villie forhandles for aabne Døre.

Indenrigsministeriet kan paa Comiteens Begjæring tillade, at det aarlige Møde for et enkelt Aar udsættes eller henlægges til en anden Tid paa Aaret, ligesom ogsaa at der afholdes flere end eet Møde om Aaret.

5. Ligesom Regjeringen efter Sagernes Beskaffenhed i Reglen bør give Grosserer-Societetets Comitee og Handelsmødet Lejlighed til at udtale sig om de Handel, Skibsfart og Industri vedrørende Foranstaltninger og Lovarbejder, der paatænkes iværksatte, saaledes er det Comiteens og Handelsmødets Pligt ikke blot paa Opfordring at udtale sig om saadanne Anliggender, men ogsaa i det Hele ved Henvendelse til Regjeringen at gjøre denne bekjendt med eller opmærksom paa de Bevægelser eller Forhold paa de forannævnte Omraader, der maatte antages at kunne eller burde give Anledning til Foranstaltninger af Administrationen eller Lovgivningen.
6. Regjeringen er berettiget til ved Delegerede at deltage i Comiteens og Handelsmødets Forhandlinger, og bliver derfor at underrette om, naar Mødet afholdes.
7. I Begyndelsen af hver Maaned offentliggjøres et Uddrag af Protokollen over de i den forløbne Maaned af Comiteen forhandlede Sager, ligesom der for hvert Kvartal gives Indenrigsministeriet en Beretning om Forhandlinger og Beslutninger, forsaavidt disse ikke ere af rent indre Natur.

   Efter hvert Aars Udløb bør en Beretning udgives om det forløbne Aars Virksomhed.

   Om det paa Handelsmødet Passerede bør offentlig Meddelelse gives, naar Mødet er sluttet.
8. Den Mæglerne ifølge Frdn. 22. Decbr. 1808 § 20 paahvilende Pligt til ugentlig at afgive en Pris-Kourant udvides saaledes, at det paahviler Mæglerne eller deres Korporationer at afgive Pris-Kouranter eller Kourslister til Grosserer-Societetets Comitee efter den af denne givne Anvisning og saa ofte det forlanges.

   Tvivlsspørgsmaal om Forstaaelsen af denne § afgjøres af Indenrigsministeriet.
9. Omkostningerne ved Handelsmødernes Afholdelse bæres af Grosserer-Societetets Comitee af de aarlig indgaaende Contingenter.

Til disse Forslag tør Comiteen tillade sig at bemærke:

ad 1. Comiteens Forslag gaar ud paa en Udvidelse af det Bestaaende; derfor har man i Forslaget bibeholdt Comiteens Navn og vist tilbage til Frdn. af 23. April 1817.

Det er vel saa, at Betegnelsen «Grosserer» ikke længere er fyldestgjørende, og at Grosserer-Societetet omfatter andre end dem, der driver Handel i det Store, og ikke omfatter alle dem, for hvem Handelen og Omsætningen i det Store er af afgjørende Betydning, og det maa vel ogsaa indrømmes, at Betegnelsen «Handelskammer» er bleven den, hvorunder man i de offentlige Forhandlinger har samlet sig, naar man har villet give Ønskerne om Reform en kort Betegnelse, der dog angav en bestemt Retning; men i det nærværende Forslag, der tager den bestaaende «Grosserer-Societets Comitee» som Udgangspunkt, har Comiteen som saadan ikke villet foreslaa et nyt Navn, — i Navnet kan jo ogsaa ligge en Bevarelse af Traditionen.

Navnet er jo imidlertid ikke af stor Vigtighed; skulde det forandres, maatte det erindres, at der til «Grosserer-Societetet» fra tidlige Tider er knyttet og i vore Tider jevnlig knyttes mange ret anselige Legater til Bedste for Grosserer Standen, hvilke nu ere under Administration af Grosserer-Societetets Comitee.

Et Mindretal har dog ment at maatte tilraade, at Benævnelsen «Handelskammer» blev foretrukket.

Man har anseet det for rimeligt at forøge Comiteens Medlems-Antal samtidig med at der paaregnedes et større Arbejde, ligesom ogsaa den Omstændighed, at Comiteen tænkes at skulle repræsentere en større Kreds end Grossererne, maa gjøre det naturligt, at der bliver flere Medlemmer.

I Valget af Tallet 19 er der selvfølgelig en vis Vilkaarlighed; man her ment, at 6 Medlemmer flere end tidligere vilde tilføre Comiteen tilstrækkelig Forøgelse i dens Arbejdskraft, uden dog at gjøre Forsamlingen for stor til med Lethed at kunne arbejde.

Forskjellige Mindretal have foreslaaet at forøge Comiteens Medlems-Antal til 24 med Afgang af 6 hvert Aar; til 21 med Afgang af 7 hvert andet Aar, og til 15 med Afgang af 3 hvert Aar, — det sidste Mindretal med den Bemærkning, at det større Antal ikke ubetinget bidrager til at forøge Arbejdskraften.

Funktionstiden for Comiteens Medlemmer er nu i Reglen 6 Aar, idet de to ældste afgaar efter Tour; med det forøgede Antal maatte ogsaa følge en Forøgelse af det aarlig afgaaende Antal Medlemmer. Det har været drøftet, om ikke en kortere Funktionstid vilde være heldigere; man har dog ikke troet at turde gaa videre end til at foreslaa, at denne forandres til 5 Aar.

Det har været under Forhandling, om det mulig for alle fremtidige Eventualiteters Skyld og paa Grund af den Betydning man ønsker at tillægge Handelsstandens Repræsentation som et virkeligt Mellemled mellem Regjeringen og denne, burde foreslaaes, at Valget af Formanden stadfæstedes af Regjeringen, saaledes som dette bestemtes ved § 3 i Reskript af 23. April 1817, men senere forandredes ved kongelig Resolution af 6. April 1842; Comiteen har dog troet kun at burde nævne dette, men iøvrigt at henstille dette Punkt til nærmere Overvejelse.

ad 2. Forslaget gaar ud paa en Udvidelse af de Valgberettigede og Valgbare til Grosserer-Societetets Comitee. Der optages paa denne Maade i Grosserer-Societetet Mænd, der kunde være Grosserere, men ikke ere det.

Dette har efter Comiteens Mening ikke noget Betænkeligt ved sig; det bliver en frivillig Sag for de Mænd, for hvem Adgangen søges aabnet, om de ville slutte sig til Grossererne; men det er en Betingelse, for at de kunne gjøre det, at de ere berettigede til at tage Grosserer-Borgerskab i Kjøbenhavn, hvorved særlig er sigtet til, at de skulle være fuldmyndige og uberygtede Mænd, hvis Bo ikke er under Concursbehandling, og som have Indfødsret eller have opholdt sig 5 Aar her i Riget.

Societetet udvides altsaa kun med Medlemmer, der ere berettigede til at blive Grosserere, og disse Medlemmer faa derved den Pligt at bidrage det samme til Societetet som Grosserere.

Det kunde ganske vist siges, at dersom de Mænd, hvem man saaledes søger at drage ind i Grosserernes Række, virkelig havde Interesse for at se sig repræsenterede i Comiteen eller selv være Repræsentanter i denne, maatte det jo staa dem frit for at tage Grosserer-Borgerskab; men en saadan Betragtning vilde dog ikke være rigtig; man bør ikke paalægge Nogen et Borgerskab, som ikke er nødvendigt for hans Næringsdrift, eller som han ikke skal bruge og mulig ikke maa bruge.

Man har anseet det for en Nødvendighed at binde det afgiftspligtige Forhold for et længere Aaremaal, ikke blot for at undgaa, at den for andre end Grosserere aabnede Adgang benyttedes i stor Maalestok under en øjeblikkelig Agitation, men ogsaa fordi det efter Forholdets egen Natur ikke bør være en kortvarig Tilslutning, som man ved den ønskede Lovforandring søger at fremkalde. Ligeledes har man troet, at det bør foreskrives, at Ingen, der — uden at være Grosserer — indtræder i Societetet, kan blive valgbar før efter sex Maaneders Forløb.

Et Mindretal er betænkeligt ved at foreslaa en saadan Prøvetid, som det ikke kan anse for nødvendig, hvorimod Flertallet fastholder Fristen som Garanti imod Valg, ledede af tilfældige, pludselig opstaaende Stemninger.

Naar der i Forslaget er nævnt Ledere af større merkantil, finansiel eller industriel Virksomhed, er der tænkt paa Skibsredere, Vexellerere, Bankdirektører, større Fabrikanter eller Industridrivende. Mæglere kunne ifølge deres særegne Stilling ikke optages.

Det er rimeligt, at der vil kunne opstaa Tvivl om Berettigelsen til at indtræde som Valgberettiget eller Valgbar til Comiteen eller om Ophøret af denne Ret. Der kunde være Spørgsmaal om at henlægge Afgjørelsen af saadanne Tvivl til Comiteen selv; men man har dog troet, at det vilde være i alle Vedkommendes Interesse, at denne ligger i Indenrigsministeriets Haand.

ad 3. Comiteen har anseet det nødvendigt, at de for dens Forhandlinger, dens Generalforsamling, dens Bestyrelse af Midlerne m. m. gjældende Regler maa være saaledes bundne, at de ikke uden Ministeriets Samtykke kunne forandres, og at disse derfor bør bekjendtgjøres samtidig med den Lov, hvorpaa der ved nærværende Skrivelse andrages.

Man tillader sig hermed at lade følge Exemplarer af de i 1876 samlede og ordnede Regler; men forinden en udvidet Virksomhed begynder, maatte disse blive at indsende til Ministeriet i revideret Skikkelse.

ad 4. Medens der i andre Lande findes Handelskamre i de forskjellige større Byer, som repræsentere Byens og Egnens Handel og Industri, tør det antages, at Forholdene i vort Land kun undtagelsesvis kunne medføre Trang til flere Handelskamre. Netop paa Grund heraf

har Comiteen troet det nyttigt at indføre et lovbefalet aarligt Møde mellem Grosserer-Societetets Comitee, der nærmest repræsenterer Hovedstadens Handlende, og Delegerede fra de større Handelsbyer i Landet. Comiteen har troet, at Regjeringen maatte ønske at benytte disse aarlige Møder til at afæske Repræsentanterne for det hele Lands Handel, Skibsfart og store Industri Udtalelser om de Foranstaltninger, der ved Lovgivning eller Administration agtes gjennemførte paa det Omraade, disse repræsentere, og man har tillige ment, at det i andre Henseender kunde være meget nyttigt saaledes at fremkalde en aarlig tilbagevendende Sammenkomst mellem Landets større Handlende og Industridrivende.

Reglerne for Forretningsgangen og Forhandlingen paa disse Møder burde senere under Approbation af Indenrigsministeriet vedtages af selve Mødet; men man har tænkt sig, at det vilde være heldigere, først at fastsætte saadanne Regler, naar nærmere Erfaring var indvundet.

Man har ogsaa troet det rigtigt at lade Grosserer-Societetets Formand være fast Formand for Handelsmødet; men skal iøvrigt henstille, hvorvidt dette hellere selv burde vælge sin Formand, eller om denne mulig bør udnævnes af Indenrigsministeriet.

Det vilde formentlig være naturligt at henlægge Valget af Delegerede til Handelsforeningerne i de større Byer; mulig burde de delegationsberettigede Kjøbstæder nævnes i Loven, saaledes at Optagelsen af flere saadanne senere beroede paa Indenrigsministeriet.

Det tør ikke forudsættes, at Handelsmødet ubetinget bør føre sine Forhandlinger offentlig; der kan ialtfald let tænkes forberedende Møder, som kunne ønskes holdte for lukkede Døre, og det bør derfor vistnok — saaledes som for flere Handelskamre — bestemmes, at Mødet selv kan beslutte at forhandle offentlig.

Det er en Selvfølge, at offentlige Forhandlinger om de af Regjeringen forelagte Sager ikke bør finde Sted imod dennes Indsigelse.

Man har troet det rigtigt, at Indenrigsministeriet maatte have Bemyndigelse til efter Omstændighederne at tillade, at et enkelt Aar gaar hen uden Afholdelse af et Handelsmøde, ligesom ogsaa Bemyndigelse til at henlægge dette til en anden Aarstid. Endelig har man ogsaa troet det rigtigt at aabne Mulighed for flere Møder om Aaret, saafremt der maatte vise sig Trang dertil.

Der kunde være Spørgsmaal, om ikke Mødet burde have Ret til at indbyde Andre end sine egne Medlemmer til at deltage i en eller flere af Forhandlingerne; men man tør ikke tilraade noget saadant, der kunde medføre en skadelig Mangel paa Begrænsning; derimod tør det henstilles til Overvejelse, om ikke enkelte Mænd burde være faste Medlemmer af Handelsmødet, saasom den Borgmester, under hvem Handels- og Næringsforholdene i Kjøbenhavn sortere, Formanden for Sø- og Handelsretten i Kjøbenhavn, en af Nationalbankens Direktører og Formanden for Havneraadet.

Da der bestaar en Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk, kunde der vistnok være Anledning til at lade denne sende Delegerede til Handelsmødet.

ad 5 og 6. Det er foreslaaet, at det bør være lovhjemlet, at Regjeringen som Regel hører Comiteen eller — naar Sagernes Beskaffenhed opfordrer dertil — Handelsmødet om de Foranstaltninger og Lovgivningsarbejder, der gaa ind under det Omraade, som disse Institutioner repræsentere, og at Regjeringen ved Delegerede kan deltage i disse Møder.

Comiteen kan ikke antage, at det hos Regjeringen vil møde nogen Modstand, at det som siden 1817 administrativt har været Regel, nu blev en lovhjemlet Regel, at Handelsstandens Repræsentanter saa vidt muligt faa Lejlighed til at udtale sig om de Foranstaltninger og Lovforslag, der berøre Handelens, Skibsfartens og Industriens Interesser.

Man har troet, at Udvidelsen af Comiteens Arbejdskraft og Organisationen af Handelsmødet med Repræsentanter for hele Landets store Omsætning og Industri maatte kunne blive Regjeringen til Støtte i dens Virksomhed paa disse Omraader, og man holder sig overbevist om, at et Samarbejde med Regjeringens Delegerede og Handelstandens Repræsentanter vil spare Tid og Arbejde og være til virkelig Gavn baade for Administrationen og for Handelsstanden.

ad 7. Der har været fremsat Ønsker om, at ogsaa Comiteens Forhandlinger i Reglen burde være offentlige; men Comiteen troer, at Hovedreglen maa blive, at dette ikke er Tilfældet. Mangfoldige af de Sager, der foreligge til Forhandling, kunne efter deres Natur ikke behandles

offentlig; dette vil saaledes være Tilfældet ved Udtalelser om Ansøgere af Consulater, om Mæglerbevillinger og Fuldmyndighedsbevillinger, samt ved Behandling af Legat-Spørgsmaal, konfidentielle Meddelelser eller Forespørgsler, og ved Afgivelse af Responsa.

Imidlertid maa det indrømmes, at der kan være Grund til Offentlighed ved Behandlingen af visse Sager, som særlig maa antages at interessere Handelsverdenen, eller for hvilke man vil fremkalde en Interesse og et Medarbejde ved den offentlige Forhandling, og Comiteen troer derfor, at der herom bør indføres en Bestemmelse i Vedtægterne, der svarer til den for Handelsmødet foreslaaede Bestemmelse i Post 4.

Man anser det i hvert Fald for ønskeligt, at der paabydes en hyppigere offentlig Meddelelse om Comiteens Virksomhed, ligesom man tror det rigtigt at tilstille Indenrigsministeriet en Kvartalsberetning, og ved Aarets Slutning — i Lighed med hvad der nu finder Sted — at udsende en samlet Beretning om Comiteens Virksomhed. —

ad 8. Comiteen formener, at efter de nugjældende Bestemmelser er det den, der har Autoritet i alle indre Børs-Anliggender og saaledes Ret til at bestemme Børs-Ordenen, og — som den har haft Lejlighed til at udvikle for det højtærede Ministerium under en anden Sag — den, der har at træffe Bestemmelse om, hvem der bør deltage i Kours-Noteringen; men da den Maade, hvorpaa Noteringen for Øjeblikket foregaar, er en frivillig Byden og Udbyden mellem Mæglere og Vexellerere, kan det tænkes, at der kan indtræde en Forandring, som gjør det nødvendigt, at Mæglernes Pligt til at give Kourslister bliver klaret og udvidet.

Forslaget 8 sigter hertil; man har fundet det rigtigt at præcisere denne Pligt, ikke alene for Vexelmæglerne, men for alle Mæglerne.

Mulig vilde det være hensigtsmæssigst at gjøre det til en Pligt for Mægler-Korporationernes Bestyrelser at give disse Meddelelser.

ad 9. De Omkostninger, Handelsmødet foranlediger, bør bæres af Grosserer-Societetets Midler; herunder er dog ikke tænkt paa de udenbys Medlemmers personlige Udgifter.

Comiteen kan, idet den slutter disse Bemærkninger, ikke undlade at udtale, at det efter dens Overbevisning tidligere eller sildigere maa blive en Nødvendighed under Ministeriet at oprette et Departement, der samler under sig alle Sager, som angaa Handel, Skibsfart og Industri, og som udelukkende har den Opgave at varetage disses Interesser.

I denne Udtalelse ligger ikke nogen Anke over de forskjellige Mænd, under hvem disse Forretninger for Tiden høre, men et Ønske om en Organisation, der samler det, som nu er spredt, og danner en særlig Administration for alle disse Anliggender, der kræve Mænds udelukkende og udelte Arbejde og Interesse. Der vilde herved fremkaldes en Kontinuitet i Forretningernes Besørgelse og skabes en Stamme af Embedsmænd, som have særlig Indsigt i de forskjellige Spørgsmaal, der angaa Handelen, Skibsfarten og Omsætningsforholdene i det Hele, som formaa tilfulde at vurdere disses indgribende Betydning for Landets Velvære, som kunne følge og forstaa Forhold og Bevægelser paa disse Omraader i Indland og Udland og saaledes sætte Regjeringen i Stand til med langt større Sikkerhed og Overlegenhed at bedømme de Krav, der stilles, og administrativt eller ad Lovgivnings Vejen gribe hurtigt ordnende og ledende ind, hvor dette maatte være nødvendigt.

Comiteen har ogsaa den Overbevisning, at en Revision af de for denne gjældende Lovbestemmelser vilde kunne medføre, at dens Indflydelse og Myndighed paa Handelsstandens Vegne paa mange Punkter nærmere kunde betegnes og udvides; man kunde saaledes finde det naturligt, at det var den, der ansatte Mæglerne og bestemte deres Antal, at den fik Repræsentation i Havneraadet og paa anden Maade konsolideredes; men det er Comiteen om at gjøre, at de Reformer, hvorpaa den andrager, skulle erkjendes at være saa lidet indgribende i andre Organismer som muligt, saa at deres Vedtagelse ikke maatte vække nogen Betænkelighed og ikke kræve omfattende Forarbejder eller megen Tid.

Idet Comiteen haaber at have naaet dette ved det Forslag i 9 Poster, som den her har fremsat og begrundet, tillader den sig hermed paa den kjøbenhavnske Handelsstands Vegne at anbefale dette til den højtærede Ministers særlige Velvilje i det Haab at Ministeriet maatte ville forelæge den til Oktober sammentrædende Rigsdag et Forslag i denne Retning.

Den østrigske Aagerlov af 1881.

Den 9de Oktober 1879 indbragte Rigsraadsmedlemmet Dr. August Weeber m. Fl. i det østrigske Rigsraad et Forslag til en Aagerlov («Gesetz betr. die Zinsen u. Nebenleistungen bei Creditgeschäften»). Dette Lovforslag blev sendt i Udvalg. Den 28de Oktober s. A. forelagde den daværende Justitsminister Dr. Karl von Stremayr paa Regeringens Vegne Rigsraadet et Forslag til en Aagerlov («Gesetz betr. Abhilfe wider unredliche Vorgänge bei Creditgeschäften»). Dette Lovforslag henvistes til det for det Weeber'ske Forslag nedsatte Udvalg. Udvalget afgav sine Betænkninger over Forslagene i 1880, og Sagen behandledes derefter i Rigsraadets to Huse. I Maj d. A. enedes de to Huse om Aagerlovens Affattelse, og den 28de Maj 1881 modtog Loven kejserlig Stadfæstelse. Den lyder saaledes:

Gesetz vom 28. Mai 1881,

betreffend

Abhilfe wider unredliche Vorgänge bei Creditgeschäften.

(Kundgemacht in dem Reichsgesetzblatte für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder am 31. Mai 1881, XXI Stück, Nr. 47.)

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§. 1.

Wer bei Gewährung oder Verlängerung von Credit, den Leichtsinn oder die ihm bekannte Nothlage, Verstandesschwäche,

Unerfahrenheit oder Gemüthsaufregnung des Creditnehmers dadurch ausbeutet, dass er sich oder einem Dritten Vermögensvortheile versprechen oder gewähren lässt, welche durch ihre Masslosigkeit das wirthschaftliche Verderben des Creditnehmers herbeizuführen oder zu beförden geeignet sind, macht sich eines Vergehens schuldig und wird mit strengem Arreste in der Dauer von einem bis zu drei Monaten und mit Geld von 100 fl. bis zu 500 fl. bestraft.

Derselben strafbaren Handlung macht sich schuldig und unterliegt derselben Strafe, wer eine Forderung erwirbt und dieselbe weiter veräussert oder geltend macht, von der er weiss, dass sie auf die vorstehend angegebene Art entstanden ist.

§. 2.

Wenn zur Verdeckung eines im §. 1 bezeichneten Geschäftes ein Scheinvertrag geschlossen, eine Urkunde, welche unwahre Umstände enthält, errichtet, oder über eine noch nicht bestehende Forderung ein gerichtliches Erkenntniss (Urtheil, Zahlungsbefehl, Mandat), ein gerichtlicher Vergleich oder schiedsgerichtlicher Spruch erwirkt wurde; oder

wenn sich der Creditgeber die Erfüllung der aus einem im §. 1 bezeichneten Geschäfte eingegangenen Verpflichtung unter Verpfändung der Ehre, eidlich oder unter ähnlicher Betheuerung versprechen liess, so ist auf strengen Arrest von drei bis zu sechs Monaten und auf eine Geldstrafe von 500 fl. bis zu 1000 fl. zu erkennen. Auch kann auf Abschaffung erkannt werden.

Dieselbe Strafe trifft Denjenigen, welcher in Kenntniss dieser Umstände eine Forderung unter den im §. 1 angegebenen Voraussetssungen erwirbt und weiter veräussert oder geltend macht.

§. 3.

Bei wiederholter Verurtheilung ist auf strengen Arrest von drei Monaten bis zu einem Jahre, und auf eine Geldstrafe von 500 fl. bis zu 2000 fl. zu erkennen. Auch kann auf Abschaffung erkannt werden.

§. 4.

Wenn Geschäfte der im §. 1 bezichneten Art gewerbs- oder gewohnheitsmässig betrieben werden, so ist auf strengen Arrest von sechs Monaten bis zu zwei Jahren, und eine Geldstrafe von 1000 fl. bis zu 3000 fl., sowie auf Abschaffung zu erkennen.

§. 5.

Im Falle der Uneinbringlichkeit einer verhängten Geldstrafe ist statt derselben auf Arrest in der Art zu erkennen, dass je 10 fl. durch einen Tag Arrest ersetzst werden.

§. 6.

Die mit der Verurtheilung wegen der Uebertretung des Betruges nach den Gesetzen eintretenden Folgen treten auch bei der Verurtheilung wegen des im §. 1 bezeichneten Vergehens ein.

§. 7.

Die Strafbarkeit erlischt, wenn der Thäter, bevor der öffentliche Ankläger oder das Strafgericht von der That Kenntniss erlangt, den gesetzwidrigen Vorgang behebt und dem Creditnehmer das bezogene Uebermass sammt gesetzlichen Zinsen vom Tage des Bezuges an zurückerstattet.

§. 8.

Der Strafrichter hat das Geschäft, wegen dessen die Verurtheilung erfolgt, als nichtig zu erklären, und wenn die Ergebnisse des Strafverfahrens ausreichen, zu erkennen, dass das von dem Creditgeber und Creditnehmer gegenseitig Geleistete samt gesetzlichen Zinsen vom Tage der Leistung an zurückzuerstatten ist.

Ergibt sich aus der Berechnung der gegenseitig zurückzuerstattenden Beträge ein Mehranspruch für den Creditgeber, so haftet hiefür die für die vertragsmässige Forderung erworbene Sicherstellung.

Reichen die Ergebnisse des Strafverfahrens zur Fällung des Erkenntnisses über die Rechtsfolgen der Vernichtung des Geschäftes nicht aus, so erfolgt unter Aufrechthaltung der er-

worbenen Sicherstellung die Verweisung auf den Civilrechtsweg, welcher in diesem Falle sowohl dem Privatbetheiligten, als dem Angeklagten offen steht.

§. 9.

Im Falle der Verweisung auf den Civilrechtsweg, sowie wenn der Privatbetheiligte auf Grund des §. 372 der Strafprocessordnung den Civilrechtsweg betritt, hat der Civilrichter über die Rechtsfolgen der Vernichtung des Geschäftes gleichfalls nach den im §. 8 festgestellten Grundsätzen zu entscheiden.

§. 10.

Wenn aus einem anderen Grunde als wegen mangelnden Thatbestandes oder wegen Unzulänglichkeit der Verdachtsgründe eine strafgerichtliche Verfolgung nicht stattfinden kann oder die Verurtheilung nicht erfolgte, so hat der Civilrichter, wenn im Verfahren in Streitsachen das Vorhandensein der Voraussetzungen des §. 1 festgestellt ist, das Geschäft als nichtig zu erklären und in Betreff der Entscheidung über die Rechtsfolgen nach den im §. 8 festgestellten Grundsätzen vorzugehen.

§. 11.

Auf Ersuchen des Strafgerichtes, bei welchem eine Strafverhandlung wegen einer im §. 1 erwähnten strafbaren Handlung anhängig ist, hat der Civilrichter jederzeit mit dem die fragliche Forderung betreffenden Verfahren innezuhalten.

In den Fällen des §. 20, sowie in allen Fällen, in welchen der Civilrichter den Thatbestand einer im §. 1 bezeichneten strafbaren Handlung zu erkennen glaubt und deshalb die Strafanzeige erstattet, hat er selbst zu entscheiden, inwieweit mit der zwangsweisen Eintreibung der Forderung innezuhalten, oder ob die Execution bis zur Sicherstellung zu bewilligen sei.

§. 12.

Bei Entscheidungen, welche der Civilrichter nach den §§. 9, 10 und 11 zu fällen hat, ist derselbe an gesetzliche Beweisregeln nicht gebunden; er hat nach seiner freien, auf Grund der gewissenhaften Prüfung der vorgebrachten Beweismittel gewonnenen Ueberzeugung zu entscheiden.

§. 13.

Die Bestimmungen der §§. 10, 11 und 12 finden auch auf Forderung Anwendung, welche vor dem Beginne der Wirksamkeit dieses Gesetzes entstanden und vor diesem Zeitpunkte weder getilgt, noch durch richterlichen Spruch zuerkannt oder gerichtlichen Vergleich festgestellt sind.

§. 14.

Auf Handelsgeschäfte, bei welchen sowohl der Creditgeber, als der Creditnehmer ein Kaufmann ist, (Artikel 4, 5 und 6 des Handelsgesetzbuches vom 17. December 1862, [R. G. Bl. Nr. 1 vom Jahre 1863]) finden die Bestimmungen der vorstehenden Paragraphe keine Anwendung.

§. 15.

Wer sich von einem Minderjährigen oder von einer Person, für welche die Nichteinhaltung einer unter Ehrenwort übernommenen Verpflichtung die Strafe des Verlustes ihrer Diensstesstellung zur Folge haben kann, die Erfüllung der Verpflichtnng aus einem Creditgeschäfte unter Verpfändung der Ehre, eidlich oder unter ähnlichen Betheuerungen versprechen lässt, macht sich einer Uebertretung schuldig und wird mit Arrest von acht Tagen bis zu drei Monaten bestraft.

Dieselbe Strafe trifft Denjenigen, welcher eine Forderung, von der er weiss, dass sie auf die angegebene Weise entstanden ist, erwirbt und dieselbe weiter veräussert oder geltend macht.

Bei wiederholter Verurtheilung, oder wenn Geschäfte dieser Art gewerbs- oder gewohnheitsmäsaig betrieben werden, kann auf strengen Arrest und zudem auf Abschaffung erkannt werden.

Die Untersuchung und Bestrafung dieser Uebertretung steht dem Bezirksgerichte zu.

§. 16.

In den Königreichen Galizien, Lodomerien, dem Grossherzogthume Krakau und dem Herzogthume Bukowina tritt dieses Gesetz an die Stelle des in diesen Ländern geltenden Gesetzes vom 19. Juli 1877 (R. G. Bl. Nr. 66) in Wirksamkeit.

Dieses Letztere bleibt jedoch in diesen Ländern rücksichtlich der Creditgeschäfte, welche vor Beginn der Wirksamkeit des neuen Gesetzes abgeschlossen worden sind, in Anwendung.

§. 17.

Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes ist der Justizminister beauftragt.

Schönbrunn, 28. Mai 1881.

Franz Joseph m. p.

Taaffe m. p. Pražák m. p.

Ifølge Lovens § 16 falder altsaa den i «Nationaløkonom. Tidsskr.» Bd. XVI p. 378 meddelte galiziske Aagerlov bort.

Den østrigske Aagerlov af 1881 er udgivet af Dr. Joseph Kaserer under Titel: «Das Gesetz vom 28. Mai 1881 betreffend Abhilfe wider unredliche Vorgänge bei Creditgeschäften (allgemeines Wuchergesetz), mit Materialien». (Wien 1881, Alfred Hölder. 272 S.). Materialierne bestaa i Lovforslagene med Motiver, Udvalgsbetænkningerne og stenografiske Aftryk af Forhandlingerne i Deputeretkamret og Herrernes Hus.

Sverigs Jernbaner.

Bidrag till Sveriges officiela statistik. *L*) Statens Jernvägstrafik *18 a*. Allmän svensk jernvägsstatistik för år 1879. Jemte några uppgifter om jernvägstrafiken år 1880. Utgifven af Trafik-Styrelsen. Stockholm 1881.

Bidrag til Sveriges officiela statistik. *L*) Statens Jernvägstrafik *18*. Trafik-Styrelsens underdåniga berättelse för år 1879. Stockholm 1880.

I Sverig aabnedes den første Jernbane for almindelig Trafik i Aaret 1856, men siden da er Udviklingen gaaet meget stærkt fremad, og med Undtagelse af de to Aar 1868 og 1870 er der hvert Aar blevet føjet ny Jernbanestrækninger til de alt bestaaende. Navnlig har Tilvæxten i de sidste fem Aar været overordentlig stærk. Ved Udgangen af nedennævnte Aar var følgende Banestrækninger — angivne i svenske Mil — aabnede for almindelig Trafik:

Aar:	Statsb.:	priv. Baner:	tils.:
1856	2,9	3,1	6,0
1860	28,3	19,0	47,3
1865	80,6	38,8	119,4
1870	104,5	55,1	159,6
1875	141,2	202,2	343,4
1880	182,6	366,9	549,5

Da 1 svensk Mil er lig 10,7 Kilometer og lig 1,42 danske Mil, fandtes der altsaa ved Udgangen af 1880 i Sverig 5880 Kilometer eller 770 danske Mil Jernbane. De private Baner, af hvilke der siden 1870 er bleven bygget en saa særdeles

stor Mængde, strække sig nu over en Længde, der er to Gange større end Statsbanernes.

Bygningsomkostningerne ansloges ved Udgangen af 1880 til 191 Mill. Kr. for Statsbanerne, og til 227 Mill. Kr. for de private Baner, tilsammen for Stats- og Privatbaner altsaa 418 Mill. Kr. Det er imidlertid kun de umiddelbare Omkostninger til Anskaffelse af Terrain, Banens Bygning, Udstyrelse med Inventarium og Materiel. I Virkeligheden var der i 1880 nedlagt en Minimumskapital paa 447 Mill. Kr. i de svenske Jernbaner.

De svenske Baners Sporvidde varierer imellem 0,891 og 1,435 Meter.

Lokomotivernes Antal udgjorde ved Udgangen af 1879 567. Vognenes omtrent 16,000. Af Rejsende befordredes der i 1879 6$^1/_3$ Million; gjennemsnitligt rejste hver Passager 34 Kilometer. Indtægten af Persontrafiken var 8$^1/_2$ Mill. Kr., af Varetrafiken 17$^1/_2$ Mill. Kr., Udgiften circa 17 Mill. Kr.

En grafisk Fremstilling, der ledsager det andet af de ovennævnte Tabelværker, giver en meget anskuelig Oversigt over Indtægt, Udgift samt Differencen mellem Indtægt og Udgift pr. Kilometer for de svenske Statsbaner i Aarene 1858—79. Det ses af den, at Indtægten hævede sig i det hele nogenlunde stadigt og jævnt fra 1858, da den var 3380 Kr. pr. Kilometer, til 1870, da den naaede op til 6080 Kr. Men med dette Aar begynder der en voldsom Stigning, indtil Maximum naas i 1876 med 10,881 Kr.; saa indtræder der et ligesaa raskt Fald, indtil Indtægten i 1879 reduceredes til 8154 Kr. Udgiften udviser i det hele lignende Forhold: den naar i 1877 Maximum med 7181 Kr., og falder derefter i de to følgende Áar først (i 1878) til 6506, derefter (i 1879) til 5643 Kr. Differencen mellem Indtægt og Udgift vare størst i 1873, nemlig 4339 Kr. pr. Kilometer; i 1876 var den 4017 Kr.; i 1879 2511; i 1858 havde den kun været 67 Kr.

Ved Udgangen af 1879 omfattede de for Trafiken aabnede svenske Statsbaner følgende Linjer, hvis Længde er angiven i svenske Mil:

Sammenbindingsbanen gjennem Stockholm . . .	0,3	sv. Mil.
Vestre Stambane, ell. Linjen Stockholm—Göteborg	42,6	—
Sidebanen til Södertelje	0,1	—
Hallsberg—Örebro	2,3	—
Hallsberg—Motala—Mjölsberg	9,0	—
Sköfde—Carlsborg	4,1	—
Söndre Stambane, eller Falköping—Malmö . . .	35,6	—
Nordvestre Stambane, ell. Laxå—Norske Grænse	19,5	—
Sidebanen fra Kil til Fryksta	0,3	—
Østre Stambane, eller Katrineholm—Nässjö . . .	20,1	—
Stockholm—Ljusdal (af Nordre Stambane) . . .	35,5	—
Sidebanen til Kilafors	0,2	—
Torpshammar—Östersund	13,0	—
	182,6	sv. Mil.

Toldspørgsmaalet paa det nationaløkonomiske Møde i Malmø.

Det Spørgsmaal, hvis Forhandling paa det skandinaviske nationaløkonomiske Møde i Malmø, imødesaas med størst Interesse, tør vistnok siges at være Toldspørgsmaalet. Forhandlingsæmnet var redigeret saaledes: «Om de Åtgärder, som med hänsyn till tull- og skeppsafgifter böra vidtages för att befrämja varuutbytet mellan de tre nordiska rikerna».

Forhandlingerne indlededes af Præsident Wärn, som gjennem en historisk Fremstilling af Toldforholdenes Udvikling paaviste, at der i vort Aarhundrede fremtraadte en Tendens til at udvide Toldomraaderne, hvilket ogsaa var naturligt, da man derved opnaaede billigere og hensigtsmæssigere Produktionsbetingelser og en forøget Omsætning. Der fremstillede sig da naturligt det Spørgsmaal, om det ikke vilde være klogt af de nordiske Riger at følge dette Exempel og slutte sig sammen til èn Toldforening eller i det mindste forsøge paa gjennem Traktater og Overenskomster at formindske de Hindringer, som Toldgrænserne nu lægge i Vejen for Industriens Udvikling. Hvor betydningsfuld en saadan Tilnærmelse mellem Rigerne kunde blive viste den saakaldte Mellemrigslov mellem

Sverige og Norge af 1874, hvorefter indenlandske Natur- og Industri-Produkter kunne passere toldfrit mellem de to Lande; ved denne Bestemmelse var Vareomsætningen mellem Norge og Sverige i mærkelig Grad bleven forøget og udvidet til at omfatte en Mængde Varer, som tidligere ikke kunde være Gjenstand for saadan Omsætning; ved en Række statistiske Data, som vi desværre ikke ere i Stand til at meddele her, blev dette nærmere godtgjort.

Mellemrigsloven tilstaar kun Toldfrihed for indenlandske Produkter og herved adskiller den sig i væsenlig Grad fra den tyske Toldforening, der omfatter alle Artikler. At lade de tre nordiske Riger omfatte af en Toldforening, som den tyske, lod sig ikke gjøre; thi under en saadan Forening maatte Toldindtægterne opkræves for fælles Regning og derefter fordeles mellem Rigerne efter et vist Forhold, og desuden maatte alle Spørgsmaal om Toldsatserne og disses Anvendelse løses i Forening; men en saadan Ordning var uigjennemførlig saalænge der ikke fandtes en Fælles-Myndighed for alle tre Riger, en Art Toldparlament eller Lignende. Det yderste, der kunde opnaas, vilde derfor være, at Mellemrigsloven mellem Sverige-Norge udvidedes til at omfatte Danmark, og at der saaledes indførtes indbyrdes Toldfrihed i alle tre Riger for indenlandske Produkter. At der kunde opnaas betydelige Fordele ved en saadan Ordning forekom ham utvivlsomt, særlig naar hensaas til den meget store Omsætning, som allerede nu fandt Sted mellem Danmark og Sverige. Taleren satte derfor dette Spørgsmaal under Diskussion og i Forbindelse dermed Spørgsmaalet om, hvilke af de nugjældende Toldsatser, der burde ophæves eller nedsættes for derigjennem gradvis at kunne nærme

sig til dette Maal, og han foreslog Mødet at vedtage en Resolution, hvorved de tre Landes Regeringer opfordredes til at tage under Overvejelse, hvorledes de Toldsatser, som betynge Omsætningen mellem de tre skandinaviske Riger kunde formindskes eller ophæves.

Fra de svenske Protektionisters Side, der var stærkt repræsenteret paa Mødet, blev det gjennem disses Ordfører Grev Sparre gjort gjældende, at man ikke havde noget imod at udvide Handelsomraadet paa den anførte Maade, tværtimod, men forinden maatte Tolden i ethvert af Landene udvikles saaledes, at den ydede en systematisk gjennemført Beskyttelse for den indenlandske Produktion, dette maatte gaa forud for enhver Tanke om Toldforening, nordiske Toldtraktater o. L., og han foreslog derfor Mødet at vedtage en Resolution, der gik ud herpaa.

Denne sidste Resolution blev imødegaaet af Dr. Herslow, der paaviste Beskyttelsessystemets Skadelighed, og gjendrev forskjellige af Grev Sparres Argumenter, navnlig hans Henvisning til Nordamerika, hvor Toldbeskyttelsen ingenlunde havde virket saa heldigt som paastaaet; thi vel havde denne i Tidsrummet fra 1863 til 1870 frembragt en storartet industriel Udvikling i dette Land, men den havde trykket Landets Hovednæring, Landbruget, og paa Industriens Omraade foraarsaget en Overproduktion, der bidrog til at hidføre Krisen i 1873. Med Hensyn til Forholdet overfor Danmark paaviste Taleren, at den Toldbeskyttelse, man nylig havde indført mod Indførsel af Mel fra de danske Møller, kun havde bevirket, at den indenlandske Konkurrence mellem de svenske Møller blev saameget stærkere; der var saaledes alene her i Malmø bleven bygget Møller for dansk Regning,

der producerede mere Mel end de 470,000 Cent., der tidligere indførtes fra Danmark. Virkningen af Meltolden, som Toldbeskyttelse, var saaledes bleven den modsatte af, hvad man havde ventet. Saa var det bedre at udvide Toldomraadet og lade Danskerne som forhen frit indføre Mel til Sverige mod at Svenskerne fik Tilladelse til frit at indføre Jærn og andre Produkter til Danmark. Han sluttede sig derfor til Præsident Wärn og anbefalede hans Forslag til Resolution. I samme Retning talte Prof. Nathorst, der navnlig under Henvisning til Erfaringerne fra England fremhævede Toldbeskyttelsens Ulæmper for Landbruget.

Fra dansk Side blev Præsident Wärns Udtalelser støttet af Prof. Falbe Hansen, Grosserer C. Hage og Etatsraad Tietgen.

Prof. Falbe Hansen ansaa det for betænkeligt for nærværende Tid at foretage noget større Skridt i Retning af Frihandel; thi de skandinaviske Rigers Industri var i Almindelighed ikke kommen saa vidt frem, at den med Held kunde tage Konkurrencen op med de mere fremskredne Lande navnlig England. Protektionismen var vel meningsløs og selvmodsigende, naar man betragtede den fra et almindeligt, kosmopolitisk Standpunkt, men noget anderledes kunde det forholde sig, naar Sagen saas fra det enkelte Lands Standpunkt. Frihandelen bevirkede, at Produktionen og de produktive Kræfter droges hen til de Steder og Lande, hvor de gav det største Udbytte, og det kunde derfor muligvis være, at den vilde bidrage til at drage en Del af Produktionen bort fra de skandinaviske Lande og hen til andre Lande, hvor den gav et rigere Udbytte. Men selv om man derfor burde være forsigtig med at indføre en almindelig Frihandel overfor alle Lande,

saa kunde det derimod, selv fra et protektionistisk Standpunkt, være ønskeligt at indføre en speciel Frihandel mellem de tre skandinaviske Riger, thi mellem dem fandtes der den Lighed i Produktionsbetingelserne, som af Protektionisterne opstilles som Betingelsen for at aabne Grænserne for den frie Konkurrence; vi har i Danmark visse Fordele fremfor Sverige navnlig rigeligere og billigere Kapital og lettere Kommunikation, Sverige har derimod bedre Naturbetingelser for Industrien end vi. Taleren troede derfor ikke, at der var nogen Fare ved at aabne Toldgrænserne mellem de skandinaviske Lande, og der vilde derved opnaas den Fordel, at Markedet blev større, og at Industrien som Følge deraf kunde branchere sig i højere Grad end hidtil.

At indføre en fuldstændig Toldunion mellem Rigerne var ikke muligt under de nuværende Forhold, det kunde staa som det fjerne Maal for vore Ønsker, men var foreløbig uigjennemførligt; derimod var det maaske muligt, som fremhævet af Præsident Wärn, at faa Mellemrigsloven mellem Sverig og Norge udvidet til Danmark. Det var vel sandt, at der var mange Varer, ved hvilke det af forskjellige, fornemlig finansielle, Hensyn var vanskeligt at faa indført Toldfrihed mellem de skandinaviske Lande; men denne Vanskelighed kunde man simpelthen omgaa ved at undtage de omhandlede Varer fra Toldfriheden. Allerede nu var der adskillige Varer undtagne fra den ved Mellemrigsloven indførte Toldfrihed mellem Sverige og Norge og ved en eventuel Udvidelse af Mellemrigsloven til Danmark kunde jo endnu flere og andre Varer undtages fra Toldfriheden. En Sag som den foreliggende kunde imidlertid ikke føres igjennem ved en Resolution,

den maatte bæres frem af en Stemning i de tre Folk og en saadan maatte først skabes.

Foruden det store Spørgsmaal, om en mer eller mindre almindelig Toldsammenslutning mellem de tre Riger, var der imidlertid endnu en Del mindre, mere nærliggende, specielle Spørgsmaal, angaaende Told- og Skibsfartsforhold, som burde tages under Overvejelse; det kunde nemlig siges, at de skandinaviske Riger paa flere Punkter havde været mere imødekommende overfor Fremmede end overfor hinanden indbyrdes. Danmark havde saaledes givet fri Kystfart for alle Skibe af tysk eller belgisk Nationalitet, men for svenske og norske Skibe kun forsaavidt de vare over 30 Tons, og det uagtet i det mindste Norge havde tilstaaet alle danske Skibe fri Fart paa sine Kyster. Vi lægge i Danmark Told paa en Mængde svenske og norske Artikler, som i og for sig ikke egne sig til Toldbeskatning og disse Toldsatser ere derfor til Skade for begge Parter, og ikke nok dermed, men vi kræve af nogle af disse Artikler (Tømmer) større Told, naar de kommer fra Sverige eller Norge, end naar de komme fra disses værste Konkurrent Rusland. Men omvendt ere vi ogsaa paa flere Punkter ugunstigt stillede i Sverige og Norge. De fleste fremmede Nationers Skibe have fuldstændig fri Kystfart paa Sverige, men danske Skibe kun med en vis Begrænsning. Naar danske Skibe sejlede mellem svenske og norske Havne, hvad meget hyppigt var Tilfældet, maatte de betale fuld Told af de svenske Varer de førte til Norge og af de norske Varer de førte til Sverige, men tilførtes Varerne paa svenske eller norske Skibe vare de toldfri; dette var en ikke ringe Gene for den danske Skibsfart. Af Toldsatser i Sverig-Norge som

var til Skade for Danmark kunde nævnes Tolden paa forskjellige Landbrugsprodukter fornemlig Mel.

Der er altsaa Ønsker paa begge Sider, der var Lejlighed til Indrømmelser og Vederlag herfor, og det, som den enkelte Nation skulde tilstaa de andre, havde for den selv mindre Værdi at beholde, end for de andre at modtage, der var saaledes Betingelserne tilstede for en Overenskomst, som kunde blive til Gavn for alle Parter. Det var Regeringerne, der burde tage Sagen op, forhandle om de forskjellige Spørgsmaal og afveje Fordelene og Manglerne for enhver af Nationerne med hinanden.

Grosserer Hage fraraadede at komme ind paa det store Spørgsmaal om Frihandel eller Beskyttelse, og det saa meget mere, som det ikke stod i Forbindelse med den foreliggende Sag; thi hvadenten man bekender sig til den ene eller den anden Anskuelse, kunde man godt erkende Ønskeligheden af at udvide Toldomraadet gjennem en Sammenslutning af de tre Landes Toldvæsen. Hele Bevægelsen i den nyere Tid gik i Retning af at udvide Toldomraaderne. Det moderne Beskyttelsessystem, saaledes som det er udviklet af List, er jo netop baseret paa Sammenslutning af mindre Toldomraader til et større Hele omsluttende mangeartede, rige Produktionskilder. Det er et tilsvarende Toldsystem, man finder i Nordamerika som ogsaa i Frankrig og Tyskland. Hvis det var Tilfældet, at noget af de nordiske Riger afgjort havde Overmagt over de andre, kunde det muligen derved faa en større Fordel ved Sammenslutningen, men dette var ikke Tilfældet, Vilkaarene vare omtrent lige. Taleren var dog ikke blind for, at det vilde være ugjørligt at gjennemføre en fuldstændig Toldsammenslutning i alt Fald foreløbig, foruden af finansielle Hensyn vilde dette allerede

af industrielle Hensyn ikke være muligt, thi netop naar man ikke vil tage Spørgsmaalet om Beskyttelse eller Frihandel op, er det nødvendigt at tage ethvert muligt Hensyn til saadanne særlige Industrier, som man maa ønske fortrinsvis at fremme i Landene. Derimod kunde der opnaas adskilligt ved en Tilnærmelse til hinandens Toldvæsen og Taleren skulde saaledes særlig fremhæve Spørgsmaalet om Ensartethed i Toldbehandlingen, den Maade, hvorpaa Tolden paalægges, Kjendetegnene, Kriterierne hvorefter Tolden gradueres. I denne Henseende havde Sverige indført metrisk Maal og Vægt, Danmark burde gjøre det samme. Taleren anbefalede at henlede Regeringernes Opmærksomhed paa, at det vilde være gavnligt for Landene om der kunne opnaas Samvirken paa Toldlovgivningens Omraade.

Etatsraad Tietgen udtalte sin fulde Tilslutning til den af Præsident Wärn foreslaaede Resolution, hvorimod han ikke kunde finde nogensomhelst Forbindelse mellem den af Grev Sparre foreslaaede Resolution og den Sag, som stod paa Dagsordenen. Naar han kunde slutte sig til Wärns Resolution, var det fordi den i sig indeholdt, at man ikke blot skal tilstræbe, at Afgifter, som betynge Vareomsætningen, skal indskrænkes, men at de kunne ganske ophæves. Her var kun Tale om Vareomsætningen mellem de nordiske Lande indbyrdes og dette Spørgsmaal var hverken Frihandel eller Beskyttelse, og han troede, at de Vanskeligheder, man har villet fremmane mod en virkelig Toldforening mellem de nordiske Lande, altsaa en Ophævelse af alle Afgifter, vare mere illusoriske end virkelige. Navnlig naar der saas hen til den store Samfærdsel mellem Danmark og Sverige, hvor Kommunikationen kun medtager 1½ à 2 Timer, troede han, at det

vilde være af overordentlig stor Betydning for Handelen mellem Landene, om det kunde tænkes, at Toldgrænsen var ganske ophævet. Han troede, at Industrien i de to Lande suplerede hinanden paa en saadan Maade, at der kun kunde affødes Fordele for begge Landes Befolkning ved en saadan Toldophævelse. I Sverig var det fornemlig den store Industri, som havde Overhaand, i Danmark havde vi saagodtsom ingen Storindustri, men paa et Par Undtagelser nær kun Haandværksdrift. Noget anderledes stiller Forholdet sig overfor Norge; men da Samfærdselen mellem Norge og Sverige saavelsom mellem Norge og Danmark allerede kræver større Tid, har det mindre at sige, om man virkelig skulde komme til det Resultat, som maaske ogsaa af andre Grunde blev nødvendigt, at medens der mellem Sverige og Danmark skulde bestaa en ubetinget Toldforening, skulde der mellem disse to Lande og Norge kun finde en saadan Ordning Sted, som den, Mellemrigsloven af 1874 havde indført.

Vanskelighederne overfor Norge var navnlig de finansielle Hensyn, da Norge maa have en langt større Del af sine Statsindtægter gjennem Tolden end Sverige og Danmark, der i denne Henseende omtrent stod paa samme Standpunkt. Den Told, der indskrænkedes til Statsfornødenhederne i Norge vilde overfylde Kasserne i Sverige og Danmark, eller nødsage disse Lande til at nedsætte forskjellige af de andre Skatter, og at gaa den omvendte Vej, at nedsætte Tolden i Norge til den Størrelse, den havde i Sverige og Danmark, vilde medføre den Vanskelighed, at man i Norge maatte søge nye Skatteobjekter.

Fordelene ved et saadant Toldfællesskab mellem Landene, vilde ikke alene være kommercielle og industrielle, men ogsaa være af finansiel Natur, thi Omkost-

ningerne ved Toldoppebørselen vilde kunne formindskes. Med Hensyn til Gjennemførelsen stillede det sig saa heldigt, at Toldindtægterne i Danmark af de i Sverig fabrikerede Varer og Toldindtægterne i Sverig af de i Danmark fabrikerede Varer vare nogenlunde lige store, hvorimod der for Norges Vedkommende atter her var en ikke ringe Forskjel. Toldindtægterne af svenske Varer, som føres til Danmark, udgjorde c. 600,000 Kr., hvorimod Toldindtægterne i Sverige af Varer, som kom fra Danmark, udgjorde over 3 Mill. Kr. Men største Delen af de Varer, som førtes fra Sverige til Danmark, vare ikke danske, men fremmede Varer, som kun passere Landet. Ved at undersøge statistisk Tabelværks Opgaver vilde man finde, at for Varer udelukkende af dansk Produktion, som indføres til Sverige, udgjorde Tolden 160,000 Kr., og at Tolden af de Artikler, som delvis vare af dansk Produktion og delvis af fremmed, kunde antages at udgjøre 450,000 Kr., altsaa tilsammen 610,000 Kr. Dette var det Toldbeløb, som i Sverige erlagdes af Varer, der virkelig vare af dansk Produktion, medens, som anført, Tolden i Danmark af svenske Produkter beløb sig til 600,000 Kr. Det øvrige Toldbeløb c. 2,400,000 Kr., som erlagdes i Sverige af Varer, som kom fra Danmark, erlagdes ikke af danske Varer, men af fremmede Varer, som blot passerede Danmark paa Vejen til Sverige. Det var iøvrigt en Selvfølge, at en Toldforening mellem Landene ikke kunde tænkes uden at de fælles Indtægter og Udgifter maatte deles efter et eller andet Forhold, som vilde være at vedtage og som jevnlig maatte revideres. Taleren undervurderede ikke de Vanskeligheder, som stillede sig i Vejen for Gjennemførelsen af en saadan Ordning, men han kunde

dog ikke, som flere Andre, der havde udtalt sig herom, anse den for saa godt som uigjennemførlig. Med god Vilje og med Samstemning i Landene vilde denne Hindring for Vareførselen mellem de nordiske Lande lige saa lidt være umulig at overvinde, som det har været umuligt at overvinde Vanskelighederne med Hensyn til Ligheden i Mønt- og Vexellovgivningen. Taleren anbefalede derfor Wärns Forslag, idet han for sit Vedkommende udtrykkelig lagde den største Vægt paa, at det ogsaa gik ud paa at opfordre Regeringerne til at ophæve de Afgifter, som nu betynge Vareførselen mellem de nordiske Lande.

Af senere svenske Talere bør fremhæves Generaltolddirektør Bennich, som paaviste Uholdbarheden i Grev Sparres Ideer, og bl. A. viste, at den af ham saa højt priste Bismarckske Toldpolitik i visse Henseender var mere frisindet end den svenske. Sverige burde gaa frem ad den samme Bane som hidtil, nedsætte Tolden paa Raastoffer og Livsfornødenheder og ved Siden deraf roligt og forsigtigt skride fremad mod Frihandel. Ogsaa han mente, at en nordisk Toldunion burde staa som det fjerne Maal for vore Bestræbelser, men inden dette naaedes kunde meget udrettes i samme Retning, saaledes ogsaa Ordningen af de af Prof. Falbe Hansen fremdragne Spørgsmaal. Man maatte af alle Kræfter stræbe efter at fjerne de Hindringer, som nu rejse sig for Samfærdselen mellem Landene paa Grund af den forskjellige Toldordning, og han kunde derfor slutte sig til Præsident Wärns Forslag. Særlig bør ogsaa nævnes General Björnstjerna, som i et ypperligt, af vittige og skarpe Udfald gjennemkrydset Foredrag, gjendrev Grev Sparres og de øvrige Protektionisters Fremstilling af Toldforholdenes Udvikling i Evropa og Amerika.

Fra et protektionistisk Standpunkt fremdrog Grev Sparre og Kammerherre Fahnehjelm forskjellige mindre Indvendinger mod en Toldunion bl. A. at Handelstraktater med fremmede Lande skulde være til Hinder derfor og at den stærke Udvikling af Kreditoplagsideen i Danmark vilde stille Sverig ugunstigt i finansiel Henseende.

Præsident Wärn udtalte sig derefter atter om Spørgsmaalet om en nordisk Toldunion og gjendrev navnlig den Indvending, som var fremkommet fra Modstandernes Side, at de Traktater, som de nordiske Riger havde afsluttet med andre Stater, og hvori de havde tilsagt disse «Behandling som den mest begunstigede Nation», skulde være til Hinder for en Toldunion; thi denne Bestemmelse vedrørte ikke Spørgsmaalet om en egentlig Toldunion, og desuden havde de andre Nationer ingen Interesse i at hindre en saadan. Iøvrigt kunde det maaske være rigtigt, at Regeringerne ved Afsluttelsen af fremtidige Handelstraktater opstillede et Forbehold med Hensyn til en mulig Toldunion.

Foruden de anførte havde ogsaa flere andre Talere Ordet, men deres Udtalelser, hvorved der iøvrigt fremkom adskillige interessante Oplysninger, vedrørte kun i ringe Grad Diskussionens Hovedæmne, Spørgsmaalet om en Toldunion.

Sluttelig blev Præsident Wärns Forslag til en Resolution vedtaget med 81 Stemmer mod 58.

Forhandlingerne i Malmø om Toldsagen drejede sig, som det vil ses, om to Spørgsmaal: om Tilnærmelse mellem de skandinaviske Riger i Henseende til Toldvæsenet og om Toldbeskyttelsen. Egentlig var det kun det første Spørgs-

maal, der stod paa Dagsordenen, men Diskussionen gled for en stor Del over til at forhandle om det sidste Spørgsmaal, uagtet dette kun stod i en fjernere Forbindelse med hint. Grunden hertil var vel nærmest den, at Striden mellem Protektionister og Frihandelsmænd i Sverige er saa levende, at den trænger alle andre Toldspørgsmaal i Baggrunden, saa at Diskussionen om disse stadig bliver betragtet i Belysning af deres Forhold til Protektionismen. Den Modstand, der fra svensk Side rejste sig imod at anbefale Regeringerne at foretage Skridt i Retning af Tilnærmelse mellem Toldforholdene i Sverige og Danmark, var derfor heller ikke baseret paa, at man ikke erkendte, at en saadan Tilnærmelse i og for sig kunde være ønskelig, men kun derpaa, at man først og fremmest vilde have Toldbeskyttelsen nærmere reguleret efter den hjemlige Produktions Krav, man kunde da altid senere, med en saadan Ordning som Udgangspunkt, indlade sig i Forhandlinger med fremmede Stater. De svenske Frihandelsmænd og de mere maadeholdne blandt Protektionisterne mente derimod, at en Tilnærmelse til Danmark ikke foregreb Spørgsmaalet om Protektionismens Ordning, og i hvert Tilfælde vilde være ønskelig og tidssvarende. Til denne sidste Anskuelse sluttede alle Danske sig, der havde Ordet. Som alt ovenfor berørt, sejrede denne sidste Anskuelse med en betydelig Majoritet, og da der kun var meget faa Danske tilstede, viste Afstemningen derfor, at der ogsaa blandt de Svenske var en betydelig Majoritet for at anbefale en Tilnærmelse mellem de to Rigers Toldforhold. Selve Diskussionen om det foreliggende Æmne frembød væsentlig Interesse, fordi her det gamle Spørgsmaal om en nordisk Toldunion blev bragt i bestemte og

praktiske Former. Det blev erkendt, at en egentlig Toldunion var uigjennemførlig, men der blev tillige, af Præsident Wärn, angivet en Maade, hvorved man kunde opnaa de væsentligste af Fordelene ved en Toldunion og dog undgaa de fleste af Ulæmperne ved denne, nemlig ved at udvide den saakaldte Mellemrigslov af 1874 mellem Sverig og Norge til at omfatte ogsaa Danmark, saaledes, at Produkter af dansk Tilvirkning skulde have Toldfrihed i Sverig-Norge, medens svensk-norske Produkter skulde være toldfrie i Danmark. Det maatte vel indrømmes, at der selv for en saadan delvis Toldforening stillede sig ikke ringe Vanskeligheder i Vejen, men disse vare dog ikke større, end at de med en god Vilje fra begge Sider kunde overvindes, og deri, at en tilsvarende Overenskomst nu har bestaaet i 6 Aar mellem Norge og Sverige, har man Erfaring for dens praktiske Gjennemførlighed. Det erkendtes imidlertid, at Sagen endnu ikke var saa vidt moden, at der kunde være Tale om allerede nu at gjøre Forsøg paa at faa den gjennemført; foreløbig maatte Bestræbelserne rettes paa forskjellige forberedende Arbejder, og navnlig paa, at de tre Landes Toldtarifer under eventuelle Revisioner bleve ændrede i Retning af, at de bragtes i mere Overensstemmelse med hinanden. Fra forskjellige Sider blev det desuden fremhævet, at der selv fraset det store Spørgsmaal om en fuldstændig eller delvis Toldunion, var flere Punkter i Told- og Skibsfartslovgivningen, hvor der tiltrængtes til Overensstemmelse og gjensidig Imødekommen mellem de tre nordiske Riger og hvorved Omsætningen mellem Rigerne vilde kunde lettes til Fordel for alle Parter.

Hvad Diskussionen mellem Protektion og Frihandel

angaar syntes det at være et gjennemgaaende Træk, at de modstaaende Anskuelser stod langt skarpere overfor hinanden blandt Svenskerne end blandt de Danske. Fra dansk Side synes man at tillægge de almindelige abstrakte Principer mindre Betydning og at være tilbøjelig til at stille sig mere opportunistisk til Sagen.

Y.

Stiftshospitalerne og Sindssygeplejen; — Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser oprettede af Private i Danmark.

Af

Kammerraad C. Christensen.

II.

Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser, oprettede af Private.

Medens Stiftshospitalerne eller «de borgerlige Klostre», som foran vist, ere oprettede af Statsmagten og væsentlig funderede af Statsmidler, er der iblandt vore mange, rige, «milde» Stiftelser, en anden Klasse, som ere oprettede af Private og af private Midler, nemlig de adelige og uadelige Jomfruklostre, Stiftelser og Hospitaler.

Med Forbigaaelse af alle de Stiftelser, der høre under Kjøbenhavns Omraade, eller ere oprettede i andre Øjemed, som f. Ex. alle Opdragelsesanstalter: Vajsenhuset, Frederik d. VII's Stiftelse, Wærnske Institut o. fl., have vi i Bilagene A.—C. forsøgt, efter de Offentligheden foreliggende ufuldstændige Oplysninger*), saavidt det lader

---

*) Hoffmanns og Schacks Fundatser, Oppermanns: den danske Rets Bestemmelse om Stiftelser og Efterretninger om de borgerlige Klostre. Indberetning fra den af Folkethinget d. 15. Febr. 1871 nedsatte parlamentariske Kommission, Nellemann: Om Vallø og

sig gjøre, at give en omtrentlig Oversigt over disse Stiftelsers Formue og dennes Anvendelse. Denne Oversigt kan dog ikke gjøre Krav paa at være hverken fuldstændig eller nøjagtig. Heller ikke kan Værdiansættelsen siges at være absolut rigtig; den er nemlig beregnet efter Dagens omtrentlige Pris paa Jorder og Sæd*), altsaa maaske noget for højt, i alt Fald jevnlig højere end den Sum det paagjældende Jordegods for Tiden forrenter**), men paa den anden Side er slet ikke medregnet Stiftelsesbygningernes Værdi — formodentlig flere Millioner Kr. — og ejheller de Indtægter, der hidrøre fra andre Kilder end Kapitaler, Jordegods og Kornafgifter. Om disse Indtægter foreligger nemlig ingen Oplysninger.

Hvad disse og andre lignende private Stiftelser angaar, har Statsmagten, ved at give Konfirmation paa Fundatserne, jo paataget sig, saavidt gjørligt, at opretholde disse, har taget Stiftelserne under sit Værn, men følgelig ogsaa sat dem under sin Kontrol. I Overensstemmelse med Sagens Natur og lange Tiders Praxis kan Statsmagten ikke blot tillade, at Stiftelserne reformeres og udvides i Fundatsens Aand, og med samme Formaal, som denne har, men der er ejheller faktisk Noget til Hinder for, at den samtykker i, at deres Midler anvendes til ganske nye Formaal, som Fundatserne slet ikke have haft for Øje, naar blot de op-

---

Vemmetoftes Retsforhold til Staten, Richardt og Beckers Danske Herregaarde, Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeldt, og Statshaandbogen.

*) Hovedgaardsjord 8000 Kr., Fæstegods 3000 Kr., Arvefæstegods 1200 Kr., Matr. Tiender 1000 Kr. — alt pr. Td. Hartkorn, Skove 600 Kr. pr. Td., Rug 16 Kr., Byg 12 Kr. og Havre 8 Kr. pr. Td.

**) Jfr. f. Ex. Anmærkningen paa Billag Ltr. A. under Vallø og Vemmetofte.

rindelige fundatsmæssige Forpligtelser opfyldes*); thi «saalidet som den højeste Magts Ihændehaver ved Love og Anordninger kunne binde de tilkommende Slægter og disses Regeringer til uforanderlige Regler for Anvendelsen af det Gods, som findes indenfor Statens Grænser, saalidet maa de, ved at stadfæste Privatpersoners Stiftelsesbreve, kunne unddrage disse Ejendomme Efterverdenens Raadighed» **). At der slet ikke kan raades over den Del af private Stiftelsers Midler, som ikke behøves til Fyldestgjørelse af de oprindelige fundatsmæssige Krav, uden Statsmagtens Samtykke, er en Selvfølge.

Statsmagtens Myndighed og Indflydelse er saaledes meget omfattende lige over for de heromhandlede private Stiftelser, i Praxis næsten lige saa stor som over de af offentlige Midler, til Fremme af Statsformaal oprettede Stiftelser.

Med faa Undtagelser, udnævnes de private Stiftelsers Bestyrelser af Regeringen, eller ere dennes Embedsmænd, og den højeste Myndighed, udøves ganske som for de offentlige Stiftelsers Vedkommende, igjennem et af Justitsministeriets Departementer. Selv de videst gaaende Fundatsforandringer, foretages ved kongl. eller ministerielle Resolutioner, og Kontrollen med Regnskaberne, forsaavidt saadanne aflægges, føres af et af Ministeriets Revisionskontorer; men Regnskaberne offentliggjøres ikke.

Vore mest ansete Jurister anse denne Tingenes Orden at være i Overensstemmelse med den gjældende Rets Bestemmelser, og det kan ikke falde os ind at bestride

*) At ikke en Gang dette altid ubetinget kræves, skulde vi nedenfor vise.

**) A. S. Ørsted: Eunomia 1. Bd. S. 35. Jfr. Oppermanns: Den danske Rets Bestemmelser om Stiftelser.

Rigtigheden af denne Anskuelse; men et andet Spørgsmaal er det da, om der ikke kunde være Anledning til at søge disse Bestemmelser ændrede, naturligvis paa lovlig Maade, saaledes at ogsaa paa dette Omraade Forholdene bragtes noget mere i Overensstemmelse med «vort konstitutionelle Statsliv» *).

De nævnte «Bestemmelser» ere givne, ikke ved nogen egentlig Lov, men ved en Række kongelige-, Kancelli- og ministerielle Resolutioner, der afspejle de efter Tid og Lejlighed vexlende Meninger, som have været raadende i det paagjældende Regeringsdepartement. Denne Art Lovgivning har vel ikke større Krav paa Uforanderlighed, end alle andre Love; og en passende Form, under hvilken Folkerepræsentationen kunde delagtiggjøres i Administrationens uindskrænkede og ukontrollerede Myndighed og Indflydelse lige overfor Anvendelsen af disse 45 Millioner Kroner, fandtes vel nok, saasnart Vilje dertil var tilstede; men for Tiden er der jo næppe nogen Tilbøjelighed hos Administrationen til at dele sin Myndighed med Rigsdagen, selv om en saadan Deling indskrænkedes dertil, at dennes Samtykke krævedes til fremtidige Fundatsforandringer. Imidlertid kan den Tid vel komme, da saamegen Harmoni imellem den udøvende og den lovgivende Magt, er tilstede, at en saadan Forandring ikke vil støde paa Vanskeligheder. Men selv under de nuværende ulykkelige Forhold, turde det vel ikke være umuligt at opnaa, idetmindste at Justitsministeriets Kontrol suppleres med Offentlighedens. Man skulde synes, at Ingen kunde have Noget herimod at erindre. Der var jo ifjor fuldstændig Enighed om, at Sparekasserne, deres aldeles

*) Jfr. den parlamentariske Kommissions Indberetning S. 26.

private Natur uanset, skulde under offentlig Kontrol, fordi Samfundets Tarv krævede det; men dette gjælder, maaske i endnu højere Grad, om Klostrene.

Deres 45 Millioner ere, lige saa fuldt som Sparekassernes Formue, Samfundets Ejendom, og Samfundet har Ret til at vide, hvorledes den anvendes. At Redegjørelsen for disse store Midlers Anvendelse blot skal betros et Kontor i Justitsministeriet, er i den mest afgjorte Strid med vor Tids Krav paa Offentlighed i alle offentlige Forhold. Man ser jo ogsaa, at alle nyere Fundatser, saasnart det gjælder større Kapitaler, ubetinget foreskrive Regnskabernes Offentliggjørelse; og det tør antages, at Fundatorerne just deri have søgt en særlig Betryggelse for at deres Vilje efterleves.

Af samtlige offentlige og private Klostre have kun Vallø og Vemmetofte, det sidste dog kun indtil videre, Privilegium paa ikke at aflægge Regnskab, men det er uantageligt, at de nuværende Bestyrelser skulde have Noget imod at give Afkald paa dette.

Vi se saaledes ikke, at der kan være nogen Hindring for, at Klostrene underkastes det samme Tilsyn og den samme Kontrol som Sparekasserne nu ere undergivne, at deres Regnskaber og Status hvert Aar offentliggjøres, at Kontrollen føres, baade med de private og offentlige Stiftelser, af en under Justitsministeriet ansat sagkyndig Inspektør, ganske paa samme Maade som Kontrollen med Sparekasserne føres af den under Indenrigsministeriet ansatte Sparekasseinspektør.

Man kunde da vel ogsaa befri Stiftsøvrighederne for det Hverv, de nu have, at være «Direktion» for alle de offentlige og mange af de private Stiftelser, hvilket er en Levning fra den Tid da de skulde føre Tilsyn med

alle Stiftelser til «gudeligt Brug», men i Strid med den nugjældende Lovgivning*), og vistnok til liden Baade for alle Vedkommende.

At en ensartet Bestyrelse efter faste Grundsætninger og en skarp Kontrol, vilde have de heldigste Følger for Stiftelsernes økonomiske Udvikling, kan næppe paatvivles; og Indtægternes Forøgelse vilde jo tillade at give Virksomheden en større Udstrækning.

Folketinget gjorde, som bekjendt, i 1871 et Forsøg paa at faa Vallø og Vemmetoftes Midler inddragne under Rigsdagens Bevillingsmyndighed, idet man gik ud fra, at disse Stiftelser ikke i Forhold til Staten ere selvstændige og uafhængige Ejere af de Midler, som ere i deres Besiddelse, fordi de oprindelig ere givne af Statens Formue. Men denne Forudsætning viste sig at være uholdbar**). Den parlamentariske Kommission, som Folkethinget udnævnte til at undersøge Sagen (Alberti, J. A. Hansen, N. Hansen, Luc. Kofod, G. Winther, Casse, Rimestad, Gad og Nyholm), kunde ikke enes om nogen fælles Indstilling. De fem førstnævnte formente, at de nævnte Stiftelser ere oprettede af Statsmidler, Rigsdagen følgelig berettiget til fremtidig at deltage i de Beslutninger, hvorved Stiftelsernes Virksomhed ordnes, og at deres økonomiske Forhold burde inddrages under Rigsdagens Bevillingsmyndighed. De fire sidstnævnte derimod ansaa baade Vallø og Vemmetofte, efter deres Tilblivelsesmaade, at være private Stiftelser

---

*) Oppermanns: Den danske Rets Bestemmelser om Stiftelser S. 40 og 42.

**) Hvorfor man just vilde begynde med disse to Stiftelser og ikke med de 14 Stiftshospitaler og deres 12 Millioner, om hvis Oprindelse og Forhold til Staten der ikke er mindste Tvivl, synes ubegribeligt; man kunde fristes til at tro, at Folkethingets daværende Venstre var uvidende om deres Existens.

og at der saaledes ingen Grund var til at behandle dem anderledes end andre lignende.

Et Mindretal mente, at en Udtalelse af Kommissionen om, hvorledes Stiftelserne kunde og burde virke, alligevel vilde være af Betydning og Højesteretsassessor Rimestad, der hørte til dette Mindretal, ytrede særlig som sin Mening: «at der med Hensyn til de Indtægter, der ikke udfordres til at fyldestgjøre Stiftelsernes oprindelige Formaal, vil kunne træffes og kunde være truffet Dispositioner, som i højere Grad end de nu fastsatte vilde komme Almenheden til Gode, og det ikke blot uden at fjerne sig væsentlig mere fra det i de oprindelige Fundatser fastsatte Øjemed, men tildels endog i nærmere Overensstemmelse med dem, end de hidtige Tillægsbestemmelser». Han henpegede i denne Retning blot paa «et Formaal som i Fundatsen for Vemmetofte var stillet i første Række, men i Tidernes Løb er traadt meget tilbage, nemlig Virksomheden for forældreløse Børns Opdragelse».

Bureauchef Gad og Kaptejn Nyholm bemærkede endnu, at de ansaa det heldigt, at man er slaaet ind paa i betydelig Grad at omdanne de oprindelige Fundatsbestemmelser, og troede, at der er al Opfordring til at gaa videre, men i den Retning som er betegnet ved den gjennem Grundloven alle Statsborgere hjemlede Lighed for Loven, og tilføjede sluttelig, at skjøndt derfor ikke er nogen retlig Nødvendighed tilstede, ansaa de det «i og for sig hensigtsmæssigt og stemmende med vort hele konstitutionelle Statsliv, at fremtidige Fundatsforandringer ikkun iværksættes under Medvirkvirkning af den lovgivende Magt».

Dette var Udbyttet af den parlamentariske Kommissions Arbejder i 14 Maaneder og 33 Møder.

Daværende Professor Nellemann supplerede i 1872 Kommissionens Indberetning med en Betænkning, hvori han udførlig godtgjorde Uholdbarheden af Kommissions-Flertallets Opfattelse af Stiftelsernes Natur; og den hele Sag faldt bort, da J. A. Hansen paa sin Forespørgsel til Justitsministeren, om hvad Regeringen agtede at gjøre, fik det Svar, at den Intet vilde foretage.

Ganske uden Følger blev det Passerede dog ikke. Baade private og offentlige Stiftelser fik travlt med at udvide sig. Der er siden givet ikke mindre end 16 nye Fundatser eller Fundatstillæg. Kommissionens Mindretal (Rimestad) havde den Tilfredsstillelse, at hans Bemærkning om Vemmetoftes mangelfulde Opfyldelse af Forpligtelsen til at opdrage forældreløse Børn strax blev tagen til Følge, om maaske ikke just paa den Maade eller i den Udstrækning, han havde tænkt sig, og Gisselfeldt Kloster gav et smukt og følgeværdigt Exempel paa hvorledes den af det andet Mindretal (Gad og Nyholm) anbefalede Omdannelse og Udvidelse af Fundatserne i Retning af den ved Grundloven hjemlede Lighed, kunde udføres, ved Oprettelsen af «Livrentefonden for alle uberygtede danske Piger»: et Exempel, som Regeringen, der paa Stiftshospitalernes Bekostning har interesseret sig saameget for ugifte Piger af den dannede Middelstand, kunde gjøre sig fortjent ved at bringe de øvrige Klostre til at efterfølge. Men det var ogsaa det Hele. Iøvrigt ere alle Udvidelser fortsatte i det gamle Spor, og der har ikke været Tale om den lovgivende Magts Medvirkning. Alligevel vise de nævnte Exempler, at selv den flygtigste offentlige Kritik ikke er ganske uden Virkning, og at det

Mindretal i den parlamentariske Kommission, der vilde have undersøgt, hvorledes Stiftelserne kunde og burde virke, havde fuldstændig Ret i, at en saadan Undersøgelse ikke vilde have været uden Betydning. Intet kunde derfor være mere ønskeligt, end om Rigsdagen paany vilde optage Spørgsmaalet i sit fulde Omfang, eller dog i alt Fald foranledige, at den manglende Offentlighed og Kontrol tilvejebringes for alle de omhandlede Stiftelsers Vedkommende. Alene derved vilde sikkert vindes Adskilligt i Retntng af god Forvaltning og en tidssvarende Udvikling: den bedste Sikkerhed for Stiftelsernes fremtidige Bestaaen. Og tror man, at Stiftelserne under Administrationens ukontrollerede, enevældige Herredømme ere mere sikrede for Forandringer, der ikke stemme overens med Stiftelsernes Formaal eller formodede Ønsker, end naar den lovgivende Magt erholdt en passende Indflydelse paa Bestyrelsen, saa er det kun fordi man ikke véd, hvorledes Administrationen hidtil har udøvet sin Myndighed.

Reglen, at «Opretterens Vilje er ubrødelig» *), har maattet taale mange Undtagelser, som ikke kunne undskyldes med nogen «Nødvendighed».

Vallø «Kongelige Frøkenstift», som det kaldes i Fundatsen, skulde efter Dronning Sophie Magdalenes Vilje bestaa af en fyrstelig Abbedisse, en grevelig Dekanesse og 12 Frøkener med mindst 16 Ahner, Adgangen følgelig kun staa aaben for den højeste Adel.

Men denne Stiftelsens egentlige Grundvold er aldeles bortryddet, idet man allerede i 1799, altsaa ikke 30 Aar efter Stifterindens Død, uden videre slog en Streg over de 16 Ahner, uagtet det dog vel neppe kan antages, at

*) Jfr. Oppermanns Den danske Rets Bestem. om Stiftelser S. 168.

der alt den Gang ikke længere fandtes 12 Frøkener, som vare istand til at udholde den foreskrevne «Ahneprøve», eller at nogen Nødvendighed saaledes var tilstede for at tilsidesætte Stifterindens Vilje. Der var jo Intet til Hinder for at forbeholde Damer af fuldkomment rent Blod de 14 Pladser med frit Underhold og Hævinger tilsammen 11,000 Kr. overenstemmende med Dronning Sophie Magdalenes Fundats, og kun at disponere paa anden Maade over det Overskud, Stiftelsen gav udover hvad der behøvedes til Opfyldelsen af denne oprindelige fundatsmæssige Bestemmelse. Dertil var Regeringen naturligvis fuldkommen berettiget*); men i dets Sted aabnede man Adgangen til alle Pladserne i Stiftelsen for enhver, der blot var adelig født, borttog saaledes Stiftelsens exklusive Fornemhedspræg og degraderede den til et almindeligt adeligt Jomfrukloster. Efter hvad man kjender til Dronning Sophie Magdalene, kan dette næppe antages stemmende med, men maa snarere formodes at være stik imod hendes Ønske og Vilje. Det var derfor med fuld Føje, at Stiftets Kurator alt i 1808 kunde sige, at «Lidet eller Intet var tilbage af den oprindelige Fundats, som kunde anses gjældende». Men man har forøvrigt ikke været konsekvent. De kongl. Resolutioner af 10. Januar 1809 og 22. Maj 1824, der give Døtre af Mænd i de tre første Rangklasser lige Adgang med adelig fødte Piger til alle adelige Jomfruklostre, har man ikke villet lade

---

*) Man studser dog uvilkaarligt ved at se «Frøkenstiftet» give Bidrag til «jydske Hedeselskab», «Kjøbenhavns Understøttelsesforening» osv. Men det stemmer ganske med Administrationens Dispositioner ved andre Lejligheder, som f. Ex. da man tillod at anvende Renterne af et Legat, der er stiftet for at lette Indkvarteringsbyrden for en Kjøbstads Indvaanere, til Reparation af en Kirkes Orgel. Nellemann anf. Skr. S. 54.

gjælde for Valløs Vedkommende, under det snurrige Foregivende, at Vallø ikke kan ansès for et «adeligt Jomfrukloster», fordi — det kaldes et «kongl. Frøkenstift» i den — i sine Grundbestemmelser ophævede — oprindelige Fundats, og uagtet der jo ellers ikke er nogen væsentlig Forskjel paa Vallø og alle de andre Jomfruklostre. Derimod giver man Embedsmænds Døtre og Enker ikke mindre end 182,000 Kr. aarlig i Understøttelser og synes saaledes at anse det som en af Stiftelsens særlige Opgaver paa den Maade at støtte vor højere, ganske vist knapt aflagte Embedsstand. Hvorfor man da ikke ogsaa vil give denne i det mindste lige Adgang baade med rige Lensbesiddere og Folk, der ingen anden Fortjeneste have end den noget tvivlsomme, at være adelig fødte, til den betydelige Fordel, Indskrivningen i Vallø nu giver, er ikke let at udgrunde. Skulde Tilgangen blive for stor, kunde man jo hæve Adgangen for Mænd, som kun have Titler, men intet Embede, og begrænse Antallet af de Døtre en enkelt Mand kan lade indskrive. Det er vistnok en altfor god Forretning der nu gjøres, naar f. Ex. en Adelsmand, som har 6 Døtre, lader dem alle indskrive i Vallø «paa Vuggen». Og der kunde vel heller ikke — i alt Fald slet ikke i den iøvrigt ophævede oprindelige Fundats' Bestemmelser — være Noget til Hinder for efterhaanden at indskrænke de ufornødent store Hævinger for de 35 Stiftsdamer af første Klasse.

For Vemmetoftes Vedkommende er der næppe Spor tilbage af Stifterindens Fundats. Denne bestemte, at 7 adelige Jomfruer, hvis Antal ingensinde maatte forøges ud over 21, skulde have frit Ophold og 300 Kr. aarlig, Priorinden dog 500 Kr., men alle «uden Exception være tilpligtede og forbundne, enhver

at antage et fader- og moderløst Barn og samme paa sin egen Bekostning kristelig og udi en retskaffen Gudsfrygt at lade opdrage», en Anordning som Kuratorerne skulde vaage over «alletider ubrødelig vorder efterlevet».

Men Damernes Antal er efterhaanden forøget til 391 og Forpligtelsen til at antage og opdrage et forældreløst Barn er fra Slutningen af forrige Aarhundrede Tid efter anden lempet og i 1835 ganske ophævet.

Til Erstatning derfor har Klosterkassen udredet en karrig Opfostringshjælp til et vist Antal fattige Børn, der efterhaanden steg til 100, indtil 1867: 32 Kr. aarlig for hvert Barn, senere det Dobbelte for 40 af dem. Den parlamentariske Kommissions Indberetning gav, som alt foran berørt, Anledning til, at der fra 1872 yderligere blev udredet til 291 forældreløse Børn, udenfor Godset, 80 Kr. til hver. Der gives altsaa nu Understøttelse til ligesaa mange Børn, som der er hævingnydende Damer i Klostret; men at denne Understøttelse ikke fyldestgjør Forpligtelsen for hver især til at «antage og opdrage» et Barn er indlysende.

Stifterindens Vilje var, at Børnene skulde opdrages, underholdes og undervises i Klostret, ikke at de skulde udsættes i Pleje for en Betaling, der langt fra naar op til hvad Fattigvæsenet paa sine Steder maa erlægge for de under dets Forsorg værende Børns Opfostring. Udgiften for et Barn paa den kommunale Opdragelsesanstalt paa Brønsholmsdal udgjør f. Ex. omtr. 155 Kr. aarlig. En Sammenligning med Frederik d. Syvendes Stiftelse, der væsentlig anvender en Formue af vel omtrent 6 Millioner Kr. til Børneopdragelse skulle vi ikke anstille.

Disse Exempler kunne vel være tilstrækkelige til at

godtgjøre, at Respekten for «Opretterens Vilje» just ikke har været det, der særlig har udmærket den hidtige Bestyrelse af de omhandlede Stiftelser.

Gisselfeldt Kloster er utvivlsomt det, der strængest har holdt sig til Fundatsen, idet Forøgelsen af Damernes Antal og Forhøjelsen af deres Hæving er forholdsvis ringe, samtidig med at Oprettelsen af «Livrentefonden for alle uberygtede danske Piger» har givet Anvisning paa en ny og god Anvendelse af de til Fyldestgjørelse af de oprindelige Fundatsers Krav overflødige Midler. Disse maa for Gisselfeldt Vedkommende formodentlig udgjøre mangfoldige Millioner, da alene Klostrets Jordegods sandsynligvis har en Værdi af omtrent 8 Millioner Kr. og de aarlige Hævinger og Livrenter m. v. kun udgjøre ialt 53,400 Kr. Naar en Gang alle Stiftelsers Regnskaber og Status blive offentliggjorte, vil man uden Tvivl forbavses over Gisselfeldts endnu uanvendte Rigdom.

Forøvrigt kunde Gisselfeldt tjene til Mønster for alle de andre store Klostre, ligesom den fortræffelige Lundegaards Stiftelse for de mindre; thi det er indrettet og udvidet paa en Maade, som heldig har fjernet alle de Mangler, der klæbe ved hine. Man kjender paa Gisselfeldt ikke til Kaserneringssystemet. Hvad Damerne skulle have, faa de udelukkende i kontante Penge og disse blive derved dobbelt saa meget værd, som hvor de gives i Form af fri Station, men med Tab af Friheden til at bo hvor og at leve sammen med hvem man vil.

Hvad vi derom have bemærket med Hensyn til Stiftshospitalerne, gjælder ligesaa fuldt de større fornemme Klostre med ugifte Damer i Dusin eller Snesevis og fælles Husholdning. De ere en ligesaa kostbar, som, man kunde fristes til at sige demoraliserende Indretning. Det

i alle Maader usunde Klosterliv kræver en Mængde Indskrænkninger i Konventualindernes personlige Frihed, der ingenlunde erstattes af den i alt Fald paa adskillige af dem, overdrevne luxuriøse Levemaade.

Havde Damerne frit Valg, blev næppe ret mange i Klostrene, og man har jo derfor ogsaa maattet bruge Tvangsmidler for at holde dem der, i Form af Tab af en Del af Hævingen naar de enten flytte bort derfra eller tage Ferie i længere Tid end Reglementet tillader.

Et slaaende Exempel paa, hvilken Forskjel det gjør, om Understøttelserne gives i Kontanter eller ved Kasernering, giver ogsaa de to mindre Stiftelser Lundegaards og Hansted Hospital. Det sidstes Formue er lidt større end det førstes og dog yder det kun 21,000 Kr. til 205 Personer, medens Lundegaard giver 42950 Kr. til 717 Personer.

Hvad der iøvrigt kunde være at bemærke om de enkelte Klostres eller Stiftelsers Virksomhed, fremgaar formentlig af de nedenfor meddelte Oversigter, til hvilke vi derfor henvise, og vil man have et Exempel paa, hvorledes en «mild Stiftelse» kan forvaltes med ringe Omkostninger og frugtbringende Anvendelse af Stiftelsens Indtægter, kunne vi, blandt flere, anbefale et Gjennemsyn af det offentliggjorte Regnskab for afvigte Aar for de Spannjerske Legater. Man vil forbavses ved at se, hvad disse udrette med 2½ Millioner, i Forhold til hvad Klostre og Stiftshospitaler faa ud af deres 57 Millioner.

Bilag Litra A.

Adelige Jomfruklostre og Stiftelser.

Vallø Stift.

Overbestyrelse: Protektricen, Dekanessen og Kurator. Embedsmænd: Stiftsforvalter, Sekretær, Revisor, Bygmester, Gartner, Overførster, to Forstass., Præst, Kantor, Læge og Dyrlæge. Administrationsudgifterne ansloges i 1870 til omtrent 41000 Kr.; hvorunder dog formodentlig ikke er medregnet Embedsgaarde og Deputater.

Formue.

1.	Kapitaler	8,900000
	Af disse ere c. 1,150000 Kr. endnu ikke rentebærende og af c. 556000 Kr. Indskrivningskapitaler nyde Indskyderne Rente.	
2.	Jordegods:	
a.	272 Tdr. Hartkorn Hovedgaardsjord, anslaaet til almindelig Pris for saadan omtr. 8000 Kr. pr. Td. . .	2,176000
	Forpagtningsafgiften udgjorde i 1870 kun omtr. 43000 Kr., men er mulig nu høiere. Om Naturalydelserne til Stiftsdamerne er medregnet under Forpagtningsafgiften vides ikke.	
b.	5168 Tdr. Land Skov à 600 Kr.	3,100800
	Indtægterne angaves i 1870 kun til 30600 Kr., men derunder er da formodentlig ikke medregnet de betydelige Deputater til Stiftsdamer og Andre, néppe under 1000 Fv. Bøgebrænde aarlig.	
c.	1516 Tdr. Hartkorn Bøndergods, hvoraf 1203 Tdr. bortarvefæstet, omtrent	2,500000
d.	525 Tdr. matr. Tiendehartkorn	325000
		17,201800

Faste Ydelser.

1.	Til Stiftsdamerne:		
a.	Dekanessen	5400 Kr.	
b.	35 Frøkener à 2400 Kr.	84000 -	
	og désu. naar de bo paa Vallø hver 700 Kr.	24500 -	
c.	70 à 1200 Kr.	84000 -	
	og samme Tillæg af 700 Kr. naar de bo paa Vallø i de ledige Lejligheder.		
d.	143 à 600 Kr.	85800 -	283700
	at overføre . . .		283700

	Overført . . .	283700
De paa Vallø boende Damer have desuden frit 740 Fv. Brænde, 117 Stkr. Raadyr, foruden Smaavildt, Fisk, Havesager, Græs og Foder til 41 Køer, fri Ekvipage m. m. af Værdi omtr.		35000
2. Andre Damer:		
a. Enker:		
56 à 1000 Kr.	56000 Kr.	
128 à 600 -	76800 -	
b. Embedsmænds Døttre:		
40 à 600 Kr.	24000 -	
64 à 400 -	25600 -	182400
3. Til Trængende paa Godset, Præmier for Lærere og Børn i Skolerne og for Jordbrugere samt Understøttelser til unge Menneskers Uddannelse m. m. ialt c.		12000
		513100

Vemmetofte Kloster.

Overbestyrelse: to Kuratorer. Embedsmænd: Forvalter, Sekretær, Revisor, Skovrider, Gartner, Bygmester, Læge, Kantor. Administrationsudgifterne angaves i 1870 kun til c. 13000 Kr., formodentlig foruden Embedsjord og Deputater m. m.

Formue.

1. Kapitaler	5,800000
Af disse ere c. 354000 Kr. endnu ikke rentebærende.	
2. Jordegods:	
a. 191 Tdr. Hartkorn Hovedgaardsjord c.	1,530000
Forpagtningsafgiften angaves i 1870 til 28600 Kr. Om mulige Naturalydelser derunder er medregnet, nævnes ikke.	
b. 2428 Tdr. Land Skov	1,450000
Indtægten angaves i 1870 til 44500 Kr., formodentlig foruden Deputaterne til Klostret og Andre.	
c. 1068 Tdr. Hartkorn Bøndergods, hvoraf 846 Tdr. bortarvefæstet	1,700000
d. 121 Tdr. matr. Tiendehartkorn	120000
3. Andel i Faxe Kalkbrud	1,000000
	11,600000

Faste Ydelser.

1. Til Klosterdamerne:		
a. Priorinden	2500 Kr.	
b. 30 à 1500 Kr.	45000 -	47500
At overføre . . .	47500 Kr.	

	Overført . . .	47500 Kr.	47500
c.	60 à 1000 Kr.	60000 -	
	og 200 Kr. Tillæg naar de bo paa Klostret indtil	2000 -	
d.	60 à 800 Kr.	48000 -	
e.	60 - 600 -	36000 -	
f.	60 - 400 -	24000 -	
g.	120 - 200 -	24000 -	241500
	De paa Klostret boende Damer have tillige frit Ophold. Husholdningen kostede i 1870 omtr. 37000 Kr. formodentlig foruden Deputater in natura, Ekvipager osv. Omtrentlig Værdi		50000
2.	Andre Damer:		
	30 Enker		18000
3.	Børn:		
a.	100 fattige Børn paa Godset 40 à 64 Kr., 60 à 32 Kr.	4480 Kr.	
b.	291 forældreløse Børn udenfor Godset à 80 Kr.	23280 -	27760
4.	Fattige og Hospitaler, Præmier til Skoler og Jordbrugere, unge Menneskers Uddannelse osv. c.		8000
			345260

Gisselfeldt.

Overbestyrelse: Overdirektøren. Embedsmænd: Forvalter, Forstinspekt., Gartner, Læge.

Formue.

1.	Kapitaler:	
	Livrentefonden	375000
	Stiftelsen ejer formodentlig desuden en meget betydelig Kapital, men derom findes Intet i Statskalenderen.	
2.	Jordegods (over 20000 Tdr. Ld.):	
a.	313 Tdr. Hovedgaardstaxt.	
b.	1438 Tdr. Hartk. Bøndergods, hvoraf 128 Tdr. Arvef.	8,000000
c.	2489 Tdr. Land Skov.	
d.	300 Tdr. matr. Tiendehartk. (1400 Tdr. Byg).	
		8,375000

Faste Ydelser.

1.	Priorinden	1600
2.	10 Damer à 1000 Kr.	10000
	at overføre . . .	11600

	Overført . . .	11600
3.	10 Damer à 800 Kr.	8000
4.	10 — - 600 -	6000
5.	20 — - 400 -	8000
6.	5 — midlertidig à 200 Kr.	1000
7.	72 Livrenter à 200 Kr.	14400
8.	Brudeudstyr, Fattige og Skoler	4400
		53400

Støvringgaard.

Overbestyrelse: Stiftsøvrigheden. Embedsmænd: Forvalter, Kasserer.

Formue.

1.	Kapitaler		1,384900
2.	Jordegods:		
	a. 32 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstaxt . . .	256000 Kr.	
	b. 11 Tdr. do. Fæstegods	33000 -	
	c. 397 Tdr. Arvefæstegods	476400 -	
	d. 420 Tdr. Ld. Skov	252000 -	1,017400
			2,402300

Faste Ydelser.

1.	Priorinden	1000
2.	12 Damer à 600 Kr.	7200
	foruden Bolig og Underhold, omtrentlig Værdi	20000
3.	20 à 500 Kr. (fra 1/1 81)	10000
4.	25 - 400 -	10000
5.	30 - 300 -	9000
6.	50 - 200 -	10000
		67200

Roskilde.

Overbestyrelse: to Patroner. Embedsmænd: Forvalter.

Formue.

1.	Kapitaler	826500
	Heraf ere 125000 Kr. endnu ikke rentebærende.	
2.	Jordegods:	
	a. 23 Tdr. Hartkorn fri Jord	184000
	b. 30 Tdr. do. Fæstegods	90000
	c. 163 Tdr. do. Arvefæstegods	195500
	d. 28 Tdr. matr. Tiendehartkorn	28000
		1,324000

Faste Ydelser.

1.	Priorinden	720
2.	20 Damer à 360 Kr.	7200
	foruden Bolig og Underhold af omtrentlig Værdi	20000
3.	8 à 240 Kr.	1920
4.	14 à 160 Kr.	2240
5.	10 à 80 Kr.	800
		32880

Odense.

Bestyrelse: Patronen.

Formue.

1.	Kapitaler	287800
2.	Bankaktier 800 Kr.	1360
3.	Reservefond	14900
		304060

Faste Ydelser.

1.	Priorinden	440
2.	9 Damer à 220 Kr.	1980
	foruden fri Bolig.	
		2420

Thaarupgaards Stiftelse.

Bestyrelse: Direktøren.

Formue.

1.	Kapitaler	257373
		257373

Faste Ydelser.

1.	6 Damer à 320 Kr.	1920
2.	6 — - 240 -	1440
3.	12 — - 160 -	1920
4.	2 — - 320 -	640
5.	4 — - 80 -	320
		6240

Estvadgaards Stiftelse.

Bestyrelse: Stiftsøvrigheden.

Formue.

1.	Kapitaler	186000
2.	En Jordlod	4000
	at overføre	190000

	Overført . . .	190000
3. Kornafgifter:		
4 Tdr. Rug à 16 Kr.	64 Kr.	
17 Tdr. Byg à 12 Kr.	204 -	
	268 Kr. × 25	6700
		196700

Faste Ydelser.

1. Priorinden	600
2. 11 Damer à 400 Kr.	4400
3. 7 fattige Enker à 50 Kr.	350
	5350

Bilag Litra B.

Andre private Klostre, Hospitaler og Stiftelser.

1. Christiansdals Kloster.

Bestyrelse: 4 Direktører.

Formue.

1.	Kapitaler . . . . hvoraf 80000 Kr. endnu ikke bære Rente.	200000
2.	En aarlig Rente af 800 Kr. × 25	20000
3.	En do. af 4000 Kr. om 50 Aar.	
4.	67 Tdr. Ld. à 800 Kr. . . . . I Forbindelde med dette Kloster staar Kmrherreinde Rønnenkamps Legat 513577 Kr., som endnu kun tildels er rentebærende.	53600
		273600

Faste Ydelser.

1.	Forstanderinden	400
2.	23 Jomfruer à 300 Kr. . . . . foruden fri Bolig.	6900
		7300

2. Lundegaards Stiftelse.

Bestyrelse: Stiftamtmanden, Biskoppen, Provsten og to Sognpræster. Embedsmænd: en Forvalter. Bestyrelsesomk. i 1878: 3417 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler (Kapitalen angaves i 1878 til 849965 Kr.) . .		845996
2.	Fru Lemmings Legat		62426
3.	Jordegods, der giver i aarlig Indtægt:		
	32 Tdr. Rug à 16 Kr.	512 Kr.	
	1387 Tdr. Byg à 12 Kr.	16644 -	
	27 Tdr. Havre à 8 Kr.	216 -	
	Penge	5373 -	
		22745 Kr. × 25	568625
			1,477047

Faste Ydelser.

1.	19 Pensionister à 200 Kr.	3800
2.	17 — - 150 -	2550
	at overføre . . .	6350

	Overført . . .	6350
3.	56 Pensionister à 100 Kr.	5600
4.	71 — - 80 -	5680
5.	168 — - 60 -	10080
6.	376 — - 40 -	15040
7.	10 — - 20 -	200
		42950

3. Hansted Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Herredsfogden og Præsten. Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 5041 Kr.

Formue.

1. Kapitaler (1878 angaves Kapitalformuen til 973904 Kr.)		944510
3. Jordegods:		
a. 20 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstaxt		160000
b. Skov		90000
c. Kornafgifter:		
137 Tdr. Rug à 16 Kr.	2192 Kr.	
913 Tdr. Byg à 12 Kr.	10956 -	
118 Tdr. Havre à 8 Kr.	944 -	
Bygn.-Ass. 1878: 222480 Kr.*).	14092 Kr. × 25	352300
		1,546810

Faste Ydelser.

1.	30 Lemmer fuld Forplejning à 200 Kr. (og fri Bolig) .	6000
2.	25 — i Penge à 200 Kr.	5000
3.	50 — — - 100 -	5000
4.	100 — — - 50 -	5000
		21000

4. Hørningske Stiftelse.

Direktion: Biskoppen. Inspektion: Præsten. Embedsmænd: en Bogholder. Bestyrelsesomkst. i 1878: 1327 Kr.

Formue.

1. Kapitaler (1878 angaves Kapitalformuen til 179400 Kr.)		140000
2. Jordegods, der yder aarlig:		
280 Tdr. Rug à 16 Kr.	4480 Kr.	
269 - Byg - 12 -	3228 -	
323 - Havre - 8 -	2584 -	
Bygn.-Ass. 1878: 166780 Kr.*).	10292 Kr. × 25	257300
		397300

*) Disse Assurancesummer ere saaledes angivne i Justitsministeriets Meddelelser, Minist.-Tid. Nr. 21/1881, men mulig er her en Trykfejl. Der bor kun 30 L. paa Hansted Hosp. og 12 i den Hørningske St.

Faste Ydelser.

1. 6 fattige Adelige:		
12 Td. Rug à 16 Kr. . . . . 192 Kr.		
12 - Byg - 12 - . . . . 144 -		
	336 Kr. × 6	2016
2. 12 Lemmer i forskjellige Naturalier anslaaede til 160 Kr. for hver . . . . foruden fri Bolig.		1920
3. 3 Drenge i Sæd og Penge à 110 Kr.		330
		4266

5. Fredericia Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Præsten og Borgmesteren. Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 46 Kr.

Formue.

1. Kapitaler	29000
2. Af et Legat 400 Kr. aarlig × 25	10000
Bygn.-Ass. 1878: 24160 Kr.	39000

Faste Ydelser.

1. 9 Lemmer i Penge og Naturalier omtr. 100 Kr. aarl. hver	900
foruden fri Bolig og Renterne af Legatet	400
	1300

6. Sæby Hospital.

Overbestyrelse: Stiftsøvrigheden. Bestyrelse: Præsten og Byfogden. Ingen Bestyrelsesomkostninger.

Formue.

1. Kapitaler	7495
2. Jorder	8000
Bygn.-Ass. 1878: 6240 Kr.	15495

Faste Ydelser.

1. 10 Lemmer i Penge og Naturalier omtr. 30 Kr. hver foruden fri Bolig.	300
	300

7. Thisted Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Præsten og Byfogden. Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 67 Kr.

Formue.

1. Kapitaler	19808
2. Et Legat	1000
Bygn.-Ass. 1878: 3060 Kr.	20808

Faste Ydelser.

1.	6 Lemmer i Penge og Naturalier omtr. 60 Kr. hver . . .	360
	og i Renter af Legater	104
	samt fri Bolig.	
2.	7 Personer à 26 Kr.	182
		646

8. Nykjøbing Hospital paa Mors.

Direktion: Stiftøvrigheden. Inspektion: Præsten og Byfogden. Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 300 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler		61708
2.	Jorder		5000
3.	Kongetiender:		
	235 Tdr. Byg à 12 Kr.	2820	
	Penge	29	
		2849 × 25	71225
	Bygn.-Ass. i 1878: 10344 Kr.		137933

Faste Ydelser.

1.	12 Lemmer i Penge m. m. omtr. 108 Kr hver, foru. Bolig	1296
2.	4 à 76 Kr.	304
3.	10 à 50 Kr.	500
		2100

9. Poulsens Stiftelse.

Overdirektion: Amtmanden og Provsten. Direktion: Amtsforvalteren, Birkedommeren, Distriktslægen og 5 Sognepræster. Ingen Bestyrelsesomkostninger.

Formue.

1.	Kapitaler	31670
		31670

Faste Ydelser.

1.	15 Lemmer à 80 Kr.	1200
		1200

Bilag Litra C.

Samtlige Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser,

opprettede af Private.

	Stiftelsernes omtrentlige Formue i Kapitaler, Jordegods og Tiender, foruden Stiftelsesbygningerne.	Antallet af Understøttede 1880.			Den samlede Understøttelse 1880.		% af den rentebærende Formue.	Deraf til	
		Ialt.	I Stiftelsen.	Udenfor Stiftelsen.	fri Bolig for	Penge og Naturalier.		i Stiftelsen Indskrevne.	Andre.
I. Adelige Klostre og Stiftelser:	Kr.					Kr.		Kr.	Kr.
1. Vallø	17,201800	537	36	501	36	513100	[1]) $3\frac{1}{3}$	318700	194400
2. Vemmetofte	11,600000	812	31	781	31	345260	[2]) $3\frac{3}{4}$	291500	53700
3. Gisselfeldt	8,519000	123		123		53400	$\frac{3}{5}$	49000	4400
4. Støvringgaard	2,401300	138	13	125	13	67200	$2\frac{3}{4}$	67200	
5. Roskilde	1,324000	53	21	32	21	32880	[3]) $2\frac{4}{5}$	32880	
6. Odense	304060	10	10		10	2420	$\frac{4}{5}$	2420	
7. Thaarupgaard	257373	30		30		6240	$2\frac{2}{5}$	6240	
8. Estvadgaard	196700	19		19		5350	$2\frac{7}{10}$	5000	350
	41,804233	1722	111	1611	111	1,025850		772940	252910

II. Andre private Klostre, Hospitaler og Stiftelser.									
1. Christiansdals Kloster	273600	24	24		24	7300	[4]) $3\frac{4}{5}$	7300	
2. Lundegaards Stiftelse	1,477047	717		717		42950	$2\frac{9}{10}$	42950	
3. Hansted Hospital	1,546810	205	30	175	30	21000	$1\frac{3}{10}$	21000	
4. Hørningske Stiftelse	397300	21	12	9	12	4266	$1\frac{1}{10}$	3936	330
5. Fredericia Hospital	39000	9	9		9	1300	$3\frac{3}{10}$	1300	
6. Sæby —	15495	10	10		10	300	2	300	
7. Thisted —	20808	13	6	7	6	646	$3\frac{1}{10}$	464	182
8. Nykjøbing Hospital paa Mors	137933	26	12	14	12	2100	$1\frac{1}{2}$	2100	
9. Poulsenske Stiftelse	31670	15		15		1200	$3\frac{4}{5}$	1200	
	3,939663	1040	103	922	103	81062		80550	512

[1]) Af Kapitalen henstaar c. 1,150000 Kr. foreløbig rentefri og 556000 Kr. ere Indskrivningspenge, hvoraf Indskyderne nyde 4 pCt. Rente.

[2]) Af Kapitalen er c. 350000 Kr. ikke rentebærende.

[3]) Af Kapitalen er c. 125000 Kr. endnu ikke rentebærende.

[4]) Af Kapitalen er c. 80000 Kr. endnu ikke rentebærende.

Bilag Litra D.

Samtlige Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser

oprettede af Private.

Stiftelsens Navn.	Samlet Indtægt i $18^{78}/_{79}$	Samlet Udgift i $18^{78}/_{79}$	Af Udgifterne falde paa				Anm.:
			Lønninger og Pensioner	Ord. Bygningsudg. og Skatter a)	Under-støttelser b)	Uoplyst	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
I. Adelige Klostre og Stiftelser.	kjendes	ikke					
II. Andre private Klostre, Hospit. og Stiftelser.							
Christiansdals Klost.	kjendes	ikke			7300		
Lundegaards Stift. .	51554	55932	3417	0	42950	9565	heraf oplægges aarlig Værdien af 150 Tdr. Byg.
Hansted Hospital. .	60542	31633	5011	?	21000		Jfr. Anm. p. Ltr. B.
Hørningske Stiftelse	14961	6379	1327	?	4266		
Fredericia Hospital.	1952	1988	46	500	1300	142	
Sæby — .	854	875	•	130	300	445	
Thisted — .	806	782	67	60	646	9	
Nykjøbing H. p. Mors	7950	6264	300	210	2100	3674	
Poulsenske Stiftelse	1200	1200	0	0	1200	•	

a) Anslaaet til 2 pCt. af Bygningsassurancen.

b) Efter Statshaandbogen for 1881.

H. Westergaards Mortalitets-Statistik.

Die Lehre von der Mortalität und Morbilität. Anthropologisch-statistische Untersuchungen. Von Harald Westergaard. (Von der Universität in Kopenhagen preisgekrönte Schrift). Erste Abtheilung. Jena, Verlag von Gustav Fischer. 1881. (352 S.).

Anm. af Dr. **T. N. Thiele**, Prof. astr.

Hr. Westergaard tager Ordet for en Reaktion i Statistiken. «Den tørre Statistik», siger han, «har været udsat for at bruges af populære Forfattere i tendentiøse Øjemed, især da den endnu var saa ung og bøjelig, at den med Lethed kunde blive taget til Indtægt for alle mulige Meninger. Det gjælder om at gjøre Statistiken til en nøgtern Videnskab, som hellere vil sige for lidt end for meget, og det er paa Tide overalt at træde i Skranken mod overilede og tendentiøse Slutninger. Bliver da Resultatet end negativt, saa faar man trøste sig med, at der er banet Vej for Sandheden».

Den overdrevne Frihed, som Statistiken har taget sig, skal begrænses med strænge Love, og da denne Videnskabs hele Indhold er Tal, saa er det Mathematiken, der skal afgive Lovene.

Hr. Westergaard lader sig dog ikke forlede af denne Sandheds Erkjendelse til at skrive rent mathematisk om Statistik, han fylder ikke sin Bog altformeget med Formler

og mathematiske Beviser. Efter Indledningen, hvor det mathematiske Grundlag træder mere frem for Dagens Lys, viser Mathematiken sig ikke mere med sine for de fleste Læsere saa ubehagelige Attributer. Den har været Forfatterens Kompas og Prøvesten, men den spores ikke længere i Bogens ydre Form.

I Indledningen omtales foruden Grundprinciper for al Statistik tillige den mathematiske Sammenhæng mellem visse Begreber, som særlig angaa Dødeligheds- og Sygelighedsstatistiken, forsaavidt Alderen tages til Inddelingsgrund. Mellem Sandsynligheden for at dø i et givet Øjeblik eller Dødelighedsstyrken, Sandsynligheden for at dø i et givet endeligt Tidsrum, Middellevetiden og den sandsynlige Levetid, samt Dødelighedstabellen bestaar der vigtige mathematiske Afhængigheder, som maatte omtales og skarpt defineres ved Formler, der ere nødvendige ogsaa for rigtig kritisk at undersøge de forskjellige Methoder til af Tællinger af Fødsler, Dødsfald og Folketal at slutte sig til Alderens Indflydelse paa Livet. Om dette Afsnit skal jeg her kun bemærke, at Forfatterens Behandling maa anses for god, om den end ikke kan kaldes for original i det Væsentlige. Dette Væsentlige er, at Dødelighedsstyrken og dermed Infinitesimalmethoden sættes i Spidsen fremfor de øvrige nævnte Begreber. Men denne Forbedring er allerede ved Woolhouses Arbejder blevet tilgængelig for Alle, og Westergaard har kun kunnet indlægge sig den Fortjeneste at have bidraget til Reformens yderligere Udbredelse. Det vilde vistnok have været heldigt, om denne Sags Historie var blevet kort omtalt i Bogen, da den jo dog fremtræder som en Lærebog i Dødelighedsstatistiken.

Det forekommer iøvrigt Anmelderen, at dette Afsnit

ikke er sat paa sin rette Plads ved at optages i Indledningen. Det angaar jo kun en enkelt om end den vigtigste af alle de Inddelingsgrunde, som bringes i Anvendelse overfor Dødelighedsstatistiken. Ved at henføre dette Afsnit til Kapitel om Alder, Kjøn og Civilstand, vilde Indledningen ikke blot være blevet befriet for en Del Integraltegn m. m., men det vilde være undgaaet, at den overordentlig vigtige Behandling af Loven om de store Tal, er bleven splittet i to, saa at den Sætning, at denne Lovs egentlige Indhold er Afvigelserne fra selve Loven ikke har faaet tilbørlig Indflydelse paa Behandlingens Form. Først behandles nemlig Loven om de store Tal som strængt rigtig, derpaa indskydes det omtalte Afsnit, og først senere omtales, hvorledes Unøjagtigheden retter sig efter Tallenes Størrelse.

Til denne formelle Uklarhed i Fremstillingen af Loven om de store Tal kommer der en reel Usikkerhed. Forf. har nok omhyggelig undgaaet at støtte sig til Bayes Theorem, der tidligere er bleven anvendt i Beviset for denne Lov, men som er blevet stærkt angrebet af den nyere Tids Kritik; men det er ikke lykkedes ham at gjennemføre denne Kritik overfor selve Loven om de store Tal, eller at stille Lovens videnskabelige Betydning i en klar Belysning. Forf. stiller Theori og Erfaring det vil sige mindste Kvadraters Methode og visse Undersøgelser af Fejls Fordeling, overfor hinanden og ser deri et Bevis for Loven om de store Tal. Men saadant Bevis er vist ikke holdbart. Ganske vist har man flere Gange fundet, at visse Fejls eller Tilfældigheders Fordeling kan stemme med den Hypothese, som mindste Kvadraters Methode hviler paa, men saadanne Exempler paa Overensstemmelse foreligger ikke i stort Antal, og hvad værre er, man

kan uden stor Vanskelighed baade bevise, at denne Hypothese ikke kan gjælde i alle Tilfælde, og vise Exempler paa Uoverensstemmelser (skjæve Fejlkurver og desl.). Sagen er vistnok den, at Loven om de store Tal slet ikke lader sig bevise, men bør opfattes som en Definition.

Ved Omtalen af Loven om de store Tal og Begrebet Sandsynlighed bemærker Forf., at det til en vis Grad er rigtigt naar man har beskyldt Statistiken for Vilkaarlighed, nemlig for saa vidt som Statistikens Grundprincip selv beror paa en Vilkaarlighed. Man kan, hverken naar det gjælder om at slaa Plat og Krone, eller om at trække et Lotteri, eller overfor Menneskers Død beregne det enkelte Resultat ud af de nødvendigt virkende Aarsager, og at dette er umuligt, kan ikke antages at ligge i, at noget af dette kan ske uden ifølge Nødvendighed. Vanskeligheden er blot, at vi dels ikke kjende alle de Aarsager, som have indvirket paa Resultatet, dels vilde komme sørgeligt tilkort med Tid og Kraft, selv om vi kun vilde efterregne de kjendte Aarsagers Virkninger blot paa et eneste Exempel. Og som det gaar med disse statistiske Exempler saaledes gaar det ved enhver Erfaring i de andre Naturvidenskaber, intetsteds kan man exakt gjøre Rede for alle de Aarsager, som have virket i Forening for at fremkalde det Resultat, der foreligger i en Erfaring.

Skal man da overhovedet kunne efterregne Erfaringerne, saa maa man begrænse sig til en summarisk Behandling af et udvalgt mindre Antal af Aarsager. Om man ogsaa kjendte alle nødvendige Data, kunde man ikke beregne, hvornaar Skomager NN i NN skal dø, og man kjender først og fremmest langtfra alle de Data, som

maatte være nødvendige, derimod kan det maaske lykkes, at tilvejebringe Oplysninger om, hvormange Personer af samme Kjøn, Alder, ægteskabelig Stilling, med samme Formue, Nationalitet, Religion og Næringsvej, der dø i de forskjellige Aldre, og udrustet med saadanne Oplysninger vilde Statistiken vel ikke kunne svare bestemt paa Spørgsmaalet, men dog kunne sige endel derom. Vilkaarligheden ligger i Valget mellem de Aarsager, som man tager i Betragtning, og dem, fra hvilke man vil se bort.

Methoden er i Statistiken som i al mathematisk Erfaringsvidenskab væsenligt den samme. Man stiller de Erfaringer sammen, som ere gjorte under lige Forhold i Henseende til de Aarsager, som man vil tage Hensyn til, og behandler saa Erfaringerne, som om de vare Svar paa et og samme Spørgsmaal. Men Spørgsmaalene have i Virkeligheden været forskjellige i de enkelte Tilfælde (nemlig formedelst de ikke medtagne Aarsager), følgelig blive ogsaa Svarene forskjellige. Erfaringsresultaterne ere unøjagtige, og de Beregninger, hvortil de bruges, kunne ikke saaledes som i den rene Mathematik betragtes som fuldt paalidelige.

Saaledes er som sagt Forholdet i enhver mathematisk Erfaringsvidenskab og for Statistikens Vedkommende fremhæver Hr. Westergaard dette Forhold, denne Vilkaarlighed formedelst den fingerede Lighed, med al ønskelig Klarhed og Styrke.

Men overfor Vilkaarligheden maa der spørges om, hvorvidt den er tilladt eller ikke; og i denne Henseende er Ref. ikke ganske enig i Forf.s Fremstilling. Han siger Pag. 4 «at Aarsagernes hele Komplex ligesom deler sig i to Rækker, af hvilke den ene, som man kalder tilfældige Aarsager, forsvinder i Hovedresultatet, naar man tager et

stort Antal Forsøg i Betragtning», og Pag. 7 tager han det Forbehold, «at denne Deling af Aarsagerne i Grunden kun er et Ideal, og at Aarsagerne snarere danne en sammenhængende Række, og at man tildels i Kraft af Vilkaarlighed overskjærer denne Række paa et eller andet Sted». Sammenligner man disse to Udtalelser, saa finder man, at Forf. rigtigt nok mener, baade at Delingen af Aarsagsrækken sker i Kraft af Vilkaarlighed, og at Delingspunktet dog ikke er helt ligegyldigt, eftersom der ideelt burde deles paa bestemt Sted. Men Loven for, hvor Delingen kan ske, et Kjendetegn, hvorpaa det kunde kjendes, naar ved Delingen en ikke tilfældig Aarsag var sat i de tilfældige Aarsagers Række (paa de systematiske Fejl, som de kaldes i den almindelige Fejllære), denne Lov finder man ikke forud angivet som Grundlag for Aarsagernes Inddeling.

Det er nu sikkert nok, at Afgjørelsen af denne Slags Spørgsmaal om rigtig eller urigtig Vurdering af Aarsagerne i Praxis som oftest baade kan og maa overlades til individuelt Skjøn, og Hr. Westergaard synes mig i denne Bog gjennemgaaende at have vist en sjælden Takt i den Slags Valg; men ønskeligt var det dog, om det videnskabelige Kjendetegn, hvorefter Dommen i sidste Instans maa fældes, dersom Statistikerens Takt droges i Tvivl, var blevet angivet rigtigt, klart og bestemt. Denne Angivelse af Grænsen har ligget overordentlig nær ved Forfatterens Tankegang. Ja naar han i det første af de citerede Steder siger om de tilfældige Aarsager, at de forsvinde i Hovedresultatet, naar man har foretaget et stort Antal Forsøg, saa har han i Grunden allerede sagt, at Loven om de store Tal er Definitionen paa de tilfældige Aarsager, Grænseskjellet mellem de Aarsager man

kan se bort fra og dem, som man skal tage særligt Hensyn til. Men denne Forfatterens Udtalelse har ikke sat Frugt i hans videre Behandling af Loven. Havde han erkjendt, at Loven om de store Tal er en Definition, saa vilde han ikke blot have forkastet Bayes Theorem, men ogsaa have undladt at føre den exponentielle Fejllov og mindste Kvadraters Methode frem som Bevis for en Sætning, der slet ikke kan eller skal bevises.

Naar Loven om de store Tal gjælder, skal man ved at samle et større og større Antal enkelte Erfaringer, for hvilke alle de Aarsager, der tages i Betragtning, ere ens, se Forholdet mellem de gunstige og de samlede Antal nærme sig til en bestemt Talværdi, som er Sandsynligheden for, at de betragtede Aarsager have det omspurgte Resultat til Følge. Og kun hvor en saadan Tilnærmelse maa antages at finde Sted, tør man benytte den fundne Sandsynlighed til Forudberegning i lignende Tilfælde, kun da tør man slutte til Aarsagsforholdets Realitet.

Naar man saaledes f. Ex. i Dødelighedstatistiken vil afgjøre, om Opholdsstedet kan anses for en tilfældig Aarsag, og det saa, alt andet lige har vist sig, at Sandsynligheden for at dø er størst i Hovedstaden, mindst paa Landet, og man saa først tæller Hovedstadens Indbyggere og dens Døde, derpaa efterhaanden tager Kjøbstæderne med og tilsidst flere og flere af Landbefolkningen, vil Forholdet af Døde til Indbyggere ikke nærme sig noget bestemt Tal men aftage mere og mere efterhaanden som man efter at være kommen ud over Hovedstaden, tager flere og flere Erfaringer med i Betragtning. Er Loven om de store Tal da Definition og Grænseskjel mellem de tilfældige og systematiske Aarsager, saa viser det sig, at man ikke tør anse Opholdsstedet som tilfældig Aarsag,

eller rettere, at man kun tør gjøre dette, naar man har Sikkerhed for, at der er konstant Forhold imellem de Antal, hvori de tre Slags Indbyggere indgaa i Tællingen. Resultatet bliver da, at Opholdet ikke almindeligt men kun under ganske bestemte Betingelser kan anses som tilfældig Aarsag.

Ved den her angivne Opfattelse af Loven om de store Tal bliver det let at se, at den kun har approximativ Gyldighed selv for de største endelige Antal. Og ogsaa det Maal for Usikkerheden af de af endelige Antal afledede Sandsynligheder, som haves i Middelfejlen lader sig mathematisk udlede paa Grundlag af denne Opfattelse.

Mod Slutningen af Bogens Indledning Pag. 56 og 57 findes en Udvikling, som er særlig interessant fordi Hr. Westergaard ved Hjælp af Formlen for Middelfejlen, forsøger at føre Læserne til større Indsigt i Statistikens Theori, og virkelig nærmer sig stærkt til Erkjendelsen af den rette Betydning af Loven om de store Tal, men dog ved et uheldigt Misgreb tilintetgjør sin Hensigt. Han sammenligner her det korrekte Udtryk (44) for Middelfejlen med det andet (43), som vilde følge af, at en systematisk virkende Aarsag betragtedes som tilfældig. Han omtaler, at disse Formler under «visse Forudsætniger blive identiske», men nævner ikke Hovedsagen, som er, at denne Identitet strængt taget kun finder Sted naar $p_1 = p_2 = \ldots = p$, det vil sige, naar Loven om de store Tal er fyldestgjort, og altsaa den formodede systematiske Aarsag dog viser sig at være tilfældig. Derimod behandler Forfatteren udførligt et Tilfælde (q omtrent $= 1$), i hvilket han mener, at man med Tilnærmelse kan betragte de to Middelfejlsbestemmelser som lige store; dette Tilfælde anbefales til Forfatterens nærmere Prøvelse.

Ref. har her udelukkende holdt sig til Indledningen, fordi denne synes at være det svageste Punkt i Hr. Westergaards Bog. De følgende Kapitler forekomme ham gjennemgaaende at være saa fortrinlige, at der ikke ere mere Grund til at dvæle ved det ene Afsnit end ved alle de andre. Er der i de senere Afsnit noget, som kunde være gjort bedre, saa vil det vistnok stedse findes, at Aarsagen ligger i et af de Forhold, som ikke ret er lykkedes i Indledningen. Og med alt dette anser Referenten selv Indledningen, som den er, for at betegne et Fremskridt i Dødelighedsstatistiken.

Høsten i Danmark 1880*).

I sin Beretning om Høsten 1880 bemærker Statistisk Bureau:

«De fra Landets forskjellige Amter til det statistiske Bureau indsendte Beretninger afgive alle Vidnesbyrd om, at Høsten i Aaret 1880 har for Kornsorternes Vedkommende i det Hele været meget tilfredsstillende, og fra alle Landets Egne er Kvaliteten af Sæden betegnet som fortrinligere end den i mange Aar har været, hvorimod Kvantiteten af flere af Sædarterne vel ikke overalt betegnes som lige rigelig, men dog i Almindelighed maa antages at svare til et godt Middelaars Udbytte. For Rodfrugternes og for Høets Vedkommende har Høsten derimod ikke haft noget ret heldigt Udfald, idet Kvantiteten deraf næppe har naaet et Middelaars Afgrøde, og Kvaliteten heller ikke overalt er rigtig vellykket. Høstudsigterne havde iøvrigt i Aarets Begyndelse ikke været meget lovende for Sædarternes Vedkommende. Paa Grund af den sildige Indhøstning i det foregaaende Aar var nemlig Vintersæden i Almindelighed bleven lagt temmelig sent og mange Steder endog i vaad og ubekvem Jord, og derhos havde Sædekornet hyppig været mindre godt.

*) Jfr. Høstens Værdi, af Prof. Dr. W. Scharling, Nationaløkonomisk Tidsskr. XIV, 73 fg. — Høsten i Danmark 1879, Nat. Tid. XVI, 176 fg.

Da Vinteren derpaa allerede i November Maaned begyndte med stærk Frost, uden at bringe nogen Sne med sig, fandt den ny opkomne Sæd ingen Beskyttelse mod Kulden, og al videre Fremgang standsedes saaledes for en Tid. Senere aftog vel Frosten ikke lidet, og Vinteren var gjennem Januar og Februar Maaneder baade mild og tør. Foraaret bragte vel nogen mere Varme, som dog i Marts Maaned hyppig var ledsaget af stærk Nattefrost, men først henimod Midten af April indtil den sidste Uge af Maaneden indtraadte der stadigt, mildt og frugtbart Vejr, hvorved Vintersæden udviklede sig over Forventning godt. I Maj Maaned var Vejret med Afvexling af nogle varme Dage i det Væsentlige koldt og tørt, og i Forbindelse dermed indtraf der jævnlig stærk Nattefrost, som især Natten mellem den 18de og 19de Maj ytrede sig i ualmindelig høj Grad, hvilket fornemlig virkede skadeligt paa Rugen, saa at en stor Del af dens Afgrøde paa mange Steder gik tabt. Med Juni Maaned blev Vejret igjen mildere, skjønt der af og til traf koldere Dage imellem, men henimod Midten af Maaneden kom der ret godt Sommervejr, og da der tillige flere Dage faldt en forfriskende Regn, bleve Høstudsigterne i det Hele mere gunstige end tidligere, medens dog enkelte Egne vedbleve at lide af Tørke. — For Vaarsædens Nedlægning havde iøvrigt den langvarige Barfrost i den forløbne Vinter gjort Jorden usædvanlig bekvem ved at skjørne den, saa at den ved Foraarets Komme faldt let og smuldrende for Behandlingen, og efterat der i April Maaned var indtraadt mildt Vejr med fornøden Regn, blev Sæden paa mange Steder nedlagt under gunstige Vilkaar. Den i Maj og Juni Maaneder stedfindende Tørke trykkede vel den tidligst saaede Vaarsæd noget, men derimod kom den rigelige Regn, der

tildels som Tordenbyger faldt i den første Halvdel af Juli Maaned, til god Nytte for den sildigere saaede Sæd. Det stadige, varme og tørre Vejr i Slutningen af Juli Maaned og gjennem hele Avgust Maaned fremmede derhos paa den heldigste Maade Kvaliteten saavel af Vintersæden som af Vaarsæden. — Paa Grund af det sjældne Høstvejr i Slutningen af Juli Maaned, gjennem hele Avgust Maaned og ind i September Maaned blev Kornhøsten iaar usædvanlig tidlig tilendebragt, saa at den paa mange Steder var færdig inden Udgangen af Avgust og næsten intetsteds udstraktes over den første Uge af September, og da Indbjergningen i mange Egne af Landet blev foretagen, uden at der faldt en Draabe Regn, er Kornet i det Hele taget kommet usædvanlig godt i Hus, hvorfor ogsaa, som foran bemærket, Kvaliteten af alle Sædarterne i flere af Beretningerne omtales som fortrinligere end man tidligere mindes at have erfaret, ligesom Vægten af Kornvarerne i Almindelighed anses for at være meget høj.

Den af det statistiske Bureau foretagne Beregning af Høstudbyttets Størrelse og Værdi i Aaret 1880 for de vigtigere Sæd- og Plantearters Vedkommende giver som Resultat, at der i 1880 i hele Landet blev indhøstet:

			til en Værdi af		af den samlede Værdi
	Tdr.		Kr.		pCt.
af Hvede	1,399502		24,950935	ɔ:	7,31
- Rug	4,529868		72,676643	-	21,29
- Byg	6,238938		77,604147	-	22,73
- Havre	8,381646		66,409305	-	19,45
- Boghvede	260141		2,609068	-	0,76
- Ærter og anden Bælgsæd	517483		7,885601	-	2,31
- Blandsæd til Modenhed	1,117886		10,824833	-	3,17
- Kartofler	3,305644		14,903478	-	4,37
- Andre Rodfrugter	3,751844		5,358138	-	1,57
- Raps	8274		206850	-	0,06
- Agerhø	808784	Læs à 1000 ℔	28,297905	-	8,29
- Enghø	1,120029	—	29,670180	-	8,69
			341,397101	ɔ:	100,00

Ialt beløb Bruttoværdien af Høsten i 1880 sig altsaa til over 341 Mill. Kr. Dette er en Mer-Indtægt af 76 Mill. Kr. imod det foregaaende Aar, 1879. Rugen indbragte 72,7 Mill. Kr. i 1880 mod 43,7 Mill. i 1879, altsaa 29 Mill. (2/3) mere; Byggen gav 17 Mill. mere, Havren 14 Mill., Hveden 1 3/4 Mill., Boghveden 1 1/4 Mill. (ɔ: det dobbelte), Bælgsæd 3 Mill., Blandsæd 2 1/4 Mill., Kartofler 7 Mill. (det bobbelte) mere! Denne overordenlige Fremgang skyldes først og fremmest det store Udbytte; men for en ikke ringe Del skyldes den ogsaa de stegne Priser, og navnlig for Rugens Vedkommende var Prisstigningen særdeles betydelig (i 1880 16,07 Kr. pr. Td., i 1879 kun 12,16 Kr.). I Hvedepriserne var der dog nogen Nedgang, og den store Fremgang i Udbyttet af Kartoffelhøsten skyldes kun den fortrinlige Avl, ikke nogen Prisstigning.

Af alle de Aar, hvis Høstudbytte Statistisk Bureau har gjort til Gjenstand for Beregning, ɔ: Aarene siden 1875, staar 1880 ubetinget øverst; thi Rækkefølgen er denne:

Høsten i	1880	havde en	Værdi af	341,4	Mill. Kr.
—	1875	—	—	304,7	—
—	1876	—	—	293,0	—
—	1878	—	—	286,1	—
—	1877	—	—	273,0	—
—	1879	—	—	265,3	—

Norges Udenrigshandel 1880 *).

Norges officielle Statistik. Ny Række. Udgiven i Aaret 1881. *C. No. 3 a.* Tabeller vedkommende Norges Handel i Aaret 1880. Udgivne af det statistiske Centralbureau. Kristiania.

Det norske statistiske Bureau har iaar i Julimaaned udsendt Tabelværket over den udenrigske Handel. Dette er lidt sildigere end i de foregaaende Aar, men alligevel tidligere end i de fleste andre Lande, deriblandt Danmark. Naar Tabelværket iaar er udkommet noget senere end i de foregaaende Aar, er en af Grundene denne: Tabelværket har faaet et nyt Format: ikke mere det besværlige Kvartformat, men et meget bekvemt Oktavformat! Dette nye Format gjør det ikke lidet lettere at opbevare og benytte Tabelværket, og alle Tabelværkets Læsere og Brugere ville vide det norske Bureau Tak for denne Reform. Atter har det fortræffelige Bureau i Kristiania givet et Exempel, der fortjener at efterfølges.

Af Indledningen hidsætte vi følgende:

«Den nedadgaaende Bevægelse, som lige siden 1874 har vist sig i Norges Handelsomsætning, synes i 1879 at have naaet sit laveste Punkt, idet de statistiske Opgaver vise, at den Stigning, der begyndte i sidste Kvartal af 1879, har fortsat sig i 1880. Den samlede Værdi af Indførsel og Udførsel udgjorde i dette Aar 259$^{6}/_{10}$ Millioner, hvilket er 38 Millioner mere end i 1879 og staar meget nær den gjennemsnitlige Omsætnings-

*) Norges Udenrigshandel i 1878 se: Nationaløk. Tidskr. XIV, 146. Norges Udenrigshandel i 1879 se: Nationaløk. Tidsskr. XV, 367.

værdi i hvert af Femaarene 1871—75 og 1876—80. Omsætningsværdien var større i Aarene 1874, 1877, 1873, 1876 og 1875 og naaede i førstnævnte Aar et Maximum af 307 Millioner Kroner.

Den i 1880 indtraadte Stigning viser sig saavel ved Indførselen som ved Udførselen, mest dog ved sidstnævnte. Indførselen havde en Værdi af 150⁹/₁₀ Mill. eller 18⁶/₁₀ Mill. mere end i 1879; Udførselsværdien var 108⁷/₁₀ Mill. eller 19½ Mill. mere end i det foregaaende Aar, hvilket er en Forøgelse af henved 22 pCt., medens den procentvise Forøgelse af Indførselen udgjør 14 pCt. Sammenlignet med Gjennemsnitsværdien i Tiaaret 1871—1880 viser Indførselen i sidstnævnte Aar en Formindskelse af 4 Millioner, Udførselen derimod en ligesaa stor Forøgelse.

Forholdet mellem Indførsel og Udførsel har siden 1866 stillet sig som følger:

Aar.	Indførsel.	Udførsel.	Ved Udførselen udækket Indførsel.
1866—70 gjennemsnitlig .	100	73,0	27,0 pCt = 27,1 Mill. Kr.
1871—75 — .	100	69,3	30,7 — = 47,5 —
1876—80 — .	100	66,2	33,8 — = 52,7 —
1876	100	70,6	29,4 — = 49,3 —
1877	100	57,0	43,0 — = 80,7 —
1878	100	65,3	34,7 — = 48,7 —
1879	100	67,5	32,5 — = 43,0 —
1880	100	72,0	28,0 — = 42,0 —

Den Del af Indførselen, som ikke dækkes ved Udførselen, har i det Hele været i Stigende; fra 27 Millioner aarlig i Femaaret 1866—70 er den voxet til 47,5 Mill. Kr. i næste Femaar og 52,7 Mill. i det sidst forløbne. Foruden dette Minus maa der ved Norges aarlige Omsætninger dækkes et ikke ubetydeligt Rentebeløb, idet der til Forrentning af den udenlandske Stats- og Kommunegjæld samt til i Udlandet betalbare Renter af Hypothekbankobligationer i 1880 medgik omtrent 5 Millioner

Kroner. Sætter man ude af Betragtning endel mindre betydelige Udgifter og Indtægter, som vel ogsaa i det væsentlige tør antages at opveje hinanden, har man til Dækkelse af det ovenomtalte Minus Indtægterne af den norske Skibsfart, der ogsaa i almindelige Aar hidtil fuldstændigt har tilvejebragt det dertil fornødne Beløb. Siden 1874 har imidlertid Udbyttet af Skibsfarten trods Handelsflaadens Forøgelse aftaget ikke ubetydeligt. Medens nemlig Bruttofragten i Aarene 1873 og 1874 udgjorde henholdsvis 104 og 105½ Mill. Kr., var den i 1875—1877 gjennemsnitlig 97½ Mill., i 1878 95¼ Mill. og i 1879 endog kun 88¾ Mill., og af dette Beløb have de udenlandske Skibsudgifter, der tidligere ere blevne beregnede til 40 à 45 pCt. af den hele Bruttofragt, i de senere Aar næppe udgjort en mindre Procentandel, men maaske snarere en større. Naar nu hertil kommer, at Gjælden til Udlandet i de senere Aar er bleven betydelig forøget, — Statskassen, Hypothekbanken samt Kristiania og Bergens Kommuner skyldte i Begyndelsen af 1881 til udenlandske Kreditorer noget over 120 Mill. Kr. mod omtrent 40 Mill. i 1874 —, saa vil det ses, at Stillingen siden nævnte Aar er bleven ikke lidet forværret, saa at der til Dækkelse af Indførselen samt Renter af den udenlandske Gjæld vil kræves en forøget Udførsel, saalænge ikke Skibsfarten tager et nyt Opsving. Det kan i Forbindelse hermed mærkes, at Udførselen i de sidste tre Aar er steget i et stærkere Forhold end Indførselen, saa at den i 1880 udgjorde 72 pCt. af denne».

Interessant er det at se det umaadelige Opsving i Kristianias Udførselshandel, der nu ganske har overfløjet Bergens. Til Belysning heraf hidsættes nedenstaaende lille Tabel:

Aar.	Udfrs. fra Kristiania.		Udførsel fra Bergen.	
	Kr.	pCt.	Kr.	pCt.
1866—70 gjennemsnitlig .	8,866,800	12,1	14,938,800	20,4
1871—75 — .	17,608,800	16,6	19,590,700	18,4
1876—80 — .	21,065,800	20,6	18,033,500	17,5
1878	18,737,300	20,5	16,376,800	17,9
1879	18,845,900	21,1	16,806,900	18,8
1880	25,741,300	24,3	15,308,800	14,5

Medens Udførselen fra Bergen er nedadgaaende, er den fra Kristiania i 1880 gaaet op til en Værdi, der er 3 Gange højere end i 1866—70, og Hovedstadens Andel af Norges samlede Export er steget fra 12 pCt. i 1866—70 til 24 pCt. i 1880. Omtrent paa samme Maade er Indførselen stegen, fra 33 pCt. (33 Mill. Kr.) i 1866—70 til 43 pCt. (65 Mill. Kr.) i 1880. Den samlede Udenrigsomsætning (Indførsel og Udførsel) var i 1880 fordelt saaledes mellem de forskjellige Byer:

Kristiania	91	Mill. Kr.	=	35,5	pCt.
Bergen	42	—	=	16,3	—
Trondhjem	14	—	=	5,5	—
Sum af disse Byer	147	—	=	57,3	—
de øvrige Byer . .	110	—	=	42,7	—
Ialt	257	—	=	100	—

Af Norges Indførsel kom i 1880 fra

Storbritannien og Irl.	27,7	pCt.
Tyskland	25,6	—
Danmark	12,2	—
Rusland	10,2	—
Sverig	8,7	—
Frankrig	4,1	—
Holland	3,9	—
Lande udenf. Evropa .	2,2	—

Af Norges Udførsel gik til

Storbritannien	37,0	pCt.
Tyskland	13,1	—
Sverig	11,1	—
Spanien	8,9	—
Frankrig	8,0	—
Holland	5,7	—
Danmark	5,5	—
Rusland	2,6	—
Lande udenf. Evropa .	1,5	—

De norske Toldindtægter udgjorde i 1880 16 Mill. Kr. De Indførselsartikler, der gav størst Toldindtægt, vare:

Sukker	3,5	Mill. Kr.
Tobak	3,3	—
Kaffe	2,6	—
Manufakturvarer	1,5	—
Kornvarer	0,8	—
Brændevin og Spiritus .	0,8	—
Petroleum, Parafinolje .	0,7	—

Norges Fiskerier.

Norges officielle Statistik. Ny Række [8vo]. Udgiven i Aaret 1881. C. No. 9. Tabeller vedkommende Norges Fiskerier i Aaret 1879. Samt Beretninger angaaende deres Drift m. v. Udgivne af det statistiske Centralbureau. Kristiania.

Af Indledningen til dette Værk anføre vi følgende:

«Det hele Værdiudbytte af de norske Kystfiskerier, Dagligfisket undtaget, udgjorde efter de paa Fiskepladsene betalte Priser i Aaret 1879 21,340000 Kr. I Tiaaret 1869—78 androg Udbyttet gjennemsnitlig til 23,211000 Kr. Ikkun Aarene 1869 og 1870 samt 1878 opvise lavere Tal.

Det nævnte Udbyttes Fordeling paa de forskjellige Slags Fiskerier ses af nedenstaaende Tabel:

Fiskerigrene.	Værdiudbytte i 1879.	Procent af det hele Udbytte.	Værdiudbytte gjennemsn. for 1869-78.	Procent af det hele Udbytte.
	1000 Kr.		1000 Kr.	
Skrejfiskerierne (Torsk)	13,682	64,1	13922	60,1
Fedsildfiskerierne	3,874	18,1	3,763	16,2
Brisling- og andet Smaasildfiske	261	1,2	336	1,4
Vaarsildfiskerierne	785	3,7	1,017	4,4
Makrelfiskerierne	681	3,2	725	3,1
Sommerfiskerierne efter Sei, Lange m. m.	1,371	6,5	1,517	6,6
Laks- og Søørretfiske	336	1,6	336	1,4
Hummerfangst	342	1,6	283	1,2
Østersfangst	8	-	8	-
Sum	21,340	100	[1])23,211	[2]) 100

[1]) Inkl. 1,304000 Kr., der kom paa det nu ophørte Storsildfiske.
[2]) Inkl. 5,6 pCt., der kom paa samme Fiske.

Paa de forskjellige Strækninger af Norges Kyst var ovennævnte Udbytte saaledes fordelt:

Kyststrækninger.	Værdiudb. i 1879.	pCt. af det hele Udb.	Tilsvar. pCt. for 1869—78.
	1000 Kr.		
1. Skagerakhavets Kyst .... (Fra den sv. Grænse til Lindesnæs).	542	2,6	2,6
2. Nordsøens Kyst .... (Fra Lindesnæs til Stat).	2,025	9,5	10,4
3. Det norske Havs Kyst........ (Fra Stat til Sørøen i Finmarken).	15,484	72,5	72,4
4. Ishavets Kyst.............	3,289	15,4	14,6
Sum . . .	21,340	100	100

Af det hele Værdiudbytte hidrører 6,435000 Kr. fra Torskefisket i Lofotens Opsynsdistrikt, hvilken Sum omtrent udgjør et Gjennemsnitsresultat af dette Fiske.

Hvad Fangstmængderne angaar, gav Skrejfiskerierne i 1879 et samlet Udbytte af 63,494000 Stkr., der betydeligt overskrider Gjennemsnittet for ovennævnte Tiaarsperiode, som alene var 49,219000 Stkr. Aaret 1877 ydede dog et endnu større Kvantum, nemlig 66,805000 Stkr. Fisket i Lofotens Opsynsdistrikt leverede 26,320000 Stkr., medens Gjennemsnittet for Tiaaret 1869—78 ikkun andrager til 21,805000 St., dog med et Maximum i 1877 af 28,400000 St. Som en Mærkelighed ved 1879 Aars Skrejfiskebedrift fortjener at anføres, at Fangstmængden i Søndre Bergenhus Amt gik op til 640000 Stkr., medens den almindeligvis indskrænker sig til en Ubetydelighed, og at den ogsaa i Stavanger Amt langt overskred det sædvanlige. — Fedsildfisket skjænkede meget mindre end i de foregaaende 3 Aar; fra 618000 Hektoliter i 1876 er Udbyttet gradvis gaaet ned til 443000 Hektoliter i 1879.

Til Belysning af Fiskepriserne paa Fangststederne meddeles følgende tabellariske Oversigt:

Fiskerigrene.	Mængde-enhed.	Prisen for samme i 1879.
		Kr.
Skrejfiskerierne med Undt. af Loddefisket (for Fisken i rund Tilstand).	1000 Stkr.	244
Loddefisket.................	—	139
Fedsildfisket.................	Hektoliter.	8,7
Brisling- og andet Smaasildfiske.....	—	2,0
Vaarsildfisket................	—	8,8
Makrelfisket.................	1000 Stkr.	112
Laks- og Søørretfiske...........	Kilogram.	1,03
Hummerfangst................	1000 Stkr.	305
Østersfangst.................	Hektoliter.	23

For Skrejen betaltes i 1879 kun lidet, idet Prisen i Tidsrummet 1869—78, naar Loddefisket ikke medregnes, i Middeltal udgjorde 314 Kr. pr. 1000 Stkr., og for Loddefiskets Vedkommende 195 Kr. Derimod betaltes Fedsilden bedre.

I Skrejfiskerierne udenfor Loddefisket deltog i 1879 64593 Mand imod 52000 i Gjennemsnit for ovennævnte Tiaarsperiode og i Loddefisket 18996 mod 14200 i Perioden 1870—78. Deltagelsen i Fedsildfiskerierne synes i 1879 at have været adskilligt mindre end i de tre foregaaende Aar, idet der for førstnævnte Aar kun er opgivet 32476 Fiskere mod 40773 i Gjennemsnit for Aarene 1876—78.

Beregner man Størrelsen af det Udbytte, der gjennemsnitsvis er faldet paa hver Fisker, stiller det sig for Aaret 1879 saaledes:

Fiskerigrene.	Kvantum pr. Mand.	Pengeudbytte pr. Mand.
Skrejfiskerierne med Undt. af Loddefisket	708 Stkr.	173 Kr.
(Tilsvarende for Perioden 1869—78) .	(700 —)	(220 —)
Loddefisket	923 —	129 —
(Tilsvarende for Perioden 1869—78) .	(920 —)	(180 —)
Fedsildfisket	13,7 Hektol.	119 —
(Tilsvarende for Perioden 1876—78) .	(19,3 —)	(142 —)
Makrelfisket med Drivgarn	1948 Stkr.	218 —
(Tilsvarende for Perioden 1876—78) .	(1575 —)	(217 —)

Udførselen af Fiskevarer havde en Værdi af

44 Mill. Kr. i 1874
46 — — i 1875
51 — — i 1876
47 — — i 1877
40 — — i 1878
40 — — i 1879.

Af Totalsummen falder mellem Halvdelen og tre Fjerdedele paa Torskefiskerierne, i 1879 næsten 26 Mill. Kr. Halvt saa meget (13 Mill. Kr.) faldt i nysnævnte Aar paa Sildefiskerierne, medens noget over 1 Mill. Kr. faldt paa andre Fiskerier (Lax, Makrel, Hummer). Af den store Sum, Torskefiskerierne saaledes indbragte, skyldtes atter 13 Mill. Kr. Klipfisk, 5 à 6 Mill. Kr. Tørfisk, næsten 5 Mill. Kr. Tran, over 1 Mill. Kr. Rogn, og 1 Mill. Kr. Fiskeguano.

Til Slutning meddele vi en Tabel over de ved Udførselen i 1871—79 erholdte Priser:

Fiskevarer.	I Gjennemsnit: 1871-75	I hvert af Aarene: 1874	1875	1876	1877	1878	1879
	1 Kr.	2 Kr.	3 Kr.	4 Kr.	5 Kr.	6 Kr.	7 Kr.
Vaarsild . . . . . pr. Hektol.	16,14	18,96	14,48	18,53	19,83	17,24	17,00
Storsild . . . . . - —	18,00	20 45	20,00	22,41	21,55	—	18,00
Blandsild . . . . - —	11,43	13,10	8,90	12,60	—	11,20	—
Fedsild . . . . . - —	14,69	13,79	15,17	18,96	17,59	12,93	17,50
Brislingsild . . . - —	7,03	7,25	8,60	6,90	6,90	5,87	7,30
Tørfisk . . . . . - Kilogr.	0,33	0,32	0,31	0,36	0,34	0,31	0,27
Klipfisk . . . . . - —	0,33	0,36	0,32	0,42	0,31	0,35	0,28
Tran . . . . . . - Hektol.	47,41	44,38	42,93	47,35	44,66	40,14	33,54
Rogn . . . . . . - —	36,97	48,62	36,55	38,19	22,84	23,71	21,90
Fiskeguano . . . - Kilogr.	0,19	0,18	0,18	0,18	0,15	0,16	0,16
Fisk, fersk: Laks - —	1,58	1,44	1,40	1,40	1,50	1,60	1,60
Makrel og anden - —	0,19	0,20	0,21	0,23	0,24	0,21	0,21
Hummer . . . . - 100 St.	31,30	38,00	37,60	38,00	35,00	40,00	40,00
Overhovedet:							
Produkt. af Sildef. pr. Kilog.	0,18	0,19	0,19	0,22	0,20	0,15	0,20
— - Torskef. - —	0,33	0,34	0,31	0,36	0,30	0,31	0,26
— - an. Fisk. - —	0,32	0,34	0,42	0,51	0,53	0,47	0,42
I det hele pr. Kilog.	0,25	0,26	0,26	0,29	0,27	0,25	0,24

Den positivistiske Mission i Sverig.

Af Dr. Cl. Wilkens.

Framställning öfver den positive anden. Af Auguste Comte. Öfversättning af Anton Nyström.
Positivistisk Kalender eller Tablå öfver menskligetens utveckling. Af Auguste Comte. Utgifven af Dr. A. Nyström. 1875.
Dr. A. Nyström: Den gamla tiden inför den nya. Positivistiska Dialoger.
Positivistisk Andaktsbok. Hymner och språk samlade og öfversedda af Dr. A. Nyström.
Dr. A. Nyström: Om sinnesrubbning och menniskans förmöga at motverka dette sjukdomstilstånd.
Gyldene ord ur menskligetens almänna religion samlade och utgifna af Anton Nyström.
Samhälliga tidsfrågor. En följd af folkskrifter af Anton Nyström. 1. Kapitalets och arbetets problem.
Dr. Anton Nyström: Positivismen. En systematisk framställning af denna lära, jemte en biografi öfver dess grundläggare. Stockholm. Positivistiska missions förlag. 1879.
Samhälliga tidsfrågor. 2. Arbetarnes deltagende i vår tids kultur. 1880.
do. 3. Den allmänna rösträtten. 1880.
do. 4. Arbetareinstitut som medel för upplysning och sedlighet.
do. 5. Om läseri och sinnesrubbning. 1880.
Religionens väsende och menskligetsbegreppet af Aug. Comte. Öfversättning af L. N.
Den positivistiske budbäraren. Organ för samhälliga meddelanden.

En hel Literatur! Og en Literatur, der unægtelig ved første Øjekast gjør et noget fremmed og forvirrende Indtryk. Oversættelser af comteske Skrifter, baade af saadanne, der som «Discours sur l'esprit positif» giver et ganske godt Indblik i Positivismen, og af saadanne, der

mere ere et Udtryk for en kombinerende Fantasi, som den positivistiske Kalender; et stort og alvorligt filosofisk Arbejde, som Dr. Nyströms Fremstilling af Positivismen og dens Udviklingsgang ved Siden af smaa Pjecer som «Gyldene ord» med 10 nye Bud, hvoraf 6 af Aug. Comte og 4 af med. Dr. Nyström; socialøkonomiske Pjecer om Kapital og Arbejde, Arbejderinstitut osv. Arm i Arm med en positivistisk Andagtsbog; og midt imellem alt dette: «Om sinnesrubbning» af Anton Nyström. Det koster ligefrem Møje at finde Rede i dette Virvar, saa meget mere, som Bøgerne end ikke bære Aarstalsangivelse. Det er først ved et omhyggeligt komparativt Studium af Literaturangivelserne paa Omslagene, at man kommer under Vejr med, i hvilken Orden de ere udgivne. Saa begynder det imidlertid at dages; man faar atter Anledning til at værdsætte Tidens Betydning for al menneskelig Udvikling. Thi ved blot at følge den, vil man faa et Billede af Udviklingsgangen i denne Literatur, og den viser sig da at være ikke uden Interesse. Vi møde paa én Gang et Billede af en interessant Form for Arbejderbevægelsen og af en sædelig-religiøs Bevægelse. Hvad Hr. Nyström vil, er ikke saa meget Indførelsen af Positivismen til en Fornyelse af den videnskabelige Aand og Løsrivelse fra den boströmske Filosofi; han vil nytte Positivismen i social Henseende til en Hævelse af Arbejderstanden i intellektuel, sædelig og religiøs Henseende. Hans Virksomhed er en Mission, der i Comte ser sin Profet. Derfor vrimler det af korte, kjærnefulde Slagord: Lev for andre, læg Kjærligheden til Grund, hav Ordenen til Støtte, se Fremskridtet som Maal. Det er en socialreligiøs Bevægelse, af konservativ-radikal Natur, til Fornyelse ikke blot af Intelligensen, men ogsaa af Hjærtet,

med Menneskeheden til Gud, med den social-sædelige Følelse som besjælende Aand, med en social-aandelig Reformation til Maal.

Benytte vi Tiden som Fører, viser Udviklingsgangen sig at være denne: 1875 indfører Dr. Nyström Comte i den svenske Literatur ved en Oversættelse af hans Skrift fra 1844: «Discours sur l'esprit positif» og af hans positivistiske Kalender, i hvilken han i Overensstemmelse med sin nye Menneskehedens Religion og den dertil svarende Kultus efter Katholicismens Helgen-Mønster har benævnet Maaneder, Uger og Dage efter Menneskehedens allerstørste, største og store Mænd. Samme Aar udgiver Dr. N. en positivistisk Andagtsbog, der er samlet efter den just ikke synderlig originale Idé, at man tager Hymner, Sange, Salmer og bevingede Ord fra andre Religioner og ændrer dem «positivistisk» ved at ombytte Ordet Gud med Udtrykkene: «det evige», «ophøjede Menneskehed», «højeste Væsen» osv., og til nærmere Redegjørelse af Nødvendigheden af den nye Religion, der bedre skal svare til den nye Tids Aand, udgiver han sin Dialog: «Om den gamla tiden inför den nya».

Dette Valg af comteske Skrifter og de dertil svarende originale Bestræbelser ere betegnende for Dr. N.s Stilling til og for den Form af Positivismen, han med umiskjendelig Flid og Energi har søgt at indføre i Sverig. Comtes Positivisme deler sig som bekjendt i to Afsnit, en videnskabelig og en religiøs, mellem hvilke Grænsen er betegnet ved et stort Følelsesgjennembrud i hans Liv, i hvilket et platonisk Forhold til en ædel Dame, Mme de Vaux, en truende Opløsning af Sindets Ligevægt og tidligere fra hans Ungdoms Forhold til St. Simonismen stammende gjærende Tanker danne Grundbestandelene,

eller Aand, vide vi ikke. Det fænomenale og relative, Den videnskabelige Positivisme er særlig betegnet ved 1. Comtes historisk-filosofiske Opfattelse af de tre Hovedtrin, som Menneskeheden efterhaanden gjennemløber: det theologiske, der lægger overnaturlige Viljesbestemmelser til Grund for Fænomenerne, det metafysiske, der ser dem bestemte ved iboende ideelle Væsenheder, Entiteter, og det positive, der strængt holder sig til Kjendsgjerninger; 2. hans deraf følgende Nægtelse af al Metafysik; 3. hans Hævdelse af den naturvidenskabelig-induktive Methode med Forkastelse af alle Formaalsaarsager som den eneste strængt videnskabelige, og 4. hans dertil svarende Opfattelse af Filosofien som væsenlig indskrænket til at være en Klassifikation af Videnskaberne. Som Naturforskeren siger: vi have kun med Kjendsgjerningerne og deres Forhold at gjøre, vi kunne bestemme Iltens Fænomen og dens Forhold til andre Stoffer, men hvad Iltens Væsen er, vide vi ikke, — saaledes Comte. Kun Kjendsgjerninger og de almindelige Former for deres Samværen og Paahinandenfølgen, ɔ: det relative, betingede, kjendsgjernelige, ɔ: positive er til for os. Om det absolute, de sidste Aarsager og Grunde, hvorfra eller hvorfor, vide vi intet og kunne intet vide; det ligger udenfor al menneskelig Erkjendelse; Metafysikens Entiteter eller Væsenheder bagved Fænomenerne ere Fantasier, som det theologiske Stadiums Viljer. Filosofien bliver da en Classification des sciences, en Videnskabernes Encyclopædi, ordnet efter den Regel, at man gaar fra det simple, elementære, tilgrundliggende, til det mere complicerede: Mathematik, Astronomi, Fysik, Kemi, Biologi og Sociologi, det er Rækkefølgen. Materialismen og Idealismen ere lige absurde, idet de tale absolut om noget, hvorom intet kan vides; om Tilværelsen i sin inderste Grund er Materie

Lovene i Mellembestemmelsernes Rige, er Videnskabens Gjenstand; alt andet Fantasier af et nu overlevet Aandsstandpunkt. Det er denne Form af Positivismen, der har vundet en betydelig Indflydelse i den nyere Tid, som i Frankrig i Littré havde sin begejstrede Discipel og som i England har udøvet en saa stor Indflydelse paa Mill, Buckle og andre. Men fordi vi videnskabelig kun kunne erkjende det relative, deraf følger jo ikke, at det absolute ikke er, ja Herbert Spencer slutter endog: deraf følger, at det maa være. Og fordi Videnskaben ikke kan sige os noget om det absolutes Natur, deraf følger jo ikke, at Mennesket, der i sit indre møder en Værdibestemmelsernes Verden, Idealer om det gode, skjønne og sande, kan slaa sig til Ro ved hint relative og leve paa det, og ikke skulde søge at fuldstændiggjøre det relatives Verden ved Livsværdi-Hypotheser om det absolute. En Grundanskuelse af Gud og Menneskets Forhold til Gud vil Mennesket føle en naturlig Trang til at uddanne, netop fordi Videnskaben kun giver ham et Brudstykke, intet véd om det sidste hvorfra og hvorhen og ikke kan følge ham hinsides Graven, men denne Grundanskuelse maa da her, hvor ikke Objektiviteten, Nødvendigheden og Loven, men Subjektiviteten, den inderlige Hengivelse er Sandheden, faa det dybeste individuelle Præg. Medens nu enkelte Positivister, vi kunne kalde dem Positivismens Venstre, føle sig tilfredse med det relative og ogsaa af og til tage dette for selve det absolute, standsede Comte efter sin Livsførelse ikke her. Han udtænkte en egen Religion, hvis Gud var Menneskeheden, med en egen aandelig Magt, en egen Kalender, Sacramenter osv. og udkastede et Billede af en hel human-religiøs Kultus. Medens de allerfleste Posititivister videnskabelig ere standsede ved Comtes første Fase og have fastholdt den

andens individuelt-subjektive Karakter, gaar Nyström med gjennem tykt og tyndt og optræder som en begejstret Apostel for hele Comte. Derfra den gjennemgaaende almen-religiøse Strømning, det missionsagtige, der er ejendommelig for denne Form af Arbejderbevægelsen, en Form, der muligvis kan vinde særlig Anklang hos en Arbejderstand som den svenske, hvis Arbejderstriker foregaar i en Stilhed og Tavshed, der kun afbrydes af Salmesangens alvorlige Toner. (vide Sundsvallsstrejken).

Det er ogsaa dette Forhold til Comte, der bærer Dr. N.s store Fremstilling af Positivismen (486 S.), der sammen med de to smaa Pjecer: «Gyldene Ord» og «Kapitalens og Arbejdets Problem» udkom 1879. Fraset den uretfærdige Bitterhed, som N. nærer mod dem, der ikke tage Comte med Hud og Haar, hvad der bringer ham til noget saa kuriøst, som at beskylde Comtes første Fases beskedne og af lutter Trofasthed ofte uselvstændige Discipel Littré for Hovmod, og fraset hans Fremstilling af Metafysiken, der ikke forekommer mig at være af synderligt Værd, kan det ikke nægtes, at man i det Hele læser denne Bog med Respekt for den Alvor, Kjærlighed og Dygtighed, hvormed Comte her er fremstillet. Den hviler paa et grundigt Studium af Comte, Fremstillingen er klar og anskuelig, i Afsnittet om Videnskabernes Klassifikation er der taget et om dygtige Kundskaber vidnende Hensyn til de Fremskridt, Videnskaben har gjort siden Comtes Dage, de Spirer til Positivismens anden Fase, der findes i den første, ere fortræffelig paaviste, et organisk Helhedsbillede er naaet, og Nyström har Ret i, at der ikke er en saadan Modsætning mellem Comtes første og hans anden Fase, at Positivismens Venstre har Grund til i den sidste kun at se en sindsforvirret Mands Udgydelser. Det var

uden Tvivl noget andet: en alvorlig Aands Trang til et religiøst Element, en positiv Aands Protest mod Tidens Egoisme og en Kritik, der kun opløser uden at sætte noget i Stedet. Men den Maade, hvorpaa dette religiøst udførtes, var rent subjektiv og i mange Henseender besynderlig, og der hører en glødende Discipels hele Naivetet til i denne individuelle Religion at se den nye universelle. Imidlertid er denne Nyströms Bog et fortjenstfuldt Skrift, men en nærmere Redegjørelse af det vil ligge udenfor nærværende Tidsskrifts Ramme.

Hvad der derimod særlig kan interessere Tidsskriftets Læsere, er den Form for Arbejderbevægelsen, Dr. Nyström paa Positivismens Basis har søgt at indføre i Sverige, — med hvor stort Held kan ikke ses af «Budbringeren». Hvad der karakteriserer den, er ikke nye Tanker eller Forslag til Arbejderspørgsmaalets «Løsning», og det forekommer mig ogsaa, at Dr. N. her lider af en lignende Mangel som Comte: af Mangel paa det nøje Kjendskab til de sociale og økonomiske Kræfter og Bevægelser, der alene gjør det muligt at naa dybere til Grunden af de sociale Problemer. Hvad der derimod er ejendommelig for Bevægelsen, er en hel ny Aand, som man visselig gjerne vilde ønske enhver Arbejderbevægelse ledet i, men som unægtelig lider af den Skavank, at den for at virke praktisk gavnlig for Arbejderne forudsætter, at alle andre Stænder ledes af den samme Aand.

Det synes atter at være Comte, særlig hans Opfattelse af Arbejderklassen som det foryngende Element i den positivistiske Tidsalder og som det, der skal være særlig modtagelig for Positivisme, der har ført Nyström, som ogsaa har følt sig frastødt af Upsalafilosofiens golde Metafysik, ind paa Arbejderbevægelsen. Sund Sans mener

Comte, findes i renere og rigere Maal hos de legemlige Arbejdere, netop paa Grund af deres Mangel paa skolastisk-metafysisk Opdragelse, som gjør dem mindre tilgjængelige for løse og sofistiske Vaner. Det er Filosoferne og Arbejderne, der skulle slaa sig sammen til Indførelse af den nye Tid. «Thi medens de højere Stænder, netop paa Grund af deres Formue og Stilling, ere optagne af urolige Sorger, som ikke forunde dem nogen intellektuel og moralsk Ro, saa have netop Tænkere og Arbejdere paa Grund af deres fælles Frigjørelse fra Omsorgen for Kapitalens Anvendelse og deres naturlige regelbundne Liv, den Ro og Hvile, som gjør dem særlig modtagelige for Intelligensens og Hjærtets Udvikling». «Medens den theologiske Filosofi kun passer for de højere Stænder, hvis politiske Overvægt den stræber hen imod at forevige, ligesom den metafysiske Filosofi særlig vender sig til Mellemklassen, hvis Ærelyst den ægger, vil den positive Filosofi ogsaa ved sin Forbindelse med det industrielle Tankesæt netop særlig egne sig for Arbejderne», og «i Korthed udtalt er en moralsk Opdragelse og et regelbundet Arbejde Proletariatets sociale Program». Det er ogsaa disse Ideer, der besjæler Nyström. Det positivistiske Samfund, erklærer han, «fremviser en Virksomhed, som er væsenligen moralsk og intellektuel og som blot theoretisk, ej praktisk berører Politiken». «Positivismen mener, at den virkelige Gjenfødelse hos Individer og Samfund nu skal foregaa paa Grundlag af et sandt videnskabeligt Læresystem, som ordner Livet i Overensstemmelse med fundne Love — fysiske, intellektuelle, sociale og moralske —, at Samfundsinstitutionerne skulle grundes paa en Omorganisation af Meninger og Sæder, og at Politiken skal underordnes under Moralen». I «Kapital

og Arbejde» tager han Ordet for en Organisation, der stemmer overens med den foregaaende Kultur og vore nu gjældende Samfundsforhold, og han lægger Vægt paa, at Opdragelse og Forstandsoplysning maa accentueres i samme Grad som Ejendoms- og Arbejds-Forhold; «Løsningen af det almindelige sociale Problem vil med ét Ord blive experimentielt og revolutionært eller rationelt og fredeligt, eftersom Arbejdets Organisation gaar forud for eller følger efter Opdragelsens Organisation». Derfor kræver Positivismen moralske Midler fremfor Kommunismens politiske. Medens den er enig med Kommunismen og Socialismen i Tanken om Ejendommens sociale Natur, ser Dr. Nyström forøvrigt kun i disse Former en Miskjendelse af «de økonomiske Naturlove» og drister sig endogsaa til at antage, at Positivismen af historiske og sociale Grunde lærer, at intet industrielt Arbejde virksomt kan finde Sted uden Bibeholdelse af den gamle Organisation af Kapitalister og Arbejdere — noget, som Positivismen ganske vist ikke lærer, idet den har et saadant Blik for Samfundets ganske vist langsomme modificerlige Natur, at den ikke giver sig af med hverken at tale absolut eller at profetere. Hvad der derimod skal gjøres for Arbejderne er: deres Levefod skal hæves gjennem deres intellektuelle-moralske Hævelse, Besiddelse af eget Hus, Nedsættelse af Arbejdstimer (til c. 8 eller 9), fast Arbejde, fast Løn, fri Sygepleje, fri Undervisning, frit Bibliothek. For nogle af disse Krav kan der virkes indenfor den frie Konkurrences System, men det ses ikke, hvorledes saa væsenlige Krav som fast Arbejde og fast Løn skulle kunne realiseres under denne Arbejdsordning; og dog opstiller den «positivistiske Reformforening» iblandt de Formaal, for hvilke den vil virke, ogsaa «Frihandel».

(De øvrige Ändemål ere: sand Oplysning, Bekæmpelse af Fordomme, forbedret Undervisning, fuldstændig Religionsfrihed, almindelig Valgret, Militarismens Begrænsning, international Fred, direkte Beskatning). Man faar unægtelig Indtrykket af, at Dr. N. ved Siden af sit grundige Studium af Comte kun er naaet til at læse et lille Manchester-Grundrids af Økonomien og i dette har fundet nogle «Naturlove», som han endnu ikke har kunnet smelte organisk sammen med Positivismen. Ogsaa den theoretiske Naivetet at opstille direkte Beskatning som et af Foreningens Formaal, saalænge Menneskene dog ere saaledes beskafne, at de holde mere af at sidde og betale indirekte Skatter fra Morgen til Aften end direkte at aabne Pungen, vidner om, at Dr. N. ikke er kommen synderlig dybt ind i social-økonomiske Overvejelser. Men det er jo ogsaa væsenlig ad moralsk Vej, at han vil Forsoning af Kapital og Arbejde. Dog hævder han Striken som et naturligt og ærligt Kamp-Middel fra Arbejdernes Side, og bemærker meget træffende i Anledning af Sundsvallsstriken: «Naar man hører, at enkelte ansaa det for at have været fuldstændig berettiget ved Militærmagt at underkue Arbejdernes samlede Optræden til Forbedring af deres knappe Vilkaar, maa man spørge, hvorfor man da ikke anvendte Militærmagt mod de nordlandske Savværksejerere, da de, uden at konferere med Arbejderne, traf fælles Overenskomst om paa samme Dag at nedsætte Lønnen, (under Forhold, da Arbejderne ikke kunde faa bedre Vilkaar ved at søge andetsteds hen) og saaledes ogsaa gjorde en Slags Strike?»

Resultatet af sin Undersøgelse af Kapitalens og Arbejdets Problem sammentrænger Dr. N. i de Ord: ved at sprede den videnskabelige Oplysning til alle Samfundslag,

ved at tilegne os en levende Religion og en human fordomsfri Samfundslære, ved af alle Kræfter at virke for Industriens og Fredens evige Rige, i hvis Begyndelse vi nu befinde os, ved med alle lovlige Midler at modvirke Militarismen, ɔ: kæmpe mod Krigen, Kasernesystemet og ethvert Slags af Vold, samt ved retfærdige Reformer i Spørgsmaalet om Forsamlingsret og personlig Frihed, skulle vor Tids Arbejdere, Lærde, Kjøbmænd og Industridrivende snart have ført Kulturen ind i et nyt, normalt og lykkeligt Spor». Gode og velmenende, men ikke synderlig effektive Raad. Enhver saadan Bestræbelse betegner en Side og en vigtig Side af det sociale Spørgsmaal, men ogsaa kun en Side.

Den Opgave, som Nyström i «Arbetarnes deltagende i vår tids kultur» har formuleret saaledes, at Folket skal erholde en planmæssig almen Opdragelse ved at følge Kursuser i alle Grundvidenskaber, har han givet et fyldigere Udtryk i «Arbetareinstitut som medel för upplysning och sedlighet». Det kan ligeledes føres tilbage til Comtes store Syn om en almen Folkeopdragelse paa positiv Grund, som han har udtalt i sin «Discours», Tanker, der, om de end ere formede ud fra en anden Aand, i Formaalets Højde minder os om Grundtvigs Højskoletanke.

Der skal, foreslaar Nyström, oprettes et Arbejderinstitut for Forelæsninger og Studier, musikalske og dramatiske Forestillinger samt et Bibliothek. Dette Institut skal være en selvstændig Institution med sit eget Hus, som skal indeholde en Sal, der kan rumme mindst 2000 Personer, for den dramatiske og musikalske Kunst; endvidere to Forelæsningssale, hvoraf den ene skal kunne rumme c. 500 og den anden c. 200 Personer, samt Biblio-

thek og Læseværelse. Specielt dertil ansatte Lærere skulle fra September til Maj hver Aften efter Kl. 8 holde populære Foredrag. Institutet skal have til Formaal for Arbejdere og andre, Kvinder og Mænd, der savne en ordentlig Ungdomsuddannelse, at meddele en videnskabelig, humanistisk og æsthetisk Dannelse. Institutets Forelæsninger skulle omfatte 6 Hovedæmner: 1 Mathematik (Regnelære, Geometri, Algebra og Maalekunst), 2 Astronomi og Geografi (fysisk, politisk, ethnografisk, kommerciel og industriel); 3 Fysik og Kemi (under Anvisning af deres praktiske Anvendelse); 4 Anatomi og Fysiologi (hvori Hygiejne inbefattes); 5 Kulturhistorie (ɔ: Menneskehedens almindelige Udvikling); 6 Statskundskab og Økonomi (saavel fra et almindeligt, som fra et nationalt Synspunkt). Over hvert Fag holdes én Forelæsning om Aaret og det indrettes saaledes, at det kan gjøres færdig i et Aar (ɔ: c. 8 Maaneder) samt at Arbejdere, der ville gjennemgaa fuldstændige Kursus i hvert Æmne kunne gjennemgaa to om Aaret. Koncerter og dramatiske Forestillinger, særlig af historiske Skuespil, gives hver Søndag. En Sprogskole holdes særskilt. Midlerne skulle skaffes tilveje, déls ved Bidrag fra Rigmænd, déls ved de deltagende Arbejderes Kontingent. Hvilken overordentlig Indflydelse en saadan Institution vil have paa en Hævelse af Arbejdernes intellektuelle og moralske Væsen, paa deres Familieliv og paa Samfundslivet, er veltalende paavist.

Man vil vel her raabe paa Utopier, og det kan ikke nægtes, at Maalet er noget storstilet. Jeg indrømmer imidlertid Dr. Nyström fuldt ud, at en saadan Tanke, især naar den arbejder sig frem fra en ringe Begyndelse væsenlig ved Arbejdernes egen Energi, ikke hører med

til de løse Drømme. De associerede Arbejdere have forskjellige Steder begyndt noget lignende: Associationen er en skabende Magt. Det ser vel noget farlig ud med disse fuldstændige Kursuser. Men den senere naturvidenskabelige Skoleliteratur — jeg tænker navnlig paa den Række smaa fortræffelige Lærebøger i Naturvidenskaben, som under Navnet «science primers» udgives i England af Mænd som Huxley, Roscoe, Balfour Stewart og andre, og som her i Landet under Navn af Naturvidenskabernes første Grunde blive udgivne af Wøldike — har paa en aldeles vidunderlig Maade godtgjort, hvormeget der i en kort Tid kan læres simpelt, let og i Grundlinjerne fuldstændigt ved at følge Anskuelsens, Iagttagelsens og Experimentets Methode. Den Fremgangsmaade, der her bruges, overalt at gaa fra det smaa, bekjendte og nært liggende til det store, fjerne og ubekjendte og overalt bevise de abstrakte Sætninger ved praktisk experimentel Fremstilling, er en Forening af Naturvidenskabens Methode og Pædagogikens Kunst, af hvilken den fremtidige Folkeopdragelse vil kunne vente de største Resultater.

En saadan Arbejderbevægelse, som er fyldt med Positivismens Aand frembyder forskjellige fortræffelige Træk. Den foregøgler ikke Arbejderne en Tid, da alt flyder af Mælk og Honning, og den venter ikke en almindelig Fornyelse af Menneskeslægten ved praktiske Institutioner, det være nu Republik eller udvidet Valgret. Den bryder ikke voldsomt Broen af med Fortiden og den véd, at Institutioner kun have Betydning i samme Grad som de svare til Tid og Omstændigheder, og at nye Institutioner kun faa Styrke ved at fyldes med mere Intelligens og mere social-sædelig Aand. Idet den lægger afgjørende

Vægt paa Arbejdernes Oplysning, venter den dog ikke alt af Intelligensen, men lægger i lige Grad Vægt paa Hjærtets, Karakterens, Viljens Selvopdragelse gjennem Associationen. — Den forholder sig til Lassalles, som den positivistiske til den metafysiske Aand. Hin er nærmest negativ, brydende Broen af med Fortiden, denne er konservativ-fremskridende; hin taler til Individualismen og er derfor kritisk-opløsende, denne til Socialiteten og indskærper den Erkjendelse, at den virkelige Lykke er forenelig med alle mulige Vilkaar, forudsat at de ærlig opfyldes og opfattes rigtig; hin taler væsenlig om Rettigheder, denne om Pligter mod Samfundet; hin giver Arbejderne i Kritikens, i «Sofisters og Taleres» Vold, denne vil udvikle den sunde Forstand, den ærlige og rolige Tilfredshed; de socialistiske Agitatorer smigre gjærne Arbejderne, Hr. Nyström taler ogsaa alvorligt om deres Drikkelyst, deres Lyst til at more sig og foretrække dette fremfor en alvorlig og oplysende Dannelse, om deres Karakterløshed osv. En Agitator er Hr. Nyström ikke; om hans Retsindighed, Billighed og Maadehold i alle Spørgsmaal faar man den bedste Mening. Men det følger af sig selv: hvor meget man end maatte ønske Arbejderbevægelsen fyldt af en saadan Aand, er det dog naturligt, at Arbejderne stille sig det Spørgsmaal, om den vil vise sig synderlig virksom, og her nære nogen Mistillid. Den forudsætter en Udvikling af den samme Aand hos de bedre stillede Klasser, og at dette er nødvendigt, hvis den sociale Reform skal gjøre en social Revolution overflødig, er vist. Men naar denne aandelige Reform nu ikke kommer synderlig hurtig, og Hr. Nyströms Arbejdere gjøre sig ærlig Umage for at udvikle den hos sig og vente, at den ogsaa skal vise sig hos andre, medens dette

dog lader vente paa sig, hvem borger saa for, at de ikke blive utaalmodige og give sig «Talere og Sofister» i Vold? Hvad er det, Fyrst Bismarck har følt sig urolig over: Arbejdernes social-moralske Sans og Følelse for det store sociale hele eller deres Magt i Klasseegoismens Tjeneste? den positive eller den kritisk-negative Aand hos dem? Comte eller Lassalle? Og mon nu Arbejdere med de Fejl, som Hr. Nyström indrømmer, skulde vise sig særlig modne til en hurtig Antagelse af en saadan storartet social Menneskehedens Religion og et saadant Overmaal af Altruisme, som Hr. Nyström prædiker?

Dr. Nyström er ikke saaledes inde i de social-økonomiske Bevægelser, at han tilstrækkelig har gjennemskuet de sociale Problemers Vanskelighed; men i det store og hele har han Ret i sin Methode. Lad os ønske, at Retten i denne rolige og billige Form ogsaa vil vise sig som en social Magt.

Et er vist: den Enhed af det konservative og det progressive, Hr. Nyström kræver, skal Historien nok exeqvere. De progressive ariske Folks Historie har altid fuldbyrdet den, men rigtignok ikke overalt i saa skjønne og blide Former. Rettens fremskridende Sejr er gaaet gjennem Kampen for Retten.

Dr. Wilkens's Sociologi.

Samfundslegemets Grundlove. Et Grundrids af Sociologien. Af Dr. C. Wilkens. Kbhvn. Otto B. Wroblewskys Forlag. 1881. (330 S.)

Anm. af cand. mag. & polit. C. **Krebs.**

Det vil være de Fleste bekjendt, at den Videnskab, der i Almindelighed kaldes Sociologien, gaar ud paa at give en Skildring af Samfundet og søge de almindelige Love, som lede dets Udvikling. Den Titel, som Dr. Wilkens har givet sin Bog, er derfor meget betegnende.

At Sociologien maa have en stor Interesse og Betydning, kan vel ingen betvivle; naar de forskjellige Forfattere paa dette Omraade dog som oftest anvende en Del Tid paa at hævde Vigtigheden af deres Videnskab, er dette maaske noget overflødigt, men i alt Fald meget undskyldeligt.

Da ogsaa Dr. Wilkens gaar nærmere ind herpaa, skal jeg tillade mig at gjøre et Par Bemærkninger om den Rolle, som han og andre mene, at Sociologien vil komme til at spille.

Det er meget almindeligt, at Forfattere, der hævde den formelle Logiks Betydning, navnlig lægge Vægt paa, at man af den lærer Methoderne for rigtig Slutning og ved Hjælp heraf sættes i Stand til at slutte bedre. Nu er det sikkert nok, at man kan udvikle sine logiske Evner

ved at studere formel Logik lige saa vel som ved at studere enhver anden Videnskab. Men den formelle Logiks særegne Betydning maa dog søges i, at den viser den Fremgangsmaade, den menneskelige Tænkning følger, da faktisk ingen anvender dens Skemaer for at undersøge, om han har tænkt rigtigt.

En lignende Misforstaaelse som med Hensyn til Logiken synes at gjøre sig gjældende med Hensyn til Sociologien. Den skal for Statsmanden efter Forf. Mening «afgive de ledende videnskabeligt begrundede Grundsætninger for den praktiske Kunst». At nu Studiet af Sociologien, navnlig naar den en Gang faar en større Udvikling, vil kunne bidrage til at udvikle Evnen til at bedømme politiske Forhold, er der ingen Grund til at betvivle. For saa vidt kan den faa en sideordnet Stilling med Historien, Økonomien osv.; men at Sociologiens Grundsætninger nogensinde skulde blive saa konkrete, at de direkte kunde anvendes af den, der ikke i Forvejen ved sit Kjendskab til de ovennævnte Videnskaber paa den ene Side og de praktiske Forhold paa den anden Side var i Stand til at anvende dem ubevidst, kan næppe antages. At godtgjøre dette kan være noget vanskeligt; men Enhver, som har gjennemlæst Forfatterens Bog, vil vistnok se, at der intetsteds af Principerne fremgaar noget, som kan give Bidrag til Løsning af Nutidens praktiske Spørgsmaal og som ikke i umindelige Tider har været anvendt af alle fornuftige Mennesker, der have givet sig af med politiske Forhold. Men fordi man ikke kan paavise en Videnskabs direkte Formaal og Nytte, følger det ikke, at den skulde miste sin Betydning. Ingen nægter Historien dens Betydning, fordi den ikke har noget paaviseligt Formaal udenfor sig selv.

For nu at komme til selve Videnskaben og da navnlig som Dr. Wilkens behandler den, da synes det at være tvivlsomt, om den ikke er begyndt med at slaa for stort et Brød op. En grundig Bearbejdelse af Enkelthederne maa altid gaa forud for Systemet, naar man ikke vil udsætte sig for den Fare, at Enkelthederne afpasses efter Systemet. Naar saaledes fjerde Del af Dr. Wilkens Bog giver en Fremstilling af den sociale Udvikling, som i det Hele er vel skreven og interessant, saa kan man læse den med Fornøjelse; men naar man saa ser, at meget af det, som udsiges om de forskjellige sociale Udviklingstrin, ikke er fremkommet ved historiske eller forhistoriske Undersøgelser, men Undersøgelse af samtidig existerende Udviklingstrin, og man tillige ved, at det er Gjenstand for megen Uenighed, bliver Fornøjelsen noget blandet med Tvivl om Systemets Rigtighed.

Herbert Spencers Fremgangsmaade overfor lignende Problemer forekommer mig at være ulige heldigere end Forf.'s. Han opstiller ganske vist Hypotheser, over for hvilke man kan nære Tvivl; men hvorledes han er kommen til dem og hvorpaa de støttes, faar man klart gjort Rede for. Selv om man ikke personlig er i Stand til at vurdere Rigtigheden og Betydningen af de Fakta, han fremfører, kan man dog berolige sig med, at der maa være Andre, der kunne gjøre det, og at det, som maatte være galt, kan bidrage til, at man en Gang finder det Rigtige.

Forf. kunde maaske sige til sin Undskyldning, at man ikke i et lille Land kan skrive saa store Bøger som i et stort; og det kan under visse Forhold være en berettiget Undskyldning, f. Ex. naar en Bog skal bruges som Undervisningsmiddel og der derfor maa medtages meget paa Bekostning af en fyldigere Udvikling. Men

det forekommer mig, at naar man vil indføre en ny Videnskab i et Land, er det heldigere at holde sig til enkelte Hovedpunkter og give en klar og grundig Fremstilling af dem end at sprede sig over en Mængde Spørgsmaal. Naar man som Schäffle kan bruge flere Tusinde Sider, kan man maaske med en vis Berettigelse være Systematiker, skjønt det er drøjt nok for Læserne at skulle læse saa meget, som de godt ved i Forvejen; men naar man kun har 320 Sider at raade over, synes det at være bedre at begrænse sig. Fra et systematisk Standpunkt er det saaledes rigtigt nok at medtage et Kapitel som det, der handler om Stat og Samfund; men Tabet ved at gaa Glip af det Meste af dets Indhold vilde ikke være stort, da det er meget almindelig kjendte Sandheder.

At Forf. ved Siden af nogle Fejl har flere gode Forudsætninger for at behandle Samfundsspørgsmaal af theoretisk Natur, kan ikke nægtes. Man mærker ikke noget til den Fornembed, som faar mange Systematikere til med Foragt at se ned paa Andres endelige Viden. Han har heller ikke nogen Tilbøjelighed til at søge noget Partis Gunst. Han behandler ogsaa selv de Vanskeligheder, der ere tilstede, naar man vil danne sig nogen afgjørende Mening om sociale Spørgsmaal, væsentlig i Overensstemmelse med Herbert Spencers Udtalelser om det samme Punkt. Men maa man end anerkjende denne Mangel paa Ensidighed, saa længe der er Tale om en videnskabelig Undersøgelse af Spørgsmaal, hvorom der er Tvist, medfører det undertiden en vis Dunkelhed, naar Forfatteren søger at forsone modstridende Meninger.

Forf. behandler altfor mange Emner, til at der kan være Tale om at give en detailleret Fremstilling af hans

Bogs Indhold. Jeg skal derfor indskrænke mig til at omtale visse Hovedpunkter.

Den væsentligste Vægt lægger Forf. paa, at man maa opfatte Samfundet som en real Organisme. Dette forekommer mig at være et Navnespørgsmaal, hvorimod man kan indrømme Rigtigheden af, at der er en real Analogi mellem Samfundet og en fysisk Organisme. For at godtgjøre dette hævder Forf. først, at Vexelvirkningen mellem Cellerne i den sociale Organisme (Familierne) er ligesaa reel som mellem Cellerne i den fysiske og dernæst, at vi i den sociale Organisme have det samme Organisationens og Hensigtsmæssighedens Princip som i den fysiske. Beviset for, at Vexelvirkningen er lige saa reel i Samfundet som i den enkelte Organisme, lider imidlertid af stor Uklarhed, saa at man til Slutningen kommer i Vilderede med, hvad det i Grunden er, Forf. vil bevise. Og hvad er Meningen med: «selve det fysiske Stød kan kun forstaaes som en real formidlet Vækken af ideelle Kræfter»? Hvad mener Forf. da med ideelle Kræfter? Hvis det er alle Naturkræfterne, hvad er saa en real formidlet Vækken?

Fremstillingen af Vexelvirkningen mellem Individ og Samfund og Natur og Samfund er noget af det mest læseværdige i Bogen. Om det Sidste lader der sig naturligvis ikke sige stort med Sikkerhed; men til Gjengjæld er det jo noget, man til Dels selv er i Stand til at kontrollere Rigtigheden af. Skildringen af Samfundets Udvikling gjennem Kampen for Tilværelsen og Tilpasning til Forholdene lider ligesom sidste Del ved, at man her ikke har at gjøre med Resultaterne af et selvstændigt Kildestudium, og trods Forf.'s store Belæsthed, som maa have sat ham i Stand til at udvælge, hvad der forekom

ham paalideligst, foretrække man dog at faa Kjendskab til de oprindelige Fakta, hvorpaa der er bygget; men at give dem vilde selvfølgeligt ikke være gjørligt, naar Bogen ikke skulde faa ét meget større Omfang.

Nye Bidrag til Besvarelsen af økonomiske Spørgsmaal kunde man selvfølgelig ikke vente. Forf.'s Standpunkt er væsentlig at hævde Betydningen af Personernes Selvudvikling og han venter stort Udbytte af Arbejderassosiationer.

Man skulde vente, at Forf. som Filosof vilde være heldigst med de mest abstrakte Afsnit, men det forekommer mig ingenlunde at være Tilfældet. Saaledes kan Behandlingen af Spørgsmaalet om Moralstatistiken og den frie Villie næppe kaldes heldig; da det er noget af det mest originale, skal jeg gaa nærmere ind derpaa *).

Aarsagerne til, at der hersker den Lovmæssighed i Samfundet, som de statistiske Data udvise, ere ikke vanskelige at udfinde. Der er to Maader, hvorpaa Naturkræfter og aandelige Kræfter kunne medføre Regelmæssighed i de Virkninger, de fremkalde. Den ene er, naar der stadig virke de samme Kræfter og disse stadig virke paa samme Maade. Den anden, naar der ved Siden af disse virke andre, som ligesaa vel kunne virke i én Retning som i den modsatte, men uden at der sker Forandring i de Kræfter, som virke i en bestemt Retning. Exempler paa det første Tilfælde kan man let finde.

---

*) Indholdet er væsentlig i Overensstemmelse med Dr. Wilkens Afhandling her i Tidsskriftets 16. Bind. Dr. W.'s Afhandling om »Social Udvikling«, ligeledes i Tidsskriftets 16. Bd., og hans Afhandling »Individ og Samfund« i Tidsskriftets 9. Bd. ere ligeledes optagne i »Samfundslegemets Grundlove«, sidstnævnte Afhandling dog kun i en ændret Form.

Hvis man saaledes tog et Kar med Hul i Bunden og sørgede for, at der stadig var Vand i Karret i samme Højde, vilde der stadig løbe lige meget ud i lige store Tider. Paa en lignende Maade kunde det i visse Tilfælde forholde sig med den statistiske Regelmæssighed. Hvis der saaledes af en eller anden Grund, f. Ex. fordi der kun var et vist Antal Boliger at faa, kun kunde indgaaes et begrænset Antal Ægteskaber, og dette Antal var langt mindre end Antallet af dem, der ønskede at indgaa Ægteskab, vilde det, at et Ægteskab blev opgivet, strax have til Følge, at et andet blev indgaaet. Men saa simpelt er Forholdet i Reglen ikke. Ved Siden af de Kræfter, der stadig virke i samme Retning, f. Ex. Tilbøjelighed til at gifte sig, økonomiske Hensyn o. s. v., er der Kræfter, som kun virke en enkelt Gang eller snart saa, at de befordre Ægteskab, snart saa, at de hindre det, med andre Ord, det man kalder Tilfældigheder. Som Tilfældigheder kan man kun regne det, som i og for sig ikke har noget at gjøre med Spørgsmaalet: Giftermaal eller ikke Giftermaal, f. Ex. om en Mand gaar ind ad en Dør en Time før eller senere. Men hvis man nu vilde udskyde de Tilfælde, hvor en saadan Tilfældighed har spillet en Rolle med Hensyn til Indgaaelsen af et Ægteskab, vilde man sikkert finde, at der kun blev meget faa tilbage, saa at det ikke er disse, der kunne have foraarsaget Regelmæssigheden. Man maa derfor antage, at Tilfældighederne udjævne hinanden.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Existensen af den frie Villie, hvorved jeg forstaar Evnen til at træffe et Valg uafhængig af ydre eller indre Aarsager, da kan det aldeles ikke faa nogen benægtende eller bekræftende Besvarelse af Statistikens Resultater; da nemlig Virkningerne af Valget

aldeles ikke ere begrundede i nogen tidligere tilstedeværende Kraft, maa de overfor de statistiske Data antages at have samme Indflydelse som Virkningerne af Tilfældigheder, altsaa ophæve hinanden. Man kunde af nogle Ytringer ledes til at antage, at Dr. Wilkens Mening omtrent var den samme som den ovenfor fremsatte. Han siger saaledes: «At de enkeltes Valgfrihed gjensidig ophæver og udjævner hinanden i deres Virkning paa de store Tal; gifter en sig særlig letsindig, gifter en anden sig ikke af for megen Alvor». Imidlertid er allerede her en Uklarhed. Naar det er af for megen Alvor, at Vedkommende undlader at gifte sig, saa er der jo ikke Tale om Valgfrihed. Og ogsaa af andre Steder synes det at fremgaa, at Dr. Wilkens ved Frihed ikke forstaar andet end Tilbøjeligheden til at gjøre det moralske og almennyttige. Saaledes siger han: «Mennesket er fri i det almene, i at kunne forstærke sin ideale almenbeaandede Viljes Stræben». «At Resultatet af en Frihedsvirken væsentlig maa vise sig i et Hensyn til de socialøkonomiske Betingelser» *). «Desto mere udviklede og fornuftige og frie Menneskene ere, desto stærkere maa Lovmæssigheden vise sig i deres Handlinger». Det synes klart at fremgaa af disse Citater, at Forf. ved Frihed maa forstaa en fornuftbestemt Nødvendighed. Dette vilde ikke være en utilladelig Sprogbrug; flere Forfattere, baade her i Landet og andetsteds, gjøre det Samme. Men hvis dette er Forf.'s Mening, hvad Grund er der da til at søge at forklare, at Friheden godt kan forenes med Regelmæssigheden. Hvis Friheden er en Drift til at se ud over det øjeblikkelige, hvorfor skulde saa denne Drift lægge flere

*) Paa Ægteskabets Omraade.

Hindringer i Vejen for Regelmæssigheden end andre Drifter.

Da Forf. desuagtet har indladt sig paa nøjere Undersøgelser, maa man antage, at han snart benytter Ordet Frihed i én Betydning, snart i en anden. Dette bestyrkes ved, at han tror paa Friheden for at kunne tro paa Ansvar, Valg o. s. v. Naar han siger: «Mennesket er fri i det almene, i at kunne forstærke o. s. v.», maa man altsaa antage, at han mener, at Mennesket er fri i at kunne gjøre dette eller i at kunne lade det være; men naar han tilføjer: «ikke i det enkelte, her altid motiveret», saa maa jeg tilstaa, at jeg ikke længere er med. Af andre Steder synes det at fremgaa, at Forf. mener, at den Handling, som er en Følge af Brugen af Friheden, først følger længe efter denne Brug, men jeg indser ikke, hvad Betydning det har for Statistiken. Om ogsaa et Ægteskab har sine Aarsager 10 Aar tilbage i Tiden, saa medregnes det dog det Aar, det indgaaes.

Det kunde jo ogsaa tænkes, at det var Forf.'s Mening, at Frihedens Indflydelse var saa ringe, at man ikke behøvede at tage Hensyn til den. Men det kunde være sagt med faa Ord, og saa vilde hele Afsnittet have været overflødigt.

Forf.'s Stilling overfor Loven for de store Tal er ogsaa af en noget tvivlsom Beskaffenhed. Quetelets Tanke, at den frie Vilje er en accidentel Aarsag, der ophæves af andre og bliver uden Virkning, naar Iagttagelserne udstrækkes til et tilstrækkeligt stort Antal, erklærer Forfatteren, har et rigtigt Moment. Man kom vist Sandheden nærmere, naar man antog, at den ikke havde noget urigtigt Moment. Forf. stiller sig i det Hele noget mærkelig overfor Quetelet. «Men denne Tanke, der i sig har et rigtigt

Moment, bliver til rent Nonsens, naar han ved Sandsynlighedsregningens Hjælp vil gjøre de store Tals Love til individuelle Drifter og taler om en bestemt i Brøk udtrykt Drift til Selvmord, til Ægteskab, til Tyveri o. s. v.» «Samfundets gjennemsnitlige sædelige og aandelige Niveau gjøres til en Egenskab ved den Enkelte, i filosofisk Henseende en ejendommelig Begrebsforvirring».

Det vilde ganske vist være mærkeligt, om Quetelet havde disse Meninger og endda var bleven anset for en stor Statistiker. Hvor han har fremsat dem, faar man desværre ikke at vide, men i Mangel heraf maa man jo selv se at udfinde hans Mening, og jeg skal her fremsætte et Par Citater fra: Du système social 1ste Bog, 2det Afsnit, Kapitel 3.

«Det er overflødigt, tror jeg, at forudskikke, at i den Art Undersøgelser, hvormed vi beskjæftige os, er der aldrig Tale om nogen individuel Person; vor Forudseenhed strækker sig ikke til ham. Dette vilde være lige saa urimeligt, som om man ved en Dødelighedstavle vilde søge, naar han skulde dø».

«Med Hensyn til de moralske Egenskaber, er Anvendelsen af Instrumenter og Maal absolut umulig. Det vilde ogsaa være absurd at angive absolute Værdier for dem. Alt hvad man kan sige er, at et Menneske har mere eller mindre Mod, mere eller mindre Klogskab i en Alder end i en anden; at vore Handlinger modificeres mere eller mindre af Kjønnet, Aarstiderne, Klimaet og Levevejen».

Nationaløkonomisk Forening.

Torsdagen d. 27. Oktober aabnede Nationaløkonomisk Forening Rækken af sine Møder i den forestaaende Sæson med en selskabelig Sammenkomst. Foreningen holdt derefter sin aarlige **Generalforsamling.**

Bestyrelsens Formand, Etatsraad Nationalbankdirektør **Levy** meddelte Regnskabet, der af Indtægter for Regnskabsaaret 1. Oktober 1880 til 30. September 1881 udviser 758 Kr. 61 Ø., medens Udgifterne have udgiver 653 Kr. 74 Ø. Overskudet har altsaa været 104 Kr. 87 Ø.

Den afgaaende Bestyrelse (Professor Falbe Hansen, Grosserer Konsul Heftye i Kristiania, Etatsraad Nationalbankdirektør Levy, Handelsbankdirektør Levy og Prof. Dr. Will. Scharling) gjenvalgtes ved Akklamation.

Derefter gav Etatsraad Nationalbankdirektør **Levy** en Meddelelse om

Alderdoms-Forsørgelseskassen i Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri.

Etatsraad **Levy** begyndte med at henvise til det store tyske Lovforslag om Arbejderforsikring og til den tyske Lov af 1871 om Arbejdsherrernes Forpligtelse til at yde tilskadekomne Arbejdere Erstatning *). Denne Lov havde imidlertid vist sig at være ufyldestgjørende, og den tyske Regering i sit i den sidste Rigsdagssamling fremlagte Lovforslag havde søgt at faa Forsikringen udvidet til at omfatte alle de Ulykkestilfælde,

*) Jfr. «Nationaløkonomisk Tidsskrift» XVII, 166 fg.

der maatte ramme Arbejderne. Forslaget var ikke bleven vedtaget af Rigsdagen paa en saadan Maade, som Regeringen kunde godkjende, og nu hed det sig, at Opgaven agtedes udvidet til at omfatte en almindelig Alderdomsforsørgelse for hele Arbejderbefolkningen. Det var dog meget tvivlsomt, om nogen Statsmand vilde kunne løse en saa stor Opgave, der krævede uhyre Kapitaler. Taleren agtede imidlertid ikke at gaa nærmere ind paa hele dette store Spørgsmaal. Han vilde holde sig til den langt mere begrænsede, langt beskednere Opgave, som Alderdoms-Forsørgelseskassen i Burmeister & Wains Fabriker havde sat sig, for at man kunne se, hvilke enorme Midler der udfordredes, naar man vilde oprette slige Kasser for et helt Lands Arbejdere. Denne Kasse var bleven oprettet i 1872 samtidigt med Fabrikernes Overgang til et Aktieselskab; men Virksomheden begyndte først i 1875, og dens Love vedtoges d. 24. Marts 1875, med Tillægsbestemmelser af 19. Febr. 1879.

Kassens Betydning var efterhaanden gaaet op for Arbejderne, — og maaske endnu mere for disses Hustruer. Dens Formaal var at understøtte tilskadekomne Arbejdere (hvad enten de vare komne tilskade ved egen Forseelse eller ej) samt Enker efter ved Ulykkestilfælde tilskadekomne Arbejdere, at yde Alderdomsforsørgelse og Understøttelse til saadanne Arbejdere som uforskyldt bleve afskedigede, og at understøtte Enker efter Arbejdere, der døde i Tjenesten. I Lovenes § 1 betegnedes Formaalet saaledes: «at forskaffe det hos Aktieselskabet arbejdende Personale en betrygget Alderdomsforsørgelse uden Tilskud fra Personalets egen Side.» Medens Arbejderne ikke selv ydede noget Tilskud, havde de dog Sæde i Bestyrelsen. Kassen fik aarlig 5 pCt. af Overskudet udover 5 pCt. Rente af Actiekapitalen dog saaledes at Summen mindst skal udgjøre 2½ pCt. af det Beløb, der i det paagjældende Driftsaar i alt er udredet i Betaling for Arbejde i Selskabets Tjeneste. Dette Beløb tilsvares Kassen hvad enten Selskabet nu kan give Udbytte eller ikke. Naaer Summen ikke en saadan Størrelse, som først nævnt, tilskydes det Manglende af Selskabet. Fremdeles modtager Forsørgelseskassen for

hvert Driftsaar ved dettes Slutning de Akkordoverskud, hvorpaa Arbejdere paa Grund af Misligholdelse af Akkorden have tabt Kravet. Endelig: Lejeindtægten af Marketenderiet paa Refshaleøen og ved Værkstederne paa Kristianshavn. (§ 4).

Lovenes følgende Paragrafer indeholde i Hovedsagen Følgende:

§ 5: Forsørgelseskassens Aarsindtægt tilgodeskrives dem, der ved Udgangen af det paagjældende Driftsaar vare Deltagere i Kassen og havde staaet i Selskabets Tjeneste hele Driftsaaret, saaledes, at det samlede Beløb deles efter hver enkelt Deltagers Ugeløn ved Aarets Udgang. For Deltagere med Maanedsløn regnes en Uges Løn at være $^{3}/_{13}$ af Lønnen for en Maaned; for Deltagere med Timebetaling regnes en Uges Løn at være 63 Gange Betalingen for en Time. — § 5: Ved Aarets Slutning tilskrives der hver Konto som Rente 5 pCt. af, hvad der siden sidste Fordeling har indestaaet paa Kontoen. Er den Rente, der i Aarets Løb er indvunden af Forsørgelseskassens Midler, ikke tilstrækkelig hertil, tilskyder Selskabet det Manglende. Er Renten derimod større, tilfalder det Overskydende Forsørgelseskassen. — § 6: En Deltager bliver ved Udtrædelsen af Selskabets Tjeneste berettiget til at tiltræde Nydelse af Forsørgelse: a) naar han afskediges paa Grund af Svagelighed eller af ham utilregnelig Aarsag, og der er tilfaldet hans Konto Tilskrivning for mindst 3 Aar; — b) naar han er fyldt sit 65de Aar og der er tilfaldet hans Konto Tilskrivninger for mindst 10 Aar. — § 7: Forsørgelsen bestaar i en livsvarig maanedlig Livrente, som af Kassens Bestyrelse indkjøbes for Deltageren i Livforsikrings- og Forsørgelses-Anstalten af 1871 for hele hans Andel i Forsørgelseskassens Fond. I Tilfælde af, at Deltageren afskediges paa Grund af Alder eller Svagelighed og har tilbagelagt en Tid af 10 Aar eller derover i Selskabets Tjeneste, skal Livrenten dog udgjøre visse aarlige Minimumsbeløb. Saaledes, hvis den tiltrædes efter 10 eller 11 Aars Tjenestetid 5 Ugers Løn. I Forhold til Tjenestetidens Længde stiger Livrenten gradvis, saa at den ved 40 Aars Tjenestetid Trin for Trin er naaet op til 26 Ugers Løn. Yderligere Bestemmelser herom

findes i § 8. — § 9 bestemmer: Kommer en Deltager ved Udførelsen af sin Gjerning i Selskabets Tjeneste saaledes til Skade, at han af den Grund maa afskediges, kan han, hvis han ikke allerede efter § 8 har Ret til den højeste Forsørgelse, forvente, at hans Livrente forøges for visse Aar eller for Livstid ved Hjælp af et større eller mindre Tilskud fra Selskabets Side, alt eftersom Selskabets efter Indstilling af Kassens Bestyrelse finder, at han har lidt et større eller mindre Afbræk i sin Erhversevne. Bestemmelsen i § 7 a om, at Retten til at tiltræde Nydelsen af Forsørgelse er betinget af, at der er tilfaldet den Paagjældendes Konto Tilskrivninger for mindst 3 Aar, gjælder ikke i det her ombandlede Tilfælde. — § 10: Tilsætter en Deltager Livet ved Udførelsen af sin Gjerning i Selskabets Tjeneste og efterlader Enke, indkjøbes der for hele hans Andel i Forsørgelseskassens Fond Livrente for Enken. Denne Livrente skal dog mindst udgjøre aarlig 13 Gange den Ugeløn, Manden oppebar ved sin Død, og Selskabet tilskyder, om fornødent, dst til Indkjøbet af en Livrente af denne Størrelse manglende Beløb. Indgaar Enken nyt Ægteskab skal hendes fremtidige Rente tilfalde Forsørgelseskassen. — § 11. For en Deltager, der tiltræder Forsørgelse. kan der, naar han ønsker det, istedetfor Livrente for ham alene, indkjøbes i Livsforsikrings- og Forsørgelses-Anstalten af 1871 Livrente til samme Indkjøbspris for ham og Hustru i Forening saaledes, at enten den hele Livrente eller en Del deraf tilfalder Hustruen efter hans Død. Beløbets Anvendelse til Kjøb af Livrente saaledes, at Andre af Deltagerens Nærmeste blive Forsørgelsesnydende, kan kun finde Sted med Samtykke af Kassers Bestyrelse. — § 12: Indkjøbet af Forsørgelse hos den nævnte Anstalt skal altid ske under det Vilkaar, at Forsørgelsen ikke kan afhændes, pantsættes eller overdrages nogen Anden dog at det ved Kjøb af Livrente ifølge Bestemmelsen i § 10 skal betinges, at Livrenten tilfalder Forsørgelseskassen, hvis den paagjældende Enke indgaar nyt Ægteskab. — § 13: Ved Forsørgelses Tiltrædelse kan Kassen Bestyrelse, naar den finder det hensigtsmæssigt indrømme, at en Del af det til Indkjøb af Livrente bestemte Beløb udbetales

den Forsørgelsesberettigede kontant, naar Livrentens aarlige Beløb derved ikke formindskedes med mere end med 10 Kroner. — Anses det i enkelte særskilte Tilfælde for ønskeligt, at en større Del udbetales kontant eller anvendes paa anden Maade, kan Saadant undtagelsesvis ske, hvis Selskabets Bestyrelse efter Indstilling af Kassens Bestyrelse samtykker deri. — § 14: Dør en Deltager, førend han har tiltraadt Nydelsen af Forsørgelse, skal med den i § 10 anførte Undtagelse Halvdelen af hans Andel i Forsørgelseskassens Fond tilfalde denne. Efterlader Deltageren Enke eller Andre, hvis Forsørgelse har paahvilet ham, skal den anden Halvdel komme disse tilgode paa den Maade, som Kassens Bestyrelse bestemmer, i Reglen ved Indkjøb af Livrente for den eller de Paagjældende. — Efterlader Deltageren Ingen, hvis Forsørgelse har paahvilet ham, tilfalder hele hans Andel i Forsørgelseskassens Fond denne. — § 15: Forlader en Deltager Selskabets Tjeneste uden at opfylde Betingelserne, tilfalder hele hans Andel i Forsørgelseskassens Fond denne. — Dog skal det, naar Selskabets Bestyrelse efter Indstilling af Kassens Bestyrelse samtykker deri, kunne tillades en Deltager, der for en Tid forlader sin Tjeneste, at bibeholde sin Konto, men der finder for den Tid ingensomhelst Tilskrivning Sted paa hans Konto. Navnlig skal den her omhandlede Tilladelse kunne gives, naar Deltageren forlader sin Tjeneste paa Grund af Indkaldelse til Militærtjeneste eller for at uddanne sig ved Rejse i Udlandet. — § 16: Gjør nogen Deltager sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling eller i et saadant Brud paa Fabrikens Orden, at han af den Grund maa afskediges, eller udviser nogen Deltager saadan Forsømmelighed, at han af den Grund maa afskediges, fortaber han alt Krav paa Forsørgelse, og hans Andel i Forsørgelseskassens Fond tilfalder denne. — § 17: De Beløb som i Løbet af et Driftsaar maatte være tilfaldne Forsørgelseskassen ifølge Bestemmelserne i foranstaaende §§ 6, 10, 14, 15 og 16, fordeles ved Aarets Udgang sammen med Forsørgelseskassens Aarsindtægt paa den i § 5 foreskrevne Maade. — § 18: Hvis en Deltagers Andel i Forsørgelseskassens Fond bliver saa stor, at den vilde være

tilstrækkelig til Indkjøb af den højeste Livrente, der i Tilfælde af Afsked paa Grund af Alder eller Svagelighed kan blive ham til Del efter § 8, kan han forvente, at de Beløb, som derefter skulde tilskrives hans Konto, udbetales ham kontant. — § 19 giver Overgangsbestemmelser med Hensyn til Aarene før 1875. — § 20: Forsørgelseskassen skal altid eje en Kapital saa stor som den samlede Sum af de paa Deltagernes Konti indestaaende Beløb. Skulde Kapitalen ved Tab blive mindre, tilskyder Selskabet det Manglende. — § 21: Mulige Gaver til Forsørgelseskassen blive, naar ikke Giveren har bestemt anderledes, at henlægge til en særskilt Afdeling hvis Midler ikke tilfalde Deltagernes Konti, men hvoraf Kassens Bestyrelse med Samtykke af Selskabets Bestyrelse skal kunne udrede Bidrag til at forøge Forsørgelserne for de Deltagere, der have staaet i Fabrikens Tjeneste, inden denne overtoges af Selskabet, og som ifølge § 8 faa mindre Forsørgelse end de vilde faa, hvis Tjenestetiden før 1872 medregnedes — Hvad der derefter i sin Tid maatte blive tilovers af denne Afdelings Midler og de af disse indvundne Renter skal tjene til Reservefond for Forsørgelseskassen efter nærmere Bestemmelse af Selskabets Bestyrelse. — Den Beholdning, som «Understøttelsesforeningen stiftet af Arbejdere i D'Herrer Burmeister & Wains Fabriker» ejer, og som ved Udgangen af December 1874 var Kroner 6533.79 Øre, tilfalder den her nævnte særskilte Afdeling af Forsørgelseskassen. — § 22: Forsørgelseskassens Bestyrelse bestaar af 5 ulønnede Medlemmer. — Selskabets Bestyrelse vælger hertil et Medlem af sin Midte og en af Direktørerne. De tre øvrige Medlemmer vælges af Deltagerne, nemlig et af Selskabets Betjente og to af Arbejderne. Valget gjælder for et Aar. Gjenvalg er tilladt . . . . Udgifterne ved Kassens Regnskabsførelse bestrides af Selskabet. — § 23: Forsørgelseskassens Kapitaler holdes udenfor Selskabets Forretning og gjøres af Kassens Bestyrelse frugtbringende paa betryggende Maade, dog at dennes Beslutninger angaaende Kapitalernes Anbringelse godkjendes af Selskabets Bestyrelse, der opbevarer Midlerne. — § 24: Over Forsørgelseskassens Indtægter og Udgifter aflægger dens Bestyrelse

aarlig Regnskab for Selskabets Bestyrelse. — § 25: Spørgsmaal om Lovenes Forandring saavelsom om deres rette Forstaaelse afgjøres af Selskabets Bestyrelsesraad i Forening med Forsørgelseskassens Bestyrelse.

Tillægsbestemmelserne af 1879 indeholde Følgende: § 1: Af den Aarstilskrivning, der i Henhold til Lovenes §§ 4 og 17 tilfalder Deltagernes Konti, skal for hver Deltager, hvis Konto oprettes efter den 1. Januar 1880, den ene Femtedel afgives til en Reservefond og de fire Femtedele tilfalde hans Konto. — Forsørgelseskassen skal altsaa eje denne Reservefond udover de i Lovenes §§ 20 og 21 nævnte Kapitaler. — § 2: For de her nævnte Deltagere forhøjes det i Lovenes § 7 a fastsatte Minimum af 3 Aar til 10 Aar. — § 3: De Tilskud, det ifølge Lovenes §§ 8, 9 og 10 kan blive fornødent at gjøre til det paa en Deltagers Konto indestaaende Beløb for at skaffe ham eller hans Enke den ved bemeldte Paragraffer tilsikrede Forsørgelse, udredes for de her nævnte Deltageres Vedkommende af Reservefonden, saafremt den har Midler dertil, og ellers af Selskabet. — § 4: Voxer Reservefonden i Tidens Løb saa meget, at den kan anses for mere end tilstrækkelig til at afholde de Tilskud, den efter forrige Paragraf faar at udrede, bestemmer Selskabets Bestyrelse efter Indstilling af Kassens Bestyrelse, hvorledes det Overskydende kan komme Deltagere eller deres Efterladte til God. — § 5: Ethvert Spørgsmaal om nuværende og fremtidige Deltageres Berettigelse til Forsørgelse og overhovedet Berettigelsen af ethvert Krav de maatte gjøre paa Kassen, afgjøres i sidste Instans af Selskabets Bestyrelsesraad, ved hvis Bestemmelse det har sit endelige Forblivende.

Selskabets ordinære Tilskud i de ni Aar 1872—80 have udgjort: 218,780 Kr. 90 Ø. De extraordinære Tilskud til Tilskadekomne eller disses Enker:

til 1	Person	i 1878	Kr.	300
- 6	—	1879	-	2042. 57
- 3	—	1880	-	720
10	Personer		Kr.	3062. 57

I Pensioner er udredet dels af Vedkommendes Konti og dels af den særskilte Afdeling, som oprindelig var Kr. 6533.79 og nu er Kr. 5711.66:

til	2	Personer i	1876	Kr.	96
-	7	—	1877	-	821.75
-	13	—	1878	-	1434.75
-	8	—	1879	-	990.48
-	6	—	1880	-	1044
	36	Personer		Kr.	4386.98

Til afskedigede Interessenter er udbetalt:

til	45	Personer i	1877	Kr.	8302.32
-	125	—	1878	-	28836.44
-	12	—	1879	-	2835.06
-	11	—	1880	-	3934.49
	193	Personer		Kr.	43908.31

De hjemfaldne Akkordoverskud udgjør fra 1875 til 1880 Kr. 4931.79.

Lejeindtægt af Marketenderiet udgjør i samme Tidsrum Kr. 16705.11.

Renteindtægten: Kr. 41270.62.

Arv fra afgaaede Interessenter i det nævnte Tidsrum: Kr. 34685.41.

Til afdøde Interessenters Efterladte er udbetalt til i alt 37 Personer Kr. 3946.24.

I alt er udbetalt til 276 Personer Kr. 55304.10.

En Middelløn af 18 Kr. har givet i Tilskrivning:

for	1872—74	Kr.	159.84	. . . .					Kr.	159.84
-	1875	Kr.	54.18	+	Rente	Kr.	7.99	=	Kr.	62.17
-	1876	-	53.82	+	—	-	11.10	=	-	64.92
-	1877	-	56.16	+	—	-	14.35	=	-	70.51
-	1878	-	58.86	+	—	-	17.87	=	-	76.73
-	1879	-	44.10	+	—	-	21.71	=	-	65.81
-	1880	-	48.78	+	—	-	25.	=	-	73.78
									Kr.	573.76

De 747 Arbejdere, som ere Deltagere i Alderdomsforsørgelseskassen, have haft følgende Ugelønne (altsaa uden Akkord).

340	Arbejdere	fra	12—15	Kroner
312	—	-	16—20	—
45	—	-	21—25	—
18	—	-	26—30	—
32	—	-	31	—
747				

Af Selskabet er der desuden i de forløbne Aar udredet Kr. 23765 i forskjellige Understøttelser. Pensioner ere fra 2—9 Kr. ugenlig.

Taleren maatte stadig minde om, at den egentlige og rette Betydning for Arbejderen kunde efter Sagens Natur en slig Kasse først faa efter 20—30 Aar efter dens Stiftelse; da kom Kravene; først maatte der opsamles en stor Kapital — og denne holdes her aldeles udenfor Forretningen — og det var det man gjorde ved de store Tilskud fra Selskabet. Af en saa ung Kasse kunde man ikke udvise store Resultater. Taleren sluttede med at bemærke at det var ved slige Foranstaltninger, der ligemeget vare begrundede paa Retfærdighed og Klogskab, at Kapitalmagten skulde tilfredsstille Arbejdets Krav.

Vi meddele her som Bilag en Oversigt over Driften for Aaret 1880 og over Status d. 31. Decbr. 1880:

Oversigt over Driften for Aaret 1880.

		Kr.	Øre
Fortjeneste:			
Overført fra forrige Aar		15	74
Selskabets Tilskud fra 1880		26684	07
Lejeafgift af Marketenderiet		3200	00
Hjemfaldne Akkordoverskud		320	64
nddraget fra 37 bortgaaede Interessenters Konti		4125	35
10 afdøde Interessenters Andele	Kr. 3248. 66		
÷ Udbetaling til 6 afdøde Interessenters Efterladte	- 1327. 31	1921	35
at overføre . . .		36267	15

		Kr.	Øre
Overført . . .		36267	15
Herfra:			
Tilskrevet de gamle Interessenter (Afdeling A) Kr. 2.71 pr. Krone af Ugelønnen	Kr. 28815.43		
Tilskrevet Interessenterne fra 1880 (Afdeling B) ifølge Tillægsbest. § $1^{4}/_{5}$ af Kr. 2.71 pr. Krone af Ugelønnen . . .	Kr. 5953.33		
Tilskrevet Reservefonden for Afdeling B den resterende $^{1}/_{5}$	Kr. 1488.33	36257	09
Rest . . .		10	06

som overgaar til næste Aars Regnskab.

Status den 31. December 1880.

Aktiver:

		Kr.	Øre
Fonds:			
Beholdning den 1. Jan. 1880	Kr. 177009.01		
Kjøbt i Aarets Løb:			
Kr. 25000 j. Land. Kreditf. Obl. 4. Serie à $93^{5}/_{8}$ . . .	- 23429.66		
Kr. 6000 uops. Kreditk. Obl. f. Husejere i Kbh. à $95^{3}/_{4}$	- 5753.42		
	Kr. 206192.09		
herfra:			
den for Kr. 16000, i 1878 kjøbte, 6% Dampskibsselsk. Obl. betalte Rente	- 8.00	206184	09
som er anlagt i.			
Kr. 37400 uops. Kreditb. Obl. 4% . . . . Kr. 11300 uops. Kreditb. Obl. $4^{1}/_{2}$ %	Kr. 43606.49		
Kr. 48700			

				Kr.	Øre
Overført:					
Kr.	48700		Kr. 43606. 49	206184	09
-	8000	Øst. Kreditfor. Obl. 3. Serie	- 7483. 88		
-	31200	Øst. Kreditfor. Obl. 4. Serie	- 27495. 32		
-	25000	Kbhv. Komm. Obl. af 1869.	- 23148. 13		
-	33000	Kbhv. Komm. Obl. af 1876.	- 29738. 72		
-	72000	j. Land. Kreditf. Obl. 4. Serie	- 62411. 55		
-	12000	foren. Dampsk. Sel. Obl. 5%	- 12000. 00		
Kr.	229900				
Thl. 100 Cölln-Mindener Pr.-Obl.			- 300. 00		
			Kr. 206184. 09		

Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri:

Tilgode hos Selsk. 1. Jan. 1880	Kr. 24641. 50		
Selsk. ordinære Tilskud f. 1880	- 26684. 07		
— extra — f. 1880 til 3 Personer	- 720. 00		
Renter i Mellemregning	- 1094. 78		
	Kr. 53140. 35		
Modtaget Kontant	- 24200. 00	28940	35
Kassebeholdning den 31. Decbr. 1880		574	50
		235698	94

Passiver:

Forsørgelseskassens særskilte Afdeling:

Beholdning den 1. Januar 1880	Kr. 6205. 39
Tilskrevet 5% Rente	- 310. 27
at overføre . . .	Kr. 6515. 66

			Kr.	Øre
Overført . . .		Kr. 6515. 66		
Fragaa Pensioner til 5 Personer .		- 804. 00	5711	66
Interessenterne:				
Saldo den 1. Januar 1880 . .		Kr. 194796. 48		
Heraf er udgaaet i Aarets Løb:				
Udbet. t. 11 afsked. Interessenter . .	Kr. 3934.49			
Indrag. fra 37 bortgaaede Interess. Konti	- 4125.35			
10 afdøde Interess. Andele	- 3248.66			
pension. L. S. Bochardts Andel . .	- 587.83	- 11896. 33		
		Kr. 182900. 15		
Tilskrevet 5% i Rente		- 9145. 01		
— i Kapital				
Afdel. A: 577 gamle Interessenter . .	Kr. 28815.43			
Afdel. B: 170 nye Interessenter . .	- 5953.33	- 34768. 76	226813	92
Pensionist L. S. Bochardts Andel		Kr. 587. 83		
÷ det, der er udbet. ham i Pens.		- 240. 00	347	83
Reservefond for Interessenternes Afdeling B			1488	33
Overskud paa Rente Konto			1327	14
Overskud af Driften til næste Aars Fordeling			10	06
			235698	94

Paa dette Møde optoges som Medlemmer af Nationaløkonomisk Forening:

Grosserer P. D. Hvalsøe,
Grosserer C. A. Jensen,
Havnekaptajn Lüders,
Grosserer Th. Malling,
Mægler V. Mannheimer,
Grosserer Osc. Prior,
Vexelmægler Ed. Rée.

Nordamerikas Handel med Landbrugs-Produkter.

I «Nationaløkonomisk Tidsskrifts» 14. Bd. S. 263 fg. have vi leveret et Uddrag af nogle Afhandlinger af Prof. Dr. H. Paasche om den amerikanske Konkurrence paa det evropæiske Landbrugsprodukt-Marked. Samme Forfatter har nu i et af de sidste Hefter af Jahrb. f. N. u St. ført sine Undersøgelser videre. Da han for to Aar siden skrev de Artikler, hvis Hovedindhold vi dengang gjengav, var han nødt til for Størstedelen at holde sig til engelske Kilder, og maatte derhos afslutte sin Fremstilling med Aaret 1877, skjønt dette Aar egenlig kun betegnede Begyndelsen til det saa mægtige Opsving i den amerikanske Export. Denne Gang har han foruden de engelske Kilder benyttet den officielle amerikanske Statistik, og samtidigt hermed har han ført sine højst interessante Undersøgelser, som vi i det følgende agte at resumere, ned til den nyeste Tid.

Hvad først Udførslen af Hvede, Hvedemel og Majs angaar, ere følgende Tal at notere:

De Forenede Stater udførte (Opgivelserne ere i engelske Centner):

Finanssaar endende den 30. Juni.	Hvede.	Hvedemel.	Majs.
1856—60 gjennemsnitlig.	4,158061	6,222393	2,759790
1861—65 »	14,818597	6,915206	5,261203
1866—70 »	8,746752	4,009175	4,799327
1871—75 »	24,002058	5,871474	14,615291
1876	29,503458	6,887146	24,796786
1877	21,603006	5,851414	35,430491
1878	38,788372	6,907832	42,730549
1879	65,546751	9,852000	43,148126
1880	82,992568	10,519989	49,084938

En saa umaadelig Fremgang i saa kort Tid har neppe noget Sidestykke i Kornhandelens Historie, og den Regelmæssighed, med hvilken Fremgangen er gaaet for sig i de senere Aar, synes næsten at tyde paa, at de amerikanske Hvede- og Majsmarker ogsaa i de kommende Aar ville levere et betydeligt Overskud til Udførsel til den gamle Verden. Og blandt den gamle Verdens Lande er det atter England, der fremfor noget andet er afhængigt af den amerikanske Export; de andre Lande, Frankrig, Belgien, Tyskland o. s. v. indføre ikke nær saa store Mængder som det britiske Ørige. Dette gjælder atter fortrinsvis for Hvedens Vedkommende. Storbritanniens og Irlands Indførsel af Hvede udgjorde i 1878 50 Millioner engelske Centner, i 1879 59 Mill. og i 1880 55 Mill. engl. Centn., og deraf kom følgende Procent fra

	1878	1879	1880
Rusland	18,1	13,4	5,2
Tyskland	10,3	6,1	2,9
Forenede Stater	58,2	60,7	65,4
Britisk Nordam.	5,3	7,9	7,1
— Indien	3,6	1,5	5,9
Australien	2,9	3,8	7,7
Chili	0,1	2,3	2,4
Ægypten	0,4	3,4	2,9
andre Lande	1,1	0,9	0,5

Medens endnu i Slutningen af Treserne, 1866—70, Rusland dækkede 33 pCt., Tyskland 18,2 pCt. og det hele evropæiske Kontinent næsten 60 pCt. af den engelske Hvedeimport, hvorimod de Forenede Stater dengang knap leverede 23 pCt., og Indien og Avstralien saa godt som slet ingen Rolle spillede, — har Forholdet nu ganske vendt sig: Evropa er stedse mere blevet fortrængt fra de engelske Hvedemarkeder, og i Aaret 1880 leverede Rusland og Tyskland tilsammen neppe mere end Avstralien alene, medens de Forenede Stater og Canada næsten dække tre Fjerdedele af Englands hele Behov. Og herved er jo bestandigt at have for Øje, at Forholdene paa det engelske Kornmarked for en stor Del ere afgjørende ogsaa for Kornmarkederne udenfor England. Kornproduktionen

trænges, efterhaanden som Kommunikationsmidlerne yderligere udvikles, mere og mere ud i den Thünen'ske Stats ydre Kredse, og Produktionsomkostningerne i de fjerne transoceaniske Lande blive mere og mere bestemmende for Priserne paa de evropæiske Markeder.

Det er Majs og Hvede, som i Amerika tage Broderparten af Kornmarkerne. I 1878 dyrkedes i de Forenede Stater

51,6 Millioner acres Majs
32,1 — — Hvede
13,2 — — Havre
1,8 — — Byg
1,6 — — Rug.

I Overensstemmelse hermed har ogsaa Udførslen af de tre sidstnævnte Kornsorter været langt mindre end af de to førstnævnte, om der end ogsaa for deres Vedkommende er en meget betydelig, dog noget ustadig, Tilvæxt i den amerikanske Export. Det er navnlig Tyskland, Holland og Belgien, som fra Amerika faa Rug. Havreudførselen til Evropa er kun ubetydelig, og Bygudførselen (især til England) meget ustadig.

Vende vi os til Produkter af Dyreriget, se vi, at de Forenede Stater udførte:

	Levende Hornkvæg.	Levende Faar.	Levende Svin.	Flæsk og Skinker. 1000 Pd. engl.	Svinekjød. 1000 Pd. engl.	Oxekjød ferskt (1000 Pd. engl.)	Oxekjød salted or curred (1000 Pd. engl.)
1871	20,530	45,465	8,770	71,447	39,250	43,880	
1872	28,033	35,218	56,110	246,208	57,170	26,652	
1873	35,455	66,717	99,720	395,382	64,147	31,605	
1874	56,067	124,248	158,581	347,405	70,482	36,036	
1875	57,211	124,416	64,979	250,287	56,152	48,243	
1871—75 gjennemsnitlig.	39,459	79,213	77,632	262,126	57,440	37,283	
1876	51,593	110,312	68,044	327,730	54,195	36,595	
1877	50,001	179,017	65,107	460,057	69,671	49,211	39,155
1878	80,040	183,995	29,284	592,814	71,889	38,831	54,047
1879	136,720	215,680	75,129	732,250	84,402	54,025	36,950
1880	182,756	209,137	83,434	759,773	95,950	84,717	45,237
1876—80 gjennemsnitlig.	100,222	179,648	64,200	574,525	75,221	87,754	

Aar endende d. 30. Juni.	Smør 1000 Pd. engl.	Ost 1000 Pd. engl.	Fedt 1000 Pd. engl.	Æg Dusin	Uld Pd. engl.
1871	3,965	63,698	80,037	5,017	25,195
1872	7,746	66,204	119,651	5,148	140,515
1873	4,518	80,366	230,534	15,683	75,129
1874	4,367	90,611	205,527	23,749	319,600
1875	6,360	101,010	166,870	34,119	178,034
1871—75 gjennemsnitlig	5,391	80,378	160,524	16,743	147,695
1876	4,644	97,676	168,504	29,633	104,768
1877	21,527	107,364	234,741	32,591	79,599
1878	21,837	123,783	342,667	94,265	347,857
1879	38,248	141,654	326,659	91,740	60,784
1880	39,237	127,554	374,979	85,885	191,551
1876—80 gjennemsnitlig	25,098	119,606	289,490	66,823	156,912

Ogsaa her viser der sig næsten for alle Artiklers Vedkommende en mægtig Fremgang i Exporten. Kun Uldudførselen er saare ubetydelig, og er heller ikke i de senere Aar blevet synderlig større. Trods store Faarehjorder (i 1871 henved 32 Mill., i 1878 over 38 Mill. Faar), der blive stedse større og sikkert paa de store Prærier i Vesten kunde forøges endnu yderligere, er Amerika ikke i Stand til at afgive større Mængder Uld, og der er ingen Sandsynlighed for, at Amerika i nogen nærmere Fremtid skulde kunne blive en farlig Konkurrent for de evropæiske Uldproducenter, da den amerikanske opblomstrende Industri hidtil har forbrugt mere Uld, end Landet selv er i Stand til at producere. Anderledes forholder det sig med de Landbrugsprodukter af Dyreriget, der tjene til Næringsmidler. De forbavsende Fremskridt i Transporten af ferskt Kjød og levende Kvæg have gjort det muligt for Amerika at afsende store Mængder animalske Næringsmidler til Udlandet og at optræde som en farlig Konkurrent paa de evropæiske Markeder. Hvad man i tidligere Tider vilde have anset for en Umulighed, er blevet til Virkelighed, og Hundredetusinder Centner fersk, saftigt Oxekjød, der ere producerede paa Texas's

eller Kansas's fjerne Prærier, konsumeres nu i England og andre evropæiske Lande.

I Aarene 1878 og 1879 udførtes der fra de Forenede Stater:

Til		Levende Hornkvæg	Levende Faar	Levende Svin	Flæsk og Skinker Mill. engl. Pd.	Smør engl. Pd.	Ost engl. Pd.	Fedt Mill. engl. Pd.
Belgien	a.	605	500	80	52,8	78,622	4,872	28,0
	b.	1,816	1,300	700	77,6	38,147	19,163	33,0
Holland	a.	—	—	—	5,4	18,728	—	7,3
	b.	—	—	—	12,0	48,507	—	7,1
Frankrig	a.	389	155	100	55,2	27,268	3,400	50,4
	b.	118	950	—	53,5	61,815	27,273	42,3
Tyskland	a.	1,171	—	335	22,0	2,854128	47,476	85,3
	b.	1,330	450	—	37,5	8,210578	410,827	89,7
Storbritannien	a.	24,982	15,038	7,867	418,4	14,345758	120,929600	114,4
og Irland	b.	71,794	108,652	25,033	516,8	24,841714	136,603242	89,2
Britisk Nord-	a.	9,287	2,714	18,973	5,3	839,634	1,599235	2,9
Amerika	b.	8,374	8,374	46,959	3,3	301,996	2,814281	2,8
Mexiko	a.	964	153,065	260	0,1	64,155	33,599	1,2
	b.	2,145	89,689	838	0,08	69,017	69,738	1,2
Cuba	a.	40,172	25	569	10,8	339,710	42,450	23,1
	b.	49,228	42	224	7,9	453,735	128,761	25,1

N. B. a = 1878, b = 1879.

England er ogsaa her Amerikas vigtigste Kunde. Navnlig de levende Dyr gaa, forsaavidt de overhovedet indlade sig paa Rejsen til Evropa, næsten udelukkende til England. Flæsk og Skinker, Smør og Ost samt Fedt gaa ligeledes for Størstedelen til England; men Tyskland, Frankrig, Belgien og Holland, ja Danmark og flere Lande konsumere dog ogsaa betydelige Mængder heraf. Af fersk amerikansk Oxekjød er Englands Indførsel taget umaadeligt til i Aarene siden 1875. Den engelske Statistik udviser følgende mærkelige Tilvæxt i denne Import:

I Kalenderaar	1875	3,098	engl.	Ctr.
	1876	144,336	»	»
	1877	443,042	»	»
	1878	483,012	»	»
	1879	559,730	»	»
	1880	715,547	»	»

Siden 9. Marts 1879 maa levende Hornkvæg ikke mere indføres til det Indre af England; paa Landingspladsen maa Kvæget lade sig slagte; men at det billige amerikanske Kjød ikke derfor er blevet fortrængt fra de engelske Markeder, vise ovenstaaende Tal. Heller ikke synes disse Forbuds-Bestemmelser at have formindsket Importen af levende Kvæg til de engelske Kyster; thi denne er i 1880 netop gaaet i høj Grad i Vejret.

Ved Slutningen af sin Artikel udtaler Prof. Paasche, at han tror, at de sidste Aars Erfaringer tjene til at bekræfte de Konklusioner, han drog i sine tidligere Afhandlinger, nemlig: at Amerikas pludselig saa intensivt optrædende Konkurrence ikke er nogen forbigaaende Fremtoning, men at den vedvarende vil være følelig, og at den sandsynligvis i længere Tid fremdeles vil tage yderligere til, navnlig for saa vidt angaar animalske Produkter. Omend Høsten i Vestevropa ikke er uden Betydning for Prisdannelsen, og om vi end ingenlunde bestandigt maa vente absolut lavere Noteringer, saa ville Priserne dog relativt stille sig lavere end hidtil, fordi de store, frugtbare Produktionsegne, der nu ere traadte ind i Verdenshandelen, kaste deres uhyre Overskuds-Produktion i Vægtskaalen paa en saadan Maade, at den evropæiske Høsts Betydning for Prisfastsættelsen maa blive svagere.

Den tyske Børsskat.

(Lov 1ste Juli 1881).

«I Tyskland som ogsaa i andre Lande grønnes og blomstrer et mægtigt Træ. Det strækker sine Grene langt ud over Landet, overskyggende alt, og ind under Jorden fører det i alle Retninger sine Rødder, forbavsende dybt og langt bort til fjerne Steder, hvor man ikke skulde vente at finde dem. Paa Træets Grene prange Hesperidernes gyldne Frugter, og Blomsterne dufte bedøvende og betagende, saa at kun Faa formaa at frigjøre sig for Træets Tryllekraft. Men hvorhen det strækker sine Grene og fører sine Rødder, der visner og dør al anden Vækst. Man kunde om dette mægtige Træ sige og synge som om vore gode gamle Granskove:

Er grünt nicht nur zur Sommerzeit,
Im Winter auch, wenn's stürmt und schneit.

Og netop nu blomstrer Træet, og sætter sine vidunderlige Frugter, og udsender sin berusende Duft ... Jeg taler om Gifttræet, som hin preussiske Minister nylig kaldte det, — om Børsen»!

Paa denne poetiske Maade indledede Dr. F. Perrot — den Mand der i Tyskland maaske mere end nogen Anden har arbejdet for Børsskatten — paa det agrariske Partis Generalforsamling i Berlin 1880 sit Foredrag om Børsskatten. Og i denne Stil førtes Foredraget videre. Og i denne Aand opfatter det tyske Godsejerparti og konservative Parti Spørgsmaalet om Børsskatten.

Allerede den preussiske Finansminister v. d. Heydt ønskede, som Dr. Perrot minder om i sit Foredrag, at gjennemføre en Børsskat, — forkastet. 1869 forelagdes der det nordtyske Forbunds Rigsdag et Børsskatforslag, — forkastet. April 1871 indbragte den konservative Deputerede Wilmanns i den tyske Rigsdag et nyt Forslag, — forkastet. 1872 og 1873 kom Sagen atter frem, i alt Fald udenfor Rigsdagen, — forgjæves. I Efteraaret 1875 forelagde Camphausen Rigsdagen igjen et Forslag, — forgjæves. Saa i de sidste Aar optog det konservative Partis forskjellige Fraktioner, navnlig den agrariske, Sagen. I det agrariske Partis Program er Børsskatten (ved Siden af Forholdsregler mod Aktievæsenet og overhovedet den bevægelige Kapital) udtrykkelig nævnt. Som Anbefaling for den henviser man til: at Børsen mere og mere er skejet ud fra sin oprindelige Bestemmelse, at tjene den reelle Handels Interesse, og i Stedet for er bleven et Redskab for Svindelen, navnlig Aktiesvindelen; og at da den faste Ejendom er saa stærkt beskattet, forlanger «eine ausgleichende steuerliche Gerechtigkeit», at ogsaa den mobile Omsætning bliver beskattet. Med levende Farver skildredes paa den agrariske Generalforsamling, hvorledes «det der gaar for sig paa Børsen, i Hovedsagen er et organiseret og legaliseret Bedrageri», «en af Statsmyndighederne beskyttet systematisk-bedragerisk Exploitering af den store Befolkning». Atter og atter citeredes Laskers Ord: «Børsen er et Akademi for den straffri Omgaaen af Loven». Atter og atter sattes Spørgsmaalet om Børsskatten paa den mest ejendommelige Maade i Forbindelse med Jødespørgsmaalet, der paa sin Side betegnedes som «den egenlige Kjerne i det sociale Spørgsmaal». Den Voldsomhed, hvormed Agrarerne rase mod Børsen, der siges at fordyre Landmændene deres Laan, der paastaas at korrumpere Pressen (Bleichröder disponerer over mindst 50 indflydelsesrige Blade), at være indfiltret med Politiken, at ødelægge Tusinder af Existenser etc. etc. — grænser til det Utrolige*). Og saa

*) Jfr. bl. A. Dr. Perrots og Borgmester Moorens Foredrag paa den agrariske Generalforsamling: Bericht üb. d. Verhandl. d.

bilder man sig ind, at en Smule Børsskat skulde kunne hjælpe noget imod alt det!? Forholdsvis store Sager er det i alt Fald ikke, hvad der hidtil er kommet ud af de højstilede Deklamationer.

I den sidst afsluttede tyske Rigsdagssession fremkom Forslaget om Børsskat for femte Gang, i ny Skikkelse. Af alle Regeringens Skatteforslag var dette det, der fandt den bedste Modtagelse. Det indrømmedes, at naar Overdragelsen af fast Ejendom stempelbeskattes, bør ogsaa den bevægelige Kapital beskattes. Men om adskillige Enkeltheder var man uenig. De Frikonservative og de Liberale holdt paa, at Stempelskatten paa Slutsedler og Regninger burde være en fast Skat; men Centrum, de Konservative og Agrarerne forlangte aldeles afgjort Procentbeskatning. Herom førtes den heftigste Kamp. Fra Berlins Kjøbmandsskab og Rigsbankdirektoriet kom der Erklæringer om, at den procentuale Beskatning paa dette Punkt var upraktisk og vilde give Anledning til Defraudationer, Omgaaen af Loven etc. uden at forøge Statskassens Indtægter. Fixstemplet sejrede derefter ved tredje Behandling; men derover blev de Konservative saa forbitrede, at de nu slet ikke mere brød sig om Loven. Den blev, støttet af de Liberale, endelig vedtaget, — men imod de Konservative, der fandt, at den langtfra ikke gik vidt nok, og imod Fremskridtspartiet, der fandt, at den gik altfor vidt. Forbundsraadet modtog den imidlertid i den af Rigsdagen vedtagne Skikkelse, og d. 1. Juli 1881 fik den kejserlig Stadfæstelse.

Børsskatloven af 1. Juli 1881 *), eller som den officielt

V. Generalversamml. d. Vereinigung d. Steuer u. Wirthschaftsreformer. Berlin 1880.

*) Ved den følgende Fremstilling benytte vi Baron Stengels Udgave: »Die Børsensteuer. Gesetz vom 1. Juli 1881 betreffend die Erhebung von Reichsstempelabgaben. Mit Einleitung, Erläuterungen, Ausführungsvorschriften und Sachregister von Hermann Frhrn. v. Stengel, Oberrechnungsrath im k. bayer. Staatsministerium der Finanzen. Nördlingen, Beck. 1881«.

hedder: «Gesetz betreffend die Erhebung von Reichsstempelabgaben», bestaar af fire Afsnit, hvoraf det første omhandler Aktier, Rente- og Gjældsforskrivninger, det andet Slutnoter og Regninger og det tredje Lotterilodder, medens det fjerde indeholder de almindelige Bestemmelser om Kontrol, Anvendelsen af Skattens Udbytte, Straffebestemmelser etc. Til Loven er der desforuden føjet en særlig Tarif, der nøjere specificerer Beskatningsobjekterne og de Gjenstande, der ere fritagne for Skatten, de forskjellige Skattesatser og Skatteberegningens forskjellige Momenter.

For Beskatningen af Værdipapirer fastsætter Lovens §§ 2—5, Tarifnummer 1—3, tre forskjellige Skattesatser, nemlig:

1 Promille for indenlandske Rente- og Gjældsforskrivninger udstedte af Kommuner, Grundejerkorporationer, Grundkredit- og Hypothekbanker eller Transportselskaber, i det Tilfælde at de lyde paa Ihændehaveren og ere udstedte paa Basis af Statens Samtykke;

2 Promille for andre indenlandske saavelsom for alle udenlandske for Handelsomsætning bestemte Rente- og Gjældsforskrivninger;

5 Promille for inden- og udenlandske Aktier.

De indenlandske Værdipapirers Afgiftspligt bestemmes af deres Emission; de udenlandskes af deres Indtræden i den indenlandske Omsætning. — Fritagne for Afgiften ere bl. A. navnlig alle før Lovens Ikrafttræden (ɔ: d. 1. Oktober 1881) udstedte indenlandske Aktier, Rente- og Gjældsforskrivninger, endvidere Rigets og Forbundsstaternes Rente- og Gjældsforskrivninger. — De i den indenlandske Omsætning værende udenlandske Værdipapirer er der indrømmet en Frist paa 90 Dage efter Lovens Ikrafttræden, inden hvilken de mod at erlægge en moderat fast Afgift (Aktier 50 Pfg., Rente- og Gjældsforskrivninger 10 Pfg. pr. Stk.) kunne blive afstemplede. Forsømmes denne Frist, saa svares der af de paagjældende Papirer ved deres senere Afhændelse i det tyske Rige den fulde legale Stempelskat. Indtil da for-

blive de ubeskattede i Ejerens Besiddelse; ogsaa kan han til enhver Tid skattefrit føre dem til Udlandet for der at afhænde dem.

Med Hensyn til Beskatningen af Slutsedler, Slutnoter, -beviser, -breve o. lgn. skjelner Loven (§§ 6—11, Tarifnummer 4 a) kun mellem de saakaldte Kassa- eller Kontantforretninger paa den Side og de saakaldte Forretninger paa Tid paa den anden Side, og belægger — ligemeget om det gjælder Handel i Effekter eller Handel i Varer — de førstnævnte Forretninger med et Fixstempel paa 20 Pfg., de sidstnævnte derimod med et Fixstempel paa 1 Mark. Ligeledes ere Regninger, Beregninger etc. over Udførelsen af de i Tarifnummer 4 b nærmere betegnede Forretninger i Effekter etc. underkastede et Fixstempel paa 20 Pfg. Regninger over Vare-Forretninger ere ikke underkastede denne Afgift. — Fritagne for Stempelpligten ere Slutsedler og Regninger over Værdigjenstande til ikke 300 M. eller over Vare-Forretninger paa under 1000 M.'s Værdi, fremdeles Slutsedler, hvis Gjenstand kun er saakaldte Kontantforretninger med Vexler, Guld og Sølv. Ligeledes er den egenlige Handelskorrespondance (Breve til Steder, der ligge mindst 15 Kilometer fjernede, og Telegrammer) undtagne fra Slutseddelskatten.

Lotterilodder ere ifølge Lovens §§ 12—20 og Tarifens Nr. 5 underkastede en Stempelafgift af 5 Procent. — Fritagne for denne Afgift ere kun de af de kompetente Avtoriteter sanktionerede Lotterier, der tjene velgjørende Øjemed.

Udbyttet af Skatten indflyder, efter Afdrag af de Forbundsstaterne tilkommende Opkrævelsesomkostninger, 2 pCt. (§ 31), i Rigskassen, og fordeles af denne mellem de enkelte Forbundsstater i Forhold til den Befolkning, hvorefter deres Matrikularbidrag beregnes (§ 32).

For at forebygge Defraudationer og andre Overtrædelser af Loven, indeholder den i forskjellige Paragrafer Bestemmelser om strenge Bøder.

Regeringen havde foreslaaet en noget højere Afgift for enkelte af Beskatningsobjekterne end de ovennævnte af Rigsdagen vedtagne. Ligeledes havde den foreslaaet, at Kvitteringer, Lombardlaan, Checks og Giroanvisninger skulde inddrages under Stempelpligten. Men Rigsdagens Flertal mente, at dette vilde være i høj Grad hemmende for Omsætningen, og de nævnte Dokumenter bleve derfor strøgne af Loven.

A. P.-St.

Den tyske Næringslovs Noveller.

Love af 17. Juli 1878, 23. Juli 1879, 15. Juli 1880, 17. Marts 1881, 18. Juli 1881.

Neppe paa noget andet Omraade have — i Tyskland saavel som i adskillige andre Lande — den økonomiske Reaktions Tilhængere arbejdet hidsigere end paa Næringslovgivningens. Hvad de hidtil have opnaaet, er dog, i Sammenligning med hvad de have forlangt, kun ubetydeligere Sager. End ikke den reaktionære tyske Regering har været villig til at følge Ordførerne for Næringsfrihedens Kuldkastelse og Gjenindførelsen af Fortidens Institutioner.

I. Blandt de i Tyskland i de seneste Aar vedtagne Revisions- og Tillægslove paa Næringslovgivningens Omraade nævne vi først: Loven af 17. Juli 1878. Den oprindelige Bestemmelse var, at man ved samme Lejlighed vilde ordne Indførelsen af «Gewerbegerichte» til Afgjørelsen af Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Deraf blev der imidlertid ikke den Gang Noget, og Loven, der fremtræder som en «Gesetz betreffend die Abänderung der Gewerbeordnung», kom i Hovedsagen til at dreje sig om følgende Punkter:

1. Almindelige Forhold, vedrørende industrielle Arbejdere, Svende, Medhjælpere, Lærlinge og Fabrikarbejdere:

Arbejdskontraktens Frihed opretholdes. — Til Søndagsarbejde kan (bortset fra Arbejder, der ifølge deres Natur ikke taale Opsættelse eller Afbrydelse) «ikke forpligtes». — Næringsdrivende, hvem de borgerlige Æresrettigheder ere frakjendte, maa

ikke have Arbejdere under 18 Aar. — Personer under 21 Aar, der søge Arbejde, skulle være forsynede med Arbejdsbog. — De Næringsdrivende ere forpligtede til at udbetale deres Arbejdere Lønnen i lovlig gangbar Mønt; Truck-Systemet er afskaffet. — De ere forpligtede til at indrømme Arbejdere under 18 Aar Tid til at besøge Fortsættelsesskoler og til at vaage over deres Sundhed og Moralitet, samt overhovedet til at indføre Beskyttelsesindretninger for Arbejdernes Liv og Sundhed. — Ved «Ortsstatut» kunne Voldgiftsretter, ligelig sammensatte af Arbejdsgivere og Arbejdere, betroes med Afgjørelsen af Arbejdsstridigheder.

2. Svende og Medhjælpere, navnlig om de Betingelser, hvorunder Svendene og Medhjælperne kunne afskediges før den kontraktsmæssige Tids Udløb og uden Opsigelse, samt omvendt de, hvorunder Svendene og Medhjælperne før Tidens Udløb og uden Opsigelse kunne forlade Arbejdet.

3. Lærlingevæsenet:

Mesteren er forpligtet til ordenlig at oplære Lærlingen i Faget, til at vaage over hans Moralitet etc. — Efter endt Læretid skal Mesteren give Lærlingen et Vidnesbyrd, med Oplysning om Fag, Læretid, erhvervede Kundskaber, Opførsel. — En Række af Bestemmelser om Lærlingeforholdets Ophør. Forlader en Lærling sin Mester i Utide, kan denne kun gjøre Krav paa at han føres tilbage (ved Politiet), naar der foreligger en skriftlig Lærekontrakt. Ligeledes er skriftlig Lærekontrakt en Forudsætning for at Erstatningskrav kan rejses i Anledning af Læreforholdets Afbrydelse i Utide (indirekte Opfordring til Afslutning af skriftlige Kontrakter).

4. Fabrikarbejdere (Fabriklovsbestemmelser):

Børn under 12 Aar maa ikke arbejde i Fabriker. Børn under 14 Aar maa ikke arbejde mere end 6 Timer daglig. Skolepligtige Børn maa ikke arbejde i Fabriker, medmindre de daglig nyde en Tre-Timers-Skoleundervisning. Unge Mennesker mellem 14 og 16 Aar maa ikke arbejde mere end 10 Timer. Barselkvinder maa ikke beskjæftiges 3 Uger efter deres Nedkomst. — De unge Menneskers Arbejdstid maa ikke begynde før $5^1/_2$ om Morgenen, og ikke vare til over $8^1/_2$ om Aftenen.

Desforuden Hviletider. — Fabrikbørn skulle være forsynede med Arbejdskort, med Oplysninger om deres Forhold. — Inden Arbejdsgiveren giver unge Arbejdere Arbejde, skal han give Politiet skriftlig Meddelelse om Arbejdere, Arbejde, Arbejdstid etc. — Forbundsraadet kan (under Forbehold af den følgende Rigsdags Godkjendelse) beslutte, at Anvendelsen af unge Arbejdere og af Arbejdersker ganske forbydes eller gjøres afhængig af særlige Betingelser i visse Fabrikationsgrene, der ere forbundne med særlige Farer for Sundhed eller Sædelighed. Navnlig kan i visse Fabrikationsgrene Natarbejde forbydes kvindelige Arbejdere. — Kontrollen med Fabriklovbestemmelsernes Overholdelse besørges af særlige Embedsmænd (Fabrikinspektører, «Gewerberath»).

Loven indeholder desuden Straffebestemmelser m. m. — Den traadte i Kraft 1. Jan. 1879.

II. I det følgende Aar forlangte det konservative Parti yderligere Forandringer af Næringsloven. En Lov herom modtog Stadfæstelse d. 23. Juli 1879. Loven bestemmer: at til Drift af private Hospitaler, Fødselsstiftelser og Sindssygeanstalter udkræves Bevilling fra Overøvrigheden; — at Tilladelse til at drive Værtshushold, Beværtning og Brændevinshandel er at negte, naar der foreligger Kjendsgjerninger, der berettige til den Antagelse, at Bevillingssøgeren vil misbruge Erhvervet til at befordre Drikkeri, forbudt Spil, Hæleri eller Usædelighed; — at der udkræves Bevilling til at drive Pantelaanervirksomhed; at denne Tilladelse nægtes, naar der foreligger Kjendsgjerninger, der godtgjøre den Søgendes Upaalidelighed med Hensyn til Erhvervet; og eventuelt, at Tilladelsen betinges af, at det bevises, at der i den paagjældende Egn er Trang til Oprettelsen af en Pantelaanerforretning; endelig at Overøvrigheden er beføjet til at give Forskrifter om Pantelaanervirksomhed, Pantelaanernes Beføjelser og Forpligtelser, forsaavidt de enkelte Staters Love ikke træffe Bestemmelser herom. (Jfr. den preussiske Pantelaanerlov af 17. Marts 1881, se nedenfor under Nr. IV).

III. Ny Forlangender fra konservativ Side fremkom i Samlingen 1880. Den Gang lykkedes det dog kun at føre

en lille, men meget omdebatteret Theaterlov igjennem. «Ordningen af Skuespilentreprenør-Næringen» af 15. Juli 1880*) bestemmer ikke Andet end dette: «Skuespilentreprenører maa have Tilladelse for at kunne udøve deres Erhverv. Tilladelsen nægtes, naar Øvrigheden paa Grund af Kjendsgjerninger faar den Overbevisning, at den Søgende ikke besidder den for den paatænkte Erhvervsvirksomhed nødvendige Paalidelighed, navnlig i moralsk, artistisk og finansiel Henseende». Som Motiv anførtes, at den Theaterfrihed, den tyske Næringslov indførte, har været meget skadelig for det tyske Theatervæsen, og at det derfor syntes nødvendigt at skærpe Lovens Bestemmelser med Hensyn til Theaterdirektørers Paalidelighed.

IV. Loven af 17. Marts 1881 om Pantelaanernæringen, som vi her ganske kortelig ville omtale, er en preussisk Lov (medens de andre af os nævnte Love ere tyske Rigslove), og slutter sig til Rigsloven af 23. Juli 1879. Loven har navnlig til Opgave at give Forskrifter om de Renter, en Pantelaaner maa tage, om Afhændelse af de hos Pantelaaneren pantsatte Gjenstande, og om Afslutning af Pantelaanerkontrakter. Pantelaaneren maa ikke tage mere i Rente end: a) 2 Pfennig pr. Maaned pr. Mark, af Laan paa indtil 30 Mark; b) 1 Pfennig for hver Maaned og hver Mark udover en Laanesum af 30 Mark. Loven indeholder detaillerede Bestemmelser vedrørende Renteberegning og de andre nævnte Forhold.

V. Den 5. Maj 1880 vedtog den tyske Rigsdag, efterat den konservative Rigsdagsmand v. Seydewitz m. Fl. havde andraget paa en Reform af Lavsvæsenet, en Resolution, i hvilken Berettigelsen af Haandværkerstandens Bestræbelser for atter at skaffe Lavene en afgjørende Betydning for Haandværkets Organisation anerkjendtes. Denne Resolution gav Stødet

---

*) Ved de tre følgende Love er Marcinowskis Udgave benyttet: «Die Reformgesetze der Gewerbeordnung aus den Jahren 1880 und 1881, mit Kommentar von F. Marcinowski, Geh. Finanzrath etc. Berlin, Carl Heymanns Verlag. 1881».

til, at der af Regeringen i Rigsdagen indbragtes et Forslag til Lov om Forandringer i Næringsloven, i hvis Motiver Haandværkerstandens utilfredsstillende Stilling navnlig førtes tilbage til to Forhold: «Løsheden» i Svende- og Lærlingeforholdet, og den Konkurrence som Storindustrien paa den ene Side og «Fuskeriet» paa den anden Side paaføre Haandværket. Den sidstnævnte Mislighed mente man, at ny Lav tildels kunde afhjælpe ved at samle de spredte Kræfter til fælles Optræden, og hvad angaar den førstnævnte Mislighed, havde man ganske vist i den ovennævnte Lov af 17. Juli 1878 indført strengere Bestemmelser, der skulde søge at afhjælpe den; men disse Bestemmelser kunde ikke tilfulde virke, naar man kun havde at stole paa Politiet: ogsaa her vilde der aabne sig en betydelig Virkekreds for ny Lav. Det af Regeringen indbragte Forslag indeholdt imidlertid enkelte Punkter, som det nationalliberale Parti bestemt vægrede sig ved at gaa ind paa (§ 100 *e*, se nedenfor!), og den endelig vedtagne Lov adskiller sig med Hensyn til Hævdelsen af Lavsfriheden ikke saa lidet fra, hvad der var blevet foreslaaet. «Das Innungsgesetz», som den almindelig kaldes, eller «Gesetz betreffend die Abänderung der Gewerbeordnung» af 18. Juli 1881, har, i sin Artikel 1, i Stedet for Næringslovens §§ 97—104 indført en Række ny Bestemmelser, af hvilke de vigtigere og mere almindelige her skulle nævnes:

§ 97: De, der selvstændigt drive et Haandværk*) (Gewerbe) kunne, for at fremme deres fælles industrielle Interesser, træde sammen til et Lav (Innung). De ny Lavs Opgave er: 1. at pleje Lavsmedlemmernes Almenaand, at opretholde og styrke deres Standsære; 2. at fremme et heldigt Forhold mellem Mestre og Svende, at sørge for Svendenes Herbergsvæsen og for Anvisning af Svendearbejde

---

*) Uden at behøve at høre til samme Fag. Tidligere omfattede Lavene kun Haandværkere af samme Fag. Den ny Bestemmelse mødte endel Modsigelse, men gik dog igjennem uden større Vanskelighed.

3. at ordne Lærlingevæsenet, at sørge for Lærlingenes tekniske, industrielle og moralske Uddannelse; 4. at afgjøre Stridigheder mellem Lavsmedlemmerne og deres Lærlinge.

§ 97 *a*, Lavene ere beføjede til at udvide deres Virksomhed til andre for Lavsmedlemmerne fælles Interesser end de i § 97 nævnte. Navnlig tilkommer det dem: 1. at oprette og lede Fagskoler for Lærlinge; 2. ved passende Indretninger at fremme Mestrenes og Svendenes industrielle og tekniske Uddannelse; 3. at indrette Mester- og Svendeprøver, og udstede Vidnesbyrd herom; 4. at bringe fælles Forretningsdrift i Stand, for derigjennem at fremme Lavsmedlemmernes Haandværksdrift; 5. at indrette Understøttelseskasser for Lavsmedlemmerne; 6. at oprette industrielle Voldgiftsretter.

§ 98, om den Egn, hvor Lavet hører hjemme, og om dets Navn.

§ 98 *a* give detaillerede Forskrifter om Lavsstatuter.

98 *b* siger, at Lavsstatuterne maa godkjendes af Øvrigheden i den Kreds, hvor Lavet hører hjemme, og at Godkjendelsen vil være at negte i visse nærmere angivne Tilfælde.

§ 98 *c* forlanger Tillægsstatuter («Nebenstatuten») for de Bestemmelser, der angaa de i § 97 a Nr. 4, 5, 6 nævnte Opgaver.

§ 99: Lavet kan under sit Navn erhverve Rettigheder, særlig Ejendomsrettigheder etc., indgaa Forpligtelser, indstævne og indstævnes for Domstolene. Kun Lavets Formue hæfter for Lavets Forpligtelser ligeoverfor Kreditorerne.

§ 100: Som Lavsmedlemmer kunne kun optages Personer, der selvstændigt i Lavsdistriktet drive et Haandværk, for hvilket Lavet er oprettet, eller som ere beskjæftigede som Værkmestre el. Lign. i en til Faget hørende større Forretning. Andre Personer kunne optages som Æresmedlemmer. Optagelsen kan kun gjøres afhængig af Aflæggelsen af en Prøve, naar sammes Art og Omfang er bestemt i Statuterne . . . . Næringsdrivende, der opfylde de legale og statutmæssige Fordringer, kan man ikke negte Optagelse. Fra Opfyldelsen af

disse Fordringer kan der ikke ses bort til Gunst for Enkelte. Naar Lavsstatuterne ikke forlange en forudgaaende Opsigelse (ikke udover et halvt Aar), kunne Medlemmerne til enhver Tid træde ud . . . . Lavsmedlemmernes Rettigheder kunne, med Undtagelse af Stemmeret og Æresrettigheder, udøves af deres Enker, forsaavidt de fortsætte Haandværket, naar de opfylde de tilsvarende Forpligtelser.

§ 100 *a*: De af Lavsmedlemmerne beskjæftigede Svende tage kun for saa vidt Del i Lavsforsamlingerne og Lavsbestyrelsen, som Statuterne indeholde Forskrifter herom. En saadan Deltagelse skal indrømmes dem med Hensyn til Svendeprøvers Aflæggelse, og til de Indretninger, til hvilke de svare Bidrag, eller som ere bestemte til deres Understøttelse. Hvem der ikke er i Besiddelse af borgerlige Æresrettigheder eller ikke raadig over sit Bo, kan ikke udøve Stemmeret eller Æresrettigheder i Lavet.

§ 100 *b*: Lavsmedlemmerne kunne ikke forpligtes til Handlinger, der ikke staa i Forbindelse med Lavets Opgaver etc.

§ 100 *c* om Lavenes Sygekasser m. m.

§ 100 *d* om Voldgiftsretterne, bestaaende halvt af Lavsmedlemmer, halvt af disses Svende.

100 *e*: Naar et Lavs Virksomhed har staaet sin Prøve paa Lærlingevæsenets Omraade, kan det af den højere administrative Myndighed, efter at Tilsynsmyndigheden er bleven hørt, bestemmes: 1. at Stridigheder om Lærlingeforhold kunne paa en af de stridende Parters Opfordring afgjøres af den dertil kompetente Lavsmyndighed ogsaa i det Tilfælde, hvor Arbejdsgiveren, skjønt han driver et i Lavet repræsenteret Fag og selv vilde kunne optages i det, dog ikke hører til Lavet; 2. at og hvorvidt de af Lavet udstedte Forskrifter om Lærlingeforholdets Ordning, saavel som om Lærlingenes Uddannelse og Prøvelse, ogsaa da ere bindende, naar deres Mestre høre til de under Nr. 1 betegnede Arbejdsgivere. Have herefter Lærlinge hos saadanne Næringsdrivende, der ikke høre til Lavet, at underkaste sig en Prøve, saa skal denne aflægges for en Kommission, hvis Medlemmer ere bidkaldte halvt af

Lavet, halvt af Kontrolmyndigheden. Disse Bestemmelser kunne kaldes tilbage *).

§ 101 om Valg af Lavsbestyrelse.

§ 102 om Dannelsen af fælles Lavsudvalg for flere Lav.

§ 103 om de Betingelser, hvorunder den højere administrative Øvrighed kan lukke Lavene.

§ 103 *a* om Opløsning af Lav og Afviklingen af deres Forretninger.

§ 104 om Kontrol med Lavene. Lavene staa under Kommunaløvrighedens Tilsyn. Om Dannelsen af en særlig Tilsynsavtoritet.

---

*) Regeringsforslaget indeholdt desuden under et Nr. 3 følgende Passus: »at Arbejdsgivere af den under Nr. 1 betegnede Art fra et bestemt Tidspunkt af ikke mere maa antage Lærlinge«. Men denne Passus forkastede Rigsdagen. Om den havde den heftigste Kamp staaet. Det nationalliberale Parti opfattede den som et Forsøg paa ad en Omvej at indsmugle Lavstvangen, og Partiet erklærede bestemt, at naar Lavsfriheden ikke opretholdtes, vilde Loven overhovedet være uantagelig for det. Betydningen af paa dette Omraade at give nye Love maatte, mente det, bestaa deri »at der gaves den lille Industri, Haandværket, et Fingerpeg med Hensyn til den Maade, hvorpaa de spredte Kræfter kunde samles til fælles Virken; men enhver Indskrænkning i den Enkeltes fri Afgjørelse af Spørgsmaalet om denne Vejs Hensigtsmæssighed, og enhver Tilbagevenden til det gamle Lavsvæsen snæverhjertede og avindsyge Formyndersystem maatte ligge Partiet fuldstændigt fjernt«. Omvendt søgte de Konservative og Centrumspartiet at skrue § 100 *e* endnu længere tilbage i Retning af de gamle Lav, ja enkelte Talere fra denne Side tog ikke i Betænkning rent ud at erklære, at de betragtede Paragrafen som den Bro, over hvilken Vejen til den gamle Lavstvang gik. Det lykkedes imidlertid de Nationalliberale ved Hjælp af en stor Del af de Frikonservative ikke blot at forhindre de yderligere Reaktionsbestræbelser, men at faa Regeringsforslaget, om Forbud mod at Ikke-Lavsmestre holde Lærlinge, stemt ud af Loven og saaledes i Hovedsagen tilintetgjøre Tvangstendensen i § 100 *e*. Loven kunde efter at denne Bestemmelse var bleven strøgen, ikke vente større Modstand, og dens øvrige Del gik temmeligt glat igjennem. (Jfr. det nationalliberale Partis: »Die Gesetzgeb. d. letzten Jahre, S. 85 fg.«)

§§ 104 *a*—104 *g* om Lavsforbund.

Lovens Artikel 2 indeholder Straffebestemmelser.

Dens Artikel 3 bestemmer: De Lav, der alt bestaa paa det Tidspunkt, da Lavsloven udstedtes, og som ikke inden Udløbet af Aar 1885 have ændret deres Forfatning i Overensstemmelse med den ny Lavslov, kunne af Centraløvrigheden opfordres til inden Udløbet af en bestemt Frist at foretage denne Omændring. Tages Opfordringen ikke til Følge, er Centraløvrigheden beføjet til at anordne, at Lavet skal lukkes.

For at rekapitulere Lavslovens Indhold: Dens Artikel 1 indeholder dispositive Bestemmelser, dens Artikel 2 Straffebestemmelser, dens Artikel 3 Overgangsbestemmelsen. Under Artikel 1 handler §§ 97 og 97 *a* om de ny Lavs Bestemmelse, §§ 98—98 *c* om deres Indretning, § 99 om deres Retspersonlighed, §§ 100 og 100 *a* om Medlemsforhold, §§ 100 *b*—100 *d* om Indretninger til Opfyldelsen af deres Opgaver, § 100 *e* om særlige Rettigheder, der under visse Forudsætninger kunne indrømmes dem, §§ 101—104 *g* om deres Bestyrelse, Udvalg, Lukning, Opløsning, Kontrol og Forbund. — Loven indeholder altsaa en Samling detaillerede Forskrifter, der skulle «bane Vejen for en ny eller fornyet O r g a n i s a t i o n», en «betydelig k o r p o r a t i v V i r k s o m h e d», «pleje A l m e n a a n d e n og S t a n d s b e v i d s t h e d e n», «h æ v e H a a n d v æ r k e r s t a n d e n økonomisk og moralsk» o. s. v., — alt dog uden at bryde med «den f r i Selvbestemmelses» Princip.

A. P.-St.

De tyske Handelskamre om Tysklands Industri og Handel i den ny Toldpolitiks første Aar.

Deutschlands Industrie und Handel im ersten Jahre der neuen Zollpolitik. Auszüge aus den Handelskammerberichten für 1880. Herausgegeben vom Verein zur Förderung der Handelsfreiheit. Berlin, 1881. Verl. v. Troitzsch & Ostertag (XVI + 96 S.).

Skriftet har, som Lejlighedsskrift, vel mere en øjeblikkelig Interesse; men denne er ganske vist meget betydelig. Det indeholder en særdeles anselig Samling af Uddrag af Handelskammerberetninger, som fortjener at læses ogsaa af dem, som maatte betvivle, at en «Forening for Handelsfrihedens Fremme» med fuld Upartiskhed kan foretage og sammenstille den Slags Uddrag.

Hvad vi læse i, og nedenfor gjengive af Skriftets Indledning, er sikkert i Hovedsagen rigtigt nok:

De tyske Handelskamres Beretninger om Tysklands Industri og Handel i den ny Toldpolitiks første Aar have vakt almindelig Opmærksomhed, fordi de have bragt de første fra kompetent Side afgivne Erklæringer over den reviderede Tarifs Virkninger. Ganske vist vil Ingen paastaa, at de deri indeholdte Fremstillinger paa alle Punkter ere uantastelige, sagkyndige Udviklinger; de kunne som alle Beretninger over det økonomiske Livs sammensatte Forhold ikke altid være fuldstændigt fri for Vildfarelser og ensidige Anskuelser. Men

Udtalelser fra Handelens og Industriens officielle Organer — Udtalelser, der fremkomme offenlig, og som, hvis de manglede saglig Begrundelse, strax vilde udæske Kritiken — maa dog altid være i Besiddelse af en vis Avtoritet. Beretningerne indeholde heller ikke blot almindelige Udtalelser om Handelens og Industriens Stilling; de fremføre positive Kjendsgjerninger til Belysning af den ny Toldtarifs hidtil iagttagne Virkninger. En fuldstændig Samling af Uddrag af Handelskammerberetningerne maatte være kjærkommen for Alle, der ønskede paalideligt Materiale til Belysning af den ny Toldpolitiks Indflydelse paa det økonomiske Liv.

Skriftet leverer Uddrag, ofte ret fyldige, næsten altid ordrette Uddrag — af alle indtil September d. A. offenliggjorte Handelskammerberetninger om den økonomiske Situation i 1880, uden Hensyn til de enkelte Kamres handelspolitiske Standpunkt. De faa Beretninger, der mangle, ville, i hvad Retning de end maatte gaa, ikke væsenligt kunne forandre det Billede af Tysklands økonomiske Situation i den ny Toldpolitiks første Aar, som den foreliggende Samling maler os. Dette Billede er ikke smilende: med overvældende Flertal gaa de tyske Handelskammerberetninger **imod** den ny Toldpolitik.

I to Retninger have Vennerne af den ny Toldtarif, dens frivillige og dens officielle Forsvarere, villet tilskrive den en gavnlig Indflydelse paa Tysklands økonomiske Forhold.

For det Første skulde Toldtarifen have et almindeligt Opsving i Forretningerne til Følge. Det store Flertal af Handelskamre vidne direkte herimod; de allerfleste Beretninger erklære uden Omsvøb, at en almindelig Bedring ikke er indtraadt, at det indenlandske Konsum ikke er taget til, at Produktionsevnen gjennemgaaende er meget svag, og at den lider under trykkede Priser. En Del af Aaret sporedes vel hist og her nogen Bedring; men denne tilskrives som Regel ikke Toldtarifen, men de bedre Forhold i Udlandet, den større Efterspørgsel fra Udlandet, og kommer derfor navnlig Exportindustrien til Gode. Denne Bedring er kun et Led i den Række af glædelige Fremtoninger, der efter en sexaarig

Krise viste sig næsten samtidigt i de fleste Lande, først og stærkest i de Forenede Stater. Beretningen fra det berlinske Kjøbmandsskab giver særlig et betydeligt Materiale til Belysning af, hvorledes det økonomiske Liv i England, Frankrig, Østrig, Italien, Rusland og de Forenede Stater efter en lang Tids Tilbagegang atter hævede sig i 1880. Denne Fremgang har ikke kunnet være uden Indflydelse paa Tyskland, men den viser sig her dog snarere svagere end hist. Det er ogsaa karakteristisk, at denne Bedring navnlig indskrænker sig til Aarets første Halvdel, der nøje hænger sammen med 1879's sidste Halvdel. Den kan heller ikke skyldes den ny Tarif; thi denne traadte for Størstedelen først i Kraft d. 1. Jan. 1880, og det første Halvaar derefter maatte dens Virkninger væsenlig lammes derved, at der af de Artikler, hvis Told den forhøjede, indførtes meget store Masser umiddelbart før den traadte i Kraft. Først efter at disse store Mængder vare forbrugte, altsaa vel i Aarets anden Halvdel, kunde man gjøre Regning paa, at de ny Toldsatser ret vilde lade sig mærke. Men netop da indtraadte en vidtrækkende Reaktion, og almindelig klages der over, at Situationen i Aarets anden Halvdel var langt slettere end i dets første! Selv de protektionistiske Handelskamre, der gjerne vilde prise den ny Tarif, maa, naar det kommer til Stykket, indrømme dette. De vide, naar de i al Almindelighed tale om Tarifen, at fortælle meget Berømmeligt om den; men i Specialberetningerne mærkes ikke meget hertil, og det synes tværtimod af dem at fremgaa, at kun enkelte Exportforretninger (Jernindustrien f. Ex.) have nogen Grund til Glæde.

Og saa har man, for det Andet, talt om Tarifens velsignelsesrige Virkninger i det Enkelte. Allerede den 25. Februar f. A. — altsaa paa en Tid, da den ny Tarifs Virkninger endnu umuligt lod sig konstatere — erklærede Rigsdagsmanden Stumm, der selv er saa stærkt interesseret i Jernindustrien, at den ny Tarif paa alle Omraader havde gunstige Resultater at opvise, og at der vel kun kunde herske én Mening om dens Fortrin! Denne anmassende Erklæring bekræftes imidlertid ikke af Beretningerne. Kun faa af dem

have noget Godt at melde. Og selv de mest beskyttede Industrigrene klage paa den ene Side over «altfor lav» Told, paa den anden Side over at den ny Told fordyrer Raastoffer, Arbejdernes Livsfornødenheder o. s. v. Kun et lille Antal af store Fabrikanter og industrielle Aktieselskaber synes at være tilfredse; — for Industrien i det Hele viser «Beskyttelsen af det nationale Arbejde» sig at være et meget alvorligt Tryk! Dette er det Resultat, som enhver Fordomsfri vil faa ud af Læsningen af de offenliggjorte Beretninger! Thi der er dog vel Ingen, som for Alvor vil anføre det som et Bevis paa Toldtarifens velsignelsesrige Virkninger, at Kursen paa nogle Aktier er gaaet i Vejret!

Og i en anden Henseende viser det sig, at den ny Toldpolitik ikke er falden saaledes ud, som dens Forsvarere havde lovet.

Af de 85 Handelskamre, hvis Beretninger citeres i det foreliggende Skrift, har ikke et eneste rent ud villet godkjende den Sætning, som under Forhandlingerne om den ny Toldpolitik saa ofte og saa stærkt proklameredes, den nemlig: at Udlandet maa betale Tolden. De fleste Kamre betegne tværtimod ligefrem denne Paastand som aldeles urigtig. Og ogsaa de afgjort protektionistiske Kamre bestride indirekte dens Rigtighed derved, at de forlange *drawbacks* ved Udførselen af saadanne Artikler, til hvis Produktion der er blevet anvendt udenlandske toldpligtige Varer. Det almindelige Forlangende herom bærer i sig en Indrømmelse af, at den tyske Fabrikant selv har maattet betale Tolden for de fra Udlandet indførte toldpligtige Varer, — og Resultatet af Beretningerne synes da at være det, at ikke et eneste af Handelskamrene vil godkjende Bismarcks Theori om, at Udlandet betaler Tolden!

Drawbacks-Systemet har kun det Formaal, at sætte den indenlandske Industri i Stand til at kunne levere Udlandet billigere Varer end Indlandet. Høj Told og Drawbacks, høje Priser af Landsmænd og lave Priser af Udlændinge, — det er Principet. Man har tidligere bebrejdet det moderate Frihandelssystem, at det uretteligt begunstigede Udlandet, — og dog

var Forholdet det, at dette System vilde gjøre det muligt for den indenlandske Industri uden kunstig Told-Fordyrelse fra Udlandet at hente sig de for Fabrikationen og Arbejdernes Ernæring nødvendige Stoffer, som kunde kjøbes bedre og billigere i Udlandet. Et udviklet Drawbacks-System, i Forbindelse med den ved Koalitioner muliggjorte Export til Spotpriser, gaar derimod ud paa at begunstige Udlandet paa Indlandets Bekostning.

Ingen fornuftig Mand vil paa Basis af de hidtil konstaterede Erfaringer fælde nogen endelig Dom over den ny Toldpolitik. Men dette udelukker ikke, at de offenliggjorte Beretninger indeholder mangt et Vink til dens Forstaaelse. De første Virkninger synes at være: trykket Industri, Fordyrelse af de vigtigste Livsfornødenheder, trykkede Arbejderforhold. Handelskammerberetningerne udtale for Størstedelen en knusende Fordømmelsesdom over den ny Toldpolitik, og man skulde vel kunne antage, at en Regering, hvem det mere kom an paa Sagen end paa en stivnakket Hævdelse af en forudfattet Tendenspolitik, herefter vilde vende om fra den betraadte Vej eller i alt Fald gjøre Holdt. «Foreningen til Handelsfrihedens Fremme» synes ikke at være optimistisk: hvem der ret forstaar Tidens Tegn — mener den, — vil ikke kunne skjule for sig, at der for Tiden selv af det mest overvældende saglige Bevis neppe er noget at haabe. Kun den ud i stedse videre Kredse trængende Erkjendelse af den ny Toldpolitiks sande Betydning kan bane Vejen for et Omslag, — og for denne Erkjendelse har «Foreningen for Handelsfrihedens Fremme» villet virke ved den foreliggende Publikation, der er af Interesse for alle de Læsere, der ønske at faa et lille Indblik i, hvad den reaktionære Toldpolitik betyder.

Ny udenlandsk Literatur.

Dr. Karl Walcker, Doc. d. Staatswissenschaften a. d. Univers. Leipzig, Die Arbeiterfrage, mit besonderer Berücksichtigung der Deutschen Gewerkvereine (Hirsch-Duncker), Eisenach, 1881. Verl. v. J. Bacmeister. (168 S.)

Der er i det sidste Decennium skrevet Masser af Bøger om «Arbejderspørgsmaalet»; men saagodt som alle handle de om den socialistiske Bevægelse, og noget indgaaende, nyere Skrift om den antisocialistiske Arbejder-Bevægelse er neppe til at opdrive, — og dette uagtet «Arbejdernes uhyre Flertal bestaar af Modstandere af Socialismen», paastaar Dr. Walcker. «De foreliggende Undersøgelser gjøre nu det første Forsøg paa at udfylde dette Hul i Literaturen.»

Spørgsmaalet er da, hvorledes dette Forsøg er faldet ud. «De moderne Fagforeninger («Gewerkvereine») ere «berufsgenössische» Interesserepræsentationer for oplærte og ikke-oplærte Arbejdere, Svende og Medhjælpere i Stor- og Lilleindustrien, tildels ogsaa i Handlen og Landbruget.» Denne Begrebsbestemmelse, der antages at «udtømme alle væsenlige Kjendetegn paa en moderne Fagforening», sætter Forf. i Spidsen for sine Undersøgelser. Fra disse har han imidlertid udelukket de socialdemokratiske «Gewerkschaften», der dog falde ind under Definitionen; men Materialet med Hensyn til dem er vanskeligt at skaffe tilveje, og allerede 1877 vare de desuden for Størstedelen gaaede ind. Ogsaa har han udelukket de Schulze-Delitzsch'ske Associationer, der kun for en Del bestaa af Arbejdere, Folkedannelses- og Haandværkerforeningerne, de

evangeliske Ynglingeforeninger og de katholske Svendeforeninger, der i Reglen ikke som saadanne beskjæftige sig med Spørgsmaalene om Arbejdstid, Arbejdsløn o. s. v. Som Undersøgelsesobjekter holder W. sig da egenlig kun til de Hirsch-Duncker'ske Fagforeninger og til Bogtrykkernes og Hattemagernes Understøttelsesforeninger. De Hirsch-Duncker'ske Foreninger stiftede 1868, ere udbredte over hele Tyskland og tælle over 20,000 Medlemmer i omtrent alle antisocialistiske Afskygninger. Foreningernes Organ er det berlinske Ugeskrift «Der Gewerkverein,» der forlægges af Frantz Duncker. Men forøvrigt har Duncker spillet en mere underordnet Rolle ved Foreningernes Stiftelse og Ledelse; den egenlige Stifter og Leder er Fremskridtsmanden Dr. Max Hirsch, der er den første Tysker, som (i 1868) har givet udførligere Meddelelser om de engelske Fagforeninger; men naar det almindeligt hedder, at Fremskridtspartiet havde sendt Hirsch til England for at studere de engelske Fagforeninger, og for derefter at importere i Tyskland den engelske Vare, der af Fremskridtspartiet agtedes benyttet som Redskab ved Valgmanøvrer, — saa protester Dr. W. med Heftighed imod Rigtigheden af denne *fable convenue.* De Hirsch-Duncker'ske Fagforeningers Formaal bestemmes i al Almindelighed som: «ad lovlig Vej at fremme de fagmæssigt ordnede Arbejderes Interesser». Og som mere specielle Opgaver anføres: Oprettelsen af Syge-, Understøttelses-, Begravelses-, Invalide- og Alderdomsforsørgelses-Kasser; Dannelsen af Fonds imod Arbejdsløshed, enten som en Følge af Nedgang i Forretningen, Striker eller *lock-outs*; Udarbejdelsen af en Arbejdsstatistik; Anvisning af Arbejde til arbejdsløse Medlemmer; Udvikling af Dannelse og teknisk Undervisning; Kontrol med Lærlingevæsenet; Hævdelse af Medlemmernes Rettigheder ligeoverfor Arbejdsgiverne, Publikum, Avtoriteterne, event. ved paa Foreningens Bekostning at føre Medlemmernes Processer; Stiftelse af Forbrugs- og Produktionsforeninger; Sammenslutning med andre Fagforeninger til gjensidig Understøttelse o. s. v. De tyske Fagforeninger ere samlede omkring et Centralorgan «Verband», der er føderativt organiseret. «Der Verband der Deutschen Gewerkvereine» har som Organer: en raadgivende, besluttende

og kontrollerende Myndighed: den af Delegerede fra de enkelte Foreninger bestaaende «Verbandstag», der samles hvert andet Aar, og en forberedende, udførende og forvaltende Myndighed: «der Centralrath». Den egenlige Leder er: «der Anwalt der Deutschen Gewerkvereine» (Dr. Max Hirsch). Denne «Anwalt» vælges af «Verbandstag». Centralraadet bestod 1880 af 21 Personer excl. «Anwalt», Redaktør (H. Polke), Revisorer, Kasserer m. fl. Dr. Hirsch besørgede tidligere sine Anwalt-Forretninger gratis; siden 1877 faar han et aarligt Honorar paa 3000 Mark.

I sin Bogs første Kapitel (S. 1—25) omtaler Dr. Walcker nu disse Fagforeningers Væsen, deres Udbredelse i Ind- og Udland, deres Oprindelse. I det andet (S. 25—111) omtaler han deres Organisation og Virksomhed, dvæler særligt ved Spørgsmaalet om Hjælpekasser, Tvangskasser, Kassetvang, Kassefrihed og en Mængde andre af de Spørgsmaal, der i Forening danne «Arbejderspørgsmaalet.» Det tredje Kapitel (S. 111—121) handler om Fagforeningernes politiske og religiøse Holdning; det fjerde (S. 121—140) om deres Forhold til Lavsspørgsmaalet, om politiske Indvendinger imod dem etc.; det femte (S. 140—155) om den saakaldte Halvdannelse og den sande politiske Folkedannelse (sic!); det sjette (S. 155) endelig opramser nogle Navne paa Fagforeningernes Venner blandt Nationaløkonomerne.

Bogen har de gode og daarlige Sider, der ere ejendommelige for de fleste af den frugtbare Forfatters Skrifter (Jfr. Anmeldelsen af hans «Schutzzölle, laissez-faire» etc. i Nationaløk. Tidsskr. XVI, 294). Den er rig paa Citater, men tildels meget uvigtige Citater, giver ikke noget ordenligt Billede af sin Gjenstand, er trættende at læse som Helhed, indeholder en Masse uordenligt sammenkastede eller dog kun løst sammenhængende Detailbemærkninger, af hvilke nogle ere smaalige, undertiden latterlige, andre derimod virkeligt gode. Forf. synes at have en udmærket Hukommelse, der dog ofte hæfter sig ved lidet interessante Ubetydeligheder. — Som sagt, Bogen er ikke videre lystelig at læse som Helhed. Men den er ledsaget af et ret fuldstændigt Forfatter- og Sagregister. Ved Hjælp af det kan man opsøge sig et eller andet Detailspørgsmaal, om

hvilket man ønsker f. Ex. en Literaturopgivelse, eller med Hensyn til hvilket man maaske gjerne vil høre en Bemærkning af Dr. W. selv. Benytter man Bogen paa den Maade, vil man ikke altid være uheldig.

L. Katscher, Bilder aus dem chinesischen Leben. Mit besonderer Rücksicht auf Sitten und Gebräuche. Leipzig u. Heidelberg, C. F. Winter'sche Verlagshandl. 1881 (367 S.).

Indeholder elleve livligt skrevne, særdeles interessante Kapitler om Stat, Familie, Undervisningsvæsen, Fester, Etikette, Behandling af de Døde, overtroiske Skikke og Indretninger, Fattigvæsen og Velgjørenhed, Café- og Hotelvæsen, Flodbefolkning og Urindvaanere etc. etc. i det himmelske Rige. Kan paa det Bedste anbefales dem, der interessere sig for de mærkelige Forhold i dette mærkelige Land.

Leopold Katschers Hovedkilde har været John Henry Grays to-Binds-Bog: «China, a history of the laws, manners and customs of the people» (London, 1878), der er «Kina-Literaturens nyeste Værk, og som er en vigtig Mærkesten paa Kina-Forskningens Omraade.» Ingen af de Forfattere og Rejsende, der hidtil have skrevet om Kina, har — siger Katscher i sit Forord — levet saa længe paa selve Stedet som J. H. Gray, den nuværende anglikanske Ærkediakon i Hongkong. I over tredive Aar har han opholdt sig i Kina, først i Kanton, nu i Hongkong, og alle nogenlunde tilgængelige Dele af det mægtige Rige har han berejst. Han er derfor — i Modsætning til de fleste andre Rejsende, der i Almindelighed kun besøge en enkelt Del af Landet — i Stand til at berette om Skikke og Sæder i de forskjelligste Egne. En engelsk Kritiker siger om ham: «han er for de i Kina levende Englændere næsten en ligesaa vigtig Institution som Confucius for de Indfødte.» Forøvrigt er han ogsaa afholdt af den kinesiske Befolkning, staar paa venskabelig Fod med mange kinesiske Familier i alle Samfundskredse, og nyder en betydelig Tillid hos dette ligeoverfor de «hvide Djævle» ellers saa tilbageholdende Folk. Og denne Omstændighed har gjort ham det muligt at faa Kjendskab til Ting, der ellers holdes hemmelige for Fremmede. Hans

Bog indeholder da et betydeligt nyt Materiale, og næsten alle Kritikere have betegnet den som det betydeligste af de Værker om Kina, der i den sidste Menneskealder ere blevne offenliggjorte. Kun i formel Henseende er det Gray'ske Værk daarligt; dets Forfatter synes i høj Grad at mangle Fremstillingsevne. Men Katscher har ud af det engelske Værk øst det Interessanteste, har ladet det mindre Interessante blive tilbage, har selv føjet Nyt til, har omarbejdet og omformet det Hele, saaledes at den Bog, der ligger for os, ikke blot indeholder et værdifuldt kulturhistorisk Stof, men tillige fremtræder i en let, behagelig, tiltalende Form.

Dr. K. E. **Jung**, Lexikon der Handelsgeographie, Handels- und Industrieverhältnisse aller Staaten, mit den neuesten Ausweisen über Aus- und Einfuhr, Produktion, Verkehr und zahlreichen statistischen Tabellen. Mit einer Karte des Weltverkehrs. Leipzig, Verl. d. Bibliographischen Instituts. 1882. (564 S.).

Det bekjendte Konversationslexikon-Firma har under Fællestitlen «Meyers Fach-Lexika» begyndt at udgive «Nachschlagebücher» i lexikalsk Form, der — i Modsætning til Konversationslexikonet — skulle give Belæring om enkelte Fag. Grundsætningerne for dette Foretagende betegner Firmaet saaledes: «Bekvem Indretning — righoldig Belæring paa en snæver Plads — fagkyndig Behandling — ensartet Gjennemførelse — almenfattelig Behandling — ens Tryk og Format for alle Bøgerne — hvert Fag i ét Bind.» Foretagendet er i sin Almindelighed utvivlsomt særdeles nyttigt, og hvad specielt det foreliggende Handelsgeografi-Lexikon angaar, maa man i det Hele erklære sig tilfreds med det. Selvfølgelig vil der altid kunne disputeres om Grænserne for, hvad der skal optages, og hvad der skal holdes ude; og, ligeledes selvfølgelig, vil det være muligt at paavise Fejl i et Værk, der indeholder en saadan Masse Detailler som det foreliggende. I den Slags Værker (selv om de ere tyske, der dog i Paalidelighed pleje at staa betydeligt over franske, engelske og andre udenlandske) plejer Danmark kun at slippe temmeligt daarligt fra det; og

det foreliggende Værk er i sin Omtale af Danmark da heller ikke fejlfrit, men er dog alligevel betydeligt nøjagtigere i dette Kapitel end de andre Værker, hvormed det kunde sammenlignes. Det kan i alt Fald med Sandhed siges om dette Faglexikon, at «det indenfor sine sluttede Rammer paa en hensigtsmæssigere Maade koncentrerer Stoffet, end dette lader sig gjøre i en almindelig Encyklopædis vide Spalter.» Medens i en almindelig Geografi alle Jordbeskrivelsens Sider, den fysiske, mathematiske, naturhistoriske, ethnografiske, kulturelle, politiske og historiske forlange en ligelig Behandling, bliver der kun forholdsvis lille Plads tilovers for det, der særligt interesserer Kjøbmanden. Faglexikonet, derimod, udstiller alt, hvad der ligger udenfor Kjøbmandens Synskreds, og holder sig kun til det, der refererer sig til Handel og Omsætning, Produktion og Industri, Bankvæsen, Usancer, Told, Mønt, Maal, Vægt etc., de Forbruget, Export og Import bestemmende Forhold, og støtter disse Angivelser ved et omhyggeligt ordnet, af de nyeste og paalideligste Kilder øst Materiale.» Men Lexikonet vogter sig for at opbunke altfor mange Tal: det indskrænker sig hovedsagelig, og med Rette, til kun at meddele Resultater. De smaa statistiske Tabeller, der slutte Værket, give gode Résumés, klare stærkt sammentrængte Oversigter over Verdenshandelen, Handel med og — tildels — Produktion og Forbrug af Korn, Kaffe, The, Sukker, Tobak, Jern, Kul, Uld, Bomuld, Silke og ædle Metaller. Endvidere Oversigter over de forskjellige Landes Jernbaner, Post, Telegrafer, Skibsfart, Mønt, Maal og Vægt, Tysklands Handels- og Venskabstraktater, Evropas og Amerikas betydeligste Banker. — Prisen ($5^1/_2$ M. for indb. Exempl.) maa betegnes som lav i Forhold til det store velordnede Stof, som Lexikonet bringer paa sine tættrykte, dobbeltspaltede 564 Sider.

Dr. F. C. Huber, Handelskammersekretär: Der Reichs-Gesetz-Entwurf betreffend die Neureglung des Innungswesens. Stuttgart, Verl. v. C. Grüninger, 1881. (158 S.)

Egenlig handler denne Bog ikke i sine Hovedpartier om den tyske Regerings Udkast til en Lavslov, da dette Udkast først fremkom, efter at Bogen eller de Foredrag, som den er

en nøjere Udførelse af, for Størstedelen var udarbejdet. Dermod knytter Forf. mere sine Betragtninger til den ovenfor S. 294 nævnte under 5. Maj 1880 af den tyske Rigsdag vedtagne v. Seydewitz'ske Resolution. Forf.s Standpunkt er ikke: «Lav eller Næringsfrihed?» men «Innung innerhalb der Gewerbefreiheit». Først fremsætter han nogle Bemærkninger om Fortidens Lav; derefter om Nutidens frivillige Lav; saa en Kritik af v. Seydewitz's Forslag; endelig et Afsnit om Lærlingespørgsmaalet, hvor han anbefaler «obligatoriske Lærlingeprøver», ordnede af Haandværkerforeninger, Examenkommissioner m. m. Nogle ret interessante Bilag om Udstillinger af Lærlingearbejder, Arbejdsretter, Lavsstatuter, Udkastet til Lavsloven o. s. v., slutte sig til Bogen. Skriftet er kun et Lejlighedsskrift, og ikke meget originalt; men det indeholder flere gode Ting og indtager en meget hæderlig Plads i den store Literatur om Næringsfrihed og Næringslov, der i de sidste Aar er voxet op i Tyskland.

Ministère des affaires étrangères: Conférence monétaire internationale. Procès-verbaux. I—II. Paris, imp. nat. 1881.

I Protokollens andet Bind (Juni-Juli) findes bl. A. Etatsraad Levys (her i Tidsskriftets 8.—9. Hefte meddelte) Møntforslag optaget. Bindet indeholder desuden adskillige andre interessante Aktstykker. Overhovedet ere disse *procès-verbaux* med Bilag af Betydning for hvem, der ønsker nøjere Besked om, hvorledes det i Øjeblikket staar til med *la question monétaire*.

A. v. Totis, die wirthschaftlichen Verhältnisse der Vereinigten Staaten von Amerika, in ihrer Rückwirkung auf diejenigen Europa's. Berlin, Verl. v. Leonh. Simion. 1881. (42 S.). [Hefte 19 af «Volksw. Zeitfragen».]

«Den 15. November 1883 er det hundrede Aar siden, at New York rømmedes af de britiske Tropper og saaledes paatrykte de tidligere britisk Koloniers Uafhængighed det sidste Segl. I dette korte Tidsrum har den lille Hob Kolonister udstrakt sit Stjernebanner over et uhyre Landomraade, hvor

enkelte Stater have et evropæisk Kejserriges Størrelse, og den har overspændt dette Landomraade med et gigantisk Net af Samfærdselsveje til Lands og til Vands. Befolkningen, der dengang neppe udgjorde 3 Millioner, var allerede for halvtredsindstyve Aar siden voxet op til næsten 13 Mill.; Folketællingen i 1870 førte Folketallet op til $38^1/_2$ Mill., den i 1880 til lidt over 50 Mill. Pladser, der, som St. Louis og Chicago, for halvtredsindstyve Aar siden kun vare smaa Kolonistationer, tælle nu Hundredetusinder af Indvaanere. I Aaret 1800 laa Befolkningens Længdegjennemsnitslinje i Washington; Folketællingen i 1840 forlagde den til Pittsburgh, den i 1870 til Cincinnati, og den i 1880 har skudt den videre mod Vest til Indianopolis. Med Hensyn til almindelig Folkedannelse er Amerika Evropa fuldkommen jævnbyrdigt, ja i mange Henseender overlegent. Vi se allerede nu i Amerika det Land, hvor Tekniken fejrer sine højeste Triumfer, og hvor Videnskaben ikke blot bedst har forstaaet, at gjøre mekaniske Kræfter nyttige i Menneskets Tjeneste, men hvor den tillige i den højeste Grad bestræber sig for at hæve Mennesket fra den lave Stilling som fysisk Arbejdskraft op til de raa Naturkræfters tænkende Leder og Behersker. De Forenede Staters Udenrigshandel, der for halvtredsindstyve Aar siden havde en Værdi af 180 Mill. Dollars, har i den Grad udvidet sig, at den ved Udgangen af Finansaaret 1879—80 naaede en Højde af over 1500 Mill. Og Forretningsforholdene i Amerika have faaet en saadan Betydning i Verdenshandelen, at de i en væsenlig Grad øve Indflydelse paa de evropæiske. De overdrevent blomstrende Forhold, der fra Slutningen af Treserne udviklede sig i Amerika, var en væsenlig Løftestang for den Overspekulation, der dengang ogsaa fandt Sted i Evropa; den amerikanske Krise i 1873, der dannede Afslutningen paa hin blomstrende Periode, gav Signalet til den almindelige Depression, som vi derefter i en Række af Aar vare Vidner til, og det ny økonomiske Liv i de Forenede Stater i 1879 gav ligeledes atter det første mægtige Stød til det Opsving i Verdenshandelen, som vi siden da have bemærket..... Unge Stater, hvis Befolkninger bringe de ældre Kulturstaters Opfindelser, Kundskaber, tusindaarige Er-

faringer og hele Civilisation med sig, og som aabne en vid Mark for Anvendelsen heraf, ere i Stand til at udvikle sig forholdsvis hurtigt, og de store Fremskridt, som Amerika har gjort i Udviklingen af sit økonomiske Liv, ere ganske vist derfor forklarlige....» Men denne Udvikling har baade i økonomisk og anden Henseende den største Betydning for Evropa. I korte Træk skildrer Forf. os da, hvilken Udviklingsgang de økonomiske Tilstande i Amerika have fulgt siden Borgerkrigen, og hvilken Tilbagevirkning denne Udviklingsgang har paa Evropa. Interessante statistiske Notitser, der dog ikke fremtræde paa en tilstrækkelig overskuelig Maade, om Amerikas Industri, Handel, Landbrug, Pengeforhold etc. etc.

E. Sacher, Prof., Grundzüge einer Mechanik der Gesellschaft. I. Theoretischer Theil. Jena, G. Fischer. 1881. (246 S.).

Bogen er kun skreven for «tænkende Læsere» siger Forf., og vel nærmest mathematisk tænkende Læsere. Det er en Slags mathematisk Fremstilling af Hovedsætninger i Nationaløkonomien. Ved Hjælp af Mathematiken mener Forf. at kunne faa Bugt med Usikkerheden og Uenigheden indenfor Nationaløkonomernes Række. Han «tror i Naturvidenskaberne at have fundet Grundvolden for en rationel Nationaløkonomi. I det Mindste kan man ved deres Hjælp klart erkjende, hvorfra de drivende Kræfter i Folkelivet stamme, hvormegen Kraft et Folk besidder, hvormegen det forbruger, og hvorledes det, der skal forbruges, kan erhverves. Endvidere lade Nationaløkonomiens grundlæggende Definitioner sig give i en saa præcis Form, som det ellers ikke vilde være let at finde.»

H. Eisenhart, Prof. a. d. Univ. Halle, Geschichte der Nationalökonomik. Jena, G. Fischer. 1881. (243 S.).

Indhold: I. Naive Periode: 1. Videnskabens moderne Udviklingsgrund. 2. Dens ydre Foranledning. 3. Første System, Merkantilismen. II. Kritisk-liberale Periode: 1. Det fysiokratiske System. 2. Industrisystemet: a. Adam Smith; b. det liberale Systems Indtræden i Praxis. 3. Ricardo og Manchesterskolen. III. Organisk Periode: 1. Socialismen i Frankrig:

a. Sismonde de Sismondi; b. den kommunistiske Episode. 2. Det nationale System og den historiske Skole i Tyskland: a. Fr. List og Toldforeningen; b. W. Roschers literære Betydning. 3. Den epigoniske Liberalisme (ↄ: Individualisme) og Kommunisme: a. Careys optimistiske Lære og Bastiats Apologi; b. Rodbertus's saakaldte videnskabelige Kommunisme. IV. Historiske Resultater og Slutninger. 1. Den nuværende Videnskabs Ufærdighed. 2. Kritiske Tilbageblik paa den epigoniske Liberalisme og Kommunisme. 3. Nutidens ethiske Opgaver.

Ch. Lorenz, Deutschlands Getreideproduktion, Brodbedarf und Brodbeschaffung. Berlin, Verl. v. Leonh. Simion. 1881. (36 S.) [Hefte 22 af «Volkswirthsch. Zeitfragen».]

Imod Korntolden. Interessante statistiske Notitser angaaende Tysklands Kornproduktion, Brødforbrug og Brødforsyning.

A. P.-St.

Anmeldelse.

Th. Sørensen Læge: Markarbejderes Vilkaar i jydske Hedeamter. Kbhvn., C. A. Reitzels Forl. 1881. (128 S.).

Om denne lille Bog gjælder i det hele hvad vi i Tidsskriftets 16. Bind S. 372 fg. have anført om Forf.s «Bidrag til Belysning af Kjøbstadarbejderes Vilkaar.» Bogen om Markarbejderne er i Hovedsagen udarbejdet efter samme Plan som den om Kjøbstadarbejderne. Det er en samvittighedsfuldt gjennemført Detailundersøgelse, hvis Hovedresultater ikke blot ville slaa til for det Amt, Aalborg Amt, som Forf. særligt har undersøgt, men ogsaa for andre jydske Hedeamter. Det er Gjennemsnitsarbejderen, den gifte Markarbejder med et Par Børn, især Indsiddere og jordløse Husmænd dog ogsaa nogle Husmænd med Jord, hvis Livsforhold Forf. navnlig har ønsket at faa frem. Han har søgt at gaa til Kilden selv, enten ved umiddelbar personlig Henvendelse, eller gjennem Mellemmænd — især Skolelærere — der paa den ene Side vare dannede nok til at kunne magte Opgaven, og paa den anden Side stod Arbejderbefolkningen saa nær, at det var dem muligt at faa den i Tale, hvad der just ikke altid er let. Han meddeler det Skema, efter hvilket Oplysningerne ere indhentede, og meddeler Besvarelserne fra 53 Arbejdere. Skemaet stemmer med det, vi i vor Anmeldelse af Bogen om Kjøbstadarbejderne have omtalt, ligesom Regnskaberne i det Hele ere holdte i samme Stil som, hvad vi der exempelvis have anført. Vi henvise altsaa til vor tidligere Anmeldelse, og ønske gjerne den der givne Anbefaling udvidet til ogsaa at omfatte den foreliggende Bog. Vi kunne tilføje, at det ville være ønskeligt, om Andre vilde følge det af Hr. S. givne Exempel, og hver i sin Egn anstille lignende samvittighedsfulde Undersøgelser og offenliggjøre deres Resultater.

A. P.-St.

Smaa Meddelelser.

Nekrolog. Josepf Garnier er død i Paris d. 25. Sept., efter et kort Sygeleje, og efter i et Par Aar at have lidt af et Hjerteonde. Han var født d. 3. Oktober 1813. Han var i fem og tyve Aar — først 1845 til 1855, dernæst 1866 til sin Død — Chefredaktør af det franske nationaløkonomiske Hoved-Tidsskrift, det nu netop fyrretyve Aar gamle «Journal des Économistes». Han havde i 1842 været med til at stifte den parisiske nationaløkonomiske Forening, «Société d'économie politique», hvis Sekretær han uafbrudt var i de ni og tredive Aar, i den senere Tid tillige dens Præsident. I begge Egenskaber har han spillet en meget betydelig Rolle blandt de franske Nationaløkonomer. Ogsaa som Professor ved «École supérieure du commerce» og ved «École des ponts et chaussées» har han virket meget. Udpræget Frihandelsmand. Ogsaa Fredsapostel: var med til at stifte «Congrès des amis de la paix» i 1849. Forøvrigt som Politiker ivrig Republikaner: i Senatet, hvortil han valgtes i 1876, sluttede han sig til Venstre. Ved sit første Ægteskab Svoger til Adolphe Blanqui (Nationaløkonomen) og Auguste Blanqui (Socialisten og Revolutionsmanden).

En lang Række af Skrifter: Mest har han utvivlsomt virket gjennem sin meget udbredte og i mange Udgaver udkomne «Traité d'économie politique», — et virkeligt særdeles fortjenstfuldt Arbejde. Ogsaa den 3dje Udgave af hans «Traité de finances» er et interessant Arbejde. «Notes et petits traités», «Questions de population», «Richard Cobden», en Mængde Artikler i «Journ. des Éc.», Dict. de l'écon. politique» etc. etc. etc.

G. de Molinari, hans Efterfølger som Chefredaktør for «Journ. des Éc.», har i dette Tidsskrifts Oktober-Hefte helliget ham en varmt skrevet Nekrolog. De Sørgetaler, som Léon Say, Paul Pont, Ad. Franck, Grev A. Cieszkowski m. fl. holdt dels ved Begravelsen dels i «Société d'économie politique» over ham, en af den franske Nationaløkonomis ypperste Repræsentanter, findes sammesteds meddelte.

I hvilket Forhold bør Kvægholdet staa til Agerbruget?

Af

Landbrugsdirektør **J. Smitt** (Kristiania).

I Besvarelsen af dette Spørgsmaal ligger egentlig Grundlaget for hele vort Landbrug. Er Landmanden kommen til Klarhed angaaende Kvægholdets Forhold til Agerbruget, da kan han ikke være i Tvivl om, hvorledes Sædskiftet bør ordnes, det vil sige, hvilke Grupper af Planter han bør dyrke, og hvilken Udstrækning han bør give hver Gruppe for at komme til det rigtige Forhold mellem Produktionens forskjellige Grene.

Det vil allerede heraf være indlysende, at dette Spørgsmaal retter Tanken lige paa Interesser af den allerstørste Betydning, ligesom det er klart, at dets Besvarelse er afhængig af mange forskjellige Omstændigheder, til hvilke der maa tages behørigt Hensyn, ifald Svaret nogenlunde skal nærme sig Sandheden.

At opstille et bestemt og almengyldigt Svar paa Spørgsmaalet lader sig derfor ikke gjøre. Dette ligger ligefrem i Sagens Natur. Jordbund, Klima og Afsætningsforhold øve for de forskjellige Steder en Indflydelse, som med Nødvendighedens Magt kræver tilsvarende forskjellig Ordning af Bruget.

Landbrugets Maal er med mindst mulige Udgift, at frembringe den største Mængde, for Tilfredsstillelse af de menneskelige Behov skikkede Produkter, uden at forringe Jordens Frugtbarhed.

Dette naas, naar Naturen, som uden Betaling yder sit Bidrag, paa rette Maade bringes til at samvirke med det Tilskud, som i Form af Kapital og Arbejde, afpasset efter de forhaandenværende Samfundsforholds Krav, ydes af Menneskene.

Den billigste Produktion opnaas, naar Brugssystemet indrettes saaledes, at de naturlige Driftsmidler: Naturkræfterne, Luften, Vandet og Jorden yder det forholdsvis størst mulige Tilskud (extensivt Brug); men derfor er det ikke sikkert, at dette ogsaa er den fordelagtigste Driftsordning.

Den dyreste Produktion fremkommer, naar Tilskuddet af de vilkaarlige Driftsmidler — Kapital og Arbejde — tager den størst mulige Del i Økonomien (Virksomheden). I dette Tilfælde kaldes Bruget intensivt. Hvorvidt dette eller hint — det intensive eller det extensive Brug — er mest lønnende, beror væsentlig paa Samfundsforholdene.

I et tyndt befolket Land, hvor Jorden er billig, er der i Almindelighed Mangel paa Kapital og Arbejdsfolk. Følgen heraf er altsaa, at man lader Naturen — Jord og Luft — yde det største Tilskud til Produktionen. Man har Overflod af Jord, derfor er det mindre vigtigt, at der produceres meget paa et bestemt Areal; det afgjørende er her, at de af Mennesket afhængige Driftsmidler, paa Grund af deres høje Pris, maa spares, eller, at man lader dem tage den mindste Del i Produktionen.

I Distrikter, hvor Jorden er dyr, f. Ex. i Nærheden

af større Byer, er man nødt til at drive intensivt, dersom Bruget skal lønne sig. Paa saadanne Steder er Jorden dyr, men der er i Almindelighed let at faa Arbejdere, om end ikke til egentlig lave Arbejdspriser, og paa den anden Side betales sædvanlig Produkterne godt. Her kan det derfor lønne sig at ordne Driften paa en Maade, som sammenhober de vilkaarlige Driftsmidler paa et lidet Areal; her gjælder det nemlig at producere saa meget som muligt paa Maalet, det gjælder her at behandle Jorden saaledes, at den formaar at modtage og forrente den i Forhold til dens Udstrækning størst mulige Driftskapital.

Her vil derfor den kyndige Landmand foretage de fuldstændigste Grundforbedringer, som Grøftning og Dybarbejdning. De fuldkomneste Redskaber og Maskiner anskaffes, Jorden arbejdes paa den omhyggeligste Maade og beriges med kunstige Gjødselemner. Kvæget gives saameget Kraftfoder, som kan forenes med Brugsforholdene forøvrigt, der produceres Kjød og Smør af bedste Kvalitet, den fineste Vare finder her de villigste Kjøbere.

Hvorvidt Bruget anlægges extensivt eller intensivt, afhænger ikke af Valget af Kulturplanter, ligesaalidt som dette Valg betinges af Intensitetsgraden. Ikke heller ere Begreberne «extensiv» og «intensiv» knyttede til noget bestemt System. Tvertimod: Ethvert Brugssystem kan ved hvilketsomhelst Valg af Planter modtage hvilkensomhelst Grad af Intensitet. Intensiteten maa bestemmes under Hensyn til, hvad Samfundets sociale og kommercielle Forhold kræver. En Tilsidesættelse af dette Hensyn undgaar aldrig sin Straf. For den enkelte Landmand leder Misgreb her til et lidet lønnende Brug og maaske til Armod, og dersom Jord-

brugerstanden over en større Strækning, f. Ex. et Land, ikke forstaar sin Tid, vil det medføre økonomiske Kriser, som kan blive meget uheldsvangre for hele Samfundet. Exempel paa, at Intensiteten kan være uafhængig af Kulturplanterne: det ublandede Græsbrug, som drives i Egne, hvor man alene bruger det Græs, som Naturen selv opelsker, sammenlignet med f. Ex. Græsbruget i Omegnen af Edinburgh med 4 à 5 indtil 6 Slæt Græs, og hvor Forpagtningsafgiften stiger til 108 Kr. pr. Maal.

Overalt hvor man vil opretholde Jordens Produktionsevne, hvor man altsaa ikke driver enten det mest extensive Brug, — Havnegangs-Brug (Nomadeliv) eller den yderstgaaende Rovdrift med Kornavl, er det nødvendigt at ordne Systemet saaledes, at man erstatter Jorden, hvad den giver af de Næringsemner, som ikke forekomme i omtrent ubegrænsede Mængder.

Det kan opstilles som en Grundsætning i Agerbruget, at ingen Jord har nogen uudtømmelig Rigdom. Saafremt der sælges Produkter fra Gaarden, opstaar et Tab af Plantenæring, som altsaa maa erstattes, om Jorden ikke skal gaa tilbage i Frembringelsesevne.

Da Planternes Næringsstoffer samtlige bidrage til Livets Ophold og til Væxt og Udvikling, ligesom alle dertil ere lige uundværlige — den fuldstændige Udvikling er umulig, naar et af dem mangler — kan samtlige Næringsstoffer siges at have lige stort Værd for den vegetabile Organisme.

Blandt Næringsstofferne er der nogle: Kulsyre, Vand og Ammoniak eller Salpetersyre, som tilbydes baade fra Luften og Jorden; men desuden tiltrænger Planten visse mineralske Næringsemner, som alene Jorden kan frem-

byde. Mangler disse — vil Væxten dø; ere de tilstede i for ringe Mængde, vil den forkrøbles.

De luftformige Næringsstoffer optages gjennem Bladene og tillige gjennem Rødderne. De ildfaste (mineralske) Næringsemner optages alene gjennem Roden.

Kulstoffet (i Form af Kulsyre) finder Planten i et uudtømmeligt Forraad i Luften. Sit Vandstof tager den fra Vandet.

Det er paa Videnskabens nuværende Standpunkt ikke antaget, at Planten formaar at optage noget af det i Atmosfæren værende fri Kvælstof, skjønt der er neppe nogen Vished for, at dette ikke er Tilfældet. Der forekommer endog undertiden Kjendsgjerninger, som med Styrke synes at tyde paa, at en direkte Optagelse af Kvælstof finder Sted. Det i Luften forekommende bundne Kvælstof i Form af Ammoniak og Salpetersyre optages gjennem Bladene og assimileres, dog antages ikke, at dette sker i en for Plantens Udvikling tilstrækkelig Mængde. Disse Stoffer (Forbindelser) bidrage dog ogsaa middelbart til at dække Plantens Behov, idet de, efterat være ført ned i Jorden med Regnvandet, optages af Rødderne. Paa samme Maade optages det i Jorden fra raadnende Dyr og Plantelegemer udviklede Kvælstof, der i Form af Ammoniak og undertiden Salpetersyre stilles Planten til Raadighed.

Alene de i Luften værende Næringsstoffer ere tilstede i ubegrænset Mængde og altid tilgjængelige.

Betingelserne for en fordelagtig Plantekultur er altsaa, at Jorden, foruden at have en gunstig Sammensætning eller Grundblanding, tillige indeholder et rigeligt Forraad af de Næringsstoffer, som Planten ikke i tilstrækkelig Mængde kan tilegne sig direkte fra Luften.

Ved Jordens Grundblanding forstaas det Forhold, hvori grovere og finere Stenstykker eller Mineraldele, Sand og Ler tilligemed organiske Levninger og Muldjord ere blandede i det dyrkede Lag. Af stor Betydning for Plantevæxten er det, at Jorden har i det mindste en vis Mængde Ler, fordi den ellers, som oplyst, paa Grund af ringe Absorptionsevne let vil komme til at mangle Alkalier, alkaliske Jordarter, fosforsure og svovlsure Salte, altsaa Emner, uden hvilke Jorden giver en kummerlig Plantevæxt.

Ligeledes er Absorptionsevnen for en væsentlig Del knyttet til Leret, og i den Egenskab hos Jorden at kunne absorbere Stofferne ligger netop dens Evne til at kunne opbevare de tilførte Næringsemner, saaledes at det holdes Planterne tilhaande. Derfor taaler Lerjorden stærkere Gjødsling og kan vente længere mellem hver Gang, end Sandjorden.

Denne Evne hos Leret og de fine Dele i Jorden at holde paa Næringsstofferne (absorbere dem) viser sig især med Hensyn til Ammoniak, Fosforsyre, Kali og Kiselsyre. I Jord, som har ringe Absorptionsevne, ere altsaa disse Emner udsatte for at udvaskes og bortføres, hvilket medfører Ufrugtbarhed.

Foruden Mineralier indeholder Jorden altid Vand, Kulsyre, Ammoniak, Salpetersyre og organiske Substantser (Humus). Humus dannes ved Dekomposition af Planter og Dyr, og ved at udsættes for Luften forbinder dens Kulstof sig med Surstoffet til Kulsyre. Humus antages, som saadan ikke direkte at være Plantenæring, dens Opløsninger optages ikke af Planterne. Derimod er den nyttig, ikke alene som Material for Kulsyredannelsen, men ogsaa ved sine fysiske Egenskaber, fornemlig dens Evne til at

absorbere Ammoniak, der føres fra Luften til Jorden med Regnvandet. Denne Ammoniak i Forbindelse med den, som dannes ved den af kvælstofholdige Plantedele fremkomne Mulds Opløsning, bidrager til at gjøre Mineralnæringen i Jorden mere virksom. Ved Muldens Dekomposition dannes altsaa Plantenæring, ligesom den altid indeholder en Del nyttige Mineralemner.

I fysiologisk Henseende er, som ovenfor nævnt, samtlige Næringsmidler lige nødvendige og har lige stort Værd og Betydning. Ganske anderledes stiller det sig dog for den økonomiske Betragtning. Naar Brugssystemet kombinerer Agerbrug og Fædrift i et gunstigt Forhold, da er i Almindelighed ved Staldgjødselen sørget tilstrækkelig for Erstatning af Kulsyre og Kvælstof, Tilførsel af disse udenfra altsaa unødig.

De fleste Slags Jord indeholder mange af de for Planterne nødvendige Mineralemner i en saa stor Mængde, at Landmanden uden Betænkelighed kan tage Avlinger uden at bekymre sig om nogen Erstatning af disse Emner. Dette gjælder navnlig om Svovlsyre, Kiselsyre, Magnesia, Jern, Klor og i Almindelighed Kalk. Undertiden kan en Tilførsel af Kalk være særdeles gavnlig, dog mere for at berige en Jord, der af Naturen er fattig paa dette Emne, end for at erstatte, hvad der ved Dyrkning og Bortførelse af Kulturplanter maatte være Jorden berøvet.

Disse Emner tillægges derfor ikke den økonomiske Betydning eller Værd, som Kvælstof, Fosforsyre og Kali. Disse, fornemlig de to første, ere i de fleste Tilfælde tilstede i ringere Mængde, (Kali kan dog være tilstede i tilstrækkelig Mængde), medens Planterne optage forholdsvis meget af dem, en fuldstændig Erstatning og mangen Gang en ligefrem Berigelse for Jorden med Hensyn til

disse, er derfor en Hovedbetingelse for en fordelagtig Plantekultur.

Med Hensyn til Erstatningens Mængde kan bemærkes, at naar Planterne skulle yde den rigeste Væxt, da maa deres Rødder overalt i Jorden finde Næring; denne maa altsaa være jævnt udbredt og saa at sige have gjennemtrængt hele Jordmassen. Denne Fordring i Forbindelse med den Kjendsgjerning, at de vigtigste Næringsemner have særdeles liden Bevægelighed i Jorden, idet Absorptionen holder dem fast, hvortil endnu kommer den rent praktiske Omstændighed, at det er meget vanskeligt at faa en ringe Mængde af et Stof jevnt fordelt i Jorden, viser Nødvendigheden af at tilføre Plantenæring i Overskud. Ifald man paa en fattig Jord alene vilde tilføre omtrent, hvad en god Avling kunde paaregnes at optage og bortføre, vil Misvæxt være det sikre Resultat.

Da Stofferne ikke kan erstatte hverandre, bliver alle de andre unyttige, naar et mangler. Naar Jorden gjødsles, vil derfor det nødvendige Stof, hvoraf der er mindst, give Maalet for Jordens produktive Evne.

Enhver Plante kræver, for at give størst Avling, et Minimum af hvert nødvendigt Stof. Et Overskud derover kan ikke øge Produktionen, men en Aftagen finder Sted i samme Grad, som en for ringe Tilgang paa noget Stof hindrer Væxtens fuldkomne Udvikling.

Af alt dette fremgaar, at Landmandens Opgave med Hensyn til Erstatningsspørgsmaalet er: Han maa drage Omsorg for, at ikke alene intet Næringsstof mangler, men at det, hvoraf der er mindst, er tilstede i Overskud; thi dette er Betingelsen for, at han kan drage fuld Nytte af Jordens Rigdom i andre Retninger. Kun paa denne Maade kan Landmanden tilegne

sig saa meget som muligt af de Gaver, som Naturen i rigt Maal yder gratis ved den Plantenæring, som uden Landmandens Medvirken tilføres Væxterne i Jord, Luft og Vand. En Betingelse for, at dette kan ske, er dog ogsaa, at Jorden ved Grøftning og Arbejdning gjøres til et skikket Voxested. Naar Jorden gjøres bekvem, ville Planterne trives d. v. s. sættes istand til at tilegne sig megen Næring baade fra Jorden og Luften. En omhyggelig Kultur gjør Erstatningen endnu mere nødvendig; fyldestgjøres ikke dette Erstatningskrav, er Kulturen et Middel til Udpining af Jorden.

Der gives ingen Planter, som berige Jorden; enkelte dybtgaaende Rødder kunne føre nogle Stoffer op fra Underlaget til Jordsmonnet, men dette kan formentlig i denne Forbindelse ikke tillægges særdeles stor Betydning.

For at iværksætte den omhandlede Erstatning, tilføres altsaa Jorden Plantenæring eller praktisk talt Gjødsel, det være nu, at dette sker i Form af Staldgjødsel eller af kunstige Præparater.

Ved Staldgjødsel forstaas Dyrenes faste og flydende Exkrementer i Forbindelse med Strøelse og Vand.

Dens Værd og Indhold er afhængig af Fodret og Strøelsens Sammensætning, samt af det Stoftab, som foregaar ved Dyrenes Ernæring, saavelsom ved en mere eller mindre omhyggelig Gjødselbehandling.

Staldgjødselen virker i fysisk Henseende til at skjørne Jorden og gjøre den mere tilgjængelig for Luften, hvorved dens Mineralemner lettere gjøres opløselige hvilket navnlig for Lerjord har Betydning.

Staldgjødselens Hovedvirkning betinges dog af dens Sammensætning.

Ved sin Stoftilførsel, virker Staldgjødselen, især paa

muldfattige Sand- og Lerjorder gavnligt ved sin Masse af organiske Stoffer, idet disse give et fordelagtigt Material til Mulddannelsen, og som enhver praktisk Landmand ved, er denne Bestanddel i Agerjorden af stor Betydning for dennes Frugtbarhed.

Den største Betydning ligger i Gjødselens Indhold af anorganiske Stoffer. Disse kan direkte optages af Planterne. Kulstoffet virker Kulsyreudvikling og Kvælstoffet virker som Ammoniak eller Salpetersyre, hvilke ere at betragte som sideordnede Næringsemner. Saavel Kulsyren som Ammoniak og Salpetersyre virke desuden ogsaa til at opløseliggjøre de i Jorden værende Mineralemner og øve altsaa en dobbelt Virksomhed. Kvælstoffet er, foruden som direkte Næring, tillige at betragte som et stimulerende Element. Naar alle andre Næringsemner ere tilstede, bidrager Ammoniak og Salpetersyre til en livligere Livsvirksomhed, rigere Optagelse af Stoffer, altsaa frodigere Væxt, Udvikling af større Plantemasse i kort Tid; den kraftigt nærede Plante sætter en rig Bladmasse, hvilket atter betinger en øget Optagelse af de Næringsemner, som findes i Luften. Altsaa en fuldstændig Samvirken til at frembringe rig Avling.

Da der ved Staldgjødsel tilbagegives Jorden den største Del af de Stoffer, som ved Fodret tages fra den, og Foder og Straa indeholder alle de Stoffer, hvoraf Planten er sammensat, er det indlysende, at man i Staldgjødselen tilfører Jorden alle de for Plantevæxten nødvendige Stoffer. Den virker derfor gjødslende, hvilket Stof der end mangler i Jorden.

Virkningen af en Gjødsling med Staldgjødsel er imidlertid meget forskjellig, hvilket beror dels paa Gjødselens Beskaffenhed, dels paa Jordens forskjellige fysiske

Tilstand og Rigdom paa Plantenæring. Paa Lerjord har Staldgjødselen en gunstig fysisk Virkning, paa lette, varme Jorder er dens Virkning i denne Retning mindre nødvendig.

Virkningen af den ved Gjødselen tilførte Berigelse paa Plantenæring er afhængig af Jordens Sammensætning. Er f. Ex. Jordens svage Punkt, som maa forbedres, et Minimum af et enkelt Stof f. Ex. Kalk, Kali eller Fosforsyre, medens de øvrige Næringstoffer er tilstede i Overflod, da vil maaske en i Forhold til den tilførte Mængde af Plantenæring ringe Virkning vise sig, selv ved en stærk Gjødsling, fordi det manglende Stof ikke bliver tilført i tilstrækkelig Mængde, medens Gjødselens øvrige Bestanddele, hvorpaa der ikke var Mangel, ikke ville vise nogen synderlig Virkning. Uagtet Staldgjødselens Alsidighed er den ikke overalt fyldestgjørende; under det intensive Brug bliver det ofte nødvendigt at tilføre enkelte Stoffer, hvilket da sker billigere ved Specialgjødsel, end ved Staldgjødsel.

Da Staldgjødselens Værd i det væsentlige bestemmes ved de anorganiske eller mineralske Stoffer, hvortil den sluttelig dekomponeres, bliver Mængden af disse Stoffer afgjørende for Gjødselens Værdi. Forsaavidt man strør med Halm eller andet Affald fra Agerbruget, kan Strøelsen her lades ud af Betragtning; Ageren har leveret den, den passerer Staldene og kommer uden væsentlige Forandringer og i samme Mængde tilbage til Ageren.

Gjødselens fysiske Virkning og dens Kulstofmængde kan vanskelig værdsættes. De Emner, som komme i Betragtning, er altsaa Kvælstof, Fosforsyre, Kali og i enkelte Tilfælde tillige Kalk. For disse bestemmes Værdien

ved Prisen paa Landbrugsprodukter og ved de paa Gjødselmarkedet gjældende Priser.

Man kan nemlig i Handelen kjøbe de samme Stoffer; theoretisk talt kan derfor ikke Staldgjødselen betegnes som nødvendig. Man kan ved Hjælp af fuldkomne Redskaber og Arbejde skaffe dens væsentlige fysiske Virkning, og dens Stoffer kan kjøbes udenfra. Ifølge de praktiske Forhold tror jeg dog, at Staldgjødselen for os er at anse som nødvendig eller ialfald saa overvejende vigtig, at den kan kaldes nødvendig.

Er det altsaa erkjendt, at Betingelsen for et lønnende Landbrug er en rig Planteproduktion, og at denne er afhængig af, at der stadig tilflyder Jorden Erstatning og i mange Tilfælde Berigelse med Hensyn til de Næringsstoffer, som bortføres, og hvoraf Jorden ikke har et uudtømmeligt Forraad, da bliver det næste Spørgsmaal: Hvorledes skal denne Erstatning paa billigste og bedste Maade iværksættes?

Det er klart, at her ligge to Veje aabne, enten, at dyrke Fodervæxter og forbinde Agerbruget med Kvæghold, hvilket, forsaavidt man tillige har naturlige Enge eller Havnegange, der give et Tilskud af Gjødsel til den dyrkede Jord, kan være tilstrækkeligt; har man ikke dette, er til en fuldstændig Erstatning tillige Kjøb af Plantenæring udenfra nødvendigt. Eller ogsaa kan man vælge at erstatte alene ved Kjøb af Plantenæring.

For vort Landbrug vil utvivlsomt en Forening af Agerbrug og Kvæghold — efter Omstændighederne med eller uden Kjøb af Plantenæring — være det heldigste.

Der har dog ogsaa været foreslaaet, at man skulde prøve at indskrænke Planteproduktionen til Fodervæxter og navnlig Græs, idet man har hørt den Mening udtale,

at et ensidigt Engbrug vilde under vort Lands Driftsforhold være det mest lønnende.

Jeg tror ikke, at noget ensidigt Brug lønner sig saa godt, eller giver saa gode økonomiske Resultater, som et blandet Brug. Skulde man tænke paa et alene Kvægbrug, da maatte det vel ialfald være ved Dyrkning af flere forskjellige Fodervæxter. Ved at indskrænke sig væsentlig til en ensartet Kultur — Engbrug — vil man udsætte sig for enkelte Aar at faa Misvæxt over hele Gaarden, hvilket sjældnere hænder ved blandet Brug. Det er jo meget almindeligt at høre Tale om gode Kornaar eller gode Høaar og omvendt; men i et slet Høaar vilde den ensidige Engbruger være ilde faren. Derhos kommer den almindelig kjendte Omstændighed til, at Engen efter nogle Aar gjerne maa fornyes, om Avlingen skal blive tilfredsstillende. Denne Fornyelse kan ikke hensigtsmæssigt ske alene ved at pløje Græsvolden, harve Jorden og saa Græsfrø paanyt. Den praktiske Erfaring har lært os, at Jorden bør arbejdes, indtil den gamle Græstørv er formuldet, før der med Held kan anlægges ny Eng.

Det er forøvrigt en berettiget Tanke, som ligger til Grund for Ønsket om at simplificere Formerne for Virksomheden, og dette gjælder i sær Grad Landbrug, som allerede i og for sig kræver ikke alene en betydelig Sum af Kundskaber og Indsigt, men ogsaa en stadig Paapasselighed, om det skal lykkes. Den, som vil opnaa en simplere Drift, enten ved at afskaffe Agerbrug eller Kvæghold, slaar imidlertid ind paa en Vej, som i Almindelighed vil føre til mindre ønskelige Resultater. Heraf følger dog ikke, at nogen Gren af Landbruget kan betragtes som den ene ønskelige Hovedsag, medens altsaa den anden

maatte blive at anse som et nødvendigt Onde. Det sikreste og fordelagtigste Resultat af Driften fremkommer, naar man dyrker forskjelligartede Planter og med de for Egnen givne økonomiske og kommercielle Forhold, saavelsom de givne Naturforholds Krav for Øje tildeler hver Gruppe af Kulturplanter en passende Del af det dyrkede Areal. Et rent Agerbrug maa, for at undgaa Mangel paa Kvælstof og for at paaskynde Næringskapitalens Omsætning, kjøbe kvælstofrige Gjødselemner (Guano, Ammoniaksalte, Chilisalpeter o. s. v.) Dette Brug kan derfor vanskelig konkurrere med det blandede Brug, som ved sine bladrige Væxter, fra Luften erhverver Materiale til Mulddannelse og Kvælstof saa at sige gratis og altsaa heri har et stort Fortrin. Det er ligeledes klart, at et Brug, der tillige væsentlig udfører Produkter, som ikke berøver Jorden synderligt af Mineralemner, f. Ex. Spiritus, Sukker, Smør, Fedt, Ost, Kjød, Uld, forener Betingelserne for en let Erstatning til Jorden og en rig Produktion, altsaa med det ringeste Gjødseltilskud udenfra at naa den højeste Kultur med stadig stigende Næringskapital. Ogsaa ved Kornsalg hævder det blandede Brug sin Overlegenhed, det kan paa mindste Areal producere Maximum og for den billigste Erstatning.

Der kan dog gives Omstændigheder, som kan retfærdiggjøre eller endog som det fordelagtigste paabyde rent Agerbrug eller rent Kvægbrug med udelukkende Dyrkning af Fodervæxter af forskjellige Slags, f. Ex. Nærheden af store Byer, hvor Agerprodukter let kan afsættes til høj Pris og hvor der er let Adgang til Gjødsel af mangehaande Slags. Eller paa den anden Side, hvor en daglig Afsætning af nysilet Mælk eller nykjærnet Smør fordelagtigt kan ske. Deslige Brug blive dog i de fleste

Tilfælde Undtagelser; vilde mange ordne Driften paa denne Maade, da vilde Brugets simplere Produkter snart tabe i Værd, Markedet vilde let blive overfyldt. Halm, Avner o. s. v. kunde man blive nødt til at bringe paa Jorden som Gjødsel. Disse Ting har dog en ganske anden Værdi som Foder eller Strøelse. Naar Hø er værd Kr. 2,20 pr. Ctnr. da er et Ctnr. Halm eller Avner værd som Foder omtrent 1 à $1^1/_2$ Kr., men har kun en direkte Gjødselværdi af henimod 0,5 (0,42) Kr. Differentsen 0,5 à 1 Kr. er altsaa det rene Agerbrugs Tab. Er man altsaa enig om, at det blandede Brug er det fordelagtigste, er det dermed givet, at Fodervæxter maa indtage en betydningsfuld Plads i Skifterækken.

Dette Brug optager to Grupper af Kulturplanter, den ene yder Produkter, som ere direkte salgbare (væsentlig Korn), og Produkterne af den anden gjøres tjenlige for de menneskelige Behov ved Hjælp af Kvægholdet.

Hvor stor Plads hver af disse Grupper bør indtage paa Gaardens dyrkede Areal, afgjøres ved Priserne paa Landbrugets forskjellige Produkter og paa de i Handelen — i de kunstige Gjødselpræparater — tilgjængelige Plantenæringsemner. Naar Priserne paa Landbrugets Produkter staar saaledes, at et Maal giver omtrent ligestor Indtægt, enten det indtages af den ene eller den anden Gruppe, da har Landmanden den største Frihed til at ordne sig efter Behag, da bliver Erstatningsspørgsmaalet det afgjørende. Er der da samtidig let Adgang til Bigjødsler (Fabrikaffald o. s. v.), da kan han uhindret vælge den Ordning, som mest tiltaler ham. Spiller derimod Gjødselproduktionen en Hovedrolle, da vil det findes nødvendigt at udvide Dyrkningen af Fodervæxter.

I Følge de forhaandenværende Driftsbetingelser, Priser,

Landmandens Tilbøjelighed o. s. v. kan hver Plantegruppes Udstrækning variere fra 25 til 75 pCt.

Naar hver Gruppe dækker et lige stort Areal, da vil af den samlede Masse organisk Substants, som avles, maaske 75 pCt. passere Staldene uden at medregne Strøelsen; medregnes denne turde, 85 pCt. kunne paaregnes.

En Vanskelighed ved Beregningen af de to Plantegruppers Betydning i Brugets Økonomi ligger i de forskjellige Produkters meget afvigende Værdier og Priser. Der er mange voluminøse Produkter, som næsten ingen Pris have, eller dog maa sælges langt under sin Værdi, ifald Bruget ikke er saaledes ordnet, at det med Fordel kan konsumere dem selv. Hertil hører alle Slags simpelt Foder, som Halm o. m. a., ja endog Hø kan ved Markedets Overfyldning synke i Pris langt under sin virkelige Værdi. Til disse Omstændigheder maa derfor tages Hensyn ved Ordningen.

Agerprodukternes virkelige Værdi staar i Forhold til deres Indhold af Næringsstoffer, direkte skikkede for Mennesker eller Dyr. Disse Næringsstoffer samler sig i to Grupper: kvælstofholdige (Proteinstoffer) og kvælstoffrie (Varmestoffer).

De kvælstofholdige Næringsstoffer ere dyrere at producere og, sammenlignet med hvert enkelt af de andre, vanskeligere at erstatte. De findes kun i ringe Mængde i de fleste Planter, derfor tillægges de i Almindelighed en højere — oftest 5dobbelt Pris mod Kulhydraterne (Wolff). Goltz og Kühn sætter Prisen til det 6dobbelte.

Den sikkreste Værdimaaler for begge Grupper af Næringsstoffer har man troet at finde ved at sætte dem i Forbindelse med eller sammenligne dem med Priserne

paa Korn. For her at komme til et rigtigt Resultat maa dog den Form, hvori Næringsstofferne forekommer i de forskjellige Agerprodukter, tages med i Beregning.

Næringsstofferne maa sættes i en lavere Pris i de andre Agerprodukter end i Korn. Dette ligger saavel i, at Stofferne i Korn forekommer i en mere tilgjængelig Form, som i at Kornet er dyrere at frembringe. Næringsstofferne bør derfor i de andre Væxter, ligesom i Affald eller Biprodukter fra Fabrikker, regnes 20 à 30 pCt. billigere end i Korn*). I en let fordøjelig Form anses Næringsstofferne mere værd, end i en tungt fordøjelig. Tilnærmelsesvis fuldstændig fordøjelige forekommer Proteinstofferne alene i enkelte Agerprodukter som Korn, Rodfrugter og i enkelte Biprodukter fra landbrugstekniske Fabrikker, Bryggerier, Brænderier, Malterier, Oliemøller o. s. v., medens de kvælstofholdige Stoffer i forskjellige Slags Agerfoder, som Halm, Avner o. s. v. alene har en relativ, maaske omtrent 50 pCt. Fordøjelighed; de beregnes derfor med en dertil svarende Pris. Næringsemnerne i Hø er lettere fordøjelige, men kan dog ikke værdsættes lige med Korn.

Foruden de nævnte Omstændigheder kommer ogsaa Steds- og Vegetationsforhold med i Betragtning. Om det f. Ex. gjælder et Sted, hvor Kornavl ikke bør drives, saa at alt Korn maa føres derhen, da bliver dette, som uagtet de svære Førselsomkostninger dog maa tilvejebringes, en uforholdsmæssig dyr Vare; men derfor kan ikke andre Stoffer, f. Ex. Hø, beregnes tilsvarende dyrt. Naturen frembringer det maaske med ringe Bistand i

*) Leguminoserne antages i denne Sammenhæng at gaa ind under Begrebet »Korn«.

stor Mængde, og det kræver altsaa forholdsvis smaa Omkostninger — det produceres billigt. Som en Maalestok for Værdiernes Beregning skal anføres: Om f. Ex. Prisen for 100 ℔ Korn, f. Ex. Byg, er Kr. 6,66, da kan man uden væsentlig Fejl antage, at Værdien samler sig i de fordøjelige, kvælstofholdige Emner, Proteinstofferne, som er 8 pCt., og fordøjelige, kvælstoffri Extraktstoffer (Kulhydraterne), + Fedt som er tilsammen omtrent 64,8 pCt. Antages det, at Proteinemnernes Værdi er 5 Gange saa høj som de kvælstoffri Emners, da findes efter Regningen i de 100 ℔ Byg:

8 ℔	Protein	à 31,7	= 253,6 Øre	
64,8 ℔	Varmestoffer .	à 6,35	= 411,5 —	
				6,65 Kr.

Siges herefter Næringsstofferne i de andre Agerprodukter paa Grund af deres mindre Fordøjelighed at have kun 50 pCt. af denne Værdi, eller om man ogsaa for disse retter sig efter gangbare Markedspriser, da findes i Hø til Kr. 8 pr. Sk℔ for 100 ℔ Timothei og Kløver:

	6,4 pCt.	Pt.	à 16,4 Ø.	= 104,9	
	44,0 —	V.	à 3,8 -	= 145,2	
				250,1	= 800 pr. Sk℔.
I 100 ℔ Enghø .	7,4 pCt.	Pt.	à 16,4 Ø.	= 121,36	
	44,0 —	V.	à 3,3 -	= 145,20	
				266,56	= 853 - —
I 100 ℔ middels Enghø .	5,4 pCt.	Pt.	à 16,4 Ø.	= 88,56	
	43,5 —	V.	à 3,3 -	= 143,55	
				232,11	= 743 - —

I 100 ℔

Poteter 2,1 pCt. Pt. a 27 Ø. = 56,7

22,3 — V. à 5,3 - = 118,19

174,89 = 349,89 pr. Td.

I 100 ℔

Turnips 1,1 pCt. Pt. à 27 Ø. = 29,7

6,35 — V. à 5,3 - = 33,6

63,3 = 107 - —

Efter de her opstillede Gjennemsnitstal kan man danne sig en Mening om Resultatet af at dyrke et bestemt Areal med den ene eller den anden Plantegruppe, forsaavidt angaar Frembringelse af Næringsstof til Underholdning for animalsk Liv.

Det næste Spørgsmaal er: hvorledes omsættes disse Næringsstoffer? og endelig som sidste Faktor i Regningen, Erstatningen af de Jorden berøvede Plantenæringsemner. Undersøgelsen heraf — sammenlignet med Omkostningerne — vil vise hvordan Produktionen lønner sig.

Omsætningen sker enten ved direkte Salg — Korn, Poteter og i mindre Udstrækning Foder, eller ved Hjælp af Dyrenes Livsvirksomhed at lade dem omdannes til andre for Transport og Salg skikkede Produkter.

Denne sidste Udvej falder under vore Landbrugs- og Afsætningsforhold mest naturlig for Fodervæxterne, Halm og til Dels for de simplere Kornsorter. At omsætte disse ved direkte Salg forudsætter en lettere Adgang saavel til Afsætning af disse Ting, som til Kjøb af Gjødselemner udenfra.

Naar man ser, at udenlandske Autoriteter i Landbrug antage, at Staldgjødsel ganske kan undværes (Settegast), da skal vi komme ihu, at disse Mænd arbejder under andre Forhold i de nævnte Henseender end vi. Det tør

maaske ogsaa hænde, at Gjødselens Indflydelse paa Jordens fysiske Beskaffenhed, eller dens mekaniske Virksomhed i Jorden har en mindre Betydning under et sydligere Klima end hos os.

Tages de nævnte Momenter i Regning bliver det altsaa at undersøge:

1. Hvor stor Værdi produceres pr. Maal?
2. Med hvilke Omkostninger sker Produktionen?
3. Hvorledes erstattes Jordens Tab af Plantenæring?

Maalestokken for den pr. Maal producerede Værdi findes for de til direkte Salg skikkede Produkter ligefrem i Priserne paa Markedet. For de andre maa Værdien beregnes efter den Værdi, de kan yde ved Omdannelse til Produkter af Kvægholdet — Mælk, Kjød, Gjødsel.

Den Værdi, hvortil den avlede Plantemasse saaledes kan omdannes, er i mange Tilfælde mindre end den, som kan naaes ved direkte Salg; men jeg vover dog ikke at anbefale, at man lægger denne højere Værdi til Grund for Beregningen, dels fordi denne Fremgangsmaade maatte forudsætte direkte Salg af al Plantesubstants, hvilket hos os i Almindelighed vilde lede til Jordens Udpining og altsaa i Længden ikke vilde være holdbar, dels fordi det alene er et begrændset Antal Gaarde, som ligge saaledes til, at de kan drive paa Basis af Fodersalg og Kjøb af Gjødsel. Den store Mængde af Gaardbrugere er saa vel ved Afsætningsforhold, som af Hensyn til Gjødselspørgsmaalet ligefrem henvist til at omsætte sin Foderavl og erstatte sin Jord ved Hjælp af Kvæghold.

Et Blik paa de foreliggende Tabeller vil give nogen Oplysning om de Resultater, man kommer til ved Dyrkning af de forskjellige Plantegrupper.

Tabel Nr. I.

Beregning for Hø (Timothei og Kløver).

Paa et Maal avles 650 ℔ Hø.

650 ℔ Hø giver efter Beregningen 5 ℔ pr. Pot Mælk 130 Potter à 10 Øre = ... Kr. 13.00

I Fodret indeholdes Plantenæring:

650 ℔ Hø giver	11.43 ℔ *N*.	12.57 ℔ *KO*	4.16 ℔ PO^5		
deraf tabes ved Fodring	2.86 —	0.60 —	1.04 —		
Gives til Jorden i Gjødselen . .	8.58 —	11.97 —	3.12 —		
Værdi Kr.	4.29 —	1.19 —	0.62 —	- 5.70	
					Kr. 18.70

Derfra gaar som taget fra Jorden:

I Høet	11.43 ℔ *N*.	12.57 ℔ *KO*	4.16 ℔ PO^5		
Værdi Kr.	5.71 —	1.25 —	0.82 —		- 7.78
				Avlingens Værdi . . .	Kr. 10.92
Arbejdsudgifter				Kr. 1.50	
Frø til Engen				- 0.80	
					- 2.30
				Foreløbig Netto pr. Maal . . .	Kr. 8.62

I disse 650 ℔ Hø findes fordøjelige Næringsstoffer: 41.6 ℔ *Pt.* og 286.0 ℔ *V.*, altsaa Forholdet 1 : 6.8.

For at dets Næringsindhold skulde nyttes fuldt ud, vilde det altsaa kræve en Tilsætning af *Pt.* f. Ex. i Raps.

I ovenstaaende Exempel er dog Mælkproduktionen regnet som for fuld Næringsværdi.

Anm. For Kortheds Skyld er her brugt de kemiske Tegn: *N* for Kvælstof, *KO* for Kali, PO^5 for Fosforsyre og *CaO* for Kalk. Ligeledes om Næringsstofferne *Pt.* for Proteinstoffer (kvælstofholdige Næringsstoffer) og *V* for Varmestoffer (Kulhydrater og Fedt).

Tabel Nr. II.

Beregning for Poteter.

Paa et Maal Jord avles 15 Tdr. = 3,000 ℔ efter en Pris af Kr. 3.50 pr. Td. = ... Kr. 52.50

Derfra gaar Plantenæring, som berøves Jorden i

3,000 ℔ Poteter	10.2 ℔ *N*.	17.1 ℔ *KO*	4.8 ℔ PO^5		
Værdi Kr.	5.10 —	1.71 —	0.96 — =	Kr. 7.77	
Arbejdsudgifter				- 12.00	
Sæd 2 Tdr. à Kr. 4				- 8.00	
					- 27.77
				Foreløbig Netto . . .	Kr. 24.73

Tabel Nr. III.

Beregning for Byg med Turnips.

Paa et Maal avles 2 Tdr. = 360 ℔. . . . . = Kr. 24.00
- - 0.18 — 1,200 ℔ Turnips

500 ℔ Byghalm	6.5 ℔ *Pt.*	210 ℔ *V*		
1,200 - Turnips	13.2 —	76.2 —		
Tilsammen	19.7 —	286.2 —	hvilket efter Forhold 1 : 6 giver	
Overskud	» —	168.0 —	hvortil kjøbes Kraftfoder.	
130 ℔ Raps .	34.4 —	42.9 —		
Samlet Foder .	54.1 —	329.1 —	= omtr. 900 ℔ Hø.	

900 ℔ Hø giver efter 5 ℔ pr. Pot Mælk 180 Pot à 10 Øre = - 18.00

Lateris Kr. 42.00

I Foderet findes Plantenæring:

I 500 ℔ Halm . .	3.20 ℔ *N.*	4.70 ℔ *KO*	0.90 ℔ *PO⁵*		
- 1,200 - Turnips	2.16 —	3.96 —	1.08 —		
- 130 - Raps . .	6.30 —	1.61 —	2.49 —		
Tilsammen	11.66 —	10.27 —	4.47 —		
Tab ved Fodringen	2.91 —	0.50 —	1.12 —		
Tilført Jorden . .	8.75 —	9.77 —	3.35 —		
Værdi Kr.	4.37 —	0.98 —	0.67 —	= - 6.02	
					Kr. 48.02

Derfra gaar 130 ℔ Raps à Kr. 7.50 . . . . = Kr. 9.75

Plantenæring berøvet Jorden i Avlingen:

I 360 ℔ Korn . .	5.76 ℔ *N.*	1.60 ℔ *KO*	2.77 ℔ *PO⁵*		
- 500 - Halm .	3.20 —	4.70 —	0.90 —		
- 1,200 - Turnips	2.16 —	3.96 —	1.08 —		
Tilsammen	11.02 —	10.26 —	4.75 —		
Værdi Kr. .	5.51 —	1.02 —	0.94 —	= - 7.47	
					- 17.22

Avlingens Værdi pr. 1.18 Maal			Kr. 30.80
Arbejdsudgifter for Bygget	Kr. 5.50		
Del af Brakudgifter	- 1.00		
Sædkorn	- 3.00		
		Kr. 9.50	
Arbejde for 0.18 Maal Turnips à 16 Kr. . .	Kr. 2.88		
Frø à Kr. 1.5 pr. Maal	- 0.27		
		- 3.15	
			- 12.65
Foreløbig Netto for 1.18 Maal . . .			Kr. 18.15
Altsaa pr. Maal . . .			- 15.38

Tabel Nr. IV.

Beregning for Rug med Turnips.

Paa 1 Maal avles 2 Tdr. = 410 ℔ Korn = Kr. 32.00

1000 ℔ Halm, der opfodres med Turnips af 0.36 Maal.

I 1,000 ℔ Halm .	8 ℔ *Pt.*	og 375 ℔ *V.*	
- 2,500 - Turnips	27.5 —	- 157.75 —	
Tilsammen	35.5 —	- 532.75 —	Overskud af *V.* 319.75 ℔.
250 ℔ Raps indeh.	66.25 —	- 82.50 —	
Tilsammen	101.75 —	- 615.25 —	hvilket svarer til omtrent 1,600 (nøjagtig 1,590) ℔ Hø (Kløver og Timothei).

1,600 ℔ Hø giver efter 5 ℔ pr. Pot Mælk 320 Potter à 10 Øre = Kr. 32.00

Altsaa: 2 Tdr. Korn à 16 Kr.	= Kr. 32.00	
— 320 Potter Mælk à 10 Øre	= - 32.00	

Dertil kommer Plantenæring i Foderet.

I 1,000 ℔ Halm . .	4.0 ℔ *N.*	7.8 ℔ *KO*	2.1 ℔ PO^5		
- 2,500 - Turnips	4.5 —	8.25 —	2.25 —		
- 250 - Raps . .	12.12 —	3.12 —	4.80 —		
Tilsammen	20.62 —	19.17 —	9.15 —		
Deraf Tab	5.15 —	0.95 —	2.29 —		
Tilført Jorden i Gjødselen . . .	15.47 —	18.22 —	6.86 —		
Værdi Kr.	7.73 —	1.82 —	1.37 —	= - 10.92	
					- 74.92

Derfra gaar 250 ℔ Raps à 7.5 . . . . = Kr. 18.75

Plantenæring berøvet Jorden i Avlingen:

I 410 ℔ Rug . .	7.22 ℔ *N.*	2.30 ℔ *KO*	3.44 ℔ PO^5		
- 1,000 - Halm .	4.00 —	7.80 —	2.10 —		
- 2,500 - Turnips	4.50 —	8.25 —	2.25 —		
Tilsammen	15.72 —	18.35 —	7.79 —		
Værdi Kr.	7.86 —	1.83 —	1.55 —	= - 11.24	
					- 29.99
				Avlingens Værdi	Kr. 44.93

Arbejdspenge: Rugens Del af Brakken . . .	Kr. 6.00		
— forøvrigt	- 5.50		
— Sædkorn	- 2.00		
		Kr. 13.50	
Arbejde for 0.36 Maal Turnips (à 16 Kr.)	Kr. 5.76		
Frø	- 0.54		
		- 6.30	
			- 19.80
		Foreløbig Netto	Kr. 25.03
		pr. Maal	- 18.40

Tabel Nr. V.

Beregning for Blandkorn.

Paa et Maal avles 2.5 Tdr. = 400 ℔	= Kr. 25.00		
600 ℔ Halm	= - 6.50		
		Kr. 31.50	

Dette indeholder i Foderværdi:

I 400 ℔ Korn	34.0 ℔ *Pt.*	+ 239.6 ℔ *V.*	
- 600 - Halm	7.8 —	- 252.0 —	
Tilsammen	41.8 —	- 491.6 —	Regnet efter Næringsstof-
forhold 1 : 6 findes	41.8 —	= 250.8 —	
Altsaa Overskud . .	» —	- 240.8 —	hvortil maa kjøbes Kraftf.
I 180 ℔ Raps findes	47.7 —	+ 59.4 —	
Tilsammen	47.7 —	- 300.2 —	
Samlet Fodermasse	89.5 —	- 551.0 —	hvilket svarer omtrent til

1400 ℔ Hø. Dette giver efter 5 ℔ pr. Pot 280 Potter Mælk à 10 Øre = Kr. 28.00

I Foderet findes Plantenæring:

I 400 ℔ Korn . .	7.04 ℔ *N.*	1.76 ℔ *KO*	2.76 ℔ *PO*[5]		
- 600 - Halm . .	3.60 —	5.64 —	1.14 —		
I Avlingen	10.64 —	7.22 —	3.90 —		
I 180 ℔ Raps . .	8.73 —	2.23 —	3.45 —		
Tilsammen	19.37 —	9.45 —	7.35 —		
Deraf tabtes ved Ernæringen . .	4.84 —	0.47 —	1.84 —		
I Gjødselen findes	14.53 —	8.98 —	5.51 —		
Værdi Kr.	7.26 —	0.89 —	1.10 —	= - 9.25	
					Kr. 37.25

Derfra gaar 180 ℔ Raps à Kr. 7.50	= Kr. 13.50	

Plantenæring berøvet Jorden i Avlingen:

	10.64 ℔ *N.*	7.22 ℔ *KO*	3.90 ℔ *PO*[5]		
Værdi Kr.	5.32 —	0.72 —	0.78 —	= - 6.82	
Arbejdsomkostninger ved Avlingen				- 6.00	
Del af Brakudgifter				- 1.00	
Sædkorn				- 2.50	
					- 29.32
				Foreløbig Netto Kr.	7.93

Sælges Kornet da findes Avlingens Værdi	Kr. 31.50	
Plantenæring efter Halmens Opfodring	- 2.04	
		Kr. 33.54
Derfra gaar Plantenæring berøvet Jorden	Kr. 6.82	
Arbejdsomkostninger ved Avlingen	- 6.00	
Del af Brakudgifter	- 1.00	
Sædkorn	- 2.50	
		- 16.32
Foreløbig Netto		Kr. 17.22

Tabel Nr. VI.

Beregning for Havre med Turnips.

Paa et Maal Havre avles 2.25 Tdr. = 315 ℔ . . . . = Kr. 18.00
500 ℔ Halm hvortil fordres 1,200 ℔ Turnips = 0.18 Maal.

I 500 ℔ Halm findes	7.0 ℔ *Pt.*	210 ℔ *V*	
- 1,200 - Turnips . .	13.2 —	76.20 —	
Tilsammen	20.2 —	286.20 —	Efter Forhold 1 : 6
Overskud	• —	167.00 —	hvortil kjøbes Kraftfoder
- 120 - Raps findes	31.8 —	39.60 —	
Samlet Fodermængde	52.0 —	325.80 —	= omtrent 810 ℔ Hø.

810 ℔ Hø giver, efter 5 ℔ pr. Pot Mælk 162 Pot. à 10 Øre = Kr. 16.20

Plantenæring i Foderet:

I 500 ℔ Halm . .	2.86 ℔ *N.*	4.45 ℔ *KO*	0.95 ℔ PO^5		
- 1,200 - Turnips .	3.60 —	3.86 —	1.08 —		
- 120 - Raps . .	5.82 —	1.48 —	2.30 —		
Tilsammen	12.28 —	9.29 —	4.33 —		
Tab ved Fodring osv.	3.07 —	0.46 —	1.08 —		
Tilført Jorden i Gjødselen	9.21 —	8.83 —	3.25 —		
Værdi Kr.	4.60 —	0.88 —	0.65 —	= Kr. 6.13	
					- 40.33

Derfra gaar: 120 ℔ Raps à Kr. 7.50 . . . . . = Kr. 9.00

I 315 ℔ Korn . .	6.05 ℔ *N.*	1.38 ℔ *KO*	1.95 ℔ PO^5		
- 500 - Halm . .	2.86 —	4.45 —	0.95 —		
- 1,200 - Turnips .	3.60 —	3.36 —	1.08 —		
Tilsammen	12.51 —	9.19 —	3.98 —		
Værdi Kr.	6.25 —	0.92 —	0.79 —	= - 7.96	
					- 17.26

Avlingens Værdi . . . . . Kr. 23.07

Arbejdsudgifter 1 Maal Havre	Kr. 5.50		
Sædkorn	- 2.00		
Del af Brakudgifter	- 0.50		
		Kr. 8.00	
Arbejde 0.18 Maal Turnips à 16 Kr.	Kr. 2.88		
Frø	- 0.27		
Del af Brakudgifter	- 0.18		
		- 3.33	
			- 11.33

Foreløbig Netto for 1.18 Maal . . . . . Kr. 11.74
Altsaa pr. Maal . . . . . - 9.10

Naar Kornet bruges til Foder findes:

I 315 ℔ Korn	28.35 ℔ *Pt.*	173.25 ℔ *V*	Overskud 3.15 ℔ *V.*		
- 500 - Halm	7.00 —	210.00 —			
Tilsammen	35.35 —	383.25 —			
Overskud	» —	171.15 —			
I 130 ℔ Raps	34.45 —	42.96 —			
Samlet Foder	69.90 —	426.21 —	hvilket svarer til omtr. 1,090 ℔ Hø.		

1,090 ℔ Hø giver med 5 ℔ pr. Pot Mælk 218 Potter à 10 Øre = Kr. 21.80

Plantenæring i Foderet:

I 315 ℔ Korn	6.05 ℔ *N.*	1.38 ℔ *KO*	1.95 ℔ *PO⁵*		
- 500 - Halm	2.86 —	4.45 —	0.95 —		
Tilsammen	8.91 —	5.83 —	2.90 —		
I 130 ℔ Raps	6.30 —	1.61 —	2.50 —		
Tilsammen	15.21 —	7.44 —	5.40 —		
Deraf Tab	3.80 —	0.35 —	1.32 —		
Tilført Jorden i Gjødselen	11.41 —	7.09 —	4.08 —		
Værdi	5.70 —	0.71 —	0.80 —	= - 7.21	
					Kr. 29.01
Derfra gaar 130 ℔ Raps				Kr. 9.75	
Plantenæring berøvet Jorden i Avlingen				- 5.51	
				Kr. 15.26	
Arbejdsomkostninger 1 Maal Havre				Kr. 5.50	
Sædkorn				- 2.00	
Del af Brakudgifter				- 0.50	
				- 8.00	
					- 23.26
Foreløbig Netto					Kr. 5.75

Tabel Nr. VII.

Fremstilling af et 6aarigt Sædskifte. Areal 360 Maal.

Aar.	Kultur.	Maal.	Avling pr. Maal. Tdr.	Avling pr. Maal. ℔	Korn. ℔	Halm. ℔	Rødder. ℔	Hø. ℔
1ste	Brak . . .	20	»	»	»	»	»	»
	Rodfrugter	20	40	6,800	»	»	136,000	»
	Poteter . .	10	15	3,000	»	»	30,000	»
	Vikkehavre	10	»	650	»	»	»	6,500
2det	Rug	20	2	410	8,200			
				1,000		20,000	»	»
	Byg	40	2	360	14,400			
				500		20,000	»	»
3die, 4de, 5te	Eng	180	»	650	»		»	117,000
6te.	Havre . . .	60	2,25	315	18,900	»		
				500		30,000	»	»
6 Aar		360			41,500	70,000	166,000	123,500

Kulturplanter.	Avling pr. Maal. Tdr.	Avling pr. Maal. ℔	Avlingens Indhold pr. Maal. *N* ℔	*KO* ℔	*CaO* ℔	PO^5 ℔
Rug	2	410	7,22	2,30	0,20	3,44
Halm	»	1,000	4,00	7,80	3,50	2,10
Tilsammen	»	1,410	11,22	10,10	3,70	5.54
Byg	2	360	5,76	1,60	0,22	2,80
Halm	»	500	3.20	4,70	1,60	0,95
Tilsammen	»	860	8,96	6,30	1,82	3,75
Havre	2,25	315	6,05	1,38	0,31	1,95
Halm	»	500	2,86	4,45	1,80	0,95
Tilsammen	»	815	8,91	6,83	2,11	2,90
Poteter	15	3,000	10,02	17,10	0,60	4,80
Turnips	40	6,800	12,24	22,44	5,44	6,12
Kløver og Timothei	»	650	11,44	12,14	7,93	4,16
Vikkehavre (Hø)	»	650	11,58	14,80	11,24	5,32

Vikkehavre i passende Tid slaaet giver 0,25 pCt. Hø.

Tabel Nr. VIII.

Avlingens Indhold af Korn og Foder.

Kulturplanter.	Maal.	Avling pr. Maal. ℔	Avling. ℔	Fordøjelige Stoffer. Protein. ℔	Fordøjelige Stoffer. Varmest. ℔
Rug	20	410	8,200	811,8	5,690,5
Byg	40	360	14,400	1,152,0	9,231,2
Havre	60	315	18,900	1,701,0	10,395,0
Korn tilsammen	120	1,085	41,500	3,664,8	25,316,7
Poteter	10	3,000	30,000	630,0	6,690,0
Hø	180	650	117,000	7,488,0	51,480,0
Vikkehø	10	650	6,500	468,0	2,512,0
Rughalm	20	1,000	20,000	160,0	7,500,0
Byghalm	40	500	20,000	260,0	8,400,0
Havrehalm ...	60	500	30,000	420,0	12,600,0
Turnips	20	6,800	136,000	1,496,0	8,636,0
Foder			329,500	10,292,0	91,128,0
Havre til Hestene			6,000	540,0	3,300,0
Føde til Husdyrene			335,500	10,832,0	94,428,0
Korn til Menneskeføde 50 Tdr Byg			7,000	560,0	4,536,0
Brugt til Ernæring			342,500	11,392,0	98,964,0

Efter et for hele Besætningen (Mælkkør, Ungfæ, Gjældkvæg, Oxer og Heste) gjennemsnitligt Næringstofforhold *Pt.* : *V.* = 1 : 6 findes for disse 10,832 ℔ *Pt.* en tilsvarende Mængde 64,992 ℔ *V.*

For de tilbageværende 29,436 ℔ *V.* kræves altsaa et Tilskud af 4,906 ℔ *Pt.*

Ved Kjøb af 22,000 ℔ Raps erhverves 5,830 ℔ *Pt.* og 7,260 ℔ *V.*

Altsaa af Avlingen	10,832 ℔ *Pt.*	og	94,428 ℔ *V.*
Kjøbt	5,830 —	-	7,260 —
Tilsammen	16,662 —	-	101,688 —

Efter Næringstofforhold 1 : 6 findes her for *V.* et Overskud af 1716 ℔ eller — naar det beregnes efter Rughalm — omtrent 4,563 ℔ eller 11 Sk℔, hvilke altsaa kan bruges til Strøelse, Sengehalm osv.

Tabel Nr. IX.

Avlingens Indhold af Plantenæring.

Kulturplanter.	Indhold af Stoffer.				Avling.	Indhold af Stoffer.			
	N pCt.	KO pCt.	CaO pCt.	PO^5 pCt.	℔	N ℔	KO ℔	CaO ℔	PO^5 ℔
Rug	17,6	5,6	0,5	8,4	8,200	144,32	45,92	4,10	68,88
Byg	16,0	4,5	0,6	7,7	14,400	230,40	64,80	8,64	110,88
Havre	19,2	4,4	1,0	6,2	18,900	362,88	83,16	18,90	117,18
I Kornet					41,500	737,60	193,88	31,64	296,94
Poteter.	3,4	5,7	0,2	1,6	30,000	102,00	171,00	6,00	48,00
Hø (Kl. og Tim.)	17,6	19,3	12,2	6,4	117,000	2,059,20	2,258,10	1,427,40	748,8
Vikkehø	22,7	28,3	22,8	10,7	6,500	147,55	183,95	148,20	69,55
Rughalm . . .	4,0	7,8	3,5	2,1	18,000	72,00	140,40	63,00	37,80
Byghalm	6,4	9,4	3,2	1,9	24,000	153,60	225,60	78,80	45,60
Havrehalm. . .	5,6	8,9	3,6	1,9	36,000	201,60	320,40	129,60	68,40
Turnips	1,8	3,3	0,8	0,9	136,000	244,80	448,80	108,80	122,40
I Foderet					329,500	2,827,55	3,501,85	1,926,40	1,077,75
Avlingen indeholder						3,667,15	3,866,73	1,964,04	1,422,69
Brugt til Ernæring:									
Byg til Menneskeføde					7,000	112,00	31,50	4,20	53,90
Havre til Hestene					6,000	115,20	26,40	6,00	37,20
Andet Foder					329,500	2,827,35	3,501,85	1,926,40	1,077,75
Tilsammen avlet Foder					342,500	3,054,75	3,559,75	1,936,60	1,168,85
Dertil kjøbt Raps					22,000	1,067,00	272,80	149,60	422,40
Plantenæring i Foderet.						4,121,75	3,832,55	2,086,20	1,591,25
Tab ved Ernæring og Gjødselbehandling . . .						1,030,44	191,60	104,30	397,81
Tilføres Jorden i Gjødselen						3,091,31	3,640,95	1,981,90	1,193,44
Altsaa berøves Jorden Plantenæring						575,84	225,78	+ 17,86	229,25

Tabel Nr. X.

Opgjør for dette til Exempel opstillede Sædskifte.
Areal 360 Maal.

Indtægt.

Avling Korn.

Rug	40	Tdr. à Kr. 16	Kr. 640		
Byg	80	— - — 12	- 960		
Havre	92	— - — 8	- 736		
Poteter	150	— - — 3.5	- 525	Kr.	2,861.00

Avling af Foder tilligemed kjøbt 22,000 ℔ Raps giver 16,662 ℔ *Pt.* og 101,688 ℔ *V.*

Heraf bruges til 4 Heste i 300 Dage à 1.8 ℔ *Pt.* og 12.5 *V*, 2,160 ℔ *Pt.* og 15,000 ℔ *V.*

Til Mælkproduktion haves altsaa 14,502 ℔ *Pt.* og 86,688 ℔ *V.* Dette svarer omtrent til 226,600 ℔ Hø.

Efter 5 ℔ pr. Pot Mælk giver dette 45,320 Potter à 10 Øre = ... - 4,532.00

Plantenæring i Foderet:

I avlet Foder	0,054.75	℔ *N.*	3,559.75	℔ *KO*	1,168.85	℔ PO^5	
i kjøbt Raps	1,067 00	—	272.80	—	422.40	—	
Tilsammen	4,121.75	—	3,382.55	—	1,591.25	—	
deraf tabes .	1,030.44	—	191.50	—	397.81	—	
Tilføres Jorden . . .	3,091.31	—	3,641.05	—	1,193.44	—	
Værdi Kr. .	1,545 65	—	364.10	—	238.68	— =	- 2,148.43

Hestfoder omtrent 105.5 Sk℔ Hø à Kr. 8 . . . . - 844.00

Avlingens Værdi . . . . Kr. 10,385.43

— — pr. Maal . . . . - 28.84

Udgift.

Sædkorn	2.5 Tdr	Rug	à Kr.	16 . . .	Kr. 40.00		
	10.0 —	Byg	—	12 . . .	- 120.00		
	15 0 —	Havre	—	8 . . .	- 120.00		
	2.5 —	Vikkehavre	—	16 . . .	- 36.00		
	20.0 —	Poteter	—	4 . . .	- 80.00		
	Græsfrø til 60 Maal		—	2.40 . . .	- 144.00	Kr.	540.00

22,000 ℔ Raps à Kr. 7 50 pr. Ctnr . . . . Kr. 1,440.00

Plantenæring berøvet Jorden i Avlingen:

3,667.15 ℔ *N.*, 3,866.13 ℔ *KO.*, 1,422.69 ℔ PO^5

Værdi Kroner

1,833.57 ℔ *N.*, 386.6 — 284.54 — = - 2,504.78

- 3,944.78

Lateris Kr. 4,484.78

Transport Kr. 4,484.78

Arbejdsudgifter:

20	Maal	Brak	à Kr.	10	Kr. 200.00		
20	—	Rug	—	5.50	- 110.00		
40	—	Byg	—	5.50	- 220.00		
60	—	Havre	—	5.50	- 330.00		
10	—	Vikkehavre	—	5.50	- 55.00		
10	—	Poteter	—	12.00	- 120.00		
20	—	Turnips	—	16.00	- 320.00		
180	—	Eng	—	1.50	- 270.00		
						Kr. 1,625.00	
							- 1,625.00

Sum af Udgifter	Kr. 6,109.78
Foreløbig Netto for 360 Maal	- 4,275.65
Avlingens Værdi	Kr. 10,385.43
Foreløbig Netto pr. Maal gjennemsnitlig	- 11.87

Ved disse Beregninger er intet Hensyn taget til Omkostningerne ved Fjøsdriften.

Ved Produktion, og Erstatning til Jorden for den Plantenæring, denne har ydet, er der alene paaregnet en Vedligeholdelse, altsaa hverken Berigelse eller Tilbagegang. Vil man en Berigelse, da kan dette opnaas enten ved Tilførsel af Foder eller Gjødselpræparater. Et værdifuldt Middel til den dyrkede Jords Berigelse med Plantenæring er god Myrjord, naar saadan findes paa Ejendommen.

Det Tab af Plantenæring i Foderet, som findes opført i Tabellerne, indbefatter baade de Stoffer, der under Dyrets Livsvirksomhed gaar over i Organismen og bidrage til dens Vedligeholdelse saavelsom til Dannelsen af Produkter, Mælk o. s. v., og det med Gjødselbehandlingen forbundne Tab.

Erstatning til Jorden af det af Planterne optagne og bortførte Kvælstof, er sandsynligvis ikke nødvendig i den Udstrækning, som i Tabellerne paaregnet. Planterne henter navnlig en væsentlig Del af sit Kvælstof fra Luften, dette foraarsager altsaa ikke Jorden noget Tab. Naar hele Kvælstofmængden ikke destomindre er beregnet som hentet fra Jorden, da er dette sket, fordi man ikke kan vide hvor stor Del af Kvælstofmængden der er taget fra Jorden, og hvor stor Del der er taget fra Luften, og det er i ethvert Tilfælde sikkrere for Økonomiens Opretholdelse, at regne Erstatningen lidt for højt end for lavt.

Tabel Nr. I. Beregning for Hø viser, at med en Avling af 650 ℔ (vel 2 Sk℔) pr. Maal bliver der, naar Jorden skal erstattes og Arbejdet betales, en foreløbig Netto af pr. Maal Kr. 8.62.

Tabel Nr. II. Beregning for Poteter viser med Avling 15 Td. à Kr. 3.5 og forøvrigt samme Betingelser foreløbig Netto pr. Maal Kr. 24.73.

Tabel Nr. III. Beregning for Byg, der sælges, medens Halmen, 500 ℔, opfodres med Turnips, hvortil bruges Raps som Kraftmiddel. Med en Avling 2 Tdr. Korn og 40 Tdr. Turnips; efterat Raps og Arbejde er betalt og Jorden erstattet, en foreløbig Netto p. M. Kr. 15.38.

Tabel Nr. IV. Beregning for Rug, der sælges, og Halmen fodres paa samme Maade som for Bygget. 2 Tdr. Korn, 1000 ℔ Halm med Turnips og Raps giver, naar denne, Arbejdet og Erstatningen er betalt, foreløbig Netto pr. Maal Kr. 18.40.

Tabel Nr. V. Beregning for Blandkornavling 2,5 Tdr. og 600 ℔ Halm med Turnips og Raps, giver under samme Betingelser pr. Maal en foreløbig Netto Kr. 17.22. Men naar Kornet fodres med Halm og Raps, en foreløbig Netto Kr. 7.93.

Tabel Nr. VI. Beregning for Havre med Turnips. Avling pr. Maal 2,25 Tdr. Korn, 500 ℔ Halm og paa et Maal 40 Tdr. Turnips. Som Kraftmiddel kjøbes 120 ℔ Raps. Dette giver foreløbig Netto pr. Maal Kr. 9.10; men dersom Kornet bruges til Foder og gives sammen med Raps og Halm — Raps eller et andet Kraftmiddel er ogsaa her nødvendigt — da findes foreløbig Netto pr. Maal Kr. 5.75. Af disse Beregninger ses, at Græs ikke giver saa stort Netto, som Kornplanterne; deraf at

ville udlede, at Græsplanterne ikke skulde egne sig til Dyrkning, vilde dog være ligesaa forhastet som den Mening, der undertiden har været udtalt af ivrige Engdyrkere, nemlig at Græsdyrkning er den eneste Plantekultur, som i det store taget kan anses berettiget under vore Forhold.

Man kan ikke her paaberaabe sig de Egne af Landet — de højestliggende Fjeldbygder — hvor Korndyrkning forbydes af Naturen selv. Paa disse Steder avles rige Mængder af Græs uden det Besvær at holde Jorden ren, de store Havnegange og Udslaatter bringe en Mængde Foder til Hjemjorderne, derfor bære disse rige Avlinger af et kraftigere Græs end vort almindelige Hø.

Disse Beregninger tilsigte forøvrigt ikke at være udtømmende i alt, hvad der vedkommer Spørgsmaalet; der er mange forskjellige Faktorer, som gjør sin Indflydelse gjældende, og som gjør, at man kan finde forskjellige Resultater paa forskjellige Steder, f. Ex. om Melken er værd 15 Øre eller 8 Øre istedenfor 10, da bliver Resultatet et helt andet. Ligeledes om Kornet er dyrt paa Grund af Vanskeligheden ved at tilvejebringe det o.s.v. Man kunde her opstille en lang Række «om» og «hvis».

I det foreliggende Exempel er valgt et Sædskifte hvor Arealet er delt saaledes:

Brak	5,56	pCt.
Rodfrugter	5,56	—
Poteter	2,77	—
Vikkerhavre	2,77	—
Rug	5,56	—

Byg	11,11 pCt.
Havre	16,67 —
Eng	50,00 —
Tilsammen . . .	100,00 pCt.

Heraf ses altsaa:

Korn	33,34 pCt.	
Poteter	2,77 —	
		36,11 pCt.
Fodervæxter		58,33 —
Brak		5,56 —
		100,00 pCt.

Aarlig arbejdet

Areal	50,00 pCt.
Græs	50,00 —
	100,00 pCt.

Dette Sædskifte giver ifølge Tabel Nr. X et foreløbigt Netto af Kr. 11.87 pr. Maal. Med Hensyn til Netto staar Poteterne øverst, dernæst Kornplanterne og tilsidst Græsset. Turnips er ikke særskilt beregnet, fordi denne Plante ikke har nogen selvstændig Plads i Økonomien. Den er uskikket som Handelsvare og passer ikke som Menneskeføde; men som Tilskud i Foderet sammen med andre Fodervæxter og fornemlig sammen med Straaet af Kornplanterne har Turnipsen en særegen Betydning, ikke saameget ved sin Næringsrigdom, thi den er jo snarere lidet kraftig i Forhold til sit Volumen, men paa Grund af sin Saftrigdom og Behagelighed hvorved den i Blanding med Halmfoderet gjør dette smageligt.

Medens jeg nu til Slutning vil gjøre opmærksom paa, at Omstændighederne ikke her tillader en saadan Granskning af det foreliggende Spørgsmaal, som ønske-

ligt kunde være, skal jeg tillige bemærke, at jeg her alene har søgt at fremstille de almindelige Principer, hvorefter Beregningen af det for de forskjellige Plantegrupper passende Areal paa ethvert Sted maa opgjøres. Naar den tænkende Landmand er paa det Rene med Principerne for Ordningen af Skifterækken for hans Brug, da maa han selv kunne opgjøre sin Mening. At opstille receptmæssige Forskrifter: Du skal gjøre saa eller saa, leder oftest alene til Fejltagelser og Misforstaaelser. Jeg er dog tilbøjelig til at udtale den Mening, at en heldig Ordning af Driften — i mange Tilfælde, ja maaske i Almindelighed — er en saadan, hvor Eng indtager omkring 50 eller, Fodervæxter omkring 60 pCt. af det dyrkede Areal.

Kjøbenhavn,

statistisk belyst.

Statistiske Oplysninger om Staden Kjøbenhavn. Andet Hefte. Udgivet af Kjøbenhavns Magistrat. Kjøbenhavn, 1881 (XVI + 91 S.).

Dette af Kjøbenhavns Magistrat nys udgivne Hefte fortsætter de i det første Hefte givne statistiske Oplysninger om Kjøbenhavn ned igjennem Femaaret 1876—80, og supplerer dem med ikke faa ny. Heftet af 1876 havde kun 77, det af 1881 derimod 97 Tabeller. Vi meddele nedenfor, hvorom disse Tabeller handle, og gjøre nogle Uddrag af dem.

1. Kjøbenhavns Territorium er 4000 Tdr. Land (= c. $^2/_5$ □ Mil) stort, hvoraf 800 Tdr. indenfor den ældre Voldlinje, og 3200 Tdr. udenfor.

2. D. 1. Jan. 1876 taltes af Bygninger 5259 og af Lejligheder 51477 med et samlet Etageareal paa næsten 11 Mill. □ Alen. D. 1. Jan. 1881 var dette voxet til 13$^1/_3$ Mill. □ Alen. I de fem Aar 1876 til 1880 gaves der Beboelsesattest resp. til 150, 189, 125, 172 og 223 ny Bygninger. I de 223 ny Bygninger, for hvilke der i 1880 gaves Beboelsesattest var der indrettet 2407 Lejligheder, hvoraf

paa 1	Værelse	. . . .	108
— 2	Værelser	. . . .	1062
— 3	—	. . . .	663
— 4	—	. . . .	325
— 5	—	. . . .	90
— 6	—	. . . .	73
— 7	—	. . . .	54
— 8	—	eller derover	32

3. Vandarealets Størrelse i Kbhvns Havn er omtr. 23,350000 □ Fod, hvoraf 16,850000 □ Fod paa Inderredens søndre Del, Resten paa den egenlige Havn. Af Inderredens søndre Del er 5,1 Mill. □ Fod 22 Fod dyb, 1,1, 1,3 og 1,8 Mill. □ Fod resp. 20, 18 og 12 Fod dyb, og 7,5 Mill. □ Fod indtil 6 Fod dyb. Af den egenlige Havn er Stykket fra Toldbodbommen til Knippelsbro for Størstedelen 20 à 22 Fod dybt, for en mindre Del 12 à 18 Fod. Nyhavns Kanal er 8 à 14 Fod dyb. Stykket fra Knippelsbro til Langebro for den større Del 20 Fod dybt, for den mindre noget lavere. Slotholmskanalen er c. 12 Fod, Kristianshavnskanal 7 à 16, Stykket fra Langebro til Gasværket 12 à 20, Svaiebassinet ved Gasværket 18 à 20, Tømmergravbassinet 7, og udfor Kigkurven 3 à 10 Fod.

4 og 5. Vejrforholdene. Middeltemperaturen var efter Iagttagelser paa Landbohøjskolen 1861—80 Januar — 0,4, Februar — 0,4, Marts 1,1, April 5,7, Maj 10, Juni 14,9, Juli 16,6, Avgust 16,1, Septbr. 12,8, Oktbr. 8,1, Novbr. 3,4, December 0,3, hele Aaret 7,4° Celsius. Den højeste observerede Varme var 32,5° i Juni 1861, og den strengeste Kulde — 25° i Februar 1871. Kun de fire Maaneder Juni—September ere ganske fri for Frost; i Januar, Februar, Marts, April og Maj taltes henholdsvis 21, 20, 21, 8 og 3 Dage med Frost, og i Oktober, November og December resp. 3, 11 og 18; i hele Aaret altsaa 105 Dage. Regn- og Snedagenes Antal var 163.

6. I 13 af de 21 Vintre $18^{60}/_{61}$ til $18^{80}/_{81}$ standsede Isforholdene i Kbhvns Havn ikke Farten. I de 8 var Farten standset i kortere eller længere Tid, nemlig i 1870—71 60 Dage, i 1880—81 58 Dage, i 1864—65 57 Dage, i 1869—70 32 Dage, i 1878—79 27 Dage, i 1874—75 14 Dage, i 1867—68 11 Dage og i 1860—61 5 Dage. I de øvrige Vintre vare Isforholdene altsaa ikke af en saadan Beskaffenhed, at de standsede Skibsfarten.

7. Folkemængden i Kbhvn ved Folketællingerne, og dens gjennemsnitlige aarlige Tilvæxt var:

Folketælling:	Indvaanere:	aarlig Tilvæxt (pCt.):
1801:	100975	
1834:	119292	0,50
1840:	120819	0,21
1845:	126787	0,97
1850:	129695	0,45
1855:	143591	2,06
1860:	155143	1,56
1870:	181291	1,57
1880:	234850	2,62

8. Af Befolkningen i 1880 var 107331 fødte udenfor Kjøbenhavn, 127519 i Kbhvn. Af Svenskfødte talles 8847.

9. Af de 234850 Indv. hørte 6189 ikke til Folkekirken. Deraf var 3,030 Mosaiter, 1156 Romersk-Katholske, 427 Reformerte, 408 uden positiv Religion, 360 Irvingianere, 236 Baptister, 178 Mormoner. Resten Anglikaner, Methodister, Kristi Disciple og andre kristne Sekter.

10. Antallet af Familier var 1880 55090. I dem levede 93886 Mænd og 120123 Kvinder; udenfor Familie levede 14966 Mænd og 5875 Kvinder.

11. I 1880 talles: 334 Døvstumme, 127 Døve, 144 Blinde, 227 Idioter.

12. I 1879 ægteviedes 2079 Par; i Femaaret 1875—79 11304.

13. De borgerlige Ægteskabers Tal varierede i de fem Aar mellem 13 og 22.

14. Af Separationer i 1880 141, af Skilsmissebevillinger 75.

15. Der fødtes i 1879 8637, i 1875—79 40939.

16. Der døde resp. 6412 og 28781.

17 og 18. Antal af Døde efter ægteskabelig Stilling og efter Alder og Kjøn.

19. Dødeligheden i Kjøbenhavn, (under Forudsætning af, at Dødelighedsforholdene 1870—79 antages som vedvarende):

a. Dekrementtabel.

Af 1000 samtidigt levende fødte vilde endnu være i Live:

I en Alder af	Mandkjøn	Kvindekjøn	I en Alder af	Mandkjøn	Kvindekjøn
0 Aar . . .	10000	10000	45 Aar . . .	4459	5009
1 — . . .	7545	7860	50 — . . .	3941	4666
3 — . . .	6811	7112	55 — . . .	3329	4226
5 — . . .	6533	6821	60 — . . .	2695	3766
10 — . . .	6269	6537	65 — . . .	2084	3239
15 — . . .	6124	6417	70 — . . .	1466	2529
20 — . . .	5946	6239	75 — . . .	876	1674
25 — . . .	5727	6051	80 — . . .	436	934
30 — . . .	5512	5834	85 — . . .	155	332
35 — . . .	5234	5590	90 — . . .	43	89
40 — . . .	4885	5305	95 — . . .	13	14

b. Sandsynlig Livsalder,

d. v. s. den Livsalder, i hvilken Halvdelen af de i samme Alder Levende vilde være afgaaede ved Døden.

	Staden Kjøbenhavn				Konger. Danmark	
	Mandkjøn 1870-79	Kvindekjøn 1870-79	Mandkjøn 1860-69	Kvindekjøn 1860-69	Mandkjøn 1860-69	Kvindekjøn 1860-69
	Aar	Aar	Aar	Aar	Aar	Aar
Ved Fødselen .	38,4	45,1	37,4	43,3	52,0	54,5
1 Aar Alder .	51,4	58,2	49,6	56,7	59,0	61,1
5 — . .	55,5	63,4	54,1	62,0	62,1	64,4
20 — . .	57,8	65,8	56,7	64,9	65,0	67,5
50 — . .	65,9	71,1	65,2	71,2	70,3	72,3
70 — . .	76,6	77,8	76,5	77,8	77,7	78,2

20. For hvert 1000 af Befolkningen var 1870—79 det aarlige Gjennemsnitstal af Vielser 9,7, Fødte 34,8, Døde 26,1.

21—24. Dødsaarsager, Sygdomme, Hospitalerne, Fødsels- og Plejestiftelsen.

25. Næringsbrug under Sundhedspolitiets Tilsyn.

26. I 1880 var under Arbejdsinspektørernes Tilsyn Kbhvn 241 Fabriker, hvori arbejdede 659 Børn (494 mandl., 165 kvindl.), 757 unge Mennesker (587 Md., 170 Kv.) og 6352 voxne Arbejdere (4712 Md., 1640 Kv.).

27, 28 og 29. Logishuse, Kommunens Badeanstalt for Kvinder, Sundhedstilstanden mellem de paa Kbhvns Sessioner Behandlede.

30. Ved Begyndelsen af 1880 var der 43 offenlige Huse, i hvilke der fandtes 177 offenlige Fruentimre. Tallet paa privatboende off. Fruentimre var 238. I Hospitaler og Fængsler var 56. Det samlede Tal var altsaa 471. I Aarets Løb udslettedes 199; men af dem vendte endnu samme Aar 55 tilbage. Desuden indførtes i Aarets Løb 60 Kvinder, der tidligere havde været off. Fruent., og 73 som ikke tidligere havde været i den Stilling. Ved Udgangen af 1880 var altsaa Tallet paa off. Fruentimre 460. — I Løbet af 1880 var 668 Kvinder Gjenstand for Politiets Undersøgelse som mistænkte for Løsagtighed; deraf løslodes 70 af Mangel paa Bevis og 598 underkastedes Lægevisitation eller producerede privat Lægeattest. Blandt disse sidste fik 313 Advarsel, 82 afleveredes til Fattigvæsenet eller hjemsendtes ved Politiets Foranstaltning, og 133 indførtes som off. Fruentimre. — De offenlige Fruentimre underkastedes i 1880 tilsammen 35988 Lægevisitationer, hvorved der forefandtes 1353 Sygdomstilfælde. 70 løsagtige Fruentimre mødte ifølge L. 10. Apr. 1874 § 4 til regelmæssig Lægevisitation. Desforuden visiteredes 517 andre løsagtige Fruentimre. Det samlede Antal af Visitationer hos løsagtige Fruentimre var 1560, og derved befandtes 315 Sygdomstilfælde.

31—45. Næringsvæsen, Udlændinge med Opholdsbøger, Dampkjedler, Husdyrhold, Kvægtorvet, Vand- og Gasforsyning, ledige Lejligheder.

46 og 47. Ind- og Udførselen havde i 1880 en større Vægt end i de foregaaende Aar. Den samlede Indførsels Vægt var 1765 Mill. ℔; til Konsum klareredes 1598 Mill. ℔. Den samlede Udførsel havde en Vægt af 470 Mill. ℔; deraf faldt paa udførte indenlandske Varer 287 og paa udførte udenlandske Varer 183 Mill. ℔.

48—50. Skibsfart og Handelsflaade. Kbhvns Handelsflaade talte ved Udgangen af 1880 298 Sejlskibe med 35150½ Registertons. (I 1875 320 Sejlskibe med 40596

Tons). Deraf var 100 Skibe paa mellem 4 og 20 Tons, og kun 7 Skibe paa over 500 Tons (tilsammen for disse 7 Sk. 5670 Tons). Dampskibenes Tal var 129, deres Drægtighed 43705½ Tons. (I 1875 112 Skibe med 31594 Tons). Deraf var 23 Skibe paa mellem 4 og 20 Tons, og 40 Skibe paa over 500 Tons (med tilsammen 32635 Tons). Tilsammen af Sejl- og Dampskibe var der altsaa 427 med 78856 Tons.

51—53. Jernbane-, Telegraf- og Posttrafik.

54. Det indre Befordringsvæsen. Af Sporvejene har «Kjøbenhavns Sporvej» en Længde af 23172 Alen, Nørrebros 5500, Frederiksbergs 7500, Forstædernes 8060 Alen. Antallet af kjørte Mil var for disse 4 Selskaber henholdsvis 143755, 47412, 45888 og 39225. Antallet af Passagerer resp. 4,9 Mill., 2,5, 1,2 og 1,5 Mill. Indtægten af solgte Billetter resp. 550000, 207000, 147000 og 134000 Kr. — Antallet af Drosker er 296, af Droskeheste 405, af Droskekuske 402 og af Droskeejere 199.

55. De vigtigere Varers Gjennemsnitspriser paa Kbhvns Marked.

56. Det til en voxen Mands Underhold nødvendige Kvantum Varer beregnedes at koste aarligt:

Gjennemsnitlig aarligt	Kr.	Ø.	Aarligt	Kr.	Ø.
1839—43	213	84	1874	320	84
1844—48	234	09	1875	311	77
1849—53	224	80	1876	324	18
1854—58	303	42	1877	333	88
1859—63	269	46	1878	294	22
1864—68	285	99	1879	287	22
1869—73	305	25	1880	313	70

57—62. Kjøbenhavns Vexelkurs- og Diskontonoteringer, Børskurser, Bankers og Sparekassers Status, Overformynderiet.

63. Assurancesummen for Kjøbenhavns faste Ejendomme var

1876	279	Mill. Kr.
1877	293	—
1878	305	—
1879	315	—
1880	327	—
1881	340	—

64. Af Prioritetsbehæftelser indestod i Kbhvns Ejendomme d. 1. Januar

1876	219	Mill. Kr.
1877	238	—
1878	250	—
1879	261	—
1880	275	—
1881	289	—

65. Skolerne vare ved Udgangen af 1880 følgende: Under Skoledirektionen: Kommuneskoler: 5 Betalingsskoler med 5623 Elever, og 9 Friskoler med 8231 Elever. Udenfor Kommuneskolerne 13 Friskoler med 1101 Elever, 6 Skoler, hvor Undervisningen gives for 942 Elever for moderat Betaling, og 115 andre Skoler med 8915 Elever. Altsaa ialt under Skoledirektionen 148 Skoler med 24812 Elever. D. 1. Maj 1881 var der af skolepligtige Børn 24644 i Skoler under Skoledirektionen, 2714 i andre Skoler (lærde Skoler, Theaterskolen, Blindeinstitutet m. fl.), 1368 skolepl. Børn udenfor Skolen, der antoges at nyde tilstrækkelig Undervisning, og 2263, der henvistes til Skolekommissionernes Prøvelse, — tilsammen 30989.

66. Det højere Undervisningsvæsen og Skoler for Voxne.

67. Til det store kgl. Bibliothek afleveredes 1879—80 27 Aviser, 150 Tidsskrifter, 1066 Bøger og 317 Smaaskrifter.

68 og 69. De to store Bibliothekers Benyttelse var 1879—80 saaledes:

	Kgl. Bibliothek:	Universitetsbibl.:
aabent i Dage	278	260
udlaante Bind	8116	15181
Læsesalen benyttet af	8703	6457
paa Læsesalen fremlagne Bd.	24035	13515

70. Thorvaldsens Musæum besøgtes i 1876 af 62160. I 1880 besøgtes oldnordisk Musæum af 39806, ethnografisk af 30912 og zoologisk af 46945.

71—73. For det kgl. Theater var Besøg og Indtægt i

	Besøgende:	Indtægt (Kr.):
1876—77	24042	697165
1877—78	22648	687890
1878—79	21991	681727
1879—80	21151	698279
1880—81	17535	627918

For de to andre Theatre var Forholdet 1880—81 saaledes

	Casino:	Folketheatret:
Besøgende	179159	141588
Indtægt (Kr.)	230881	178189

64. Tivoli besøgtes 1880 af 483139 foruden 2169 Abonnenter. Indtægten af Besøget var 253194 Kr.

75. Andre offenlige Forlystelser.

76. Fattigvæsenet. Ved Udgangen af 1880 var paa Lemmestiftelserne indskrevet 671 Mænd og 1056 Kvinder; nemlig: Almindeligt Hospital 671 Mænd og 853 Kvinder, Frelserens Arbejdshus 144 Kv., Frue Arbejdshus 10 Kv. og Nikolai Arbejdshus 49 Kv. Udenfor Lemmestiftelserne ydedes fast Understøttelse til 4037 Personer, nemlig til 684 Plejebørn, 2716 Personer i 731 Familier, 589 Kv. udenfor Familier og 48 Mænd udenfor Familie. Interimistisk Understøttelse til Husvilde, Trængende der have erholdt temporær Penge- og Brødhjælp, Børn i Fattigvæsenets Optagelsesanstalter, Læredrenge, Tjenestepiger, Ladegaarden, Sygeplejen. Fattigvæsenets Udgifter var 1880 1,3 Mill. Kr.

77—80. Sygekasser anerkjendte af Magistraten, Assistenshuset, private Pantelaan, Falliter.

81. Kriminelle Retspleje.

82. For Drukkenskab anholdtes 1880 5133 Mænd og 136 Kvinder.

83. Selvmord blev i 1880 begaaet af 59 Mænd og 10 Kvinder. Af Mændene valgte 41 Hængning, 9 Drukning, 7 Skydning, 1 skarpt Redskab og 1 Nedstyrtning. Af Kvinderne valgte 5 Hængning, 3 Drukning, 1 Nedstyrtning og 1 Gift.

84. I 1880 anmeldtes Ulykkestilfælde hvorved 237 Voxne og 44 Børn kom til Skade. Deraf omkom 83.

85. I 1880 allarmeredes Brandstationerne 180 Gange, 116 Gange for Husild, 46 Gange for Skorstensild, og 18 Gange blind Allarm og Ildebrand udenfor Byen. Der udbetaltes i Assurance for 121 Ildsvaader i faste Ejendomme 126838 Kr.

86. Fra og over Kjøbenhavn udvandrede til oversøiske Steder i

1876	2965 Pers.
1877	3092 —
1878	4584 —
1879	5059 —
1880	11146 —

Heraf kom i 1880: fra Kjøbenhavn, befordrede af herværende Udvandringsagenter, 609; fra det øvrige Danmark over Kbhvn 4418; fra Udlandet over Kjøbenhavn 5374; Mormoner, uden Udvandringskontrakter 745.

87. Af ankomne Rejsende paa Gjæstgivergaarde anmeldtes i 1880 81486; af afgaaede 79322.

88 og 89. Valgene til Folkethinget og Borgerrepræsentationen.

90. Kommuneregnskabet udviste for 1880 5,5 Mill. Kr. i løbende Indtægter; deraf Skatter og Afgifter 4,3 Mill., Indtægter af Gasværket 379000 Kr., Renteoverskud 216000 Kr., Overskud af Jorder og faste Ejendomme 203000 Kr., Resten i Bistrup Gods og Skove, Overskud af Justerkamret, Fattigvæsenets særlige Indtægter, St. Hans Hospitals og forskjellige Indtægter. De løbende Udgifter androg 5,6 Mill. Kr., deraf paa Fattigvæsenet 847000 Kr., Skolevæsenet 692000 Kr., Forrentning af Stadens Gjæld 620000 Kr., Afdrag herpaa 361000 Kr., Politietaten 549000 Kr., Brolægnings- og Vejvæsen 488000 Kr., Hospitalsvæsenet 464000 Kr., Administrationen 396000 Kr., Resten paa Pensioner og Understøttelser, Sindssygeanstalten, Vand-, Brand- og Renovationsvæsen, Borgervæbningen og forskjellige Udgifter. Kapitalindtægterne androg 3 Mill. Kr., Kapitaludgifterne en Ubetydelighed mere. De vigtigste Aktiver vare: faste Ejen-

domme, Jorder, Skove, Landejendomme 24,1 Mill. Kr., Obligationer, Aktier og andre Pengeeffekter 6.5 Mill. Kr., og forskjellige andre, et samlet Beløb af 40,3 Mill. Kr. Passiverne, 24 Mill. Kr., bestaa overvejende i Laan, 23.6 Mill. Kr. etc.

91. De kommunale Skatter og Afgifter udgjorde 1880 4,4 Mill. Kr., hvoraf 2,4 Mill. Kr. paa faste Ejendomme og 2,0 Mill. i personlige Skatter og Afgifter, Skatter paa Omsætning m. m. Skatterne paa faste Ejendomme ere: Arealskat 1,5 Mill. Kr., Grundskat 653000 Kr., Brolægningsskat 96000 Kr., Skat af Fribolig i offenlige Bygninger 6600 Kr. og Bidrag til Udgiften ved Brandvæsenet 138000 Kr. De personlige Skatter, Omsætningsskatter etc. ere: Indkomstskat 1,5 Mill. Kr., Skat af Vandforbrug 137000 Kr., Betaling for Borgerskab og Næringsbevis 120000 Kr., Skat af Brændevinshandel og Udskænkning, Billardhold og Keglebane 108000 Kr., 1/4 pCt. af Kjøbesummer for faste Ejendomme, som sælges underhaanden 59000 Kr., 1/4 pCt. af do. for do., som sælges ved Auktion 8100 Kr. Afgift af Skuespil og Kunster 40000 Kr., Hundeafgift 47000 Kr., Garveriafgift 120 Kr., Afgifter ved Bygningskommissionen 14000 Kr., ved Stadskonduktørembedet 8000 Kr., ved Magistratens første Afdeling 10000 Kr. Desforuden passere Stadens Hovedkasse til særlige Øjemed, nogle mindre Afgifter, saasom Præste-, Degne- og Klokkerpenge, Hesteskat, Brandkontingent af udenbys Ejendomme etc., tilsammen 192000 Kr. Endelig passerer Bygningsafgiften, Rangskatten, Skatten af Brændevinshandel og Arveafgiften — tilsammen 1.2 Mill. Kr. — Stadens Hovedkasse til Staten.

92. Bygningsafgiften efter Taxten i Fr. 1. Okt. 1802 udgjorde i 1880 311000 Kr., med de senere Forhøjelser derimod 854000 Kr.

93. Indkomstskatten. I 1880 var de Skattepligtiges Antal 27232 (1862—65 derimod kun 17,171), deres antagne Indtægt 73,2 Mill. Kr. (i 1862—65 kun 43,3 Mill.), den gjennemsnitlige Indtægt for hver Skattepligtig 2615 Kr. (i 1862—65 2530 Kr.), Skatteindtægten 60 Mill. Kr., Skatteprocenten 3, Antallet af Skattepligtige, der selv opgav deres Indtægt 18144, Antallet af dem, der gjorde Indsigelse mod Ansættelsen 346.

Af de Skattepligtige havde

75,6	pCt. en Indtægt paa		800—2400	Kr.
10,3	—	—	2400—4000	—
12,7	—	—	4000—20000	—
1,4	—	—	over 20000	—

Af den samlede antagne Indtægt faldt

31,8	pCt.	paa Indt. fra	800	til under	2400	Kr.
15,7	—	—	2400	—	4000	—
29,0	—	—	4000	—	20000	—
23,5	—	—	paa over	20000	Kr.	

Af den samlede Skatteindtægt kom

18	pCt. fra Indtægter under		2400	Kr.
82	—	— paa	2400	— ell. derover.

Halvdelen af Skatteindtægterne faldt paa Indtægterne under 5200 Kr.

94. Staden Kjøbenhavns Laan. Det nominelle Beløb for Laanene af 1854, 1859, 1869 og 1876 resp. 6,17, 4,23, 6,96 og 11,00 Mill. Kr. Ultimo 1880 beløb Gjælden resp. 4,13, 2,90, 6,01 og 10,49 Mill. Kr. Amortisationstiden resp. 48, 43, 32 og 35 Aar. Renten for dem alle 4 pCt.

95. Legater og Stiftelser 1881 under Magistratens 1. Afd. 6,3 Mill. Kr., under Borgerrepræsentationen 3,2 Mill. Kr., tilsammen 9,5 Mill. Kr.

96. Havnevæsenets Indtægter 1880 933000 Kr.; dets Udgifter 913000 Kr.

97. Havneafgiften i Kbhvns Havn i 1865 190060 Kr., i 1880 389198 Kr. Akcisen i 1865 76,443 Kr. i 1880 150050 Kr.

Værnepligtskatten i Schweiz, Østrig og Tyskland.

Die Wehrsteuer im deutschen Reich, ihre geschichtliche Entwickelung, politische, finanzielle und wirthschaftliche Bedeutung. Von F. Marcinowski, Geh. Finanzrath. Berlin 1881. R. v. Deckers Verlag (192 S.).

»Spørgsmaalet om det stemmer med Retfærdigheden, at i de Stater, hvor den almindelige Værnepligt bestaar, de Værnepligtige, der ere befriede for Militærtjenesten, paa en udlignende Maade komme til at tage deres Del af Statsbyrderne — og event. under hvilken Form dette bedst lader sig gjøre — har et Lovudkast, der forelaa den tyske Rigsdag, i det tyske Rige ført ud paa den praktiske Løsnings Omraade. Skjønt Rigsdagen forkastede dette Lovforslag, synes det dog, i Betragtning af Sagens Vigtighed og den Interesse, som den er Gjenstand for i alle vedkommende Kredse, hensigtsmæssigt at offenliggjøre Materialierne i en saadan Form, at det bliver muligt for Alle at skaffe sig Klarhed over Projektets historiske Udvikling saavel som over dets politiske, økonomiske og finansielle Betydning«. Denne Trang har Gehejmeraad Marcinowski søgt at imødekomme ved den ovennævnte righoldige og praktisk indrettede Bog. Lovudkastet med Motiver og det Vigtigste af Rigsdagsforhandlingerne har han i authentisk Text paa en overskuelig Maade her gjengivet. Udtalelser af den statsvidenskabelige Literatur om Sagen findes citerede, og oplysende Bemærkninger ere indstrøede. Schweizes, Østrigs, Würtembergs og Bayerns herhenhørende Love findes aftrykte, med Oplysninger om Værnepligtsforholdene i de paagjældende Stater.

I Bogens Indledning (S. 1—16) nævnes, at den Tanke at paalægge dem, der ikke personlig gjøre Krigstjeneste, en særlig Skat, først træffes i Frankrig i det fjortende Aarhundrede. Dengang indførte man en Indkomstskat for dem, der ikke personlig vare i Stand til at aftjene deres Værnepligt. Indkomst paa under 100 Livres skulde betale 5 pCt., paa 100 Livres 4 pCt. og højere Indkomster 2 pCt. Ligeledes bestemte den franske Rekruteringslov af 19. Fructidor 1798, at alle Stillingspligtige, der fritoges for at aftjene Værnepligten, skulde give Staten en Erstatning herfor, der svarede til deres Skatteevne. Videre gjennemførtes dette Princip ved Lovene af 8. Nivose og 8. Fructidor 1805, der fastsatte, at de Værnepligtige, der kasseredes som Undermaalere eller paa Grund af Svagelighed, havde at betale en Erstatning, der skulde afmaales efter deres og deres Forældres direkte Skatteprætationer. Først i Aaret 1818 ophørte man at beskatte utjentsdygtige Værnepligtige. Men Skatten har baade før og efter fundet talrige Forsvarere.

Marcinowski nævner bl. A. følgende Forfattere, der have anbefalet Værnepligtskatten: Franskmanden Jouffrès (i Bøger af 1843 og 1846), Militærskribenten Pönitz (1855), Statistikeren Dr. E. Engel (i 1856 i en Afhandling om Rekruteringsforholdene i Kongeriget Sachsen, og 1864 i en meget indgaaende Undersøgelse i det preussiske statistiske Bureaus Tidsskrift), Prof. Knies (i 1860 i en Afhandling om Mangler ved Udskrivningsvæsenet), Prof. Jolly (i 1869 i en Afhandling i det pr. statist. Bureaus Tidsskr.), Prof. Fick (i »Jahrb. f. Nat. u. Stat., 18. Bd.), General v. Hartmann (i Zeitfr. d. christ. Volkslebens» 1. Bd.), Prof. Cohn (1879, i »Zeitschr. f. d. ges. Staatsw.» og i en senere Afhandling), Dr. Lesigang (1878, i »Jahrb. f. N. u. St.»)*), Kaptejn G. Ratzenhofer (»Die Staatswehr 1881»), en anden Officer i preus. »Militär-Wochenbl.» (1881), — m. fl. Nationaløkonomer, Politikere, Finansmænd, Militærautoriteter.

Men foruden den theoretiske Anerkjendelse har Tanken om Værnepligtskat faaet praktisk Gyldighed i flere Landes Love.

---

*) For Dr. Lesigangs Artikel har Ref. i sin Tid gjort udførlig Rede i Nationaltidendes Rubrik: »Socialøkonomisk Tidende».

I Bayern indførtes almindelig Værnepligt ved Loven af 30. Jan. 1868 (ang. «die Wehrverfassung»). Art. 83 i denne Lov bestemte, at «Militärentlass- und Freischeine» skulde stemples med Stempel til 10 Gylden, samt at Værnepligtige, der ikke indkaldtes, de fra Værnepligten helt eller delvis fritagne, og de, der ikke aftjente deres Værnepligt enten paa Grund af en Udueligheld, som ikke tilintetgjorde Erhvervsevnen, eller paa Grund af Uværdighed — skulde svare et Bidrag til Statskassen. Dette Bidrags Størrelse, Opkrævelse og Anvendelse skulde, hed det videre i samme Artikel, bestemmes ved særlig Lov. Og i Henhold hertil udkom under 29. April 1868 Loven om «das Wehrgeld», hvorved der indførtes en Skat, der vilde være at erlægge i den lovlige Tjenestetids sexaarige Tidsrum, i 8 efter Formue- og Indkomstforhold afmaalte Klasser, med et Maximumsbeløb paa 100 Fl. aarlig. Udbyttet skulde udelukkende anvendes til «Kapitulationsvergütungen» i den aktive Hær og Gendarmeriet efter Finanslovens Bestemmelser.

I Würtemberg udkom, efter at L. 12. Marts 1868 havde indført almindelig Værnepligt, under 19. Marts 1868 en Lov om Erlæggelsen af Afgift af de ikke udskrevne Værnepligtige. Loven bestemte i sin 1. Art., at enhver Værnepligtig, der paa Grund af Ubrugbarhed kasseredes eller hensattes i Reserven, ved Overgivelsen til ham af Kassationsbeviset vilde have at erlægge en Afgift paa 20 Gylden. Ifølge Art. 2 fritoges for denne Afgift de, der lede af en Svaghed, som i en betydelig Grad vilde hindre dem i deres Erhverv. Ifølge Art. 3 betaltes den erlagte Afgift tilbage til dem af Reservemandskabet, som indkaldtes til Tjeneste.

Disse to sydtyske Skattelove traadte ud af Kraft, da det tyske Rige konstitueredes og en fælles tysk Militærlovgivning som en Følge deraf blev gjennemført.

I Schweiz kom Tanken om en Værnepligtskat fyldigere end noget andet Sted ud i Livet og i næsten alle schweiziske Kantoner er der siden 1846 blevet taget Bestemmelser om Beskatningen af de Værnepligtige, der ikke aftjene deres Værnepligt. I 1878 afløstes den kantonale Beskatning af en Forbundslov. Forbundsloven af 28. Juni 1878 om

Militærpligterstatning bragte en Bestemmelse i Art. 18 af Forbundsforfatningen af 29. Maj 1874 om at Forbundet vilde have at opstille ensartede Bestemmelser om Militærpligterstatningen — til Gjennemførelse. I sin 1. Art. opstiller Loven følgende Grundsætning: «Enhver Schweizerborger i tjenestepligtig Alder, indenfor eller udenfor Edsforbundets Omraade, skal, naar han ikke personlig gjør Militærtjeneste, derfor erlægge en aarlig Erstatning i Penge. Denne Erstatning skal ogsaa de i Schweiz nedsatte Udlændinge svare, forsaavidt de ikke i Følge Statstraktat ere befriede derfra eller tilhøre en Stat, hvor Schweizere hverken forpligtes til personlig Tjeneste eller til at give Erstatning i Penge». — Art. 2 fritager fra Militærtjenesteerstatningen: a. de offenligt understøttede Fattige, saavel som de, der paa Grund af aandelige eller legemlige Svagheder ere erhvervsudygtige, og som ikke besidde nogen Formue, der er tilstrækkelig til at underholde dem og deres Familie; b. Værnepligtige, der som Følge af Tjenesten ere blevne tjenesteudygtige; c. de i Udlandet fraværende Schweizerborgere, der paa deres Opholdssted have at gjøre regelmæssig personlig Tjeneste eller at betale en tilsvarende Erstatning i Penge; d. de fra personlig Tjeneste fritagne Jernbane- og Dampskibsfunktionærer i de Aar, i hvilke de ifølge den schweiziske Militærorganisation kaldes til Tjeneste; e. Landjægere, Politifunktionærer, Grænseopsynspersonalet [cfr. Militærorganisationen]. — Art. 3: Militærpligterstatningen bestaar i en Personaltaxt paa 6 Francs og i en Tillægsafgift, der staar i Forhold til Formue og Indkomst. En Militærpligtigs aarlige Skat maa ikke overskride 3000 Francs. — Art. 4. Tillægsafgiften beregnes saaledes: a. af hver 1000 Francs ren Formue 1 Fr. 50 C.; b. af hver 100 Francs ren Indkomst 1 Fr. 50 C. Er den Pligtiges Formue under 1000 Fr., lades den ude af Beregningen. Af den Pligtiges rene Indkomst holdes 600 Francs udenfor Beregningen. — Art. 5: Ved Bestemmelsen af den Erstatningspligtiges Formue og Indkomst gjælde følgende Grundsætninger: A. Formuen. 1. Ved «ren Formue» forstaas fast og rørlig Formue med Fradrag af Gjæld. Dog er Formue i landøkonomiske Bygninger og Jorder efter Fradrag af Hypothek-

gjæld kun at beregne til $^3/_4$ af Salgsværdien. Værdien af de til Husholdningen nødvendige Løsøregjenstande saavelsom af de nødvendige Haandværks- og Markredskaber regnes ikke med. 2. Endvidere medregnes Halvdelen af Forældrenes Formue eller, hvis Forældrene ikke mere leve, Halvdelen af Bedsteforældrenes, i Forhold til Børnenes resp. Børnebørnenes Antal, — det Tilfælde dog undtaget, at den Skattepligtiges Fader gjør personlig Militærtjeneste eller betaler Erstatningsskatten. — B. Indkomst: Ved «ren Inskomst» forstaas: a. det Erhverv, der er forbundet med Udøvelsen af en Kunst, Driften af en Forretning eller Haandværk, eller med et Embede eller en Ansættelse. De med Erhvervet forbundne Omkostninger (Husholdningsomkostninger dog undtagne), saavelsom 5 pCt. af den i en Industriforretning staaende Kapital — trækkes fra; b. Udbyttet af Livrenter, Pensioner o. Lign. — Art. 6: Værnepligtige, der mindst have gjort 8 Aars Tjeneste, og som blive tjenesteudygtige for Resten af den militærpligtige Alder eller ifølge Militærorganisationslovens § 2 midlertidigt fritages, have at svare Halvdelen af den for den paagjældende Aldersklasse fastsatte Erstatning, forsaavidt den ikke ifølge Art. 2 ganske maa eftergives dem. — Fra det 32. til det 44. Aar svare de Pligtige kun Halvdelen af den efter Art. 3 og 4 paa dem faldende Skat. Under overordenlige Udskrivninger af Troppernes større Del er Forbundsforsamlingen berettiget til at sætte Erstatningsafgiften op til det dobbelte. — Art. 9: Forældrene hæfte for de mindreaarige Sønners Militærpligterstatning, og for de myndige Sønners Afgift, naar disse leve hos Forældrene. — Art. 10 om det Kanton, hvor Afgiften betales. — Art. 11: 5 Aars Præskriptionsfrist for dem, der boer i Landet; 10 Aars for dem, der ere fraværende. — Art. 12: Skatteansættelse ved Kantonerne; Rekursinstans. — Art. 13: Skatteansættelse af de Udlandet boende Schweizere ved Hjemstedskantonerne, event. under Medvirkning af Schweizes Repræsentanter i Udlandet. — Art. 14: Kantonerne aflevere Halvdelen af Bruttoudbyttet til Forbundet. Forbundsforsamlingen bestemmer, hvilken Kvotadel af de Forbundskassen tilflydende Bruttobidrag, der skal anvendes til Forstærkning af Militærpensionsfonden. — Art.

15—18 om Forbundets Ret til Overtilsyn og til at fælde Kjendelser, Udførelsesbestemmelser etc.

I Østrig bestemte Værnepligtsloven af 5. Decbr. 1868 i sin § 55: «De Værnepligtige, der ikke kunne udskrives til Tjeneste i den staaende Hær eller i Landeværnet, have at svare en passende Militærtaxt til Militær-Invalideforsørgelsen. Denne Taxts Størrelse og Indkrævelsesmaade bestemmes ved en særlig Lov». I Henhold hertil udkom Loven af 13. Juni 1880 om Militærtaxten, Militærtaxtfonden og Understøttelse af de Mobiliseredes trængende Familier. Loven bestemmer, at ikke-udskrevne Værnepligtige have at betale en Militærafgift (§ 1). Afgiften svares saalænge som den værnepligtige Alder (12 Aar). Afgiften betales i 14 Klasser med fra 1 til 100 fl. aarlig. Bestemmelsen om, efter hvilken Klasse Afgiften skal erlægges, træffes hvert Aar i Forhold til den Afgiftspligtiges Formue- og Indkomstforhold og den direkte Skat, han svarer. Afgiften 1 fl. aarlig svares af saadanne Afgiftspligtige, hvis Indkomst svarer til almindelig Dagløn, og hvem der tillige ikke er paalignet nogen direkte Skat (§ 3). Naar de Afgiftspligtige selv ikke have nogen tilstrækkelig Formue eller Indkomst, men faa deres Underhold hos deres Forældre (eller Bedsteforældre), ere disse i deres Sted afgiftspligtige (§ 4). Fritagne for at svare Afgiften ere de, der paa Grund af aandelige eller legemlige Svagheder ere ude af Stand til at skaffe sig og Familie det nødvendige Underhold, samt de under Fattigvæsenet værende Personer (§ 5). En særlig Kommission paaligner Militærafgiften (§ 8). Af Militærafgiftens Udbytte dannes først et særligt Fond, Militærafgiftsfondet, der forvaltes af Finansministeren. Den Del af Udbyttet, der ikke indflyder i dette Fond, behandles som almindelig Statsindtægt, men Staten overtager Forpligtelsen til dermed at understøtte Mobiliseredes trængende Familier (§ 11). Militærtaxtfondet skal benyttes til at forbedre Invalideforsørgelsen samt til Understøttelse af Enker og Børn efter de Faldne (§ 13). Lovens sidste Halvdel (§§ 14—24) indeholder nøjere Bestemmelser om Militærafgiftsfondet og om Understøttelse af Mobiliseredes trængende Familier.

De i det Foregaaende resumerede Love har Marcinowski meddelt *in extenso* i sin Bogs sidste Afsnit S. 138—178.

I det tyske Rige, endelig, forelagde Regeringen, efter allerede i nogle Aar at have forberedt Sagen, Rigsdagen under 17. Marts 1881 et Forslag om Indførelsen af »die Wehrsteuer». Forslaget forkastedet af Rigsdagen ved anden Behandling den 7. Maj 1881. I sin Bogs Afsnit II (S. 17—67) meddeler Marcinowski dette Lovforslags almindelige Motivering og den tyske Rigsdags Forhandlinger om det med Hensyn til Rigsforfatningen, Skattens Grundtanke, dens Form, dens finansielle Nødvendighed og Anvendelse, samt Bemærkninger hertil. I Afsnit III (S. 68—126) kommer den specielle Motivering og Rigsdagens Forhandlinger om de enkelte Punkter: Skattepligt, Skattesats, Paaligning, Opkrævning, Reklamation og Rekurs, Efterfordring og Præskribering, Slutningsbestemmelser.

Det temmelig omfangsrige, 21 Paragrafer store Forslag gik i det Væsenlige ud paa Følgende:

Værnepligtige, der ikke komme til at aftjene deres Værnepligt, ere pligtige til at betale en særlig Skat («Wehrsteuer»), hvilken Pligt i det Højeste varer 12 Aar. Fritagne for denne Skat ere Værnepligtige, der paa Grund af aandelige eller legemlige Svagheder ere erhvervsudygtige, samt Værnepligtige, der ved at komme til Skade under Tjenesten blive ubrugelige til yderligere Militærtjeneste, eller som have lovligt Krav paa Invalideforsørgelse. Forældrene hæfte for Betalingen, saalænge de ifølge Loven ere forpligtede til at underholde deres værnepligtige Sønner. Af de Afgiftspligtige opkræves der for hvert Skatteaar en fast Skat paa 4 Mark. Foruden denne faste Skat betale de Skattepligtige, hvis skattepligtige Indkomst overskrider 6000 Mark en Afgift paa 3 pCt., og de, hvis skattepligtige Indkomst er mellem 1000 og 6000 Mark en Afgift, der stiger fra 1 pCt. (for Indkomster paa 1000 Mark) til $2^1/_2$ pCt. (for Indkomster paa 6000 M.). Naar særlige økonomiske Forhold (mange Børn, Forpligtelse til at underholde fattige Paarørende, langvarig Sygdom, Forgjældethed, usædvanlige Ulykkestilfælde, forsaavidt Erhvervsevnen derved væsenlig ind-

skrænkes) ere til Stede, kan der dog gives nogen Moderation. Skattens Udbytte indflyder i Rigskassen. Det henvises til de enkelte Forbundsstater i Forhold til den Befolkning, hvorefter deres Matrikularbidrag beregnes.

Den saaledes projekterede Skats finansielle Udbytte er ganske vist vanskeligt at beregne. (Marcinowski S. 127—133). Med et rundt Tal menes den at kunne sættes til 20 Mill. M.

A. P.-St.

Ny udenlandsk Literatur.

Jahrbuch der Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Herausgegeben von Dr. Ludwig Richter. Zweiter Jahrgang. Zürich-Oberstrass. Verl. v. Ferd. Körber. 1881. (398 S.)

Aarbogen er socialdemokratisk; men den, der ikke lader sig skræmme heraf, vil vel ikke negte, at den indeholder dygtigt skrevne Afhandlinger.

Den første og største er af Herman Greulich og giver en god, klar, almenfattelig Fremstilling af Fouriers Lære. Dens Titel er «Karl Fourier, ein Vielverkannter». Det sidste Ord antyder Forf.s Standpunkt. Yderligere præciserer han sin Opfattelse af Fourier i dette fra Th. Buckle hentede Motto: «We must judge a man, not by the errors he commits, but by the truths he propounds. Most of his errors are not really his own. He inherits them from his predecessors, and if he throws some of them off, we should be grateful, instead of being dissatisfied that he has not rejected all». Der er ingen Tvivl om, at Fourier ofte er bleven stillet i et uretfærdigt Lys, idet man med en vis mindre hæderlig Nydelse har fremdraget alle de Urimeligheder, han unegteligt har paa sin Samvittighed, og samtidigt har fortiet alt det Gode, der kan findes i hans Skrifter. Man har jo i Virkeligheden oftest fremstillet ham som en rent utopisk Drømmer, ja som en helt eller halvt forrykt Nar. Greulich, der nu omvendt atter sætter ham for højt siger, at han ikke blot var en genial Mand, men ogsaa en Mand med god Forstand paa Menneskenaturen og det praktiske Livs Fremtoninger. Hans Afhandling kan anbefales.

Den næste Afhandling om «Tschernischewsky og Malthus» er af Karl Kautsky. Den til Siberien forviste russiske Socialist skrev i 1860 en Kritik af Stuart Mill og søgte ved den Lejlighed, ved Hjælp af den mathematiske Methode, at gjendrive Malthus's Befolkningslære. Kautsky opstiller endel Beregninger, der skulle vise, at Tsch. er for optimistisk i sin Opfattelse af Forholdet mellem Befolkningens Tilvæxt og dens Subsistensbetingelser; — omvendt er Malthus for pessimistisk. Men Kautsky forvarer sig strax fra Begyndelsen af mod den Mistanke, at han skulde tilsigte at frelse Malthus's Ære. «Naar Talen kun var om Malthus, vilde en Kritik af Tschernischewsky være overflødig, ja umulig; thi han har saa slaaende gjendrevet Malthus, at det ikke mere er muligt at frelse Malthus's Bog eller Malthus's Person. Den Maade, hvorpaa Malthus foredrog sin Lære, og de Konsekvenser, han drog af den, ere nutildags ikke holdbare, og det er væsenlig Tsch.s Fortjeneste at have eftervist dette. Men Kjærnen i M.s Befolkningstheori har skiftet Ham og præsenterer sig nu i en anden Form, end dengang da Tsch. skrev; ogsaa de Konsekvenser, man drager af den, har man væsenligt modificeret: kun forsaavidt Tsch.s Udviklinger berøre den ved Videnskaben rensede Ny-Malthusianisme, som han slet ikke kjendte, frembyder den svage Sider.» Og til denne Ny-Malthusianisme kommer man saa mod Afhandlingens Slutning, efter at først adskillige af Tsch.s Beregninger ere blevne kritiserede. Her kommer da et længere Citat af Tsch.: «Malthus troede eller søgte i det mindste at faa Andre til at tro, at Aarsagen til Ondet [Overbefolkning] laa i Kjønskjærligheden, og at denne maatte tæmmes og indskrænkes. Men dette betyder ikke andet end at vælte Skylden over paa Naturen og at søge Problemets Løsning udenfor Menneskets Kræfter. Kjønskjærligheden er ikke nogen social Indretning, der er afhængig af Samfundets tilfældige Tilstand; den er tværtimod en i hver Enkelt boende uafviselig Trang, en af Organismens Funktioner, som Ernæringen, Blodcirkulationen, Galde- og Spytafsondringen osv. Der er lige saa megen Mening i at forlange Afholdenhed fra Kjønskjærlighed, som Afholdenhed fra Næring. Det er naturligt, at jo indsigtsfuldere

man bliver, jo mere i Stand til at handle i sin velforstaaede Interesse, desto mere vil man afholde sig fra Fraadseri. Men alt hvad man i denne Henseende kan vente, bestaar dog vel blot deri, at man ikke vil spise mere, end hvad der er stemmende med Sundheden. At vente, at Mennesket af Indsigt skal tage mindre Næring til sig, end Organismen fordrer, er at vente det Umulige. At forlange dette er en Grusomhed — uden den ringeste Sandsynlighed for, at man vil opnaa noget ved denne Grusomhed. Frivilligt gaar Mennesket ikke ind paa at sulte. Ganske vist er det muligt med Magt at tvinge ham dertil; men den politiske Økonomi lærer, at der ikke ved saadanne Tvangsforholdsregler opnaas noget Gavnligt: kun naar Mennesket handler uden Tvang, kunne gode Resultater ventes. At vente en rent frivillig Afholdenhed, der overskrider de af Hygiejnen satte Grænser, er meningsløst. Men naar man i sin Ernæring ikke gaar ud over det for Sundheden Nødvendige, saa har dette ikke noget andet Resultat, end at man bevarer sin Mave og overhovedet sit Almenbefindende i god Tilstand, og derfor kan leve meget længere og spise og forbruge flere Levnetsmidler, end om man havde hengivet sig til Fraadseri, d. v. s.: svækket sin Mave, gjort sig uskikket til tilstrækkelig Ernæring, og forkortet sit Liv. Paa samme Maade forholder det sig med Kjønskjærligheden. Hvad vil man da? Dog vel kun, at Mennesket ikke skal hengive sig til skadelige Excesser; thi man mener da vel ikke, at Afholdenheden skal drives saa vidt, at den bliver skadelig for Organismen. Forsaavidt Talen kun er om at undgaa kjønslige Excesser, er Fordringen fuldkomment berettiget, og det tør haabes, at jo indsigtsfuldere Menneskene blive, desto mere ville de efterkomme den. Men Konsekvensen af denne Indskrænkning vil slet ikke blive en Formindskelse af de Fænomener, man kalder Kjønskjærlighed, — tværtimod! ligesom ogsaa en Formindskelse af Fraadseri ikke forringer, men tværtimod forøger Mavens Virksomhed. Naar man f. Ex. siger, at et Menneske, der endnu ikke er fuldkommen udviklet, skal afholde sig fra den for tidlige Kjærlighedsnydelse, saa har man fuldkommen Ret, og med Tiden ville Menneskene ogsaa følge denne Regel, og naar de menneskelige Indretninger

blive forbedrede, vil Opdragelsen ikke før Tiden pirre Fantasien og hos unge Mennesker og Piger vække Tanker, der endnu ikke svare til den legemlige Udvikling. Men det Menneske, der ikke har svækket sine Kræfter ved Kjærlighed før Tiden, vil som en Følge deraf have mere Kraft, naar han har naaet Modenhedsalderen og vil bevare denne Kraft længere. Man har ogsaa Ret til at fordre, at de Voxne ikke hengive sig til Overmaal af Kjønskjærlighed; men ogsaa her bliver Resultatet ikke andet end en større og varigere Kjærlighedsevne. Man forlange Afholdenhed indenfor de af Sundhedshensyn dragne Grænser; det stemmer med Fornuften og det menneskelige Velbefindende, og er en gjennemførlig Fordring; men Resultatet er en Udvidelse af den Rolle, som Kjønskjærligheden spiller i det menneskelige Liv.» Men de samme Følger af «en fornuftig, naturmæssig Indskrænkning af Kjærligheden», som Tsch. her har peget paa, ville, gjør Kautsky gjældende, ogsaa indfinde sig, naar Kvinden frigjøres ɔ: bliver raadig over sin Person, selvstændig, intelligent og moralsk nok til ikke at hengive sig til den Første den Bedste eller til at betragte Ægteskabet som en slet og ret Forsørgelsesanstalt. Heraf vil følge mere Sædelighed og modnere og mere vel overlagte Ægteskaber. «Men alt dette vil ikke formindske Børnenes Antal, men blot bidrage til at udvikle og bevare Avlekraften saa længe som muligt . . . . Intet opfordrer saa meget som Kjærlighed til ægteskabelig Omfavnelse; og den Mistro, Tvedragt, ja Uvilje, der nutildags saa ofte skænder Ægtesengen, vil fjernes; men alt dette maa bidrage til, at Kjærligheden og dens Følger blive mere udbredt end nu.» Kautsky, der har benegtet, at Udvandringen kan benyttes som et varigt og anbefalelsesværdigt Middel mod Overbefolkning, synes altsaa ogsaa nu at ville benegte, at Kvindens Frigjørelse kan blive et virkeligt Middel herimod. Men saa er det, at «Ny-Malthusianismen» indfinder sig og giver Sagen en anden Vending: Tsch., hedder det, har alligevel Ret: Kvindens Frigjørelse vil løse Befolkningsproblemet, men paa en anden Maade, end Tsch. tænkte sig det: den fri og oplyste Kvinde vil ikke være mindre kjærlig; men hun vil ikke undlade at anvende de Lærdomme, for hvilke Ny-Mal-

thusianerne og særlig deres engelske Ordførere, «the Malthusian league», Bradlaugh, Mrs. Besant, Dr. Drysdale m. fl. saa ivrigt agitere.

Den tredje, ikke lidt utopiske Afhandling, ligeledes af Kautsky, handler om «Arbejdsudbyttets Fordeling i den socialistiske Stat.» Afhandlingen indeholder enkelte gode Bemærkninger og adskillige Urimeligheder; men disse ere paa deres Vis ogsaa ganske karakteriserende. Strax i Begyndelsen gjør den rigtigt opmærksom paa, at medens de ældre Socialister overvejende interesserede sig for Fordelingen og af en bedre Fordeling ventede sig store Sager, er Frembringelsen Hovedsagen for de nyere Socialister. Naturligvis følger ikke deraf, at Fordelingen skulde være noget Ligegyldigt. Den har tværtimod sin store Betydning. Men Spørgsmaalet bør ikke stilles saaledes: «hvilken Fordelingsmaade er den retfærdigste»?; men saaledes: «hvilken følger naturmæssigt af den socialistiske Produktionsmaades Indførelse»? «Man misforstaa mig ikke!» udbryder her Hr. K.; «jeg benægter slet ikke, at der existerer en Retfærdighedsfølelse. Den er dybt begrundet i vor Natur, forlanger lige saa fuldt som Sulten at tilfredsstilles, og er derfor ligesom den en mægtig Drivfjeder for vore Handlinger. Men dens Retning er ikke altid den samme; den er forskjellig efter de sociale Forhold. En Romer vilde have betragtet Fordringen om, at han skulde frigive sine Slaver, som meget uretfærdig; en Muhamedaner vilde finde det højst uretfærdigt, om man vilde tage hans «Overskud» af Koner fra ham; og Storborgeren betragter det som Uretfærdighedens Toppunkt, naar der tales om, at han ikke skal arve sin Faders Millioner. Retfærdighedsfølelsen er herefter væsenlig negativ: den viser os, at der bestaar Uretfærdigheder d. v. s. sociale Forhold, der ikke stemme med Tidens Krav; den viser os, at det sociale Legeme er sygt, ligesom Smerter vise, at der mangler det menneskelige Legeme noget, og ligesom disse kan Retfærdighedsfølelsen være en mægtig Drivfjeder til at helbrede Sygdommen, og den kan i alt Fald sige os, hvad vi ikke skulle gjøre . . . .» Og idet K. derefter vender sig til Spørgsmaalet om Fordelingsmaaden,

erkjender han, at den bekjendte Sætning om, at «Arbejdslønnen» i Fremtidsstaten skal afløses af «Arbejdsudbyttet», i ethvert Fald ikke kan forstaas bogstaveligt. Selve «Arbejdsudbyttet» kan ikke tilkjendes hver enkelt Arbejder, allerede af den Grund, at det ofte ikke lader sig haandgribeligt paavise, hvori det bestaar; og det «fulde» Udbytte kan heller ikke overlades Arbejderne, da adskillige Afdrag altid ere nødvendige. Men det, der tilfalder Arbejderklassen som dens Del, maa fordeles imellem dens enkelte Medlemmer efter en af disse tre Maalestokke: 1. efter Trangen; 2. i lige store Dele (det kommunistiske Princip); 3. efter Arbejdspræstationerne (det individualistiske Princip). — Til Fordelingsmaaden: «til Enhver efter hans Trang» svarer Produktionsprincipet: «Enhver efter hans Evne.» I Vestevropa, i det Mindste, hvor Egoismen er stærk og de altruistiske Følelser svage, passer denne Fordelingsmaade indtil Videre ikke. — De to andre Fordelingsmaader ere, efter K.s Mening begge akceptable. Naar man har sagt for Nr. 3, at den fremsporer Produktionen, og imod Nr. 2, at den vil føre til, at de Gode og Flittige komme til at bære alle Byrder, og de Daarlige og Dovne slippe for al Møje, saa tror K. ikke rigtigt paa hin Anbefaling eller paa denne Indvending. Han personlig finder Maaden Nr. 2 mere tiltrækkende. Men dermed, at man antog denne Fordelingsmaade, vilde Sagen slet ikke være klaret. En lille Vanskelighed kunde indfinde sig, nemlig den: at Ingen vilde paatage sig det ubehagelige Arbejde, og Alle vilde strømme til det behagelige. Det bliver derfor en Opgave for «Socialstaten» at sørge for, at den ene Branche ikke er overfyldt, medens der i den anden er Mangel paa Arbejdere. Ved Tvang kan dette ikke naas. Men man kunde jo søge at gjøre Arbejdet «tiltrækkende» — og tiltrækkende i samme Grad. Først maa man da se at gjøre Arbejdet i de ubehagelige Brancher saa behageligt som muligt: «de skjønneste og sundeste Arbejdslokaler skulle overlades dem;» man vil «spore den menneskelige Opfindsomhed frem til at udfinde Maskiner, der skulle gjøre Arbejdet mindre frastødende»; «man vil skaffe saa megen Afvexling som mulig.» Men — «Tekniken har sine Grænser». «Til Tiltrækningskraften under

Arbejdsprocessen skal den Tiltrækningskraft, der følger efter, slutte sig.» Først peger K. da paa, at den offenlige Mening i Fremtidsstaten vil betragte dem, der paatage sig det ubehagelige Arbejde, som i en særlig Grad fortjenstfulde Medborgere. «Maaske vil da Ærgjerrigheden bevæge Mange til at paatage sig ubehagelige Arbejder.» K. tror dog, at den særligt udmærkede Agtelse ikke vil være en tilstrækkelig Belønning, — og de Fleste ere vist i det Mindste lige saa skeptiske. «Naar alle andre Midler ere udtømte, staar der da ikke andet tilbage end at give dem, der paatage sig de ubehagelige Arbejder, en større Sum af Nydelsesmidler [ɔ: en større Arbejdsløn!] end de andre.» Men saa have vi jo atter Forskjelligheder i Arbejdslønnen! «Ganske vist; men ikke de Forskjelligheder, der findes nu, men de stik modsatte.» Det haarde og ubehagelige Arbejde skal ikke lønnes slettere end det gode og behagelige, men bedre. Efter Behageligheden og Ubehageligheden, efter Ofret af Tid og Arbejdskraft skal Godtgjørelsen i Fremtidsstaten afpasses; ikke efter Betydningen af den Tjeneste, der ydes Samfundet. «For den, der ikke kan løsrive sig fra de moderne Anskuelser, vil det vel synes besynderligt, ja uretfærdigt, at James Watt og Humboldt i Fremtidsstaten kun faa en lille Godtgjørelse, den simple Kuldrager derimod en langt større. Men man betænke . . . . .» og saa kommer en Udvikling af, at Videnskabsmanden og Kunstneren maa være «saa opfyldt af sit Kald», at den pekuniære Løn maa være ham ligegyldig. — Afhandlingen slutter med et længere Exempel, der skal anskueliggjøre, hvorledes Hr. K.s «Socialstat» vil udmaale Arbejdslønnen i de forskjellige Brancher efter deres større eller mindre Uhehageligheder.

Den fjerde Afhandling, af Adolf Douai, er betitlet: «Udvandringen som Middel til Løsning af den sociale Opgave.» Den fremhæver, hvad der taler imod Udvandringen, først fra et almindeligt, dernæst fra et socialistisk Standpunkt.

Den femte ganske korte Afhandling er anonym. En maadelig, agitatorisk skreven Afhandling om «den internationale Arbejdslovgivning.»

Derefter følge Recensioner af en halv Snes forskjellige Bøger.

Bogens sidste to hundrede Sider (altsaa over Halvdelen af den) ere optagne af «Beretninger om den socialistiske Bevægelses Fremgang» i Amerikas Forenede Stater, Skandinavien (ved Jacquette Liljencrantz), Tyskland, Frankrig, Storbritannien, Italien, Holland, Østrig, Schweiz, Polen, Rusland, Ukraine, Rumænien, Serbien, Ungarn, Irland, Østevropas hebræiske Presse. Beretningerne ere af meget ulige Omfang og meget ulige Værd. Det lader sig ikke negte, at flere af dem ere af Interesse og indeholde nyttige faktiske Oplysninger.

A. P.-St.

Handelskammersagen.

I nærværende Bind af «Nationaløkonomisk Tidsskrift» have vi S. 158—167 meddelt det af Grosserer-Societetets Komité under 2. Juni d. A. til Indenrigsministeriet fremsendte Andragende og udførligt motiverede Forslag om, at Komiteen maatte blive udvidet og omdannet saaledes, at den paa en fyldigere Maade end hidtil og paa en med Handelsstandens og Samfundets Tarv bedre stemmende Maade kunde repræsentere Handel, Skibsfart og Industri. Under 29. September svarede Ministeriet med i det Væsenlige at afvise Handelsstandens Ønsker. Komiteen har derefter under 19. November indsendt en Svarskrivelse til Ministeriet.

Vi meddele her disse to Aktstykker:

Ministeriets Skrivelse lyder saaledes:

Ved i behagelig Skrivelse af 2den Juni d. A. at forelægge Ministeriet et i 9 Poster formuleret Forslag til en Udvidelse af Grosserersocietetets Komite som Repræsentation for Handel, Skibsfart og Industri m. v., har den ærede Komite andraget paa, at et i Overensstemmelse dermed affattet Lovforslag maatte blive forelagt Rigsdagen. — Naar bortses fra et enkelt Punkt — Post 8 — der turde staa i en noget fjernere Forbindelse med Andragendets Gjenstand og desuden angaar et Anliggende, der er gjort til Gjenstand for særlig Overvejelse mellem Komiteen og Ministeriet, gaar det nævnte Forslag i sine Hovedtræk ud paa: at opnaa en saadan Udvidelse af Komiteen, at den kunde blive en Repræsentation ikke alene for Grossererne, men ogsaa, under visse nærmere Betingelser, for andre Handlende, Skibsredere eller Ledere af større merkantile, finansielle eller industrielle Virksomheder; at Komiteen skulde stilles under en vis Kontrol af Indenrigsministeriet derved, at den forpligtedes til at sætte dette Ministerium i Kundskab om Komiteens Forhandlinger og Beslutninger samt til at underkaste sig Ministeriets Afgjørelse med Hensyn til forskjellige dens Organisation og Virksomhed vedrørende Spørgsmaal, og at Regeringen skulde undergives en lovhjemlet Forpligtelse til i Reglen at give Komiteen og det med samme forbundne

«Handelsmøde» Lejlighed til at udtale sig om de Handel, Skibsfart og Industri vedrørende Foranstaltninger eller Lovarbejder, der maatte paatænkes iværksatte.

Ministeriet skulde i denne Anledning, hvad angaar Sagen i dens Almindelighed, ikke undlade at bemærke, at da det jo ikke ved Komiteens Forslag er tilsigtet at faa dannet en ny Institution, udrustet med Myndighed til paa de paagjældende Omraader at træffe almindelig forbindende Afgjørelser, men kun at opnaa en, som man antager, mere tids- og hensigtssvarende Omordning af det hidtil bestaaende Organ for Hovedstadens Handelsstand, hvis Opgave fremdeles, som hidtil, skulde være dels at varetage de kjøbenhavnske Handlendes særlige Interesser og dels at udøve en vis konsultativ Virksomhed, bestaaende i at give Raad og Vejledning, naar saadan maatte begjæres, og i at tage Initiativet til Fremme af Handelsstanden i det Hele interesserende Anliggender ved derom at gjøre Henstillinger til rette Vedkommende, har Ministeriet ikke kunnet tilegne sig den Overbevisning, at der er tilstrækkelig Anledning til, iallfald i den foreslaaede Udstrækning, at drage Regeringen ind i Forholdet og underkaste Grosserersocietetet dennes Kontrol. Naar ialtfald nogle ganske enkelte Forandringer i den bestaaende Ordning foretages, saasom mulig en noget videre Adgang til Societetet og nogen Forøgelse at dets Komites Medlemsantal, jfr. Forslagets Post 1—2, skjønner man overhovedet ikke rettere, end at Grosserersocietetet, naar det derhos giver sig selv hensigtsmæssige Vedtægter og sin Komite en fornuftig Forretningsorden, og under Forudsætning af, at dygtige personlige Kræfter haves og tages til Disposition, maa, uden at opgive det Selvstyre, det hidtil har nydt, være fuldkommen istand til med sin hidtidige Organisation at virke for de i Indstillingen fremhævede Formaal, saavel de specielt kjøbenhavnske som ogsaa de mere almindelige merkantile og industrielle, idet der, hvad disse sidste angaar, ejheller under den nuværende Ordning er Noget til Hinder for, at Grossererne, saa ofte dertil findes Anledning eller til bestemte, periodisk tilbagevendende Tidspunkter indbyde andre Repræsentanter for Handel og Industri saavel fra Hovedstaden som fra det øvrige Land til fælles Raadslagninger, for, naar et eller andet almindeligere Spørgsmaal til en given Tid maatte røre sig i Handelsverdenen, at fremkalde Udtalelser og Forslag derom. Under alle Omstændigheder vil der ikke hertil udfordres nogen speciel Lovhjemmel.

Hvad særlig angaar de enkelte Hovedpunkter i Komiteens Forslag, da skal man med Hensyn til den Regeringen tiltænkte Indflydelse paa Komiteens Anliggender henholde sig til

det ovenfor Bemærkede, idet man dertil kun skal føje, at en saadan delvis Opgivelse af den hidtil havte Selvstændighed ejheller forekommer Ministeriet ret at være i Overensstemmelse med Tidens hele Retning og med dens Krav paa Selvstyre og Frihed, der netop paa Omraader som de her omhandlede turde være i en fortrinlig Grad berettigede. I ethvert Fald vilde da en Medvirkning af Lovgivningsmagten til Gjennemførelsen af de hertil sigtende Forslag ikke være fornøden. — Den paatænkte Udvidelse af Adgangen til Komiteen vilde være en Foranstaltning, hvis Betydning Ministeriet ingenlunde miskjender, om man end ikke kan anse den for at være i nogen særdeles Grad nødvendig, aldenstund Komiteen jo ved sin hidtidige Virksomhed tilstrækkeligt har lagt for Dagen, at den ikke opfatter sit Hverv som begrændset alene til de Grossererne vedrørende Anliggender. Ejheller skal man rejse nogen afgjørende Indvending mod den attraaede Forøgelse af Komiteens Medlemsantal, om end Ministeriet for sit Vedkommende ikke nærer nogen Tvivl om, at Komiteen ogsaa fremdeles, selv om den maatte stille sig noget videre gaaende Opgaver end hidtil, paa fyldestgjørende Maade vilde kunne røgte sit Hverv uden nogen yderligere Forøgelse af Pladserne i samme, naar disse kun udfyldes af de til enhver Tid for Haanden værende bedste og dygtigste Personligheder. Ministeriet skal imidlertid, saafremt Grossersocietetets Komite fremdeles maatte fastholde Forslagene under Post 1 og 2, ikke være uvilligt til at yde sit Bidrag til disse Forslags Gjennemførelse, der forøvrigt vilde kunne ske med saa megen mindre Vanskelighed, som der efter Ministeriets Opfattelse ejheller hertil vilde udkræves nogen Medvirkning af Lovgivningsmagten; i Overensstemmelse med Forskriften i Anordn. 23. April 1817 § 12 in fine ere de Komiteens Organisation vedrørende Foranstaltninger nemlig hidtil trufne ad rent administrativ Vej, jfr. det allerhøjeste Reskript af samme Dato til Kjøbenhavns Magistrat og den kongelige Resolution af 6te April 1842, og om end disse Bestemmelser senere have erholdt legal Stadfæstelse ved Næringslovens § 31, kan det dog ikke antages at have været Meningen hermed, at for Fremtiden enhver, om end nok saa lidet indgribende Forandring i Komiteens Indretning, som forandrede Tidsforhold maatte gjøre ønskelig, kun skulde kunne gjennemføres ved Lov, hvorimod det turde ligge nærmest at forudsætte, at man ved den nævnte Bestemmelse i Næringsloven ikkun har tilsigtet at afskære enhver Tvivl om, at Grosserersocietetet og dets Komite vilde forblive uberørte af den ved hin Lov stedfundne gjennemgribende Omordning af Næringsforholdene i det Hele. — Tilbage bliver saaledes endnu kun det i Komiteens Andragende

under Post 5 formulerede Forslag om, at det skulde gjøres Regeringen til Pligt at konferere med Komiteen og «Handelsmødet» angaaende de Handel, Skibsfart og Industri vedrørende Foranstaltninger og Lovarbejder, der maatte paatænkes iværksatte; men til Gjennemførelsen af dette Forslag, hvortil ganske vist en udtrykkelig Lovhjemmel vilde udkræves, maa Ministeriet bestemt negte sin Medvirkning, idet Spørgsmaalet om, hvorledes Regeringen vil forholde sig for at tilvejebringe de Oplysninger, den maatte finde fornødne i Anledning af Lovarbejders Forberedelse eller administrative Foranstaltningers Udførelse, ifølge den bestaaende Ordning udelukkende maa være overladt til dens eget Godtbefindende, og det derfor vilde være et aabenbart Indgreb paa det Administrationen utvivlsomt forbeholdte Omraade, saafremt der fra Lovgivningsmagtens Side i saa Henseende blev paalagt Regeringen bestemte Forpligtelser. Forøvrigt skjønner man ejheller rettere, end at et Paalæg til Regeringen af det foreslaaede Indhold baade vilde være unyttigt, eftersom Regeringen dog under ingen Omstændigheder vilde kunne tilholdes at tage de Raad og Vejledninger tilfølge, som det skulde paalægges den at indhente, og tillige unødigt, idet den Mulighed dog vist maa erkjendes at ligge fjern, at Regeringen skulde undlade af en egen Drift ved Henvendelse til Grosserersocietets Komite at søge at forskaffe sig de saglige Oplysninger og de Meddelelser om Ønsker og Stemninger i Handelstanden, der maatte være af Betydning ved Forberedelsen af legislative eller administrative Foranstaltninger, vedrørende de Omraader, for hvilke Komiteen virker. Den ærede Komite erkjender selv i sine Bemærkninger til det herombandlede Forslag «at dette siden 1817 administrativt har været Regel», og at denne Regel ogsaa stadig er bleven overholdt, derfor vil Komiteen have en rig Erfaring, idet der, i alt Fald for Indenrigsministeriets Vedkommende — og man tvivler ikke paa, at det Samme gjælder for Regeringens øvrige Afdelinger — ikke let vil kunne paavises noget Tilfælde af den nævnte Beskaffenhed, i hvilket Komiteen har været afskaaret fra at gjøre sin Indflydelse gjældende enten direkte gjennem indhentede Erklæringer eller indirekte derved, at der er givet Komiteen Lejlighed til ved Delegerede at deltage i de mere alsidige Overvejelser gjennem Kommissioner, naar man efter Sagernes Beskaffenhed har anset deres Forberedelse ad denne Vej for hensigtsmæssig. Tages det endelig i Betragtning, at selv om Regeringen undtagelsesvis, i et enkelt Tilfælde, af Grunde, der ville kunne have deres fulde Gyldighed, maatte have undladt at raadføre sig med Komiteen, vil der dog altid staa denne andre Veje aabne, ad hvilke den vil være i Stand til at fremføre, hvad

der maatte ligge den paa Sinde, saa forekommer det Ministeriet, at der ejheller i den heromhandlede Henseende er tilstrækkelig Grund for Komiteen til at befrygte, at den ikke, ogsaa naar den hidtil bestaaende Ordning bibeholdes, fremdeles som hidtil skulde være i Stand til at gjøre fuldkommen Fyldest i den Stilling, den med Føje hævder for sig som «Centralorganet for Danmarks Storhandel».

Saafremt Komiteen fremdeles maatte fastholde sit Ønske om den videre Fremme af de Forslag i dens Andragende, hvis Gjennemførelse efter deres Beskaffenhed overhovedet kræver en Medvirkning fra det Offenliges Side, og som Regeringen i Henhold til det ovenfor Bemærkede vil se sig i Stand til at give sin Tilslutning, forventer man derom at modtage en nærmere behagelig Meddelelse.

Komiteen svarer herpaa følgende:

Ved behagelig Skrivelse af 29. September har det højtærede Indenrigsministerium udtalt sig om det af Komiteen ved Skrivelse af 2den Juni d. A. fremsendte Forslag til en Forandring i Komiteens Organisation og Virkemaade og en dermed i nøje Forbindelse staaende Udvidelse af Omraadet for selve dens Virksomhed. Af det højtærede Ministeriums Svar fremgaar det, at medens det for et enkelt Punkts Vedkommende bestemt negter sin Medvirkning til Forslagets Gjennemførelse, og medens det for andre Punkters Vedkommende ikke i og for sig finder de foreslaaede Forandringer i nogen særlig Grad nødvendige, vil det være villigt til at række Haand til Gjennemførelsen af saadanne mindre Ændringer i den nuværende Organisation, som formentlig lade sig iværksætte ad administrativ Vej.

Idet Komiteen maa udtale sin levende Beklagelse af, at dens Forslag ikke i større Omfang end saaledes antydet kan paaregne det høje Indenrigsministeriums Støtte, skal den tillade sig at begrunde, hvorfor den ikke er i Stand til anse nogen saa begrænset Forandring som den tilbudne for fyldestgjørende eller ønskelig.

Hvad der i det fremsatte Forslag har været den ledende Hovedtanke for Komiteen, er Overbevisningen om den paatrængende Nødvendighed af gjennem en i det Hele tidssvarende Ordning at skabe et i størst mulig Grad nyttigt og virksomt Organ for en Række nær beslægtede Erhverv, hvis Betydning og Omfang voxe med hvert Aar; og til hvis frodige Udvikling et hvilketsomhelst Samfunds økonomiske Velvære og finansielle

Styrke er paa det nøjeste knyttet. Om Nødvendigheden af eet — eller mulig endog flere — saadanne Organer har man følt sig saameget stærkere overtydet, som disse Erhverv maa paaregnes at være meget svagt repræsenterede i den lovgivende Forsamling, og som det overvejende Antal af europæiske Stater har erkjendt slige Institutioners store Betydning og Nytte.

Naar nu Grosserer-Societetets Komite, den eneste officielle Repræsentation i sin Art her i Landet, med denne Betragtning for Øje har gjort sig til Talsmand for sin egen Omorganisation, saa er det ikke sket i den Hensigt ved en lidt mere eller lidt mindre indgribende formel Forandring at søge at tilfredsstille eller berolige en Bevægelse, der ogsaa udenfor Komiteens Midte paa forskjellig Maade har givet sig Udtryk. Det er sket i den Selverkjendelse, at Komiteen i sin hidtidige Skikkelse ikke længere formaar i et for den selv og for de Interesser, den repræsenterer, fyldestgjørende Omfang at varetage de mangeartede Opgaver, som Nutidens Udvikling stiller et økonomisk Hovedorgan. I Indledningen til sit Forslag har Komiteen uforbeholdent fremhævet, at den, være sig overfor Regeringen eller overfor selve Handelsstanden, føler sin Betydning efterhaanden formindsket og sin Indflydelse gradevis svækket, — en naturlig og uundgaaelig Følge af, at Komiteen hverken i Henseende til Organisation eller til Omraadet for sin Myndighed er bleven sat i Stand til at holde Skridt med de siden dens Indstiftelse i saa høj Grad forandrede Forhold. Naar det høje Indenrigsministerium formener, at Komiteen vil være i Stand til paa fyldestgjørende Maade at røgte baade sine hidtidige Hverv og endnu videre gaaende Opgaver, naar kun Pladserne udfyldes af de til enhver Tid forhaandenværende bedste og dygtigste Personligheder, saa skal Komiteen ikke kunne udtale nogen Anskuelse om, hvorvidt dette Vilkaar maa siges at være fyldestgjort. Derimod skal den tillade sig at udtale som sin Formening, at om det i yderste Maal var sket Fyldest, saa vilde derved Nødvendigheden af en i Lovgivningen hjemlet tidssvarende Ordning og Grundlag for dens Virksomhed kun være saa meget mere uigjendrivelig godtgjort. Selv de, uden Indsigelse fra nogen Side, af Alle ubestridt som de mest brugbare ansete Kræfter, — om i det Hele saadanne til nogen Tid og i nogen Livsstilling overhovedet forekomme, — ville føle sig lammede i en Virksomhed, der, medens den udøves i Kraft af en vis officiel Bemyndigelse og indenfor visse af Lovgivningen og Administrationen trukne Grændser, dog savner et tilstrækkelig sikkert og omfattende Rodfæste i selve Lovgivningen, — en Virksomhed, hvor de saa at sige for hvert Skridt maa føle sig

for, om ikke Grunden vakler under deres Fødder. Det vil under saadanne Forhold i alt Fald være mere fyldestgjørende at besidde fuldstændig frivillige Organer, der ikke i nogen Retning ere bundne hverken i Henseende til Udstrækningen af de Interesser, de gjøre sig til Talsmand for, eller til Omfanget af de Opgaver, de paatage sig at virke for. Komiteen har imidlertid ment, — ligesom den tror, at denne Anskuelse deles af Flertallet udenfor dens Midte, — at et i Lovgivningen hjemlet tidssvarende Organ er under vore Forhold at foretrække for en blot frivillig Forening, ligesom den ikke kan være blind for, at dens egen allerede i Loven hjemlede faktiske Existens vilde bevirke en i enhver Henseende lidet heldig Splittelse af Kræfter og Virksomhed, om der ved Siden af den blev oprettet et frivilligt Handelskammer.

Det vil af disse Grunde fremgaa, hvorfor Komiteen hverken kan anbefale eller ønske de af det høje Indenrigsministerium tilbudne administrativt foretagne Ændringer, — en udvidet Adgang til Grosserer-Societetet for visse Næringsdrivende og en Forøgelse af Komiteens Medlemsantal, — idet disse meget begrændsede Forandringer i det Bestaaende ganske se bort fra det, hvorpaa Komiteen maa lægge Hovedvægten: et ved Lov anerkjendt udvidet Virksomhedsomraade. Saalænge denne Hovedbetingelse mangler, indser Komiteen end ikke, hvortil den skulde benytte et større Antal Kræfter end dem, hvorpaa den allerede nu lægger Beslag.

Af lignende Grunde kan Komiteen ejheller anse til visse Tider foranstaltede Møder med vilkaarligt indbudne Næringsdrivende fra Landets Kjøbstæder for at ville have den Betydning for Udviklingen af Handel, Skibsfart og Industri, som er tilsigtet ved dens Forslag under Post 4. Den maa ogsaa for Kjøbstædernes Vedkommende anse en lovordnet Repræsentation paa dette Omraade for ønskelig, og den formener, at kun under denne Forudsætning ville Fællesmøder som de foreslaaede erholde deres fulde Værd. I de Forslaget ledsagende Bemærkninger har Komiteen i saa Henseende fremhævet, at der muligen fremtidig for enkelte af de større Kjøbstæders Vedkommende kunde være Anledning til at organisere egenlige Handelskamre; men den har anset det som liggende udenfor sin Opgave at stille Forslag i denne Retning, og den har derfor indskrænket sig til at henstille en Ordning, der overfor dette Spørgsmaal Intet foregriber.

Idet Komiteen altsaa baade for Hovedstadens og for Kjøbstædernes Vedkommende maa lægge en afgjørende Vægt paa det, som det høje Indenrigsministerium skyder tilside, — det faste Grundlag, som kun en formaalstjenlig lovmæssig Ord-

ning kan yde, — er den iøvrigt gaaet ud fra den Forudsætning, at de Forslag, den maatte fremsætte, vilde kunne paaregne at møde saa meget mindre Modstand og at kunne gjennemføres med saa meget mindre Vanskelighed i samme Forhold, som de inskrænkede sig til at anbefale de mest paatrængende Forandringer i det Bestaaende. I sine Slutningsbemærkninger har Komiteen fremhævet, at den for sit Vedkommende i og for sig kunde ønske endnu betydelig videre gaaende Reformer, og den skal ikke lægge Skjul paa, at et stort Antal blandt dem, den repræsenterer, vilde have foretrukket mere gjennemgribende Forslag. I saa meget højere Grad maa derfor Komiteen beklage, at end ikke disse dens meget begrændsede Henstillinger have kunnet vinde det høje Indenrigsministeriums Bifald, og særlig skal den i denne Sammenhæng tillade sig at henlede Opmærksomheden paa Forslagets Post 5, til hvis Gjennemførelse det høje Indenrigsministerium bestemt negter sin Medvirkning. Ligesom nemlig Komiteen har staaet i den Formening, at det tilkom Landets Lovgivningsmagt i de store Træk at fastslaa Reglerne for Administrationens Førelse, saaledes har den ganske vist ikke tænkt sig, at det, at der blev tildelt en sagkyndig Institution et vist, rent konsultativt Hverv, uden nogen Forpligtelse for Administrationen til at tage dens Indstillinger til Følge, og uden noget Skaar i Administrationens Ret til iøvrigt at indhente sine Oplysninger og Raad, hvor den maatte anse det for ønskeligt, at dette skulde kunne konstituere et ubeføjet Indgreb af Lovgivningsmagten paa det administrative Omraade. Ligesaa lidt som Komiteen derfor har havt til Hensigt at fremsætte et Forslag, hvis Vedtagelse kunne formenes endog at forrykke Forholdet mellem Statsmagterne, ligesaa lidt har den antaget, at Betænkeligheder af denne Art skulde kunne lægge nogen afgjørende Hindring i Vejen for, at der for Danmarks Vedkommende indrømmedes et sagkyndigt Organ paa Handelens og Industriens Omraade en lignende Stilling, som Østerrigs, Sachsens og Bajerns Lovgivninger have tillagt disse Landes Handels- og Industrikamre ved udtrykkelig at anerkjende en Forpligtelse for Regeringerne til i Reglen at indhente deres Betænkning, og som et stort Antal andre europæiske Staters Lovgivninger i mere indirekte Udtryk have tillagt mer eller mindre tilsvarende Institutioner ved at anerkjende dem som officielle Korporationer, organiserede i det bestemte, i Lovene udtalte Øjemed dels at tjene Regeringerne som raadgivende, dels ved eget Initiativ at fremføre Forslag til hensigtsmæssige Foranstaltninger. At fastslaa en lignende Bestemmelse for Danmarks Vedkommende synes saa meget mindre at kunne give grundet Anledning til Betænkelighed, som det

høje Indenrigsministerium selv frembæver, at den allerede nu maa erkjendes som en i Praxis fulgt Regel. — Iøvrigt kan dog Komiteen, paa den ved det høje Indenrigsministeriums Udtalelser givne Foranledning, ikke undlade at udtale, at ihvorvel den maa paaskjønne, at enkelte af dens Medlemmer eller af Handelsstanden udenfor dens Midte have erholdt Sæde i de af Regeringen til Overvejelse af vigtige Lovgivningsforanstaltninger nedsatte Kommissioner, kan den dog ikke erkjende, at der derved er givet Handelsstandens Repræsentation fyldig Lejlighed til om saadanne Spørgsmaal at erklære sig.

Det høje Indenrigsministerium udtaler endvidere, at det ikke kan finde Anledning til i saadan Udstrækning som foreslaaet at drage Regeringen ind i Forholdet ved at underkaste Komiteen en Kontrol, der formentlig vilde medføre, at dennes hidtidige Selvstændighed og Selvstyre blev opgivet. Komiteen skylder hertil at oplyse, at dette dog ikke har været dens Tanke. Komiteen er gaaet ud fra, at naar der blev den tildelt en mere omfattende Virksomhed og en mere udstrakt Myndighed, maatte den til Gjengjæld være forberedt paa, at der vilde blive stillet Fordring om, at den maatte paatage sig visse Pligter og underkaste sig visse Vedtægter og Regler. Den har derfor anset det for rigtigt selv at tage Initiativet til i saa Henseende at foreslaa en Del Bestemmelser, som den har forment ikke vilde gjøre noget væsentligt Skaar i den Selvstændighed og det Selvstyre, som den ganske vist anser som en Hovedbetingelse for en frugtbringende Virksomhed. Det kan derfor kun være Komiteen i høj Grad kjærkomment, naar det høje Indenrigsministerium, langt fra at anse de foreslaaede Bestemmelser som utilstrækkelige, tværtimod anser dem som altfor vidtgaaende, og Intet kunde være Komiteen behageligere end at lade netop disse Punkter af dens Forslag fuldstændig udgaa.

Sluttelig skal Komiteen tillade sig at bemærke, at den under Post 8 indførte Bestemmelse, der kun forsaavidt staar i Forbindelse med Andragendets øvrige Gjenstand, som den angaar et Punkt, der vedrører Udstrækningen af Komiteens Myndighed, er bleven optaget i Forslaget af den Grund, at man har haabet ved denne Lejlighed muligen samtidig at kunne faa et Forhold ordnet, paa hvis nuværende mangelfulde Tilstand Komiteen indtrængende har henledet det høje Indenrigsministeriums Opmærksomhed, og som dette, medens det har erklæret ikke at kunne træffe en Ordning ad administrativ Vej, dog har udtalt sin Utilbøjelighed til at søge ordnet ad Lovgivningsvejen.

Bibliografi.

Th. Sørensen, Læge, Markarbejderes Vilkaar i jydske Hedeamter. Kbhvn. C. A. Reitzel. (128 S.)

Böhm-Bawerk, Prof. Dr. Eug. v., Rechte u. Verhältnisse vom Standpunkte der volkswirthschaftl. Güterlehre. Kritische Studie. (154 S.) Innsbruck, Wagner. 2 M. 40

Frantz, Constantin, die sociale Steuerreform als die conditio sine qua non, wenn der socialen Revolution vorgebeugt werden soll. (206 S.). Mainz, Kirchheim. 3 M.

Gesetzgebung, die, der letzten Jahren im Reiche u. in Preussen. Im Auftrage der nationalliberalen Partei dargestellt. (124 S.). Berlin, Puttkammer & Mühlbrecht. 2 M.

Schmidberger, Prof. Heinr., die Volkswirtschaftslehre od. National-Oekonomik. Lehrbuch für höhere Unterrichtsanstalten, sowie zum Privatstudium. (353 S.). Innsbruck, Wagner. 4 M.

Stein, Dr. Lor. v., die drei Fragen d. Grundbesitzes u. seiner Zukunft. [Die irische, die continentale u. die transatlant. Frage.] (305 S.). Stuttgart, Cotta. 5 M.

Stöpel, Frz., die freie Gesellschaft. Versuch e. Schlichtg. d. Streites zwischen Individualismus u. Socialismus. (336 S.). Chemnitz, Schmeitzner. 3 M. 60

Walker, die Arbeiterfrage m. besond. Berücksicht. der deutschen Gewerkvereine [Hirsch-Duncker]. (164 S.) Eisenach, Bacmeister. 3 M.

Westergaard, die Lehre v. der Mortalität u. Morbilität. Anthropologisch-statist. Untersuchgn. [Von der Universität in Kopenhagen preisgekrönte Schrift.]. 1. Abth. (252 S.). Jena, Fischer. 7 M.

Avenel (le vicomte G. d'). Les Octrois en France et à l'étranger. Guillaumin. 1 fr.

Courtois fils (Alph.) Histoire des banques en France. 2e édition, avec un portrait de Law. Guillaumin. 8 fr. 50

Fauconnier (E.) L'argent et l'or. Essai sur la question monétaire. G. Baillière. 2 fr. 50

Carreras y Gonzales (Mariano). Philosophie de la science économique. (Madrid.) Guillaumin. 8 fr.

Le Play (P. F.) La Constitution essentielle de l'humanité; exposé des principes et des coutumes qui créent la prospérité ou la soufrance des nations. Dentu. 2 fr.

Worms (Émile). Rudiments de l'économie politique à l'usage de l'enseignement secondaire. Marescq aîné. 3 fr.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.